

Georgius Muirhead

Universitatis Glasguensis Alumnus

Elegantiores ingenii dotes

Diligentiâ graviter excolens

Hoc Præmium Academicum

Emp: pecuniis in hunc usum

A. Fratribus

Georgii Muirhead quondam L. H. O.

In hac Universitate, legatis;

Publicè tulit.

Hal: Ipsis, Maii: 1786.

Gulfo Richardson L. H. O.

Georgius Muirhead

Universitatis Glasguensis Alumnus

Elegantiores ingenii dotes

Diligentiâ graviter excolens

Hoc Præmium Academicum

Emp: pecuniis in hunc usum

A. Fratribus

Georgii Muirhead quondam L. H. O.

In hac Universitate, legatis;

Publicè tulit.

Hal: Ipsis, Maii: 1786.

Gul: Richardson L. H. O.

1608/5122.

George Gibson

March 12 1852

P U B L I I

T E R E N T I I

C O M O E D I A E

THE EXHIBIT

POPULAR

COMMODITY
THE EXHIBIT

COMMODITY

POPULAR

THE EXHIBIT

POPULAR

P U B L I I
T E R E N T I I
A F R I
C O M O E D I A E
S E X.

EX EDITIONE
WESTERHOVII

GLASGUA E:
EXCUDEBANT ROBERTUS CHAPMAN ET
ALEXANDER DUNCAN.
M.DCC.LXXVII.

PUBLISHED

THE

AFRICAN

COMMODITY

AND

EXHIBITION

WESTERHOLM

CLASSICAL

EXHIBITION
OF
THE
ARTS
AND
MANUFACTURES
OF
THE
NINETEENTH
CENTURY

P U B L I I T E R E N T I I A N D R I A.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, M. FULVIO ET M. GLABRIONE AEDILIBUS CURULIBUS. EGERUNT L. AMBIVIVS TURPIO, ET L. ATTILIUS PRAENESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII FILIUS, TIBIIS PARIBUS, DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA. EDITA M. MARCELLO ET CN. SULPICIO COSS.

P E R S O N A E.

<p>PROLOGUS. BYRRHIA, servus Charini. CHARINUS, adolescens, amans Philumenam. CHREMES, senex, pater Philumenae. CRITO, hospes ex Andro. DAVUS, servus Simonis. DROMO, lorarius.</p>	<p>GLYCERIUM, quae et PAMPHILI, amica Pamphili, filia Chremetis. LESBIA, obstetrix Glycerii. MYSIS, ancilla Glycerii. PAMPHILUS, adolescens, filius Simonis. SIMO, senex, pater Pamphili. SOSIA, libertus Simonis.</p>
---	--

P E R S O N A M U T A.

ARCHILIS, ancilla, adstetrix Glycerii.

A

C. SULPITII APOLLINARIS
P E R I O C H A
I N
T E R E N T I I A N D R I A M.

SOROREM falso creditam meretriculae,
Genere Andriae, Glycerium vitiat Pamphilus:
Gravidaque facta, dat fidem, uxorem sibi
Fore hanc; nam aliam pater ei desponderat,
Gnatam Chremetis: atque ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias; cupiens, suos
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davi suasu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat.
Mox filiam Glycerium insperato agnitam
Hanc Pamphilo dat, aliam Charino conjugem.

M. A N T. M U R E T I
A R G U M E N T U M.

CHremes et Phania fratres Athenienses fuerunt. Eo-
rum Chremes profecturus in Asiam, Pasibulam fili-
olam, quam tum unicam habebat, fratris fidei credidit.
Profecto eo, contigit, ut in Graecia magni bellorum motus
excitarentur; quos fugiens Phania, quum, imposita secum
in navim puella, ad fratrem iter cepisset, vi tempestatis frac-
ta navi, apud Andrum insulam ejectus est. Ibi applicat so-
ad Andrium quendam, hominem haud magna in re: a que
tamen benigne humaniterque exceptus, non ita multo post mo-
ritur. Hospes Andrius relictæ apud se puellæ commutat
nomen, et pro Pasibula Glycerium nominat; quumque per

aliquot annos eam cum filia Chryside, pari utramque studio, educasset, decedit ipse quoque de vita. Chrysis, quae se et orbam et inopem videret, abrepta secum Glycerio, Athenas navigat: ubi quum aliquamdiu vitam lana telaque tolerasset, ad postremum, adolescentum blandities et pollicitationibus victa, quæstum corpore facere incepit. Ventitabat ad eam inter caeteros Pamphilus, Simonis filius, probus et liberali praeditus ingenio adolescens; qui non Chrysidis ille quidem, sed ipsius Glycerii mirifico quodam amore percussus, primus, solusque cum ea rem habuit, fidemque jam gravidæ dedit, eam sibi uxorem fore. Susceperat et postea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eamque (jam enim nubilus erat) Pamphilo, bona adolescentis impulsus fama, collocare cupiebat. Quid multa? ultro ad Simonem venit, cum eo negotium conficit. Inscio Pamphilo, de communi senum sententia, faciundis nuptiis constituitur dies. Adhuc hæc erant, quum Chrysis moritur. Ibi primum Simo de filii amore cognovit: nam cum ambo una in funus prodissent, accidit, ut, posita in ignem Chrysidæ, Glycerium se, prae doloris impatientia, eodem conjectura videretur. Adcurrit Pamphilus, eamque mediam amplexus, ita consolari coepit, ut plurimas minimeque dubias totius rei significationes daret. Itaque venit ad Simonem postridie Chremes, conditionem renunciat: comperisse se, Pamphilum peregrinam illam habere in uxoris loco; nescius, ex se natam esse eam, quam ita contumeliae causa peregrinam nominaret. Gaudere, ea re intellecta, Pamphilus: dolere contra, ac ringi Simo. Advenit interea dies, qui nuptiis initio fuerat praestitutus. Simo, veteratoria quadam calliditate, simulandas sibi, ad pertentandum filii animum, nuptias statuit: hoc cogitans, si abnueret filius, veram sibi objurgandi illius causam fore; quae ad eum diem nulla satis iusta fuerat: sin annueret, facile se, quod vellet, a Chremete impetraturum; atque ita veras nuptias, Diis adjuvantibus, factum iri. Praeteriens igitur

apud forum, securo jam, et nihil tale metuenti filio, Pamphile, inquit, abi domum, ac Deos comprecare; uxor tibi ducenda hodie est. Hoc dicto, velut improvise quodam jaculo, sauciatus adolescens, quid ageret, aut quid consilii caperet, nesciebat: quum ad eum Davus, vasro admodum, ac versuto ingenio servus, animadversa senis astutia, accurrit. Erat tum una cum Pamphilo Charinus, qui adolescens miro quodam amore Philumenas incensus, frustra saepe tentatis illius nuptiis, ad postremum audito eam eo die nupturam Pamphilo, in summam desperationem adductus, eum orabat, si se salvum vellet, ut vel eam ne duceret, vel saltem nuptiis dies aliquot produceret. Pamphilus eum sua quidem causa bono esse animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri jubebat: se, quantum in se esset, effecturum, ea ut ne daretur sibi. Adveniens, ut dixi, Davus, Charinum, jam spei plenum, abire ad ambiendos senis amicos jubet: deinde seorsum Pamphilo conjecturas suas aperit, persuadetque, ut patri dicat, se paratum esse uxorem ducere; nam eo pacto, inquit, et patri omnem jurgandi occasionem praecideris, et non erit tamen verendum, ne nuptiae fiant: numquam enim Chremes tibi, semel repudiato, filiam suam iterum commissurus est. Haec ita de servi consilio acta, longe aliter cecidere, ac putabantur: exorat enim Chremetem Simo. Ita res in verarum nuptiarum discrimen adducitur. Forte eo ipso die Glycerium, exactis temporibus, puerum peperit: eum puerum Davus, quum aliter nuptias disturbare non posset, prae foribus aedium Simonis ab ancilla collocandum curat. In eum quum incidisset Chremes, et e Pamphilo natum esse cognosset, rursum abducit animum a nuptiis. Turbae maximae concitantur: donec advenit Crito Andrius, qui, quod Chrysi genere proximus fuisset, ad cernendam illius haereditatem Athenas venerat. Ejus interventu Chremes filiam agnoscit. Ita, summa omnium laetitia, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit.

P U B L I I
T E R E N T I I
C A R T H A G I N I E N S I S
A N D R I A.

P R O L O G U S.

P Oëta, quum primum animum ad scribendum adpulit,
Id sibi negoti credidit solum dari,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulus.
Verum aliter evenire multo intelligit:
Nam in prologis scribundis operam abutitur; 5
Non qui argumentum narret, sed qui malevoli
Veteris Poëtae maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quaeso animum advortite,
Menander fecit Andriam et Perinthiam:
Qui utramvis recte norit, ambas noverit. 10
Non ita dissimili sunt argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt factae, ac stilo.
Quae convenere in Andriam, ex Perinthia
Fatetur transtulisse, atque usum pro suis.
Id isti vituperant factum; atque in eo disputant, 15
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt, nae, intelligendo, ut nihil intelligant;
Qui cum hunc accusant, Naevium, Plautum, Ennium
Accusant; quos hic noster auctores habet:
Quorum aemulari exoptat negligentiam 20
Potius quam istorum obscuram diligentiam.
Dehinc ut quiescant, porro moneo, et desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Favete, adeste aequo animo, et rem cognoscite,
Ut pernoscatis, et quid spei sit reliquum, 25
Posthac quas faciet de integro Comoedias,
Spectandae, an exigendae sint vobis prius.

ACTUS I. SCENA I.

SIMO. SOSIA.

SIMO.

VOS isthaec intro auferte: abite. Sofia,
 Adestum: paucis te volo. *Sos.* Dictum puta:
 Nempe ut curentur recte haec. *Si.* Immo aliud.
Sos. Quid est,

Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
Si. Nihil istac opus est arte ad hanc rem quam paro; 5
 Sed iis, quas semper in te intellexi fitas,
 Fide et taciturnitate. *Sos.* Exspecto quid velis.
Si. Ego postquam te emi, a parvulo ut semper tibi
 Apud me iusta et clemens fuerit servitus
 Scis. feci, e servo ut esses libertus mihi, 10
 Propterea quod serviebas liberaliter.

Quod habui summum pretium, persolvi tibi.
Sos. In memoria habeo. *Si.* Haud muto factum. *Sos.* Gau-
 deo.

Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo,
 Et id gratum fuisse advorsum te, habeo gratiam. 15
 Sed hoc mihi molestum est: nam isthaec commemoratio,
 Quasi exprobratio est immemoris beneficii.
 Quin tu uno verbo dic, quid est, quod me velis.

Si. Ita faciam. hoc primum in hac re praedico tibi;
 Quas credis esse has, non sunt verae nuptiae. 20
Sos. Cur simulas igitur? *Si.* Rem omnem a principio au-
 dies;

/ Eo pacto et gnati vitam, et consilium meum
 Cognosces; et quid facere in hac re te velim.
 Nam is postquam excessit ex ephebis, Sofia,
 Liberius vivendi fuit potestas: nam antea 25
 Qui scire posses, aut ingenium noscere,

Dum aetas, metus, magister prohibebant? *So.* Ita est.

Si. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad Philosophos: 30
Horum ille nihil egregie praeter caetera
Studebat; et tamen omnia haec mediocriter.

Gaudebam. *So.* Non injuria: nam id arbitror
Adprime in vita esse utile, ut NE QUID NIMIS.

Si. Sic vita erat: facile omneis perferre ac pati; 35
Cum quibus erat cumque una, iis sese dedere;
Eorum obsequi studiis; advorsus nemini:

Numquam praeponens se illis. Ita facillume
Sine invidia laudem invenias, et amicos pares.

So. Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore 40
OBSEQUIUM AMICOS, VERITAS ODIUM PARIT.

Si. Interea mulier quaedam, abhinc triennium,
Ex Andro commigravit huc viciniae,
Inopia et cognatorum negligentia

Coacta, egregia forma, atque aetate integra. 45

So. Hei vereor, ne quid Andria adportet mali.

Si. Primum haec pudice vitam, parce, ac duriter
Agebat, lana ac tela victum quaeritans:

Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
Unus, et item alter; ita ut ingenium est omnium 50

Hominum ab labore proclive ad lubidinem;
Accepit conditionem, dein quaestum occipit.

Qui tum illam amabant, forte, ita ut fit, filium
Perduxere illuc, secum ut una esset, meum.

Egomet continuo mecum: Certe captus est! 55

Habet! observabam mane illorum servulos
Venientes aut abeuntes: rogitabam, Heus puer,

Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriae
Illi id erat nomen. *So.* Teneo. *Si.* Phaedrum, aut Cli-

niam,

Dicebant, aut Niceratum; nam hi tres tum simul 60
 Amabant. Eho, quid Pamphilus? Quid? symbolam
 Dedit, coenavit. gaudebam. Item alio die
 Quaerebam: comperiebam, nihil ad Pamphilum
 Quidquam adtinere: enimvero spectatum satis
 Putabam, et magnum exemplum continentiae: 65
 Nam qui cum ingeniis conficitur ejusmodi,
 Neque commovetur animus in ea re tamen,
 Scias posse habere jam ipsum suae vitae modum.
 Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
 Bona dicere, et laudare fortunas meas, 70
 Qui gnatum haberem tali ingenio praeditum.
 Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes,
 Ultro ad me venit, unicam gnatam suam
 Cum dote summa filio uxorem ut daret.
 Placuit; despondi: hic nuptiis dictus est dies. 75
S. Quid obstat, cur non verae fiant? *Si.* Audies.
 Fere in diebus paucis, quibus haec acta sunt,
 Chrysis vicina haec moritur. *S.* O factum bene!
 Beasti; metui a Chryside. *Si.* Ibi tum filius
 Cum illis, qui amabant Chrysidem, una aderat frequens;
 Curabat una funus; tristis interim, 81
 Nonnunquam conlacrumabat. Placuit tum id mihi:
 Sic cogitabam; Hic, parvae consuetudinis
 Causa, hujus mortem tam fert familiariter:
 Quid, si ipse amasset? quid hic mihi faciet, patri? 85
 Haec ego putabam esse omnia humani ingenii,
 Mansuetique animi officia. Quid multis moror?
 Egomet quoque ejus causa in funus prodeo,
 Nihil suspicans etiam mali. *S.* Hem, quid est?
Si. Scies.
 Effertur: imus. Interea inter mulieres, 90
 Quae ibi aderant, forte unam adspicio adolescentulam,
 Forma! *S.* Bona fortasse. *Si.* Et voltu, Sofia,

Adeo modesto, adeo venusto, ut nihil supra.
 Quia tum mihi lamentari praeter caeteras
 Visa est; et quia erat forma praeter caeteras 95
 Honesta et liberali; accedo ad pedisequas;
 Quae sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis.
 Percussit ilico animum: At at! hoc illud est!
 Hinc illae lacrimae! haec illa 'st misericordia!
 So. Quam timeo, quorsum evadas! Si. Funus interim
 Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus: 101
 In ignem imposita 'st: fletur. Interea haec foror,
 Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
 Satis cum periclo: ibi tum exanimatus Pamphilus
 Bene diffimulatum amorem et celatum indicat. 105
 Adcurrit: mediam mulierem complectitur:
 Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
 Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneret,
 Rejecit se in eum, flens, quam familiariter.
 So. Quid ais! Si. Redeo inde iratus, atque aegere ferens,
 Nec satis ad objurgandum causae. Diceret, 111
 Quid feci? quid commerui, aut peccavi, pater?
 Quae sese in ignem injicere voluit, prohibui;
 Servavi. Honesta oratio est. So. Recte putas:
 Nam si illum objurges, vitae qui auxilium tulit; 115
 Quid facias illi, qui dederit damnum aut malum?
 Si. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
 Indignum facinus! comperisse, Pamphilum
 Pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud sedulo
 Negare factum: ille instat factum. Denique 120
 Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam
 Neget daturum. So. Non tu ibi gnatum? Si. Ne haec
 quidem
 Satis vehemens causa ad objurgandum. So. Qui, cedo?
 Si. Tute ipse his rebus finem praescriptisti, pater.
 Prope adest, quum alieno more vivendum 'st mihi: 125

Sine nunc meo me vivere interea modo.

So. Quis igitur relictus est objurgandi locus?

Si. Si propter amorem uxorem nolit ducere;
Ea primum ab illo animadvertenda injuria 'st.

Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias 130

Vera objurgandi causa sit, si deneget.

Simul sceleratus Davus si quid consili

Habet, ut consumat nunc, cum nihil obsint doli:

Quem ego credo manibus pedibusque obnixè omnia

Facturum; magis id adeo, mihi ut incommodet, 135

Quam ut obsequatur gnato. *So.* Quapropter? *Si.* Rogas?

Mala mens, malus animus: quem quidem ego si sensero!

Sed quid opus est verbis? Sin eveniat, quod volo,

In Pamphilo ut nihil sit morae, restat Chremes,

Qui mihi exorandus est; et spero confore. 140

Nunc tuum est officium, has bene ut adsimules nuptias:

Perterrefacias Davum: observes filium,

Quid agat, quid cum illo consilii captet. *So.* Sat est.

Curabo. eamus jam nunc intro. *Si.* I prae; sequar.

ACTUS I. SCENA II.

SIMO. DAVUS.

SIMO.

NON dubium est quin uxorem nolit filius:

Ita Davum modo timere sensi, ubi nuptias

Futuras esse audivit. sed ipse exit foras.

Da. Mirabar, hoc si sic abiret: et heri semper lenitas
Verebar quorsum evaderet. 5

Qui postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
Nunquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque id ae-
gre tulit.

Si. At nunc faciet; neque, ut opinor, sine tuo magno malo.

Da. Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio,
Sperantes jam, amoto metu; interea oscitantes opprimi;

Ne effet spatium cogitandi ad disturbandas nuptias. 11

Astute! *Si.* Carnufex, quae loquitur! *Da.* Herus est,
neque provideram.

Si. Dave. *Da.* Hem, quid est? *Si.* Ehodum ad me. *Da.* Quid
hic volt? *Si.* Quid ais? *Da.* Qua de re? *Si.* Rogas?
Meum gnatum rumor est amare. *Da.* Id populus curat,
scilicet!

Si. Hoccine agis, an non? *Da.* Ego vero istuc. *Si.* Sed
nunc ea me exquirere, 15

Iniqui patris est. nam, quod antehac fecit, nihil ad me
attinet.

Dum tempus ad eam rem tulit, fivi, animum ut expleret
suum:

Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.

Dehinc postulo, siue aequum est, te oro, Dave, ut redeat
jam in viam.

Da. Hoc quid sit? *Si.* Omnes qui amant, graviter sibi
dari uxorem ferunt. 20

Da. Ita ajunt. *Si.* Tum si quis magistrum cepit ad eam
rem improbum,

Ipsum animum aegrotum ad deteriore partem plerum-
que adplicat.

Da. Non hercle intelligo. *Si.* Non? hem. *Da.* Non:
Davus sum, non Oedipus.

Si. Nempe ergo aperte vis, quae restant, me loqui?

Da. Sane quidem.

Si. Si sensero hodie quidquam in his te nuptiis 25

Fallaciae conari, quo fiant minus:

Aut velle in ea re ostendi, quam sis callidus:

Verberibus caesum te, Dave, in pistrinum dedam usque
ab necem; [molam.

Ea lege atque omine, ut, si te inde exemerim, ego pro te

Quid? hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc qui-
dem? *Da.* Immo callide: 30

Ita aperte ipsam rem modo locutus, nihil circuitione usus es.

Si. Ubivis facilius passus sim, quam in hac re, me deludier.

Da. Bona verba quaeso. *Si.* Irrides? nihil me fallis. sed dico tibi,

Ne temere facias: neque tu hoc dicas, tibi non praedictum. Cave.

ACTUS I. SCENA III.

DAVUS.

ENIMVERO, Dave, nihil loci 'st segnitiae, neque foecordiae,

Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis.

Quae si non astu providentur, me aut herum pessumdabunt.

Nec quid agam certum 'st: Pamphilumne adjutem, an auscultem seni:

Si illum relinquo, ejus vitae timeo: sin opitulor, hujus minas; 5

Cui verba dare difficile est. primum jam de amore hoc comperit.

Me infensus servat, ne quam faciam in nuptiis fallaciam:

Si senferit, perii. aut si lubitum fuerit, causam ceperit:

Quo jure, quaque injuria praecipitem me in pistrinum dabit.

Ad haec mala hoc mihi accedit etiam: haec Andria, 10
Sive ista uxor, sive amica est, gravida e Pamphilo est.

Audireque eorum est operae pretium audaciam:

Nam incoemptio 'st amentium, haud amantium.

Quidquid peperisset, decreverunt tollere,

Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam, 15

Civem Atticam esse hanc. Fuit olim quidam senex,

Mercator: navem is fregit apud Andrum insulam:

Is obiit mortem: ibi tum hanc ejectam Chrysidis

Patrem recepisse, orbam, parvam. fabulae!

ACTUS I. SCENA IV. V. 13

Mihi quidem hercle non fit verisimile; atqui ipsis com-
mentum placet. 20

Sed Myfis ab ea egreditur. At ego hinc me ad forum, ut
Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater impruden-
tem opprimat.

ACTUS I. SCENA IV.

MYSIS.

AUDIVI, Archilis, jamdudum; Lesbiam adduci jubes.

Sane pol illa temulenta 'st mulier et temeraria:

Nec satis digna, cui committas primo partu mulierem.

Tamen eam adducam. Importunitatem spectate ani-
culae; 4

Quia compotrix ejus est. Dî, date facultatem, obsecro,

Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.

Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor
quid fiet. [adferat.

Opperiar, ut sciam nunc, quidnam haec turba tristitiae

ACTUS I. SCENA V.

PAMPHILUS. MYSIS.

PAMPHILUS.

HOCCINE 'st humanum factum aut inceptum! hoc-
cine 'st officium patris!

My. Quid illud est? *Pa.* Proh Deum atque hominum
fidem! quid est, si non haec contumelia 'st?

Uxorem decenterat dare sese mihi hodie. nonne oportuit
Praescisse me ante? nonne prius communicatum oportuit?

My. Miseram me! quod verbum audio? 5

Pa. Quid Chremes? qui denegarat se commissurum mihi
Gnatam suam uxorem; id mutavit, quia me immutatum
videt?

Itane obstinate operam dat, ut me a Glycerio miserum
abstrahat?

Quod si fit, pereo funditus.

Adeon' hominem esse inveniustum, aut infelicem quen-
quam, ut ego sum! 10

Proh Deum atque hominum fidem!

Nullon' ego Chremetis pacto adfinitatem effugere potero?
Quot modis contemptus, spretus? facta, transacto om-
nia. hem!

Repudiatus repetor. quamobrem? nisi si id est, quod
suspitor.

Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi po-
test, 15

Itur ad me. *My.* Oratio haec me miseram exanimavit
metu.

Pa. Nam quid ego nunc dicam de patre? ah!

Tantamne rem tam negligenter agere? praeteriens modo
Mihi apud forum, uxor tibi ducenda 'st, Pamphile, ho-
die, inquit, para;

Abi domum. Id mihi visus est dicere, Abi cito, et sus-
pende te. 20

Obstupui. censens' ullum me verbum potuisse proloqui?
Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam?
obmutui.

Quod si ego rescissem id prius; quid facerem, si quis
nunc me roget?

Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. sed nunc quid pri-
mum exequar?

Tot me impediunt curae, quae meum animum divorce
trahunt: 25

Amor, misericordia hujus, nuptiarum sollicitudo:

Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo us-
que adhuc,

Quae meo cunque animo lubitum 'st, facere: ein' ego ut
advorser? hei mihi!

Incertum 'st quid agam. *My.* Misera timeo, incertum
hoc quorsum accidat.

Sed nunc peropus est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid
de illa advorsum hunc loqui. 30

Dum in dubio est animus, paulo momento huc illuc im-
pellitur.

Pa. Quis hic loquitur? *Myfis*, salve. *My.* O salve, Pam-
phile. *Pa.* Quid agit? *My.* Rogas?

Laborat e dolore, atque ex hoc misera sollicita 'st die:
Quia olim in hunc sunt constitutae nuptiae. Tum au-
tem hoc timet,

Ne deferas se. *Pa.* Hem, egone istuc conari queam? 35
Ego propter me illam decipi miseram finam?

Quae mihi suum animum, atque omnem vitam credidit;
Quam ego animo egregie caram pro uxore habuerim;
Bene et pudice ejus doctum atque eductum finam
Coactum egestate ingenium immutarier? 40

Non faciam. *My.* Haud vereor, si in te solo sit situm:
Sed vim ut queas ferre. *Pa.* Adeon' me ignavum putas?
Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoveat, neque commoneat, ut servem fidem? 45

My. Unum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor esses fui.

Pa. Memor essem? o *Myfis*, *Myfis*, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo *Chrysidis*
De *Glycerio*. jam ferme moriens me vocat:

Accessi; vos semotae: nos soli: incipit; 50

Mi *Pamphile*, hujus formam atque aetatem vides.

Nec clam te est, quam illi utraeque res nunc utiles,

Et ad pudicitiam, et ad rem tutandam fient.

Quod ego te per hanc dextram oro, et ingenium tuum,
Per tuam fidem, perque hujus solitudinem 55

Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deferas:

Si te in germani fratris dilexi loco,

Sive haec te solum semper fecit maximi,

Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.

Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem. 60

Bona nostra haec tibi permitto, et tuae mando fidei.

Hanc mihi in manum dat. mors continuo ipsam occupat.

Accepi. acceptam servabo. *My.* Ita spero quidem.

Pa. Sed cur tu abis ab illa? *My.* Obstetricem arcesso.

Pa. Propera.

Atque audin'? verbum unum cave de nuptiis; 65

Ne ad morbum hoc etiam. *My.* Teneo.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS. BYRRHIA. PAMPHILUS.

CHARINUS.

QUID ais, Byrrhia! daturne illa Pamphilo hodie
nuptum? *By.* Sic est.

Ch. Qui scis? *By.* Apud forum modo e Davo audiui.

Ch. Vae misero mihi!

Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus
fuit;

Ita, postquam adempta spes est, lassus, cura confectus,
stupet.

By. Quaeso, aedepol, Charine; quoniam non potest id
fieri, quod vis, 5

Id velis, quod possit. *Ch.* Nihil volo aliud, nisi Philume-
nam.

By. Ah! quanto fatius est, te id dare operam, qui istum
amorem ex animo amoveas tuo,

Quam id loqui, quo magis libido frustra incendatur tua?

Ch. Facile omnes, quum valemus, recta consilia aegrotis
damus.

Tu si hic sis, aliter sentias. *By.* Age, age, ut lubet.

Ch. Sed Pamphilum 10

Video. omnia experiri certum 'st prius quam pereo.

By. Quid hic agit?

Ch. Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: amorem huic narrabo meum.

Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodat dies. Interea fiet aliquid, spero. *By.* Id aliquid nihil est.

Ch. Byrrhia,

Quid tibi videtur? adeon' ad eum? *By.* Quidni? si nihil impetres, 15

Ut te arbitretur sibi paratum moechum, si illam duxerit.

Ch. Abin' hinc in malam rem cum suspicione isthac, scelus.

Pa. Charinum video. salve. *Ch.* O Salve, Pamphile.

Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.

Pa. Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam. 20

Sed istuc quidnam 'st? *Ch.* Hodie uxorem ducis? *Pa.* Aiunt. *Ch.* Pamphile,

Si id facis, hodie postremum me vides. *Pa.* Quid ita? *Ch.* Hei mihi!

Vereor dicere. huic dic, quaeso, Byrrhia. *By.* Ego dicam. *Pa.* Quid est?

By. Sponsam hic tuam amat. *Pa.* Nae iste haud mecum sentit. Ehodum dic mihi,

Num quidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine? *Ch.* Ah, Pamphile, 25

Nihil. *Pa.* Quam vellem! *Ch.* Nunc te per amicitiam, et per amorem obsecro,

Principio, ut ne ducas. *Pa.* Dabo equidem operam. *Ch.* Sed si id non potes:

Aut tibi nuptiae hae sunt cordi. *Pa.* Cordi? *Ch.* Saltem aliquot dies [nunc jam:

Profer, dum proficiscor aliquo; ne videam. *Pa.* Audi Ego, Charine, neutiquam officium liberi esse hominis puto, 30

Cum is nihil promereat, postulare id gratiae adponi sibi.
Nuptias effugere ego istas malo, quam tu adipiscier.

Ch. Reddidisti animum. *Pa.* Nunc si quid potes aut tu,
aut hic Byrrhia,

Facite, fingite, invenite, efficite, qui detur tibi.

Ego id agam, mihi qui ne detur. *Ch.* Sat habeo.

Pa. Davum optume 35

Video. hujus consilio fretus sum. *Ch.* At tu hercle haud
quidquam mihi,

Nisi ea, quae nihil opus sunt scire. fugin' hinc? *By.* E-
go vero, ac lubens.

ACTUS II. SCENA II.

DAVUS. CHARINUS. PAMPHILUS.

DAVUS.

DI boni, boni quid porto! sed ubi inveniam Pam-
philum,

Ut metum, in quo nunc est, adimam: atque expleam a-
nimum gaudio?

Ch. Laetus est, nescio quid. *Pa.* Nihil est: nondum haec
rescivit mala.

Da. Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi paratas
nuptias.

Ch. Audin' tu illum? *Da.* Toto me oppido exanimatum
quaerere. 5

Sed ubi quaeram? aut quo nunc primum intendam?

Ch. Cessas alloqui?

Da. Abeo. *Ch.* Dave: ades. resiste. *Da.* Quis homo 'st,
qui me? o Pamphile, [volo.

Te ipsum quaero. euge, Charine. ambo opportune. vos

Pa. Dave, perii. *Da.* Quin tu hoc audi. *Pa.* Interii.

Da. Quid timeas scio.

Ch. Mea quidem hercle certe in dubio vita 'st. *Da.* Et
quid tu, scio, 10

Pa. Nuptiae mihi. *Da.* Et id scio. *Pa.* Hodie. *Da.* Ob-
tundis, tametsi intelligo.

Id paves, ne ducas tu illam: tu autem, ut ducas.

Ch. Rem tenes.

Pa. Istuc ipsum. *Da.* Atque istuc ipsum nihil pericli est:
me vide.

Pa. Obsecro te, quam primum hoc me libera miserum
metu. *Da.* Hem,

Libero, uxorem tibi non dat jam Chremes. *Pa.* Qui scis?

Da. Scio,

15

Tuus pater modo meprehendit. ait tibi uxorem dare sese
Hodie: item alia multa, quae nunc non est narrandi locus,
Continuo ad te properans percurro ad forum, ut dicam
tibi haec.

Ubi te non invenio, ibi adscendo in quendam excelsum
locum.

19

Circumspicio. nusquam. forte ibi hujus video Byrrhiam.
Rogo. negat vidisse. mihi molestum. quid agam, cogito,
Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio. hem,
Paululum obsoni. ipse tristis. de improvviso nuptiae.
Non cohaerent. *Pa.* Quorsumnam istuc? *Da.* Ego me
continuo ad Chremem.

Quum illuc advenio: solitudo ante ostium. jam id gau-
deo.

25

Ch. Recte dicis. *Pa.* Perge. *Da.* Maneo. Interea intro-
ire neminem

Video, exire neminem: matronam nullam. in aedibus
Nihil ornati, nihil tumulti. accessi: intro adspexi.

Pa. Scio.

[nuptiis?

Magnum signum. *Da.* Num videntur convenire haec

Pa. Non opinor, Dave. *Da.* Opinor narras? non recte
accipis.

30

Certa res est. etiam puerum inde abiens conveni Chremis,
Olera et pisciculos minutos ferre obolo in coenam seni.

Ch. Liberatus sum hodie, Dave, tua opera, *Da.* Ac nullus quidem.

Ch. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. *Da.* Rideliculus caput! 34

Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere. Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. *Ch.* Bene mones. Ibo; etsi hercle saepe jam me spes haec frustrata est, Vale.

A C T U S II. S C E N A III.

PAMPHILUS. DAVUS.

PAMPHILUS.

QUID igitur sibi volt pater? cur simulat? *Da.* Ego dicam tibi.

Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes, Ipsus sibi esse injurius videatur; neque id injuria, Prius quam tuum, ut sese habeat, animum ad nuptias perspexerit.

Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet. 5
Tum illae turbae fient. *Pa.* Quidvis patiar. *Da.* Pater est, Pamphile.

Difficile est. tum haec sola est mulier. dictum ac factum invenerit

Aliquam causam, quamobrem ejiciat oppido. *Pa.* Ejiciat? *Da.* Cito.

Pa. Cedo igitur, quid faciam, Dave? *Da.* Dic te ducturum. *Pa.* Hem. *Da.* Quid est?

Pa. Egone dicam? *Da.* Cur non? *Pa.* Nunquam faciam. *Da.* Ne nega. 10

Pa. Suadere noli. *Da.* Ex ea re quid fiat, vide.

Pa. Ut ab illa excludar, huc concludar. *Da.* Non ita est, Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:

Ducas volo hodie uxorem. tu, ducam, inquires.

Cedo, quid jurgabit tecum? hic reddes omnia, 15

Quae nunc sunt certa ei consilia, incerta ut fient,

Sine omni periculo. nam hocce haud dubium est, quin
Chremes

Tibi non det gnatam. nec tu ea causa minueris

Haec, quae facis; ne is mutet suam sententiam.

Patri dic velle; ut, cum velit tibi jure irrasci, non queat.

Nam quod tu speras, propulsabo facile. uxorem his mo-
ribus

21

Dabit nemo. inveniet inopem potius, quam te corrumpi
finat.

Sed si te aequo animo ferre accipiet, negligentem feceris.

Aliam otiosus quaeret. interea aliquid acciderit boni.

Pa. Itan' credis? *Da.* Haud dubium id quidem est.

Pa. Vide quo me inducas. *Da.* Quin taces? 25

Pa. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse ex illa,
cautio est:

Nam pollicitus sum suscepturum, *Da.* O facinus audax!

Pa. Hanc fidem

Sibi, me obsecravit, qui se sciret non deserturum, ut darem.

Da. Curabitur. sed pater adest: cave, te esse tristem sentiat.

ACTUS II. SCENA IV.

SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

SIMO.

REVISO quid agant, aut quid captent consilii.

Da. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges,

Venit meditatus alicunde, ex solo loco,

Orationem sperat invenisse se,

Qui differat te. proin tu fac, apud te ut fies.

5

Pa. Modo ut possim, Dave. *Da.* Crede, inquam, hoc mi-
hi, Pamphile,

Nunquam hodie tecum commutaturum patrem,

Unum esse verbum, si te dicēs ducere,

A C T U S II. S C E N A V.

BYRRHIA. SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

BYRRHIA.

HERUS me, reliētis rebus, jussit Pamphilum
 Hodie observare, ut, quid ageret de nuptiis,
 Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.
 Ipsum adeo praesto video cum Davo. hoc agam. 4
Si. Utrumque adesse video. *Da.* Hem, serva. *Si.* Pamphile,
Da. Quasi de improvviso respice ad eum. *Pa.* Ehem, pater,
Da. Probe. *Si.* Hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.
By. Nunc nostrae timeo parti, quid hic respondeat.
Pa. Neque istic, neque alibi tibi usquam erit in me mora.
By. Hem.

Da. Obmutuit. *By.* Quid dixit! *Si.* Facis ut te decet,
 Quum istuc, quod postulo, impetro cum gratia. 11
Da. Sum verus? *By.* Herus, quantum audio, uxore excidit,
Si. I nunc jam intro: ne in mora, cum opus sit, fies.
Pa. Eo. *By.* Nullane in re esse homini cuiquam fidem!
 Verum illud verbum est, vulgo quod dici solet, 15
 Omnes sibi malle melius esse, quam alteri.
 Ego illam vidi virginem, forma! bona
 Memini videre. quo aequior sum Pamphilo,
 Si se illam in somnis, quam illum, amplecti maluit.
 Renuntiābo, ut pro hoc malo mihi det malum. 20

A C T U S II. S C E N A VI.

DAVUS. SIMO.

DAVUS.

HIC nunc me credit aliquam sibi fallaciam
 Portare, et ea me hic restitisse gratia.
Si. Quod Davus narrat? *Da.* Aequè quidquam nunc
 quidem.
Si. Nihilne? hem. *Da.* Nihil prorsus. *Si.* Atqui expecta-
 bam quidem. 4

Da. Praeter spem evenit : sentio : hoc male habet virum.

Si. Potin' es mihi verum dicere? *Da.* Nihil facilius.

Si. Num illi molestae quidpiam hae sunt nuptiae,

Propter hujusce hospitae consuetudinem?

Da. Nihil hercle. aut, si adeo, bidui est aut tridui

Haec sollicitudo. nosti? deinde desinet.

10

Etenim ipse secum eam rem recta reputavit via.

Si. Laudo. *Da.* Dum licitum est ei, dumque aetas tulit,

Amavit : tum id clam : cavit, ne unquam infamiae

Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.

Nunc uxore opus est : animum ad uxorem adpulit.

15

Si. Subtristis visus est esse aliquantulum mihi.

Da. Nihil propter hanc rem : sed est, quod succenset tibi.

Si. Quidnam est? *Da.* Puerile est. *Si.* Quid est? *Da.* Ni-

hil. *Si.* Quin dic, quid est?

Da. Ait, nimium parce facere sumtum. *Si.* Me ne? *Da.* Te.

Vix, inquit, drahmis est obsonatus decem.

20

Num filio videtur uxorem dare?

Quem, inquit, ad coenam vocabo meorum aequalium

Potissimum nunc? et, quod dicendum hic fiet,

Tu quoque perparce nimium, non laudo. *Si.* Tace.

Da. Commovi. *Si.* Ego istaec, recte ut fiant, videro.

25

Quidnam hoc rei est? quid hic volt veterator sibi?

Nam si hic mali est quicquam, hem illic est huic rei caput.

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS. SIMO. DAVUS. LESBIA. GLYCERIUM.

MYSIS.

ITA pol quidem res est, ut dixti, Lesbia :

Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.

Si. Ab Andria 'st ancilla haec? quid narras? *Da.* Ita est.

My. Sed hic Pamphilus. *Si.* Quid dicit? *My.* Firma-

vit fidem. *Si.* Hem.

Da. Utinam aut hic surdus, aut haec muta facta sit. 5

My. Nam quod peperisset, iussit tolli. *Si.* O Jupiter!

Quid ego audio? actum est, siquidem haec vera praedicat.

Le. Bonum ingenium narras adolescentis. *My.* Optimum.

Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. *Le.* Sequor.

Da. Quod remedium nunc huic malo inveniam? *Si.* Quid hoc? 10

Adeon' est demens? ex peregrina? jam scio, ah!

Vix tandem sensi stolidus. *Da.* Quid hic sensisse ait?

Si. Haec primum adfertur jam mihi ab hoc fallacia;

Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.

Gl. Juno Lucina, fer opem! serva me, obsecro! 15

Si. Hui, tam cito? ridiculum. postquam ante ostium

Me audivit stare, adproperat. non sat commode

Divisa sunt temporibus tibi, Dave, haec. *Da.* Mihin'?

Si. Num immemores discipuli? *Da.* Ego, quid narres, nescio.

Si. Hiccine me si imparatum in veris nuptiis 20

Adortus esset, quos mihi ludos redderet!

Nunc hujus periclo fit. Ego in portu navigo.

ACTUS III. SCENA II.

LESBIA. SIMO. DAVUS.

LESBIA.

ADHUC, Archilis, quae adsolent, quaeque oportet

Signa esse ad salutem, omnia huic esse video.

Nunc primum fac, isthaec ut lavet: post deinde,

Quod iussi ei dare bibere, et quantum imperavi,

Date. mox ego huc revertor. 5

Per ecastor scitus puer est natus Pamphilo.

Deos quaeso, ut sit superstes, quandoquidem ipse est ingenio bono.

Cumque huic veritus est optumae adolescenti facere injuriam.

Si. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum? *Da.* Quidnam id est? 9

Si. Non imperabat coram, quid opus facto esset, puerperae: Sed postquam egressa est, illis quae sunt intus, clamat de via.

O Dave, itan' contemnor abs te? aut itane tandem idoneus Tibi videor esse, quem tam aperte fallere incipias dolis? Saltem accurate, ut metui videar. certe si resciverim!

Da. Certe hercle nunc hic se ipso fallit, haud ego.

Si. Edixin' tibi? 15

Interminatus sum, ne faceres? num veritus? quid rettulit? Credon' tibi hoc, nunc peperisse hanc e Pamphilo?

Da. Teneo, quid erret: et quid agam, habeo. *Si.* Quid taces?

Da. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint haec, sic fore.

Si. Mihin' quisquam? *Da.* Eho! an tute intellexti hoc affimulari? *Si.* Irrideor? 20

Da. Renuntiatum est. nam qui isthaec tibi incidit suspicio?

Si. Qui? quia te noram. *Da.* Quasi tu dicas, factum id consilio meo.

Si. Certe enim scio. *Da.* Non fatis me pernocti etiam, qualis sim, Simo.

Si. Egone te? *Da.* Sed si quid narrare occepi, continuo dari Tibi verba censes. *Si.* Falso. *Da.* Itaque hercle nihil jam mutire audeo. 25

Si. Hoc ego scio unum, neminem peperisse hic. *Da.* Intellexti.

Sed nihilo secius mox deferent puerum huc ante ostium: Id ego jam nunc tibi renuntio, Here, futurum, ut sis sciens. Ne tu hoc mihi posterius dicas, Davi factum consilio, aut dolis.

Prorsus a me opinionem hanc tuam esse ego amotam volo.

Si. Unde id scis? *Da.* Audivi, et credo. multa concurrunt simul, 31

Qui conjecturam hanc nunc facio. jam primum haec se e Pamphilo

Gravidam dixit esse: inventum 'st falsum: nunc, postquam videt

Nuptias domi apparari, missa est ancilla ilico

Obstetricem arcessitum ad eam, et puerum ut adferret simul. 35

Hoc nisi fit, puerum ut tu videas, nihil moventur nuptiae.

Si. Quid ais! cum intellexeras

Id consilii capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?

Da. Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem

Scimus, quam misere hanc amarit. nunc sibi uxorem expetit. 40

Postremo id mihi da negotii. tu tamen idem has nuptias

Perge facere ita, ut facis: et id spero adiuturos Deos.

Si. Imo abi intro: ibi me opperire, et quod parato opus est, para.

Non impulit me, haec nunc omnino ut crederem.

Atque haud scio, an, quae dixit, sint vera omnia. 45

Sed parvi pendo. illud mihi multo maximum 'st,

Quod mihi pollicitus est ipse gnatus. nunc Chremem

Conveniam: orabo gnato uxorem: si impetro,

Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias?

Nam gnatus quod pollicitus est, haud dubium est mihi,

Si nolit, quin eum merito possim cogere. 51

Atque adeo in ipso tempore eccum ipsum obviam.

ACTUS III. SCENA III.

SIMO. CHREMES.

SIMO.

JUBEO Chremetem. *Ch.* O! te ipsum quaerebam.*Si.* Et ego te. *Ch.* Optato advenis.Aliquot me adiere, ex te auditum qui ajebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viso, tun', an illi insaniant.*Si.* Ausculta paucis: et quid ego te velim, et tu quod
quaeris, scies.*Ch.* Ausculto: loquere quid velis. 5*Si.* Per ego te Deos oro, et nostram amicitiam, Chreme,

Quae incepta a parvis, cum aetate adcrevit simul:

Perque unicam gnata tuam, et gnatum meum,

Cujus tibi potestas summa servandi datur:

Ut me adjuves in hac re: atque ita, ut nuptiae 10

Fuerant futurae, fiant. *Ch.* Ah, ne me obsecra:

Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.

Alium esse censes nunc me, atque olim quum dabam?

Si. In rem est utrique, ut fiant, arcessi jube.

Sed si ex ea re plus mali 'st, quam commodi 15

Utrique, id oro te, in commune ut consulas:

Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.

Si. Imo ita volo, itaque postulo, ut fiat, Chreme:Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. *Ch.* Quid est?*Si.* Irae sunt inter Glycerium et gnatum. *Ch.* Audio. 20*Si.* Ita magnae, ut sperem posse avelli. *Ch.* Fabulae.*Si.* Profecto sic est. *Ch.* Sic hercle, ut dicam tibi:

Amantium irae, amoris integratio 'st.

Si. Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur,

Dumque ejus libido occlusa 'st contumeliis: 25

Prius quam harum scelera, et lacrumae confictae dolis,

Reducant animum aegrotum ad misericordiam,

Uxorem demus. spero consuetudine

Et conjugio liberali devinctum, Chreme,
Dein facile ex illis sese emerfurum malis.

30

Ch. Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror,
Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.

Si. Qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris?

Ch. At isthuc periculum in filia fieri, grave est.

Si. Nempe incommoditas denique huc omnis redit: 35

Si eveniat, quid Dî prohibeant, discessio.

At si corrigitur, quot commoditates, vide.

Principio, amico filium restitueris:

Tibi generum firmum, et filiae invenies virum.

Ch. Quid istuc? si ita istuc animum inducti esse utile,

Nolo tibi ullum commodum in me claudier. 41

Si. Merito te semper maximi feci, Chreme.

Ch. Sed quid ais? *Si.* Quid? *Ch.* Qui scis eos nunc discordare inter se?

Si. Ipse mihi Davos, qui intimus est eorum consiliis, dixit.

Et is mihi suadet, nuptias quantum queam, ut maturem.

Num censeres faceret, filium nisi sciret eadem haec velle?

Tute adeo jam ejus verba audies, heus, evocate huc Davom.

Atque eccum: video ipsum foras exire.

A C T U S III. S C E N A IV.

DAVUS. SIMO. CHREMES.

DAVUS.

A D te ibam. *Si.* Quidnam est?

Da. Cur non arcessitur? jam advesperascit. *Si.* Audin' tu illum?

Ego dudum nonnihil veritus sum, Dave, abs te, ne faceres idem,

Quod vulgus fervorum solet, dolis ut me deluderet,

Propterea quod amat filius. *Da.* Egon' istuc facerem?

Si. Credidi,

5

Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam. *Da.*

Quid? *Si.* Scies:

Nam propemodum habeo tibi jam fidem. *Da.* Tandem cognosti qui siem.

Si. Non fuerant nuptiae futurae. *Da.* Quid? non? *Si.*

Sed ea gratia

Simulavi, vos ut pertentarem. *Da.* Quid ais! *Si.* Sic res est. *Da.* Vide!

Nunquam istuc quivi ego intelligere. vah! consilium calidum. 10

Si. Hoc audi. ut hinc te intro ire jussi, opportune hic sit mihi obviam.

Da. Hem! numnam periius? *Si.* Narro huic, quae tu dudum narraisti mihi.

Da. Quidnam audio! *Si.* Gnatam ut det oro, vixque id exoro. *Da.* Occidi.

Si. Hem! quid dixti? *Da.* Optume inquam factum!

Si. Nunc per hunc nulla 'st mora.

Ch. Domum modo ibo, ut apparentur, dicam: atque huc renuntio. 15

Si. Nunc te oro, Dave, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.

Da. Ego vero solus. *Si.* Corrigere mihi gnatum porro enitere.

Da. Faciam hercle sedulo. *Si.* Potes nunc, dum animus irritatus est.

Da. Quiescas. *Si.* Age igitur, ubi nunc est ipse?

Da. Mirum ni domi 'st.

Si. Ibo ad eum, atque eadem haec, quae tibi dixi, dicam itidem illi. *Da.* Nullus sum. 20

Quid causae 'st, quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?

Nihil est precii loci relictum. Jam perturbavi omnia:
Herum fefelli; in nuptias conjeci herilem filium;

Feci hodie ut fierent, insperante hoc, atque invito Pamphilo.

Hem astutias! quod si quiessem, nihil evenisset mali. 25
Sed eccum ipsum video. occidi.

Utinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me praecipitem darem.

ACTUS III. SCENA V.

PAMPHILUS. DAVUS.

PAMPHILUS.

UBI illic est scelus, qui me perdidit? *Da.* Perii. *Pa.*
Atque hoc confiteor,

Jure mihi obtigisse, quando quidem tam iners, tam nulli consilii

Sum. servon' fortunas meas me commisisse futili?

Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum nunquam id auferet.

Da. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si hoc devito malum. 5

Pa. Nam quid ego nunc dicam patri? negabon' velle me, modo

Qui sum pollicitus, ducere? qua fiducia id facere audeam?
Nec quid me nunc faciam, scio. *Da.* Nec quid de me: atque id ago sedulo.

Dicam, aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam producam moram.

Pa. Ohe. *Da.* Visus sum. *Pa.* Ehodum, bone vir, quid ais? viden' me tuis consiliis 10

Miserum impeditum esse? *Da.* At jam expediam. *Pa.* Expedies? *Da.* Certe, Pamphile.

Pa. Nempe ut modo. *Da.* Immo melius, spero. *Pa.* Oh, tibi ego ut credam, furcifer?

Tu rem impeditam et perditam restituas? hem! quo fretus siem,

Qui me hodie ex tranquillissima re coniecisti in nuptias.
An non dixi hoc esse futurum? *Da.* Dixti. *Pa.* Quid
meritus? *Da.* Crucem. 15

Sed sine paululum ad me redeam: jam aliquid dispiciam.
Pa. Hei mihi.

Cur non habeo spatium, ut de te fumam supplicium, ut
volo?

Namque hoc tempus, praecavere mihi me, haud te ul-
cisci, finit.

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS. PAMPHILUS. DAVUS.

CHARINUS.

HOCCIN' est credibile, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut fiet,
Ut malis gaudeant, atque ex incommodis
Alterius sua ut comparent commoda? ah!
Id ne 'st verum! immo id est genus hominum pessimum;
In denegando modo quis pudor paululum adest: 6
Post ubi tempus promissa est jam perfici,
Tum coacti, necessario se aperiunt:
Et timent: et tamen res cogit denegare.
Ibi tum eorum impudentissima oratio est, 10
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi?
Heus, proximus sum egomet mihi. Attamen, ubi fides?
Si roges, nihil pudet. hic, ubi opus est,
Non verentur: illic, ubi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agam? adeamne ad eum, et cum eo injuriam
hanc expostulem? 15
Ingeram mala multa? atque aliquis dicat, nihil promo-
veris.
Multum: molestus certe ei fuero; atque animo morem
gessero.

Pa. Charine, et me, et te imprudens, nisi quid Di respiciunt, perdidisti.

Cb. Itane, imprudens? tandem inventa 'st causa. solvisti fidem.

Pa. Quid tandem? *Cb.* Etiam nunc me ducere istis dictis postulas? 20

Pa. Quid istuc est? *Cb.* Postquam me amare dixi, complacita est tibi.

Heu me miserum! qui tuum animum ex animo spectavi meo.

Pa. Falsus es. *Cb.* Nonne tibi fatis esse hoc visum solidum est gaudium,

Nisi me lactasses amantem, et falsa spe produceres?

Habeas. *Pa.* Habeam? ah! nescis, quantis in malis verfer miser, 25

Quantasque hic suis consiliis mihi confecit sollicitudines, Meus carnifex. *Cb.* Quid istuc tam mirum est, de te si exemplum capit?

Pa. Haud istuc dicas, si cognoris vel me, vel amorem meum.

Cb. Scio. cum patre altercasti dudum: et is nunc propterea tibi 29

Succenset: nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.

Pa. Immo etiam, quo tu minus scis aerumnas meas:

Hae nuptiae non apparabantur mihi:

Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.

Cb. Scio: tu coactus tua voluntate es. *Pa.* Mane. 34

Nondum scis. *Cb.* Scio equidem illam ducturum esse te.

Pa. Cur me enicas? hoc audi: nunquam destitit

Instare, ut dicerem, me esse ducturum, patri:

Suadere, orare, usque adeo donec perpulit.

Cb. Quis homo istuc? *Pa.* Davos. *Cb.* Davos! *Pa.* Davos omnia.

Cb. Quamobrem? *Pa.* Nescio: nisi mihi Deos fatis 40

Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.

Ch. Factum hoc est, Dave? *Da.* Factum. *Ch.* Hem! quid ais, scelus?

At tibi Di dignum factis exitium dunt.

Eho, dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias

Inimici vellent: quod, nisi hoc, consilium darent? 45

Da. Deceptus sum, at non defatigatus. *Ch.* Scio.

Da. Hac non successit, alia aggrediemur via.

Nisi id putas, quia primo processit parum,

Non posse jam ad salutem converti hoc malum.

Pa. Immo etiam: nam satis credo, si advigilaveris, 50

Ex unis geminas mihi conficies nuptias.

Da. Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo,

Conari manibus, pedibus, noctesque et dies,

Capitis periculum adire, dum prosum tibi.

Tuum 'st, si quid praeter spem evenit, mihi ignoscere. 55

Parum succedit quod ago: at facio sedulo.

Vel melius tute reperi: me missum face.

Pa. Cupio: restitue, in quem me accepisti, locum.

Da. Faciam. *Pa.* At jam hoc opus est. *Da.* Hem! 'st,

mane: concrepuit a Glycerio ostium.

Pa. Nihil ad te. *Da.* Quaero. *Pa.* Hem! Nunc cine de-

inum? *Da.* At jam hoc tibi inventum dabo. 60

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS. PAMPHILUS. CHARINUS. DAVUS.

MYSIS.

JAM, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, et mecum ad-

ductum

Tuum Pamphilum: tu modo, anime mi, noli te macerare.

Pa. Mysis, quid est? *My.* Hem, Pamphile, optime te

mihi offers. *Pa.* Quid est?

My. Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad se venias;

E

Videre ait te cupere. *Pa.* Vah! perii: hoc malum integravit. 5

Siccine me atque illam opera tua nunc miseros sollicitarier:

Nam idcirco arcessor, nuptias quod mihi adparari sensit.

Ch. Quibus quidem quam facile potuerat quiesci, si hic quiesset.

Da. Age, si hic non insanit fatis sua sponte, instiga.

My. Atque aedepol,

Ea res est; proptereaque nunc misera in moerore est.

Pa. Myfis, 10

Per omnes tibi adjuro Deos, nunquam eam me deserturum:

Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omneis homines.

Hanc mihi expetivi, contigit: conveniunt mores. valeant, Qui inter nos discidium volunt. hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.

Ch. Resipisco. *Pa.* Non Apollinis magis verum, atque hoc responsum est. 15

Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat,

Quo minus hae fierent nuptiae, volo: sed si id non poterit,

Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse, ut credat.

Quis videor? *Ch.* Miser aequae, atque ego. *Da.* Consilium quaero. *Ch.* Fortis.

Pa. Scio quid conere. *Da.* Hoc ego tibi profecto effectum reddam. 20

Pa. Jam hoc opus est. *Da.* Quin jam habeo. *Ch.* Quid est?

Da. Huic, non tibi habeo, ne erres.

Ch. Sat habeo. *Pa.* Quid facies? cedo. *Da.* Dies mihi hic ut sit fatis vereor

Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas. [estis.

Proinde hinc vos amolimini: nam mihi impedimento

ACTUS IV. SCENA III.

35

Pa. Ego hanc visam. *Da.* Quid tu? quo hinc te agis?

Ch. Verum vis dicam? *Da.* Immo etiam. 25

Narrationis incipit mihi initium. Ch. Quid me fiet?

Da. Eho tu impudens, non satis habes, quod tibi dieculam addo,

Quantum huic promoveo nuptias? *Ch.* Dave, attamen.

Da. Quid ergo?

Ch. Ut ducam. *Da.* Ridiculum. *Ch.* Huc face ad me ut venias, si quid poteris.

Da. Quid veniam? nihil habeo. *Ch.* Attamen si quid.

Da. Age, veniam. *Ch.* Si quid, 30

Domi ero. *Da.* Tu Myfis, dum exeo, parumper operire me hic.

My. Quapropter? *Da.* Ita factum est opus. *My.* Matura.

Da. Jam, inquam, hic adero.

ACTUS IV. SCENA III.

MYSIS. DAVUS.

MYSIS.

NIHILNE esse proprium cuiquam! Di vestram fidem!

Summum bonum esse herae putavi hunc Pamphilum,

Amicum, amatorem, virum in quovis loco

Paratum; verum ex eo nunc misera quem capit

Laborem! facile hic plus mali est, quam illic boni. 5

Sed Davus exit. mi homo, quid istuc obsecro est?

Quo portas puerum? *Da.* Myfis, nunc opus est tua

Mihi ad hanc rem exprompta memoria atque astutia.

My. Quidnam incepturus? *Da.* Accipe a me hunc ocus,

Atque ante nostram januam adpone. *My.* Obsecro, 10

Humine? *Da.* Ex ara hinc sume verbenas tibi,

Atque eas substerne. *My.* Quamobrem id tute non facis?

Da. Quia, si forte opus sit ad herum jusjurandum mihi,

Non adposuisse, ut liquido possim. *My.* Intelligo.

Nova nunc religio in te istaec incessit, cedo? 15

Da. Move ocius te, ut quid agam, porro intelligas.

Prò Juppiter! My. Quid est? *Da.* Sponsae pater intervenit.

Repudio, quod consilium primum intenderam.

My. Nescio quid narres. *Da.* Ego quoque hinc ab dextera Venire me adsimulabo: tu, ut subservias 20

Orationi, utcunque opus sit verbis, vide.

My. Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est, Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides, Manebo: ne quod vestrum remorer commodum.

ACTUS IV, SCENA IV.

CHREMES. MYSIS. DAVUS.

CHREMES.

REVERTOR, postquam, quae opus fuere ad nuptias Gnatae, paravi, ut jubeam arcessi. sed quid hoc?

Puer hercle 'st. mulier, tun' adposuisti hunc? *My.* Ubi illic est? [mihi!

Ch. Non mihi respondes? *My.* Nusquam est. vae miserae Reliquit me homo, atque abiit. *Da.* Di vestram fidem! 5 Quid turbae est apud forum! quid illic hominum litigant! Tum annona cara 'st. quid dicam aliud, nescio.

My. Cur tu obsecro hic me solam? *Da.* Quae est haec fabula?

Eho, Mysis, puer hic unde est? quisve huc attulit?

My. Satin' sanus es, qui me id rogites? *Da.* Quem ego igitur rogem, 10

Qui hic neminem alium videam? *Ch.* Miror, unde fit.

Da. Dicturan' es quod rogo? *My.* Au. *Da.* Concede ad dexteram.

My. Deliras? non tute ipse? *Da.* Verbum si mihi Unum, praeterquam quod te rogo, faxis, cave.

My. Male dicis? *Da.* Unde 'st? dic clare. *My.* A vobis.

Da. Ha, ha, he.

Mirum vero, impudenter mulier si facit meretrix?

Cb. Ab Andria 'st ancilla haec, quantum intelligo.

Da. Adeon' videmur vobis esse idonei,

In quibus sic illudatis? *Cb.* Veni in tempore.

Da. Propera adeo puerum tollere hinc ab janua. 20

Mane; cave quoquam ex istoc excessis loco.

My. Di te eradicent: ita me miseram territas.

Da. Tibi ego dico, an non? *My.* Quid vis? *Da.* An etiam rogas?

Cedo, cum puerum hic adposuisti? dic mihi. 24

My. Tu nescis? *Da.* Mitte id, quod scio: dic, quod rogo.

My. Vestri. *Da.* Cujus vestri? *My.* Pamphili. *Da.* Hem! quid? Pamphili?

My. Eho, an non est? *Cb.* Recte ego semper fugi has nuptias.

Da. O facinus animadvertendum! *My.* Quid clamitas?

Da. Quemne ego heri vidi ad vos adferri vesperi? 29

My. O hominem audacem! *Da.* Verum. vidi Cantharam Suffarcinatam. *My.* Dis pol habeo gratias, Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberae.

Da. Nae illa illum haud novit, cujus causa haec incipit.

Chremes, si positum puerum ante aedes viderit,

Suam gnatam non dabit. tanto hercle magis dabit. 35

Cb. Non hercle faciet. *Da.* Nunc adeo, ut tu sis sciens,

Nisi puerum tollis, jam ego hunc in mediam viam

Provolvam: teque ibidem pervolvam in luto.

My. Tu pol homo non es sobrius. *Da.* Fallacia

Alia aliam trudit. jam susurrari audio, 40

Civem Atticam esse hanc. *Cb.* Hem! *Da.* Coactus legibus

Eam uxorem ducet. *My.* Au! obsecro; an non civis est?

Cb. Jocularium in malum insciens pene incidi.

Da. Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus advenis.

Ausculata. *Cb.* Audivi jam omnia. *Da.* Anne tu omnia?

Cb. Audivi, inquam, a principio. *Da.* Audistin' obsecro?

Hem scelera! hanc jam oportet in cruciatum hinc abripī.
Hic ille est! non te credas Davom ludere.

My. Me miseram! nihil, pol, falsi dixi, mi senex.

Ch. Novi rem omnem. est Simo intus? *Da.* Est. 50

My. Ne me attingas, scelestē. si pol Glycerio non omnia
haec.

Da. Eho, inepta, nescis quid sit actum? *My.* Qui sciam?

Da. Hic focer est. alio pacto haud poterat fieri,
Ut sciret haec, quae volumus. *My.* Hem, praediceres.

Da. Paullum interesse censes, ex animo omnia, 55
Ut fert natura, facias, an de industria?

ACTUS IV. SCENA V.

CRITO. MYSIS. DAVUS.

CRITO.

IN hac habitasse platea dictum 'st Chrysidem:

Quae sese inhoneste optavit parere hic divitias

Potius, quam in patria honeste pauper vivere.

Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.

Sed quos perconter? video. salvete. *My.* Obsecro, 5

Quem video? est ne hic Crito sobrinus Chrysidis?

Is est. *Cr.* O Mysis, salve. *My.* Salvos sis, Crito.

Cr. Itane Chrysis? hem! *My.* Nos quidem pol miseras
perdidit.

Cr. Quid vos, quo pacto hic? fatin' recte? *My.* Nosne? sic.

Ut quimus, ajunt, quando ut volumus, non licet. 10

Cr. Quid Glycerium? jam hic suos parentes repperit?

My. Utinam! *Cr.* An nondum etiam? haud auspicato huc
me adtuli.

Nam pol, si id scissem, nunquam huc tetulissem pedem:

Semper enim dicta 'st ejus haec, atque habita 'st soror.

Quae illius fuerunt, possidet. nunc me hospitem 15

Lites sequi, quam hic mihi sit facile atque utile,

Aliorum exempla commonent. simul arbitror,

Jam aliquem esse amicum et defensores ei: nam fere
 Grandiuscula jam profecta' est illinc. clamitent,
 Me sycophantam, hereditates persequi, 20
 Mendicum. tum, ipsam despoliare non libet.
My. O optime hospes, pol, Crito, antiquum obtines.
Cr. Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam. *My.*
 Maxime.
Da. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES. SIMO.

CHREMES.

SATIS jam, satis, Simo, spectata ergate amicitia' est
 mea:

Satis periculi coepi adire: orandi jam finem face.

Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filiae.

Si. Immo enim nunc quam maxime abs te postulo, at-
 que oro, Chreme, 4

Ut beneficium verbis initum dudum, nunc re comprobet.

Ch. Vide, quam iniquus sis prae studio, dum efficias id
 quod cupis:

Neque modum benignitatis, neque, quid me ores, cogitas.

Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.

Si. Quibus? *Ch.* Ah! rogitas? perpulisti me, ut homini
 adolescentulo,

In alio occupato amore, abhorenti ab re uxoria, 10

Filiam ut darem in seditionem, atque incertas nuptias:

Ejus labore, atque ejus dolore, gnato ut medicarer tuo.

Impetrasti: incoepi; dum res tetulit. nunc non fert. feras.

Illam hinc civem esse ajunt: puer est natus. nos missos face.

Si. Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas
 credere, 15

Quibus id maxime utile' est, illum esse quam deterrimum.

Nuptiarum gratia haec sunt ficta, atque incepta omnia.
Ubi ea causa, quamobrem haec faciunt, erit ademta his,
definent.

Ch. Erras: cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam.
Si. Scio. [senferat.

Ch. At vero voltu; cum, ibi me adesse, neuter tum prae-

Si. Credo: et id facturas, Davos dudum praedixit mihi.
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui, dicere.

ACTUS V. SCENA II.

DAVUS. CHREMES. SIMO. DROMO.

DAVUS.

ANIMO nunc jam otioso esse impero. *Ch.* Hem Davom tibi.

Si. Unde egreditur? *Da.* Meo praesidio atque hospitis.

Si. Quid illud mali 'st?

Da. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus, non vidi. *Si.* Scelus

Quemnam hic laudat? *Da.* Omnis res est jam in vado.

Si. Cesso adloqui?

Da. Herus est. quid agam? *Si.* O salve bone vir. *Da.*

Ehem Simo! O noster Chreme! 5

Omnia apparata jam sunt intus. *Si.* Curasti probe.

Da. Ubi voles, arcesse. *Si.* bene sane: id enimvero hic nunc abest.

Etiam tu hoc respondes? quid istic tibi negotii 'st?

Da. Mihin'?

Si. Ita. *Da.* Mihine? *Si.* Tibi ergo. *Da.* Modo introii.

Si. Quasi ego, quam dudum, rogem.

Da. Cum tuo gnato una. *Si.* Anne 'st intus Pamphilus? crucior miser. 10

Eho, non tu dixisti esse inter eos inimicitias, carnufex?

Da. Sunt. *Si.* Cur igitur hic est? *Ch.* Quid illum censes? cum illa litigat.

Da. Immo vero indignum, Chremes, jam facinus faxo
ex me audias.

Nescio qui senex modo venit, ellum, confidens, catus.

Quum faciem videas, videtur esse quantivis pretii. 15

Tristis severitas inest in vultu, atque in verbis fides.

Si. Quidnam adportas? *Da.* Nihil equidem, nisi quod
illum audiui dicere.

Si. Quid ait tandem? *Da.* Glycerium se scire civem esse
Atticam.

Si. Hem, Dromo, Dromo. *Da.* Quid est? *Si.* Dromo.

Da. Audi. *Si.* Verbum si addideris. Dromo.

Da. Audi, obsecro. *Dr.* Quid vis? *Si.* Sublimem hunc
intro rape, quantum potes. 20

Dr. Quem? *Si.* Davom. *Da.* Quamobrem? *Si.* Quia lu-
bet. rape, inquam. *Da.* Quid feci? *Si.* Rape.

Da. Si quidquam invenies me mentitum, occidito. *Si.*
Nihil audio.

Ego jam te commotum reddam. *Da.* Tamen etsi hoc ve-
rum est? *Si.* Tamen.

Cura adservandum vinctum. atque audin'? quadrupe-
dem constringito.

Age nunc jam, ego pol hodie, si vivo, tibi 25

Ostendam, herum quid sit pericli fallere, et

Illi, patrem. *Ch.* Ah, ne saevi tantopere. *Si.* O Chreme,

Pietatem gnati! nonne te miseret mei?

Tantum laborem capere ob talem filium?

Age, Pamphile, exi, Pamphile. ecquid te pudet? 30

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS. SIMO. CHREMES.

PAMPHILUS.

QUIS me volt? perii. pater est. *Si.* Quid ais, omnium?

Ch. Ah,

Rem potius ipsam dic, ac mitte male loqui.

Si. Quasi quidquam in hunc jam gravius dici possiet.
 Ain' tandem? civis Glycerium 'st? *Pa.* Ita praedicant.

Si. Ita praedicant! o ingentem confidentiam! 5

Num cogitat quid dicat? num facti piget?

Num ejus color pudoris signum usquam indicat?

Adeon' impotenti esse animo, ut praeter civium

Morem atque legem, et sui voluntatem patris,

Tamen hanc habere studeat cum summo probro? 10

Pa. Me miserum! *Si.* Hem! modone id demum sensisti,

Pamphile?

Olim istuc, olim, cum ita animum inducti tuum,

Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi;

Eodem die istuc verbum vere in te accidit.

Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero? 15

Cur meam senectutem hujus sollicito amentia? an

Ut pro hujus peccatis ego supplicium sufferam?

Immo habeat: valeat: vivat cum illa. *Pa.* Mi pater.

Si. Quid, mi pater? quasi tu hujus indigeas patris.

Domus, uxor, liberi inventi invito patre. 20

Adducti, qui illam civem hinc dicant. viceris.

Pa. Pater, licetne pauca? *Si.* Quid dices mihi?

Ch. Tamen, Simo, audi. *Si.* Ego audiam? quid audiam,

Chreme? *Ch.* At tandem dicat sine. *Si.* Age dicat, sino.

Pa. Ego me amare hanc, fateor. si id peccare 'st, fateor

id quoque. 25

Tibi, pater, me dedo. quidvis oneris impone, impera.

Vis me uxorem ducere? hanc vis amittere? ut potero,

feram.

Hoc modo te obsecro, ut ne credas a me allegatum hunc

senem.

Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. *Si.*

Adducas! *Pa.* Sine, pater.

Ch. Aequum postulat. da veniam. *Pa.* Sine te hoc ex.

orem. *Si.* Sino. 30

Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar, Chremes.

Ch. Pro peccato magno paullum supplicii fatis est patri.

ACTUS V. SCENA IV.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILUS.

CRITO.

MITTE orare; una harum quaevis causa me, ut faciam, monet;

Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio Glycerio.

Ch. Andrium ego Critonem video? certe is est. *Cr.* Salvos sis, Chreme.

Ch. Quid tu Athenas, insolens? *Cr.* Evenit. sed hiccine 'st Simo?

Ch. Hic. *Si.* Men' quaeris? eho tu Glycerium hinc civem esse ais? 5

Cr. Tu negas? *Si.* Itane huc paratus advenis? *Cr.* Quade re? *Si.* Rogas?

Tunc impune haec facias? tunc hic homines adolescentulos,

Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?

Sollicitando et pollicitando eorum animos lactas? *Cr.* Sanusne es?

Si. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas? 10

Pa. Perii! metuo, ut subitet hospes. *Ch.* Si, Simo, hunc noris satis,

Non ita arbitrere. bonus est hic vir. *Si.* Hic vir sit bonus?

Itane adtemperate venit hodie in ipsis nuptiis,

Ut veniret antehac nunquam? est vero huic credendum, Chreme?

Pa. Ni metuam patrem, habeo pro illa re illum quod moneam probe. 15

Si. Sycophanta. *Cr.* Hem! *Ch.* Sic, Crito, est hic; mitte.

Cr. Videat qui fiet.

Si mihi pergit, quae volt, dicere; ea, quae non volt, audiet.

Ego istaec moveo, aut curo? non tu tuum malum aequo animo feres?

Nam, ego quae dico, vera an falsa audieris, jam sciri potest.

Atticus quidam olim navi fracta, apud Andrum ejectus est, 20

Et istaec una parva virgo. tum ille egens, forte adplicat Primum ad Chrysidis patrem se. Si. Fabulam inceptat. Ch. Sine.

Cr. Itane vero obturbat? Ch. Perge. Cr. Tum is mihi cognatus fuit,

Qui cum recepit. ibi ego audiui ex illo, sese esse Atticum. Is ibi mortuus est. Ch. Ejus nomen? Cr. Nomen tam cito tibi? Phania. 25

Ch. Hem, perii. Cr. Verum hercle opinor fuisse Phaniam: hoc certo scio,

Rhamnusium se ajebat esse. Ch. O Juppiter! Cr. Eadem haec, Chreme,

Multi alii in Andro tum audivere. Ch. Utinam id fit, quod spero. eho, dic mihi,

Quid eam tum? suamne esse ajebat? Cr. Non. Ch. Cujam igitur? Cr. Fratris filiam.

Ch. Certe mea 'st. Cr. Quid ais? Si. Quid tu ais? Pa. Arrige aures, Pamphile. 30

Si. Qui credis? Ch. Phania ille frater meus fuit. Si. No-ram, et scio.

Ch. Is hinc, bellum fugiens, meque in Asiam persequens, profiscitur.

Tum illam relinquere hic est veritus; postilla nunc primum audio,

Quid illo fit factum. Pa. Vix sum apud me, ita animus commotus est metu, 34

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.

Si. Nae istam multimodis tuam inveniri gaudeo. Pa.

Credo, pater.

Ch. At mihi unus scrupulus etiam restat; qui me male habet. Pa. Dignus es

Cum tua religione, odio. nodum in scirpo quaeris. Cr.

Quid istuc est?

Ch. Nomen non convenit. Cr. Fuit hercle huic aliud parvae. Ch. Quod, Crito?

Numquid meministi? Cr. Id quaero. Pa. Egone hujus memoriam patiar meae

40

Voluptati obistere, cum egomet possim in hac re medicari mihi?

Non patiar. heus Chreme: quod quaeris, Pasibula 'st.

Cr. Ipsa 'st. Ch. Ea 'st.

Pa. Ex ipsa millies audiui. Si. Omneis nos gaudere hoc, Chreme,

Te credo, credere. Ch. Ita me Di ament, credo. Pa.

Quid restat, pater?

Si. Jamdudum res reduxit me ipsa in gratiam. Pa. O lepidum patrem!

45

De uxore, ita ut possedi, nihil mutat Chremes. Ch.

Causa optima 'st,

Nisi quid pater ait aliud. Pa. Nempe. Si. Id scilicet. Ch.

Dos, Pamphile, est

Decem talenta. Pa. Accipio. Ch. Propero ad filiam. eho mecum, Crito:

Nam illam me credo haud nosse. Si. Cur non illam huc transferri jubes?

Pa. Recte admones. Davo ego istuc dedam jam negoti.

Si. Non potest.

50

Pa. Qui non potest? Si. Quia habet aliud magis ex sese, et majus. Pa. Quidnam? Si. Vincit est.

Pa. Pater, non recte vinctus est. *Si.* Haud ita iussi. *Pa.*
Jube solvi, obsecro.

Si. Age fiat. *Pa.* At matura. *Si.* Eo intro. *Pa.* O faustum et felicem hunc diem!

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS. PAMPHILUS.

CHARINUS.

PROVISO quid agat Pamphilus; atque eccum. *Pa.*

Aliquis forsan me putet [lubet.

Non putare hoc verum: at mihi nunc sic esse hoc verum
Ego Deorum vitam propterea sempiternam esse arbitror,
Quod voluptates eorum propriae sunt: nam mihi immortalitas

Parta 'st, si nulla aegritudo huic gaudio intercesserit. 5

Sed quem ego mihi potissimum optem nunc, cui haec
narrem, dari?

Ch. Quid illud gaudii est? *Pa.* Davom video. nemo 'st,
quem malle, omnium:

Nam hunc scio mea solide solum gavisurum gaudia.

ACTUS V. SCENA VI.

DAVUS. PAMPHILUS. CHARINUS.

DAVUS.

PAMPHILUS ubinam hic est? *Pa.* Dave. *Da.* Quis
homo 'st? *Pa.* Ego sum. *Da.* O Pamphile.

Pa. Nescis quid mihi obtigerit. *Da.* Certe: sed quid mihi
obtigerit, scio.

Pa. Et quidem ego. *Da.* More hominum evenit, ut
quod sim nactus mali,

Prius rescisceres tu, quam ego illud, quod tibi evenit
boni. •

Pa. Mea Glycerium suos parentes repperit. *Da.* O factum bene! *Ch.* Hem!

Pa. Pater amicus summus nobis. *Da.* Quis? *Pa.* Chremes. *Da.* Narras probe.

Pa. Nec mora ulla 'st, quin eam uxorem ducam. *Ch.* Num ille somniat

Ea, quae vigilans voluit? *Pa.* Tum de puero, Dave?
Da. Ah, define.

Solus est, quem diligunt Di. *Ch.* Salvos sum, si haec vera sunt.

Conloquar. *Pa.* Quis homo 'st? o Charine, in tempore ipso mihi advenis. 10

Ch. Bene factum. *Pa.* Audistin'? *Ch.* Omnia. age, me in tuis secundis respice.

Tuus est nunc Chremes: facturum quae voles, scio esse omnia.

Pa. Memini. atque adeo longum est nos illum expectare, dum exeat.

Sequere hac me intus ad Glycerium nunc. tu Dave, abi domum:

Propere arcesse, hinc qui auferant eam. quid stas? quid cessas? *Da.* Eo. 15

Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur;
Intus transigetur, si quid est, quod restet. Ω Plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

FINIS ANDRIAE.

ACTS OF PARLIAMENT

1801

1802

1803

1804

1805

1806

1807

1808

1809

1810

1811

1812

1813

1814

1815

1816

1817

1818

1819

1820

1821

1822

1823

1824

1825

1826

1827

1828

1829

P U B L I I T E R E N T I I E U N U C H U S.

ACTA LUDIS MEGALENSIB. L. POSTUMIO ALBINO
L. CORNELIO MERULA AEDILIB. CURULIB. EGE-
RE L. AMBIVIVS TURPIO L. ATILIUS PRAENESTI-
NUS TIBIIS DUABUS DEXTRIS. GRAECA MENAN-
DRU. ACTA II. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI
M. VALERIO C. FANNIO COSS.

P E R S O N A E.

PROLOGUS.	PYTHIAS ancilla Thaidis.
PHAEDRIA adolescens, ama- tor Thaidis.	CHREMES adolescens, frater Pamphilae.
PARMENO servus Phaedriae.	ANTIPHO adolescens.
THAIS meretrix.	DORIAS ancilla Thaidis.
GNATHO parasitus Thrafonis.	DORUS eunuchus.
CHAEREA adolescens, amator Pamphilae.	SANGA Centurio.
THRASO miles, rivalis Phae- driae.	SOPHRONA nutrix Pamphilae. LACHES senex, pater Phaedriae et Chaereae.

P E R S O N A E M U T A E.

STRATO Elephantis Indicis praefectus.	SYRISCUS Ordinum ductor.
SIMALIO } Ordinum ductores.	SANNIO servus atriensis.
DONAX }	PAMPHILA adolescentula.

G

C. SULPITII APOLLINARIS
P E R I O C H A

I N
TERENTII EUNUCHUM.

SOROREM falso dictitatam Thaidis,
Id ipsum ignorans, miles advexit Thraſo,
Ipſique donat. erat haec civis Attica.
Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi jubet
Thaidis amator Phaedria, ac ruſ ipſe abit,
Thraſoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phaedriae puellulam
Cum deperiret, dono miſſam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: ſuadet Parmeno:
Introiit: vitiat virginem: ſed Atticus
Civis repertus frater ejus, conlocat
Vitiatam ephebo, Phaedriam exorat Thraſo.

M. ANT. MURETI
A R G U M E N T U M.

Civis quidam Athenienſis filiam, cui Pamphilae, et filium, cui Chremeti nomen erat, habuit. ex iis Pamphilam adhuc infantulam praedones rapuere e Sunio, et mercatori cuidam Rhodio vendidere: qui Rhodum advectam meretrici, quam amabat, dono dedit. Haec acceptam puellam pari cura ac ſtudio, cum Thaide filia coepit educere: nemo ut eſſet, qui non utramque ex ipſa genitam eſſe arbitraretur. Thais, quae grandiuſcula erat, quum ad eam aetatem perveniſſet, ut viris placere poſſet, maternam, ut fit, vivendi rationem inſecuta, cum hoſpite quodam Athenas

venit, qui eam postea moriens haeredem reliquit. Interea miles, Thraso nomine, ad eam adjecit animum: quumque cum ea per aliquod tempus consuevisset, in Cariam profectus est. Thaidis mater per eos dies vitam morte commutaverat, fraterque ipsius Pamphilam venalem proposuerat, sperans eam, quod et formosa esset, et fidibus sciret, praeclare a se venditum iri. Forte accidit, ut eo ipso tempore Thaidis amator miles esset Rhodi: qui, harum omnium rerum inscius, Pamphilam emit; ut esset, quod amicae, Athenas reversus, dono daret. Thais, profecto milite, aliam conditionem quaesierat, adjunxeratque sibi Phaedriam, adolescentem Atheniensem, Lachetis filium. Inaudioerat interim etiam aliquid de Pamphila; jamque cum fratre ipsius Chremete aliquoties collocuta, eo pervenerat, ut non dubiis indiciis intelligeret, sororem illius esse, quae secum in maternis aedibus educata foret. Summopere cupiebat igitur occasionem sibi aliquam dari, qua Pamphilam suis restitueret, eodemque facto, et puellam summo afficeret beneficio, et propinquorum illius amicitia fortunas constabiliret suas. Redit miles: sed quum cognosset de amore Phaedriae, puellam se, nisi eo repulso, daturum negat. Thais, quid ageret, nescire: nam et Phaedriam amabat ex animo, et Pamphilae recipiendae gratia quidvis sibi faciundum putabat: tandem, quum speraret, se postea facile consilium suum ei ipsi, cujus animum offenderat, probaturam; Phaedriam, ut militi gratificaretur, excludit. Postridie arcessito ei, atque aegre ferenti, tandem se purgat, multisque precibus ab eo impetrat, ut, per biduum, priores partes habere Thrasonem sineret: ubi primum eripuisset puellam, nihil sibi cum illo amplius fore. Phaedria, ut hujus bidui molestiam aequiore animo ferret, rus sibi abeundum esse statuit: itaque abiens, mandat Parmenoni, ut eunuchum et Aethiopiissam ad Thaidem, cui eos emerat, duceret. Pamphilam, quum ex aedibus Thrasonis ad Thaidem deduceretur, conspicatus in via

Phaedriae frater natu minor Chaerea, ita ejus amore flagrare coepit, nihil ut pensi haberet, dum ea potiretur; neque prius conquievit, quam, ejus rei causa, ad Thaidem pro eunucho deductus est. Quid plura? Thaide ad coenam cum milite profecta, virgini a Chaerea per vim vitium offertur. Turbae undique mirabiles, donec, tota re patefacta, Thais a Lachete in fidem et clientelam recipitur. Chaerea agnitam Pamphilam ducit uxorem. Thraso diu illusum, tandem in amoris meretricii partem, Gnathonis parasiti opera, admittitur.

P U B L I I
T E R E N T I I
C A R T H A G I N I E N S I S
E U N U C H U S.

P R O L O G U S.

SI quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quam plurimis, et minime multos laedere,
In his Poëta hic nomen profitetur suum,
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimabit esse, sic existimet: 5
Responsum, non dictum esse, quia laesit prior,
Qui bene vertendo, et eas describendo male,
Ex Graecis bonis Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit.
Atque in Thesauro scripsit, causam dicere 10
Prius, unde petitur, aurum quare sit suum,
Quam ille qui petit, unde is sit thesaurus sibi;
Aut unde in patrium monumentum pervenerit,
Dehinc, ne frustretur ipse se, aut sic cogitet,
Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi. 15
Is ne erret moneo, et desinat laeessere.
Habeo alia multa, quae nunc condonabitur;
Quae proferentur post, si perget laedere
Ita, ut facere instituit. Quam nunc acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam Aediles emerunt, 20
Perfecit, sibi ut inspicundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset, occepta 'st agi.
Exclamat, Furem, non Poëtam, fabulam
Dedisse, et nihil dedisse verborum tamen:

Colacem esse Naevi et Plauti, veterem fabulam: 25
 Parasiti personam inde ablatam et militis.
 Si id est peccatum, peccatum imprudentia 'st
 Poëtae: non qui furtum facere studuerit.
 Id ita esse, vos jam judicare poteritis.
 Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax, 30
 Et miles gloriosus: eas se non negat
 Personas transfulisse in Eunuchum suam
 Ex Graeca. sed eas fabulas factas prius
 Latinas, scisse sese, id vero pernegat.
 Quod si personis iisdem uti aliis non licet: 35
 Qui magis licet, currentes Servos scribere,
 Bonas Matronas facere, Meretrices malas,
 Parasitum edacem, Gloriosum Militem,
 Puerum supponi, falli per Servum Senem,
 Amare, odisse, suspicari? denique 40
 Nullum est jam dictum, quod non dictum sit prius.
 Quare aequum est vos cognoscere, atque ignoscere,
 Quae veteres factitarunt, si faciunt novi.
 Date operam, et cum silentio animadvertite,
 Ut pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit. 55

ACTUS I. SCENA I.

PHAEDRIA. PARMENO.

PHAEDRIA.

QUID igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
 Cum arcessor ultro? an potius ita me comparem,
 Non perpeti meretricum contumelias?
 Exclusit: revocat. redeam? non, si me obsecret.
Pa. Si quidem hercle possis, nihil prius, neque fortius: 5
 Verum si incipies, neque pertendes naviter:
 Atque ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
 Infecta pace, ultro ad eam venies, indicans

ACTUS I. SCENA I.

55

Te amare, et ferre non posse: actum est! ilicet!

Peristi! eludet, ubi te victum senserit.

10

Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita,

Here. quae res in se neque consilium, neque modum

Habet ullum, eam consilio regere non potes.

In amore haec omnia insunt vitia: injuriae,

Suspiciones, inimicitiae, induciae,

15

Bellum, pax rursus. Incerta haec si tu postules

Ratione certa facere, nihilo plus agas,

Quam si des operam, ut cum ratione insanias.

Et quod nunc tute tecum iratus cogitas,

Egone illam? quae illum? quae me? quae non? sine

modo,

20

Mori me malim: sentiet, qui vir siem.

Haec verba, una mehercle falsa lachrymula,

Quam oculos terendo misere, vix vi expresserit,

Restinguet: et te ultro accusabis: et dabis ei

Ultro supplicium. *Pb.* O indignum facinus! nunc ego et

Illam scelestam esse, et me miserum, sentio:

26

Et taedet: et amore ardeo: et prudens, sciens,

Vivus, videntque pereco: nec quid agam, scio.

Pa. Quid agas? nisi ut te redimas captum quam queas

Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas:

30

Et ne te afflictes. *Pb.* Itane suades? *Pa.* Si sapias:

Neque, praeterquam quas ipse amor molestias

Habet, addas: et illas, quas habet, recte feras.

Sed eccia ipsa egreditur, nostri fundi calamitas.

Nam quod nos capere oportet, haec intercipit.

35

ACTUS I. SCENA II.

THAIS. PHAEDRIA. PARMENO.

THAIS.

MISERAM me! vereor ne illud gravius Phaedria
Tulerit, neve aliorsum, atque ego feci, acceperit,

Quod heri intromissus non est. *Ph.* Totus, Parmeno,
Tremo, horreoque, postquam aspexi hanc. *Pa.* Bonō
animo es:

Accede ad ignem hunc, jam calesces plus satis. 5

Th. Quis hic loquitur? chem, tun' hic eras, mi Phaedria?

Quid hic stabas? cur non recta introibas? *Pa.* Caeterum

De exclusionē verbum nullum. *Th.* Quid taces?

Ph. Sanē, quia vērō hae mihi patent semper fores:

Aut quia sum apud te primus. *Th.* Missa istaec face. 10

Ph. Quid missa? o Thais, Thais, utinam esset mihi

Pars aequa amoris tecum, ac pariter fieret,

Ut aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet:

Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.

Th. Ne crucia te, obsecro, anime mi, mi Phaedria. 15

Non pol, quo quemquam plus amem, aut plus diligam,

Eo feci: sed ita erat res: faciundum fuit.

Pa. Credo, ut sit, misera prae amore exclusisti hunc foras.

Th. Siccine ais, Parmeno? age! sed huc qua gratia

Te arcessi jussi, ausculta. *Ph.* Fiat. *Th.* Dic mihi 20

Hoc primum, potin' est hic tacere? *Pa.* Egone? optume.

Verum heus tu, hac lege tibi meam adstringo fidem:

Quae vera audiui, taceo, et contineo optume;

Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo palam est.

Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo. 25

Proin tu, taceri si vis, vera dicito.

Th. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.

Pa. Potest taceri hoc. *Th.* Ibi tum matri parvolam

Puellam dono quidam mercator dedit,

Ex Attica hinc abreptam. *Ph.* Civemne? *Th.* Arbitror:

Certum non scimus: matris nomen et patris 31

Dicebat ipsa: patriam et signa caetera

Neque sciebat: neque per aetatem etiam potuerat.

Mercator hoc addebat, e praedonibus,

Unde emerat, se audisse, abreptam e Sunio. 35

Mater ubi accepit, coepit studiose omnia

Docere, educare, ita uti si esset filia.

Sororem plerique esse credebant meam.

Ego cum illo, quo cum tum uno rem habebam hospite,

Abii huc: qui mihi reliquit haec, quae habeo, omnia.

Pa. Utrumque hoc falsum est: effluet. *Tb.* Qui isthuc?

Pa. Quia

41

Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit:

Nam hic quoque bonam magnamque partem ad te attulit.

Tb. Ita'ft: sed sine me pervenire, quo volo.

Interea miles, qui me amare occeperat,

45

In Cariam est profectus. te interea loci

Cognovi. tute scis, post illa quam intumum

Habeam te: et mea consilia ut tibi credam omnia.

Ph. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. *Pa.* O dubiumne id est?

Tb. Hoc agite, amabo. Mater mea illic mortua'ft

50

Nuper. ejus frater aliquantum ad rem est avidior.

Is ubi hanc forma videt honesta virginem,

Et fidibus scire, pretium sperans, ilico

Producit, vendit. forte fortuna adfuit

Hic meus amicus: emit eam dono mihi,

55

Imprudens harum rerum, ignarusque omnium.

Is venit. postquam sensit me tecum quoque

Rem habere, fingit causas, ne det, sedulo.

Ait, si fidem habeat, se iri praepositum tibi

Apud me, ac non id metuat, ne, ubi acceperim,

60

Sese relinquam, velle se illam mihi dare:

Verum id vereri. sed, ego quantum suspicor,

Ad virginem animum adjecit. *Ph.* Etiamne amplius?

Tb. Nihil: nam quaesivi. nunc ego eam, mi Phaedria,

Multae sunt causae, quamobrem cupiam abducere: 65

Primum quod soror est dicta: praeterea ut suis

Restituam ac reddam: sola sum: habeo hic neminem;

H

Neque amicum, neque cognatum : quamobrem, Phaedria,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.

Id, amabo, adjuta me, quo id fiat facilius.

70

Sine illum priores partes hosce aliquot dies

Apud me habere. nihil respondes? *Ph.* Pessuma,

Egon' quidquam cum istis factis tibi respondeam?

Pa. Eu noster ! laudo. tandem perdoluit. vir es.

Ph. At ego nesciebam quorsum tu ires. parvola

75

Hinc est abrepta : eduxit mater pro sua :

Soror est dicta : cupio abducere, ut reddam suis.

Nempe omnia haec nunc verba huc redeunt denique ;

Ego excludor : ille recipitur : qua gratia ?

Nisi illum plus amas, quam me : et istam nunc times, 80

Quae advecta est, ne illum talem praeripiat tibi.

Th. Egon' id timeo? *Ph.* Quid te ergo aliud sollicitat?
cedo.

Num solus ille dona dat ? nuncubi meam

Benignitatem sensisti in te claudier ?

Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Aethiopia

85

Ancillulam, relictis rebus omnibus,

Quaesivi ? porro Eunuchum dixti velle te,

Quia solae utuntur his reginae ; repperi.

Heri minas viginti pro ambobus dedi.

Tamen contemptus abs te. haec habui in memoria. 90

Ob haec facta abs te spernor. *Th.* Quid istic, Phaedria ?

Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror

Id fieri posse maxime : verumtamen,

Potius quam te inimicum habeam, faciam ut jusseris.

Ph. Utinam istuc verbum ex animo ac vere diceres, 95

Potius quam te inimicum habeam : si istuc crederem

Sincere dici, quidvis possem perpeti.

Pa. Labascit, victus uno verbo. quam cito !

Th. Ego non ex animo misera dico ? quam joco

Rem voluisti a me tandem, quin perfeceris ?

100

Ego impetrare nequeo hoc abs te biduum,

Saltem ut concedas solum? *Ph.* Siquidem biduum;

Verum ne fiant isti viginti dies.

Th. Profecto non plus biduum, aut. *Ph.* Aut? nihil moror.

Th. Non fiet: hoc modo sine te exorem. *Ph.* Scilicet 105

Faciendum est quod vis. *Th.* Merito amo te, *Ph.* Bene facis.

Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:

Ita facere certum est: mos gerundus est Thaidi.

Tu, Parmeno, huc fac illi adducantur. *Pa.* Maxume.

Ph. In hoc biduum, Thais, vale. *Th.* Mi Phaedria; 110

Et tu. numquid vis aliud? *Ph.* Egone quid velim?

Cum milite isto praesens, absens ut fies;

Dies noctesque me ames: me desideres:

Me somnies: me expectes: de me cogites:

Me speres: me te oblectes: mecum tota sis: 115

Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus.

Th. Me miseram! forsitan hic mihi parvam habeat fidem,

Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicet.

Ego pol, quae mihi sum conscia, hoc certo scio,

Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo 120

Cordi esse quemquam cariorem hoc Phaedria.

Et quidquid hujus feci, causa virginis

Feci: nam me ejus spero fratrem propemodum

Jam repperisse, adolescentem adeo nobilem:

Et is hodie venturum ad me constituit domum. 125

Concedam hinc intro, atque expectabo, dum venit.

ACTUS II. SCENA I.

PHAEDRIA. PARMENO.

PHAEDRIA.

FAC, ita ut jussi; deducantur isti. *Pa.* Faciam. *Ph.*
At diligenter.

Pa. Fiet. *Pb.* At mature. *Pa.* Fiet, *Pb.* Satin' hoc
mandatum 'st tibi? *Pa.* Ah!

Rogitare? quasi difficile sit.

Utinam tam aliquid invenire facile possis, *Phaedria*,

Quam hoc peribit! *Pb.* Ego quoque una pereo, quod
mihi est carius. 5

Ne istuc tam iniquo patiari animo. *Pa.* Minime: quin
effectum dabo.

Sed numquid aliud imperas?

Pb. Munus nostrum ornato verbis; quod poteris; et is-
tum aemulum,

Quod poteris, ab ea pellito.

Pa. Memini, tametsi nullus moneas. *Pb.* Ego rus ibo,
atque ibi manebo. 10

Pa. Cenfeo. *Pb.* Sed heus tu. *Pa.* Quid vis? *Pb.* Cen-
sen' posse me obfirmare,

Et perpeti, ne redeam interea? *Pa.* Tene? non hercle
arbitror.

Nam aut jam revertere: aut mox noctu te adiget hor-
sum insomnia.

Pb. Opus faciam, ut defetiger usque, ingratiis ut dor-
miam.

Pa. Vigilabis lassus: hoc plus facies, *Pb.* Ah, nihil di-
cis, *Parmeno*. 15

Ejiciunda hercle haec est mollities animi; nimis me in-
dulgeo.

Tandem non ego illa caream, si sit opus, vel totum tri-
duum? *Pa.* Hui!

Univorsum triduum? vide quid agas. *Pb.* Stat sententia.

Pa. Di boni, quid hoc morbi est? adeon' homines im-
mutarier

Ex amore, ut non cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magis severus quisquam, nec magis con-
tinens, 21

Sed quis hic est, qui huc pergit? at at! hic quidem est
parasitus Gnatho

Militis: ducit secum una virginem dono huic. papae!
Facie honesta. mirum, ni ego me turpiter hodie hic dabo
Cum meo decrepito hoc Eunucho. haec superat ipsam
Thaidem. 25

ACTUS II. SCENA II.

GNATHO. PARMENO.

GNATHO.

DI immortales! homini homo quid praestat! stulto in-
telligens!

Quid interest! hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi,
Conveni hodie adveniens quemdam mei loci hinc, atque
ordinis, [bona.

Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat
Video sentum, squalidum, aegrum, pannis annisque ob-
fitum. 5

Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser quod ha-
bui, perdidi. hem,

Quo redactus sum! omnes noti me, atque amici deferunt.
Hic ego illum contemsi prae me. Quid, homo, inquam,
ignavissime?

Itan' paraasti te, ut spes nulla reliqua in te fiet tibi?

Simul consilium cum re amisti? viden' me ex eodem or-
tum loco? 10

Qui color, nitor, vestitus, quae habitudo est corporis!
Omnia habeo, neque quidquam habeo. Nihil cum est,
nihil deficit tamen.

At ego infelix, neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. Quid? tu his rebus credis fieri? tota erras via.
Olim isti fuit generi quondam quaestus apud seclum prius,
Hoc novum est aucupium: ego adeo hanc primus inveni
viam. 16

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,

Nec sunt: hos confector. Hisce ego non paro me ut rideant;

Sed his ultro arrideo, et eorum ingenia admiror simul.

Quidquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque. 20

Negat quis? nego; ait? aio. Postremo imperavi egomet mihi

Omnia assentari. Is quaestus nunc est multo uberrimus.

Pa. Scitum hercle hominem! hic homines prorsum ex stultis insanos facit.

Gn. Dum haec loquimur, interea loci ad macellum ubi advenimus;

Concurrunt laeti mi obviam cupedinarii omnes, 25

Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes;

Quibus et re salva, et perdita profueram, et profum saepe. Salutant: ad coenam vocant: adventum gratulantur.

Ille ubi miser famelicus videt me esse in tanto honore, Et tam facile victum quaerere; ibi homo coepit me obsecrare, 30

Ut tibi liceret discere id de me: sectari jussi, [ipsis

Si potis est, tanquam Philosophorum habent disciplinae ex Vocabula, Parasiti item ut Gnathonici vocentur.

Pa. Viden', otium, et cibus quid faciat alienus? *Gn.* Sed ego cesso

Ad Thaidem hanc deducere, et rogitare ad coenam ut veniat. 35

Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,

Rivalis servum: salva res est: nimirum hic homines frigent.

Nebulonem hunc certum est ludere. *Pa.* Hic hoc munere arbitrantur

Suam Thaidem esse. *Gn.* Plurima salute Parmenonem

Summum suum impertit Gnatho. Quid agitur? *Pa.*
Statur. *Gn.* Video. 40

Num quidnam quod nolis, vides? *Pa.* Te. *Gn.* Credo:
at numquid aliud?

Pa. Qui dum? *Gn.* Quia tristis es. *Pa.* Nihil equidem.
Gn. Ne sis: sed quid videtur

Hoc tibi mancipium? *Pa.* Non malum hercle. *Gn.* Uro
hominem. *Pa.* Ut falsus animi 'st!

Gn. Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse? *Pa.*
Hoc nunc dicis,

Ejectos hinc nos: omnium rerum, heus, vicissitudo est.

Gn. Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum red-
dam: 46

Ne sursum, deorsum cursites, neve usque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? *Pa.* Men'? papae! *Gn.* Sic soleo ami-
cos. *Pa.* Laudo.

Gn. Detineo te fortasse: tu profectus alio fueras.

Pa. Nusquam. *Gn.* Tum tu igitur paululum da mihi o-
perae: fac ut admittar 50

Ad illam. *Pa.* Age modo, nunc tibi patent fores hae,
quia istam ducis.

Gn. Num quem evocari hinc vis foras? *Pa.* Sine, bidu-
um hoc praetereat:

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,

Nae tu istas, faxo, calcibus saepe insultabis frustra.

Gn. Etiam nunc hic stas, Parmeno? eho! numnam hic
relictus custos, 55

Ne quis forte internuncius clam a Milite ad istam curfitet?

Pa. Facete dictum. mira vera Militi quae placeant.

Sed video herilem filium minorem huc advenire.

Miror quid ex Piraeo abierit: nam ibi custos publice
est nunc.

Non temere est; et properans venit: nescio quid circum-
spectat. 60

ACTUS II. SCENA III.

CHAEREA. PARMENO.

CHAEREA.

OCCIDI.

Neque virgo est usquam: neque ego, qui illam e
spectu amisi meo.

Ubi quaeram? ubi investigem? quem perconter? qu
insistam viam?

Incertus sum: una haec spes est; ubi ubi est, diu
non potest.

O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo
lires.

Taedet cotidianarum harum formarum. *Pa.* Ecce
alterum.

Nescio quid de amore loquitur. o infortunatum sen
Hic vero est, qui si occeperit, ludum jocumque dico
Fuisse illum alterum, praeut hujus rabies quae dabit.

Ch. Ut illum Di Deaque senium perdant, qui me
die remoratus est:

Meque adeo, qui restiterim: tum autem, qui illum
fecerim.

Sed eccum Parmenonem. salve. *Pa.* Quid tu es tri
quidve est alacris?

Unde is? *Ch.* Egone? nescio hercule, neque unde
neque quorsum eam.

Ita prorsum oblitus sum mei.

Pa. Qui, quaeso? *Ch.* Amo. *Pa.* Hem! *Ch.* Nunc,
meno, te ostendes, qui vir fies.

Scis te mihi saepe pollicitum esse; Chaerea, aliquid in
Modo quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut
noscas meam:

Cum in cellulam ad te patris penum omnem congereb
clanculum.

Pa. Age, inepte! *Cb.* Hoc hercle factum est: fac sis
nunc promissa appareant:

Pa. Iive adeo digna res est, ubi tu nervos intendas tuos. 20
Cb. Haud similis virgo est virginum nostrarum; quas matres
student

Pa. Demissis humeris esse, vincto pectore, ut graciles fient;
Cb. Si qua est habitior paullo, pugilem esse aiunt: deducunt
cibum.

Pa. Tametsi bona 'st natura, reddunt curatura junceas.

Pa. Itaque ergo amantur. *Pa.* Quid tua isthaec? *Cb.* Nova
figura oris. *Pa.* Papae! 25

Cb. Color verus, corpus solidum, et succi plenum. *Pa.*
Anni? *Cb.* Anni? sexdecim.

Pa. Flos ipse. *Cb.* Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel
precario

Pa. Fac tradas: mea nihil refert, dum potiar modo.

Pa. Quid? virgo, cuja est? *Cb.* Nescio hercle. *Pa.* Un-
de est? *Cb.* Tantumdem. *Pa.* Ubi habitat?

Cb. Ne id quidem. *Pa.* Ubi vidisti? *Cb.* In via. *Pa.*
Qua ratione amisti? 30

Cb. Id equidem adveniens mecum stomachabar modo:

Pa. Nec quemquam esse ego hominem arbitror, cui magis
bonae

Pa. Felicitates omnes adversae fient.

Pa. Quid hoc est sceleris? *Cb.* Perii. *Pa.* Quid factum
'st? *Cb.* Rogas?

Pa. Patris cognatum, atque aequalem, Archidemidem, 35
Cb. Novistin? *Pa.* Quidni? *Cb.* Is, dum sequor hanc, fit mi-
hi obviam.

Pa. Incommode hercle. *Cb.* Immo enimvero infeliciter:
Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.

Pa. Illum liquet mihi dejerare, his mensibus

Pa. Sex septem prorsum non vidisse proximis, 40

Pa. Nisi nunc, cum minime vellem, minimeque opus fuit.

Eho, nonne hoc monstri simile 'st? quid ais? *Pa.* Maxime.

Ch. Continuo adcurrit ad me, quam longe quidem, Incurvus, tremulus, labiis demissis, gemens.

Heus! heus! tibi dico, Chaerea, inquit. restiti. 45

Scin' quid ego te volebam? dic. cras est mihi

Judicium. quid tum? ut diligenter nunties

Patri, advocatus mane mihi esse ut meminerit.

Dum haec dicit, abiit hora. rogo num quid velit?

Recte; inquit. abeo. cum huc respicio ad virginem, 50

Illa sese interea commodum huc advorterat

In hanc nostram plateam. *Pa.* Mirum, ni hanc dicit, modo [erat.

Huic quae data est dono. *Ch.* Huc cum advenio, nulla

Pa. Comites secuti scilicet sunt virginem? 54

Ch. Verum: parasitus cum ancilla. *Pa.* Ipsa est: ilicet!

Define: jam conclamatum est. *Ch.* Alias res agis.

Pa. Istuc ago quidem. *Ch.* Nostin' quae sit? dic mihi:

Aut vidistin'? *Pa.* Vidi, novi: scio, quo abducta sit.

Ch. Eho, Parmeno mi, nostin'? *Pa.* Novi. *Ch.* Et scis

ubi fiet?

Pa. Huc deducta est ad meretricem Thaidem: ei dono data est. 60

Ch. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc? *Pa.*

Miles Thrafo,

Phaedriae rivalis. *Ch.* Duras fratris partis praedicas.

Pa. Immo enim si scias, quod donum huic dono contra comparet,

Tum magis id dicas. *Ch.* Quodnam quaeso hercle? *Pa.*

Eunuchum. *Ch.* Illum ne obsecro

Inhonestum hominem, quem mercatus est heri, senem, mulierem? 65

Pa. Isthunc ipsum. *Ch.* Homo quatietur certe cum dono foras.

Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. *Pa.* Haud diu est.

Ch. Perii! nunquamne etiam me illam vidisse? ehodum dic mihi;

Estne, ut fertur, forma? *Pa.* Sane. *Ch.* At nihil ad nostram hanc. *Pa.* Alia res est.

Ch. Obsecro hercle, Parmeno, fac ut potiar. *Pa.* Faciam sedulo, ac

70

Dabo operam, adjuvabo. numquid me aliud vis? *Ch.* Quo nunc is? *Pa.* Domum,

Ut mancipia haec, ita ut iussit frater, deducam ad Thaidem.

Ch. O fortunatum istum Eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!

Pa. Quid ita? *Ch.* Rogitas? summa forma semper conservam domi

Videbit, conloquetur: aderit una in unis aedibus: 75

Cibum nonnumquam capiet cum ea: interdum propter dormiet.

Pa. Quid si nunc tute fortunatus fias? *Ch.* Quare, Parmeno?

Responde. *Pa.* Capias tu illius vestem, *Ch.* Vestem? quid tum postea?

Pa. Pro illo te ducam. *Ch.* Audio. *Pa.* Te esse illum dicam. *Ch.* Intelligo.

Pa. Tu illis fruire commodis, quibus tu illum dicebas modo: 80

Cibum una capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias: Quandoquidem illarum neque te quisquam novit, neque scit qui fies.

[probes,

Praeterea forma, et aetas ipsa 'st, facile ut pro Eunuch

Ch. Dixti pulchre: nunquam vidi melius consilium dari.

Age, eamus intro: nunc jam orna me; abduc, duc, quantum potes.

Pa. Quid agis? jocabar equidem. *Cb.* Garris. *Pa.* Perii. quid ego egi miser? 86

Quo trudis? perculeris jam tu me. tibi equidem dico, mane.

Cb. Eamus. *Pa.* Pergin'? *Cb.* Certum est. *Pa.* Vide ne nimium calidum hoc sit modo.

Cb. Non est profecto: sine. *Pa.* At enim isthaec in me cudetur faba. *Cb.* Ah!

Pa. Flagitium facimus. *Cb.* An id flagitium est, si in domum meretriciam 90

Deducar; et illis crucibus, quae nos, nostramque adolescentiam

Habent despicatam, et quae nos semper omnibus cruciant modis,

Nunc referam gratiam; atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur?

An potius haec pati? aequum est fieri, ut a me ludatur dolis.

Quod qui rescierint, culpent: illud merito factum omnes putent. 95

Pa. Quid istuc? si certum est facere, facias: verum, ne post conferas

Culpam in me. *Cb.* Non faciam. *Pa.* Jubesne? *Cb.* Jubeo, cogo, atque impero.

Nunquam defugiam auctoritatem: sequere. *Pa.* Di vorant bene.

ACTUS III, SCENA I.

THRASO. GNATAO. PARMENO.

THRASO.

MAGNAS vero agere gratias Thais mihi?
Gn. Ingenteis. *Th.* Ain' tu? laeta 'st? *Gn.* Non
 tam ipso quidem

Dono, quam abs te datum esse: id vero serio
 Triumphat. *Pa.* Huc proviso, ut ubi tempus fiet,
 Deducam. sed eccum Militem, *Th.* Est istuc datum 5
 Profecto, ut grata mihi sint, quae facio, omnia.
Gn. Advorti hercle animum. *Th.* Vel rex semper maxumas
 Mihi agebat, quidquid feceram: aliis non item.
Gn. Labore alieno magnam partam gloriam
 Verbis saepe in se transmovet, qui habet salem, 10
 Quod in te est. *Th.* Habes. *Gn.* Rex te ergo in oculis.
Th. Scilicet.

Gn. Gestire. *Th.* Vero: credere omnem exercitum,
 Consilia. *Gn.* Mirum. *Th.* Tum sicubi eum satias
 Hominum, aut negoti si quando odium ceperat:
 Requiescere ubi volebat; quasi. nostin'? *Gn.* Scio; 15
 Quasi ubi illam exspueret miseriam ex animo. *Th.* Tenes,
 Tum me convivam solum abducebat sibi. *Gn.* Hui!
 Regem elegantem narras. *Th.* Immo sic homo est:
 Perpaucorum hominum. *Gn.* Immo nullorum, arbitror,
 Si tecum vivit. *Th.* Invidere omnes mihi: 20
 Mordere clanculum: ego non flocci pendere.
 Illi invidere misere. verum unus tamen
 Impense, elephantis quem Indicis praefecerat.
 Is ubi molestus magis est: quaeso, inquam, Strato,
 Eone es ferox, quia habes imperium in belluas? 25
Gn. Pulchre mehercle dictum, et sapienter. papae!
 Jugularas hominem. quid ille? *Th.* Mutus ilico.
Gn. Quidni esset? *Pa.* Dii vestram fidem! hominem per-
 ditum [tho,
 Miserumque, et illum sacrilegum. *Th.* Quid illud, Gna-
 Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio, 30
 Nunquid tibi dixi? *Gn.* Nunquam: sed narra, obsecro.
 Plus millies audiui. *Th.* Una in convivio
 Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
 Forte habui scortum: coepit ad id alludere,

Et me irridere. Quid agis, inquam, homo impudens? 35
Lepus tute es, et pulpamentum quaeris? *Gn.* Ha, ha, he!

Th. Quid est? *Gn.* Facete, lepide, laute: nihil supra.
Tuum ne, obsecro te, hoc dictum erat? vetus credidi.

Th. Audieras? *Gn.* Saepe; et fertur in primis. *Th.* Me-
um est.

Gn. Dolet, dictum imprudenti adolescenti et libero. 40

Pa. At te Di perdant. *Gn.* Quid ille, quaeso? *Th.* Per-
ditus.

Risu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes jam me. *Gn.* Non injuria.

Th. Sed heus tu, purgon' ego me de isthac Thaidi?

Quod eam me amare suspicata 'st? *Gn.* Nihil minus, 45

Immo auge magis suspicionem. *Th.* Cur? *Gn.* Rogas?

Scin'? si quando illa mentionem Phaedriae

Facit, aut si laudat, te ut male urat. *Th.* Sentio.

Gn. Id ut ne fiat, haec res sola est remedio.

Ubi nominabit Phaedriam, tu Pamphilam 50

Continuo: si quando illa dicet, Phaedriam

Intromittamus commissatum: tu, Pamphilam

Cantatum provocemus. si laudabit haec

Illius formam: tu hujus contra. denique

Par pari referto; quod eam mordeat. 55

Th. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset, Gnatho.

Gn. Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat;

Jam dudum te amat: jam dudum illi facile fit,

Quod doleat: metuit semper, quem ipsa nunc capit

Fructum, ne quando iratus tu alio conferas. 60

Th. Bene dixti: at mihi istuc non in mentem venerat.

Gn. Ridiculum: non enim cogitaras. caeterum

Idem hoc tute melius quanto invenisses, Thraso!

ACTUS III. SCENA II.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATNO. PYTHIAS.

THAIS.

AUDIRE vocem visa sum modo militis.

Atque eccum. salve, mi Thraso. *Thr.* O Thais mea,

Meum suavium, quid agitur? ecquid nos amas

De fidicina istac? *Pa.* Quam venuste! quod dedit

Principium adveniens! *Th.* Plurimum merito tuo. 5

Gn. Eamus ergo ad coenam: quid stas? *Pa.* Hem alterum:

Ex homine hunc natum dicas? *Thr.* Ubi vis, non moror.

Pa. Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.

Ituran', Thais, quopiam es? *Th.* Ehem! Parmeno,

Bene fecisti: hodie itura. *Pa.* Quo? *Th.* Quid? hunc non vides? 10

Pa. Video, et me taedet. ubi vis, dona adsunt tibi

A Phaedria. *Thr.* Quid stamus? cur non imus hinc?

Pa. Quaeso hercle ut liceat, pace quod fiat tua,

Dare huic quae volumus, convenire et conloqui.

Thr. Perpulchra credo dona, haud nostris similia 15

Pa. Res indicabit. heus, jubete istos foras

Exire, quos jussi, ocius. procede tu huc.

Ex Aethiopia est usque haec. *Thr.* Hic sunt tres minae.

Gn. Vix. *Pa.* Ubi tu es, Dore? accede huc. hem Eunuchum tibi!

Quam liberali facie, quam aetate integra! 20

Th. Ita me Di ament, honestus est. *Pa.* Quid tu ais, Gnatho?

Numquid habes, quod contemnas? quid tu autem, Thraso?

Tacent: satis laudant. fac periculum in literis,

Fac in palaestra, in musicis: quae liberum

Scire aequum est adolescentem, solertem dabo. 25

Thr. Ego illum Eunuchum, si opus sit, vel sobrius.

Pa. Atque haec qui misit, non sibi soli postulat
Te vivere, et sua causa excludi caeteros.

Nèque pugnās narrat, neque cicatrices suas
Ostentat: neque tibi obstat, quod quidem facit: 30
Verum ubi molestum non erit, ubi tu voles,

Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.

Thr. Apparet servum hunc esse domini pauperis
Miserique. *Gn.* Nam hercle nemo posset, sat scio,
Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti. 35

Pa. Tace tu, quem ego esse infra infimos omneis puto
Homines: nam qui huic animum assentari induxeris,
E flamma petere te cibum posse arbitror.

Thr. Jamne imus? *Th.* Hos prius introducam, et quae
volo,

Simul imperabo: post continuo exeo. 40

Thr. Ego hinc abeo, tu istam opperire. *Pa.* Haud con-
venit

Una ire cum amica imperatorem in via.

Thr. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.

Gn. Ha, ha, he. *Thr.* Quid rides? *Gn.* Istuc quod dixi
modo:

Et illud de Rhodio dictum in mentem venit. 45

Sed Thais exit. *Thr.* Abi prae, curre, ut sint domi

Parata. *Gn.* Fiat. *Th.* Diligenter, Pythias,

Fac cures, si Chremes huc forte advenerit,

Ut ores, primum ut maneat: si id non commodum est,

Ut redeat: si id non poterit, ad me adducito. 50

Py. Ita faciam. *Th.* Quid? quid aliud volui dicere?

Ehem, curate istam diligenter virginem:

Domi adfritis, facite. *Thr.* Eamus. *Th.* Vos me sequimini.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES. PYTHIAS.

CHREMES.

PROFECTO quanto magis magisque cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:
Ita me video ab ea astute labefactarier.
Jam tum cum primum jussit me ad se arcessier;
Roget quis, quid tibi cum illa? ne nosam quidem; 5
Ubi veni, causam, ut ibi manerem, repperit.
Ait, rem divinam fecisse, et rem seriam
Velle agere mecum. Jam tum erat suspicio;
Dolo malo hæc fieri omnia: ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quaerere: 10
Ubi friget, huc evasit: quam pridem pater
Mihi et mater mortui essent. dico, jam diu.
Rus Sunii ecquod haberem, et quam longe a mari?
Credo ei placere hoc: sperat se a me avellere.
Postremo, ecqua inde parva perisset soror? 15
Ecquis cum ea una? quid habuisset, cum perit?
Ecquis eam posset noscere? Hæc cur quaeritet?
Nisi si illa forte, quae olim periit parvula
Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
Verum ea si vivit, annos nata 'st sedecim, 20
Non major. Thais, quam ego sum, majuscula 'st.
Misit porro orare, ut venirem, serio.
Aut dicat quod volt; aut molesta ne fiet:
Non hercle veniam tertio. Heus, heus. *Py.* Ecquis hic?
Ch. Ego sum Chremes. *Py.* O capitulum lepidissimum!
Ch. Dico ego mihi insidias fieri. *Py.* Thais maximo 26
Te orabat opere, ut cras redires. *Ch.* Rus eo.
Py. Fac amabo. *Ch.* Non possum, inquam. *Py.* At tu a-
pud nos hic mane,
Dum redeat ipsa. *Ch.* Nihil minus. *Py.* Cur, mi Chremes?

Ch. Malam rem! hinc abis? *Py.* Si istuc ita certum est tibi,

30

Amabo, ut illuc transeas, ubi illa est. *Ch.* Eo.

Py. Abi, Dorias, cito hunc deduce ad militem.

ACTUS III. SCENA IV.

ANTIPHO.

HERI aliquot adolescentuli coimus in Piraeo,
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chaeream ei rei
Praefecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est.
Praeteriit tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neque scio quid dicam, aut quid
conjectem.

5

Nunc mihi hoc negoti caeteri dedere, ut illum quaeram:
Idque adeo visam, si domi est. Quisnam hic a Thaide
exit?

Is est, an non est? ipse est. quid hoc hominis! qui hic
ornatu' est?

Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque conicere.
Nisi quidquid est, procul hinc lubet prius quid sit scisci-
tari.

10

ACTUS III. SCENA V.

CHAEREA. ANTIPHO.

CHAEREA.

NUMQUIS hic est? nemo est. numquis hinc me sequi-
tur? nemo homo 'st.

Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Juppiter!
Nunc est profecto, interfici cum perpeti me possum,
Ne hoc gaudium contamineat vita aegritudine aliqua.

Sed neminemne curiosum intervenire nunc mihi,
Qui me sequatur: quoquo eam, rogitando obtundat,
enecet:

5

Quid gestiam, aut quid laetus sim: quo pergam, unde
emergam: ubi siem

Vestitum hunc nactus, quid mihi quaeram: sanus sim,
anne insaniam?

An. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle,
inibo.

Chaerea, quid est, quod sic gestis? quid sibi hic vestitus
quaerit? 10

Quid est, quod laetus sis? quid tibi vis? satin' sanus?
quid me adspectas?

Quid taces? *Ch.* O festus dies hominis! amice, salve.

Nemo 'st hominum, quem ego nunc magis cuperem videre
quam te.

An. Narra istuc quaeso quid fiet, *Ch.* Immo ego te obse-
cro hercle ut audias.

Nostin' hanc, quam amat frater? *An.* Novi, nempe, opi-
nor Thaidem. 15

Ch. Istam ipsam. *An.* Sic commemineram. *Ch.* Quaedam
hodie est ei dono data

Virgo. quid ego ejus tibi nunc faciem praedicem, aut
laudem, Antipho:

Cum ipsum me noris, quam elegans formarum spectator
siem?

In hac commotus sum. *An.* Ain' tu? *Ch.* Primam dices,
scio, si videris.

Quid multa verba? amare coepi. forte fortuna domi 20

Erat quidam Eunuchus, quem mercatus fuerat frater
Thaidi:

Neque is deductus etiamdum ad eam. submonuit me
Parmeno

Ibi servus, quod ego arripui. *An.* Quid id est? *Ch.* Taci-
tus citius audies.

Ut vestem cum eo mutem, et pro illo jubeam me illuc de-
ducier.

An. Pro Eunuchon? *Ch.* Sic est. *An.* Quid ex ea re tandem ut caperes commodi? 25

Ch. Rogas? viderem, audirem, essem una, qua cum cupiebam, Antipho.

Num parva causa, aut parva ratio est? traditus sum mulieri.

Illa ilico ubi me accepit, laeta vero ad se abducit domum:

Commendat virginem. *An.* Cui? tibine? *Ch.* Mihi. *An.* Satis tuto tamen.

Ch. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat: et mihi, ne abscedam, imperat: 30

In interiore parte ut maneam solus cum sola. annuo, Terram intuens modeste. *An.* Miser! *Ch.* Ego, inquit, ad coenam hinc eo.

Abducit secum ancillas: paucae, quae circum illam essent, manent,

Novitiae puellae. continuo haec adornant, ut lavet.

Adhortor, properent, dum apparatur, virgo in conclavi sedet, 35

Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura haec: Jovem

Quo pacto Danaae misisse ajunt quondam in gremium imbrem auream.

Egomet quoque id spectare coepi. et quia consimilem luserat

Jam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi:

Deum sese in hominem convertisse, atque in alienas tegulas 40

Venisse clanculum per impluvium, fucum factum mulieri.

At quem Deum? qui templa coeli summa sonitu concutit.

Ego homuncio hoc non facerem? ego illud vero ita feci, ac lubens,

Dum haec mecum reputo, arcessitur lavatum interea virgo:
It, lavit, redit. deinde eam in lectum illae conlocant. 45
Sto expectans, si quid mihi imperent. venit una, heus tu,
inquit, Dore,

Cape hoc flabellum, et ventulum huic sic facito, dum la-
vamus:

Ubi nos laverimus, si voles, lavato. accipio tristis.

An. Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimi-
um vellem:

Qui esset status, flabellum tenere te asinum tantum. 59

Ch. Vix elocuta 'st hoc, foras simul omnes prouunt se.

Abeunt lavatum: perstrepunt, ita ut sit, domini ubi ab-
sunt.

Interea somnus virginem opprimit: ego limis spectro,
Sic per flabellum clanculum: simul alia circumspecto,
Satin' explorata sint. video esse; pessulum ostio obdo.

An. Quid tum? *Ch.* Quid? quid tum? fatue. *An.* Fate-
or. *Ch.* An ego occasionem 56

Mihi ostentatam, tantam, tam brevem, tam optatam, tam
insperatam,

Amitterem? tum pol ego is essem vere, qui simulabar.

An. Sane hercle ut dicis. sed interim de symbolis quid
actum est?

Ch. Paratum est. *An.* Frugi es. ubi? domin'? *Ch.* Im-
mo apud libertum Discum, 60

An. Perlonge 'st: sed tanto ocus properemus. muta ves-
tem.

Ch. Ubi mutem? perii: nam domo exulo nunc: metuo
fratrem,

Ne intus sit: porro autem, pater ne rure redierit jam.

An. Eamus ad me: ibi proximum est, ubi mutes. *Ch.*
Recte dicis.

Eamus: et de istac simul, quo pacto porro possim 65

Potiri, consilium volo capere una tecum. *An.* Fiat.

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS.

ITA me Dii bene ament, quantum ego illum vidi,
nonnihil timeo misera,

Ne quam ille hodie infanus turbam faciat, aut vim Thaidi,
Nam postquam iste advenit Chremes adolescens, frater
virginis,

Miletem rogat, ut illum admitti jubeat, ille continuo i-
rasci;

Neque negare audere, Thais porro instare, ut hominem
invitet,

Id faciebat retinendi illius causa: quia illa, quae cupiebat
De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.

Invitat tristis: mansit. ibi illa cum illo sermonem occipit.

Miles vero sibi putare adductum ante oculos aemulum:

Voluit facere contra huic aegre. heus! inquit, puer,
Pamphilam

Arcesse, ut delectet hic nos, illa exclamat, minime gen-
tium:

In convivium illam? miles tendere. inde ad jurgium.

Interea aurum sibi clam mulier demit: dat mihi ut au-
feram.

Hoc est signi, ubi primum poterit, se illinc subducet, scio,

ACTUS IV. SCENA II.

PHAEDRIA.

DUM rus eo, coepi egomet mecum inter vias,

Ita ut sit, ubi quid in animo est molestiae,

Aliam rem ex alia cogitare, et ea omnia in

Pejorem partem. quid opus est verbis? dum haec puto,

Praeterii imprudens villam. longe jam abieram,

Cum sensi. redeo rursum, male vero me habens.

Ubi ad ipsum veni diverticulum, constitui,

Occepi mecum cogitare: Hem! biduum hic
 Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
 Nihil est. quid? nihil? si non tangendi copia 'st, 10
 Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
 Saltem hoc licebit. certe extrema linea
 Amare haud nihil est. villam praetereo sciens.
 Sed quid hoc, quod timida subito egreditur Pythias?

ACTUS IV. SCENA III.

PYTHIAS. PHAEDRIA. DORIAS.

PYTHIAS.

UBI ego illum scelerosum, misera, atque impium inve-
 niam? aut ubi quaeram?

Hoccine tam audax facinus facere esse ausum? *Ph.* Pe-
 rii! hoc quid sit vereor.

Py. Quin etiam insuper scelus, postquam ludificatus est
 virginem, [scidit.

Vestem omnem miserae discidit: tum ipsam capillo con-

Ph. Hem! *Py.* Qui nunc si detur mihi, 5

Ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico!

Ph. Nescio, quid profecto absente nobis turbatum 'st domi.

Adibo. quid istuc? quid festinas? aut quem quaeris, *Py-*
 thias?

Py. Ehem Phaedria, egon'? quem quaeram? abi hinc,
 quo dignus, cum donis tuis

Tam lepidis. *Ph.* Quid istuc est rei? 10

Py. Rogas me? Eunuchum quem dedisti nobis, quas tur-
 bas dedit!

Virginem, quam herae dono dederat miles, vitiavit. *Ph.*

Quid ais!

Py. Perii. *Ph.* Temulenta es. *Py.* Utinam sic fient, qui
 mihi male volunt!

Do. Au, obsecro, mea Pythias, quid istuc nam monstri
 fuit?

Ph. Infanis! qui istuc facere Eunuchus potuit? *Py.* Ego illum nescio 15

Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.

Virgo ipsa lacrumat, neque tum rogites, quid sit, audet dicere.

Ille autem bonus vir nusquam apparet. etiam hoc miseris suspicor;

Aliquid domo abeuntem abstulisse. *Ph.* Nequeo mirari satis,

Quo ille abire ighavus possit longius; nisi si domum 20
Forte ad nos rediit. *Py.* Vise amabo, num sit. *Ph.* Jam faxo scies.

Do. Perii! obsecro tam infandum facinus, mea tu, ne audevi quidem.

Py. At pol ego amatores mulierum esse audieram eos maximos:

Sed nihil potesse: verum miserae non in mentem venerat:
Nam illum aliquo conclusissem, neque illi commisissim virginem. 25

ACTUS IV. SCENA IV.

PHAEDRIA. DORUS. PYTHIAS. DORIAS.

PHAEDRIA.

EXI foras, scelestes! at etiam restitas,

Fugitive? prodi, male conciliate. *Do.* Obsecro. *Ph.* Oh! Illud vide; os ut sibi distorsit carnufex!

Quid huc reditio 'st? quid vestis mutatio?

Quid narras? paullum si cessassem, Pythias, 5

Domi non offendissem: ita jam adornabat fugam.

Py. Habesne hominem, amabo? *Ph.* Quidni habeam?

Py. O factum bene!

[vides]

Do. Istuc pol vero bene. *Py.* Ubi est? *Ph.* Rogitas? non

Py. Videam? obsecro quem? *Ph.* Hunc scilicet. *Py.*

Quis hic est homo?

Ph. Qui ad vos deductus hodie est. *Py.* Hunc oculis suis
Nostrarum numquam quisquam vidit, Phaedria. 11

Ph. Non vidit? *Py.* An tu hunc credidisti esse, obsecro,
Ad nos deductum? *Ph.* Nam quem? alium habui nemi-
nem. *Py.* Au!

Ne comparandus hic quidem ad illum est: ille erat
Honestae facie et liberali. *Ph.* Ita visus est 15

Dudum, quia varia veste exornatus fuit:
Nunc eo tibi videtur foedus, quia illam non habet.

Py. Tace obsecro; quasi vero paullum interfiet.
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu vero videre velles, Phaedria. 20

Hic est vetus, victus, veterinosus, senex,
Colore mustellino. *Ph.* Hem, quae haec est fabula?
Eo redigis me, ut, quid egerim, egomet nesciam.
Eh tu! emin' egote? *Do.* Emisti. *Py.* Jube, mihi denuo
Respondeat. *Ph.* Roga. *Py.* Venistin' hodie ad nos? ne-
gat. 25

At ille alter venit, annos natus sedecim,
Quem secum adduxit Parmeno. *Ph.* Age dum, hoc mihi
expedi

Primum: istam quam habes, unde habes, vestem? taces?
Monstrum hominis! non dicturus? *Do.* Venit Chaerea.
Ph. Fraterne? *Do.* Ita. *Ph.* Quando? *Do.* Hodie. *Ph.*
Quam dudum? *Do.* Modo. 30

Ph. Quicum? *Do.* Cum Parmenone. *Ph.* Norasne eum
prius?

Do. Non. nec quis esset, unquam audieram dicier.

Ph. Unde igitur fratrem meum esse sciebas? *Do.* Par-
meno [cidi.

Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc vestem. *Ph.* Oc-
Do. Meam ipse induit: post una ambo abierunt foras. 35

Py. Jam satis credis sobriam esse me, et nihil mentitam
tibi?

Jam satis certum est, virginem vitiatam esse? *Ph.* Age nunc, bellua,

Credis huic quod dicit? *Py.* Quid isti credam? res ipsa indicat.

Ph. Concede istuc paululum: audin'? etiam nunc paululum. sat est.

Dic dum hoc rursus: Chaerea tuam vestem detraxit tibi?

Do. Factum. *Ph.* Et ea est indutus? *Do.* Factum. *Ph.* Et pro te huc deductus est? *Do.* Ita.

Ph. Juppiter magne! ô scelestum atque audacem hominem! *Py.* Vae mihi!

Etiam nunc non credis, indignis nos esse irrisas modis?

Ph. Mirum nî tu credis quod iste dieit. quid agam nescio. Heus! negato rursus. possumne ego hodie ex te exsculpere

Verum? vidistin' fratrem Chaeream? *Do.* Non. *Ph.* Non potest sine

Malo fateri, video: sequere hac: modo ait, modo negat.

Ora me. *Do.* Obsecro te vero, Phaedria. *Ph.* I intro nunc jam. *Do.* Oi, ei.

Ph. Alio pacto honeste quo modo hinc abeam nescio.

Actum est, siquidem tu me hic etiam nebulo ludificabere.

Py. Parmenonis tam scio esse hanc technam, quam me vivere.

Dor. Sic est. *Py.* Inveniam pol hodie, parem ubi referam gratiam.

Sed nunc, quid faciendum censes, Dorias? *Dor.* De istac rogas

Virgine? *Py.* Ita. utrum taceamne, an praedicem? *Dor.* Tu pol, si sapis,

Quod scis, nescis, neque de Eunucho, neque de vitio virginis:

Hac re, et te omni turba evolves, et illi gratum feceris.

Id modo dic, abisse Dorum. *Py.* Ita faciam. *Dor.* Sed videon' Chremem?

Thais jam aderit. *Py.* Quid ita? *Dor.* Quia cum inde abeo, jam tum inceperat

Turba inter eos. *Py.* Aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc quid fiet.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. PYTHIAS.

CHREMES.

AT at! data hercle verba mihi sunt: viciť vinum quod bibi. [brius!

Ac dum accubabam, quam videbar mihi esse pulchre so-
Postquam surrexi, neque pes, neque mens satis suum offi-
cium facit.

Py. Chremes! *Ch.* Quis est? chem Pythias. vah, quanto nunc formosior

Videre mihi, quam dudum! *Py.* Certe tu quidem pol et multo hilarior. 5

Ch. Verbum hercle hoc verum est, sine Cerere et Libero friget Venus.

Sed *Thais* multo ante venit? *Py.* Anne abiit jam a milite?

Ch. Jamdudum: aetatem. lites sunt inter eos factae max-
umae.

Py. Nihil dixit tum, ut sequerere sese? *Ch.* Nihil, nisi abiens mihi innuit.

Py. Eho nonne id sat erat? *Ch.* At nesciebam id dicere illam, nisi quia 10

Correxit miles, quod intellexi minus: nam me extrusit foras.

Sed eccam ipsam: miror ubi ego huic antevorterim.

ACTUS IV. SCENA VI.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

THAIS.

CREDO equidem illum jam adfuturum esse, ut illam a
me eripiat. sine veniat!

Atqui si illam digito attigerit uno, oculi illico effodientur.
Usque adeo ego illius ferre possum ineptias, et magnifi-
ca verba,

Verba dum sint: verum enim si ad rem conferentur, va-
pulabit.

Ch. Thais, ego jam dudum hic adsum. *Th.* O mi Chre-
me, te ipsum expectabam. 5

Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? et adeo ad
te attinere hanc

Omnem rem? *Ch.* Ad me? qui? quasi istuc! *Th.* Quia
dum tibi sororem studeo

Reddere et restituere, haec atque hujusmodi sum multa
passa.

Ch. Ubi ea est? *Th.* Domi apud me. *Ch.* Hem! *Th.*
Quid est?

Educta ita, uti teque illaque dignum est. *Ch.* Quid ais?

Th. Id quod res est. 10

Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa quidquam abs
te pretii.

Ch. Et habetur, et refertur, Thais, a me, ita uti merita
es, gratia.

Th. At enim cave, ne prius, quam hanc a me accipias,
amittas, Chreme.

Nam haec ea 'st; quam miles a me vi nunc ereptum venit.
Abi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum monumentis.

Ch. Viden' tu illum, Thais? *Py.* Ubi sita 'st? *Th.* In ris-
co. odiosa cessas? 16

Ch. Militem secum ad te quantas copias adducere?

At at. *Th.* Num formidolosus, obsecro, es, mi homo? *Ch.*

Apage sis,

Egon' formidolosus? nemo 'st hominum, qui vivat, minus.

Th. Atque ita opus est. *Ch.* Ah, metuo, qualem tu me esse hominem existumes. 20

Th. Immo hoc cogitato; quicum res tibi est, peregrinus est;

Minus potens quam tu; minus notus, minus amicorum hic habens.

Ch. Scio istuc. Sed tu quod cavere possis, stultum admittere 'st.

Malo ego, nos prospicere, quam hunc ulcisci, accepta injuria.

Tu abi, atque obspera ostium intus, ego dum hinc transcurro ad forum. 25

Volo ego adesse hic advocatos nobis in turba hac. *Th.* Mane.

Ch. Melius est. *Th.* Mane. *Ch.* Omitte: jam adero. *Th.* Nihil opus est istis, Chreme:

Hoc modo dic, sororem illam tuam esse, et te parvam virginem

Amisisse: nunc cognosse: signa ostende. *Py.* Adfunt.

Th. Cape.

Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellextin'? *Ch.*

Probe. 30

Th. Fac animo haec praesenti dicas. *Ch.* Faciam. *Th.*

Attolle pallium.

Perii! huic ipsi est opus patrono, quem defensorem paro.

ACTUS IV. SCENA VII.

THRASO. GNATHO. SANGA. CHREMES. THAIS.

THRASO.

HANCCINE ego ut contumeliam tam insignem in
me accipiam, Gnatho?

Mori me fatius est. Simalio, Donax, Syrisce; sequimini.
Primum aedeis expugnabo. *Gn.* Recte. *Thr.* Virginem
eripiam. *Gn.* Probe,

Thr. Male mulcabo ipsam. *Gn.* Pulchre. *Thr.* In medi-
um huc agmen cum vecti, Donax:

Tu, Simalio, in sinistrum cornu: tu, Syrisce, in dexte-
rum. 5

Cedo alios: ubi centurio est Sanga, et manipulus furum?

Sa. Eccum adest.

Thr. Quid, ignave? peniculon' pugnare, qui istuc huc
portes, cogitas?

Sa. Egon'? Imperatoris virtutem noveram, et vim mi-
litum:

Sine sanguine hoc fieri non posse; qui abstergerem vul-
nera?

Thr. Ubi alii? *Sa.* Qui, malum, alii? solus Sannio ser-
vat domi. 10

Thr. Tu hosce instrue: hic ego ero post principia: inde
omnibus signum dabo.

Gn. Illuc est sapere! ut hosce instruxit, ipse sibi cavit
loco.

Thr. Idem hoc jam Pyrrhus fecitavit. *Ch.* Viden' tu,
Thais, quam hic rem agit? [bus.

Nimirum consilium illud rectum est de occludendis aedi-

Tha. Sane, quod tibi nunc vir videatur esse hic, nebulo
magnus est. 15

Ne metuas. *Ch.* Quid videtur? *Tha.* Fundam tibi nunc
nimis vellem dari,

Ut tu illos procul hinc ex occulto caederes: facerent fugam.

Thr. Sed eccam Thaidem ipsam video. *Gn.* Quam mox irruimus? *Thr.* Mane.

Omnia prius experiri, quam armis, sapientem decet. 19
Qui scis, an quae jubeam, sine vi faciat? *Gn.* Di vestram fidem. [doctior.

Quanti est sapere! nunquam accedo, quin abs te abeam
Thr. Thais, primum hoc mihi responde; cum tibi do istam virginem,

Dixtin' hos mihi dies soli dare te? *Tha.* Quid tum postea?

Thr. Rogitas? quae mihi ante oculos coram amatorem adduxti tuum!

Tha. Quid cum illo agas? *Thr.* Et cum eo clam te subducti mihi. 25

Tha. Lubuit. *Thr.* Pamphilam ergo huc redde, nisi vi mavis eripi.

Ch. Tibi illam reddat? aut tu illam tangas? omnium.
Gn. Ah, quid agis? tace.

Thr. Quid tu tibi vis? ego non tangam meam? *Ch.* Tuam autem? Furcifer!

Gn. Cave fis; nescis, cui nunc male dicas viro. *Ch.* Non tu hinc abis?

Scin' tu, ut tibi res se habeat? si quidquam hodie hic turbae coeperis, 30

Faciam, ut hujus loci, dieique, meique semper memineris.

Gn. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.

Ch. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. *Gn.* Ain' vero, canis?

Siccine agis? *Thr.* Quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?

Ch. Scibis: principio eam esse dico liberam. *Thr.* Hem!

Ch. Civem Atticam. *Thr.* Hui!

Ch. Meam sororem. *Thr.* Os durum! *Ch.* Miles, nunc a deo edico tibi,

Ne vim facias ullam in illam. *Thais*, ego eo ad Sophronam

Nutricem, ut eam adducam, et signa ostendam haec.

Thr. Tun' me prohibeas,

Meam ne tangam? *Ch.* Prohibeo, inquam. *Gn.* Audin' tu? hic furti se alligat.

Satis hoc tibi est. *Thr.* Idem hoc tu ais, *Thais*? *Tha.*

Quaere, qui respondeat.

40

Thr. Quid nunc agimus? *Gn.* Quin redeamus: jam haec tibi aderit supplicans

Utro. *Thr.* Credin'? *Gn.* Immo certe. novi ingenium mulierum:

Nolunt, ubi velis: ubi nolis, cupiunt ultro. *Thr.* Bene putas:

Gn. Jam dimitto exercitum? *Thr.* Ubi vis. *Gn.* Sanga, ita uti fortes decet

Milites, domi focique, fac vicissim ut memineris.

45

Sa. Jamdudum animus est in patinis. *Gn.* Frugi es. *Thr.* Vos me hac sequimini.

ACTUS V. SCENA I.

THAIS. PYTHIAS.

THAIS.

PERGIN', scelestâ, mecum perplexe loqui?

Scio; nescio; abiit; audiui; ego non adfui.

Non tu istuc mihi dictura aperte es, quidquid est?

Virgo conscissa veste lacrumans obticet.

Eunuchus abiit. quamobrem? quid factum est? taces?

Py. Quid tibi ego dicam, misera? illum Eunuchum negant

Fuisse. *Th.* Quis fuit igitur? *Py.* Ille Chaerea.

Th. Qui Chaerea? *Py.* Iste ephebus frater Phaedriae.

Th. Quid ais, venefica? *Py.* Atqui certo comperi.

Th. Quid is, obsecro, ad nos? quamobrem adductus est?

Py. Nescio;

10

Nisi amasse credo Pamphilam. *Th.* Hem! misera occidi.

Infelix! siquidem tu isthaec vera praedicas.

Num id lacrumat virgo? *Py.* Id opinor. *Th.* Quid ais,

sacrilega?

Istucine interminata sum, hinc abiens tibi?

Py. Quid facerem? ita ut tu iusti, soli credita'st.

15

Th. Scelesti, lupo ovem commisisti. dispudet,

Sic mihi data esse verba. quid illuc hominis est?

Py. Hera mea tace; tace obsecro, salvae sumus:

Habemus hominem ipsum. *Th.* Ubi is est? *Py.* Hem!

ad sinistram,

Videfne? *Th.* Video. *Py.* Comprehendi jube, quantum

potest.

20

Th. Quid illo faciemus, stulta? *Py.* Quid facias, rogas?

Vide amabo! si non, quum adspicias, os impudens

Videtur. *Th.* Non est. *Py.* Tum quae ejus confidentia'st!

ACTUS V. SCENA II.

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.

CHAEREA.

APUD Antiphonem uterque, mater et pater,

Quasi dedita opera, domi erant, ut nullo modo

Introire possem, quin viderent me. interim

Dum ante ostium sto; notus mihi quidam obviam

Venit. ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo,

5

In angiportum quoddam desertum: inde item

In aliud, inde in aliud: ita miserrimus

Fui fugitando; ne quis me cognosceret.

Sed estne haec Thais, quam video? ipsa'st: haereo.

Quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?

10

M

Th. Adeamus. bone vir. Dore, salve: dic mihi,
Aufugistin'? *Ch.* Hera, factum. *Th.* Satin' id tibi placet?
Ch. Non. *Th.* Credin' te impune habiturum? *Ch.* Unam
hanc noxiam

Mitte: si aliam admisero unquam, occidito.

Th. Num meam saevitiam veritus? *Ch.* Non. *Th.* Quid
igitur? 15

Ch. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.

Th. Quid fecerās? *Ch.* Paululum quiddam. *Py.* Eho!
paululum, impudens?

An paullum hoc esse tibi videtur, virginem

Vitiare civem? *Ch.* Conservam esse credidi.

Py. Conservam! vix me contineo, quin involem in 20

Capillum. monstrum; etiam ultro derisum advenit.

Th. Abin' hinc, insana? *Py.* Quid ita vero? debeam,

Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim:

Praefertim cum se servam fateatur tuum.

Th. Missa haec faciamus. non te dignum, Chaerea, 25

Fecisti. nam etsi ego digna hac contumelia

Sum maxume; at tu indignus, qui faceres tamen.

Neque aedepol, quid nunc consilii capiam, scio,

De virgine istac: ita conturbasti mihi

Rationes omnes, ut eam non possim suis, 30

Ita ut aequum fuerat, atque ut studui, tradere:

Ut solidum parerem hoc mihi beneficium, Chaerea.

Ch. At nunc dehinc spero aeternam inter nos gratiam

Fore, Thais. saepe ex huiusmodi re quapiam et

Malo principio magna familiaritas 35

Conflata est. quid si hoc quispiam voluit Deus?

Th. Equidem pol in eam partem accipioque, et volo.

Ch. Immo ita quaeso. unum hoc scito: contumeliae

Non me fecisse causa, sed amoris. *Th.* Scio.

Et pol propterea mage nunc ignosco tibi. 40

Non adeo inhumano ingenio sum, Chaerea,

Neque ita imperita, ut, quid amor valeat, nesciam.

Ch. Te quoque jam, *Thais*, ita me *Di* bene ament, amo.

Py. Tum pol tibi ab istoc, hera, cavendum intelligo.

Ch. Non ausim. *Py.* Nihil tibi quidquam credo. *Th.* De-
finas. 45

Ch. Nunc ego te in hac re mihi oro ut adjutrix fies,

Ego me tuae commendo et committo fidei.

Te mihi patronam capio, *Thais*: te obsecro;

Emoriar, si non hanc uxorem duxero.

Th. Tamen si pater. *Ch.* Quid? ah! volet, certo scio: 59

Civis modo haec sit. *Th.* Paululum opperirier

Si vis: jam frater ipse hic aderit virginis:

Nutricem arcessitum iit, quae illam aluit parvolam;

In cognoscendo tute ipse aderis, *Chaerea*.

Ch. Ego vero maneo. *Th.* Vin' interea, dum is venit, 55

Domi opperiamur potius, quam hic ante ostium?

Ch. Immo percupio. *Py.* Quam turrem actura, obsecro, es?

Th. Nam quid ita? *Py.* Rogitas? hunc tu in aedeis cogitas

Recipere posthac? *Th.* Cur non? *Py.* Crede hoc meae fidei,

Dabit hic aliquam pugnam denuo. *Th.* Au, tace, obsecro,

Py. Parum perspexisse ejus videre audaciam. 61

Ch. Non faciam, *Pythias*. *Py.* Non pol credo, *Chaerea*,

Nisi si commissum non erit. *Ch.* Quin, *Pythias*,

Tu me servato. *Py.* Neque pol servandum tibi

Quidquam dare ausim, neque te servare: apage te. 65

Th. Adest optume ipse frater. *Ch.* Perii hercle: obsecro,

Abeamus intro, *Thais*: nolo me in via

Cum hac veste videat. *Th.* Quamobrem tandem? an quia
pudet?

Ch. Id ipsum. *Py.* Id ipsum? virgo vero! *Th.* I prae, sequor,

Tu istic mane, ut *Chremem* introducas, *Pythias*.

ACTUS V. SCENA III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

PYTHIAS.

QUID? quid venire in mentem nunc possit mihi?

Quidnam? qui referam illi sacrilego gratiam,

Qui hunc supposuit nobis? *Ch.* Move vero ocus

Te, nutritrix. *So.* Moveo. *Ch.* Video, sed nihil promotes.

Py. Jamne ostendisti signa nutritrici? *Ch.* Omnia. 5

Py. Amabo! quid ait? cognoscitne? *Ch.* Ac memoriter.

Py. Bene, aedepol, narras: nam illi faveo virgini.

Ite intro: jamdudum hera vos exspectat domi.

Virum bonum eccum Parmenonem incedere

Video. vide ut otiosus it, si Dis placet! 10

Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo,

Ibo intro, de cognitione ut certum sciam:

Post exhibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO. PYTHIAS.

PARMENO.

REVISO, quidnam Chaerea hic rerum gerat.

Quod si astu rem tractavit, Di vestram fidem!

Quantam, et quam veram laudem capiet Parmeno!

Nam ut mittam, quod ei amorem difficillimum, et

Carissimum ab meretrice avara: virginem 5

Quam amabat, eam confeci sine molestia,

Sine sumptu, sine dispendio; tum hoc alterum,

Id vero est, quod ego mihi puto palmarium,

Me repperisse, quo modo adolescentulus

Meretricum ingenia et mores posset noscere; 10

Mature ut quum cognorit, perpetuo oderit.

Quae dum foris sunt, nihil videtur mundius,

Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans.

Quae, cum amatore suo quum coenant, liguriunt,
Harum videre ingluviem, fordes, inopiam :

15

Quam inhonestae solae sint domi, atque avidae cibi;
Quo pacto ex jure hesterno panem atrum vorent :
Nosse omnia haec, salus est adolescentulis.

Py. Ego pol te pro istis dictis et factis, scelus,
Ulciscar : ut ne impune in nos illuseris.

20

ACTUS V. SCENA V.

PYTHIAS. PARMENO.

PYTHIAS.

PROH fidem Deum ! facinus foedum ! o infelicem adolescentulum !

O scelestum Parmenonem ! qui istum huc adduxit. *Pa.*
Quid est ?

Py. Miseret me ; itaque, ut ne viderem, misera huc effugi foras,

Quae futura exempla dicunt in eum indigna ? *Pa.* O Jupiter !

Quae illaec turba 'st ? numquam ego perii ? adibo, quid istuc, Pythias ?

5

Quid ais ? in quem exempla fient ? *Py.* Rogitas, audacissime ?

Perdidisti istum, quem adduxti pro Eunuchio adolescentulum,

Dum studes dare verba nobis. *Pa.* Quid ita ? aut quid factum 'st ? cedo.

Py. Dicam : virginem istam, Thaidi quae hodie dono data 'st,

Scis eam hinc civem esse ; et fratrem ejus esse apprimè nobilem ?

10

Pa. Nescio. *Py.* Atqui sic inventa 'st. eam iste vitiauit miser.

Ille ubi hoc rescivit factum, frater violentissimus.

Pa. Quidnam fecit? *Py.* Colligavit primum cum miseris modis. *Pa.* Hem!

Colligavit? *Py.* Atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.

Pa. Quid ais? *Py.* Nunc minatur porro, sese id quod moechis solet: 13

Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim, *Pa.* Qua audacia

Tantum facinus audet? *Py.* Quid ita tantum? *Pa.* An non tibi hoc maximum est?

Quis homo pro moechno unquam vidit in domo meretricia Prehendi quemquam? *Py.* Nescio. *Pa.* At ne hoc nesciatis, Pythias,

Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. *Py.* Hem, 20

Obsecro, an is est? *Pa.* Ne quam in illum Thais vim fieri finat.

Atque adeo autem cur non egomet intro eo? *Py.* Vide, Parmeno,

Quid agas, ne neque illi profis, et tu pereas: nam hoc putant,

Quidquid factum est, ex te esse ortum. *Pa.* Quid igitur faciam miser?

Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem, 25

Dicam huic, an non? dicam hercle, etsi mihi magnum malum

Scio paratum: sed necesse est, huic ut subveniat. *Py.* Sapis.

Ego abeo intro: tu isti narra omnem rem ordine, ut factum fiet.

ACTUS V. SCENA VI.

LACHES. PARMENO.

LACHES.

EX meo propinquo rure hoc capio commodi,
 Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.
 Ubi satias coepit fieri, commuto locum.

Sed estne ille noster Parmeno? et certe ipse est.

Quem praestolare, Parmeno, hic ante ostium? 5

Pa. Quis homo 'st? ehem, saluum te advenire, here, gaudeo.

La. Quem praestolare? *Pa.* Perii! lingua haeret metu.

La. Hem! quid est? quid trepidas? satin' salve? dic mihi.

Pa. Here, primum te arbitrari, quod res est, velim:

Quidquid hujus factum est, culpa non factum est mea. 10

La. Quid? *Pa.* Recte sane interrogasti: oportuit

Rem praenarrasse me. Emit quendam Phaedria

Eunuchum, quem dono huic daret. *La.* Cui? *Pa.* Thaidi.

La. Emit! perii hercle. quanti? *Pa.* Viginti minis. 14

La. Actum est. *Pa.* Tum quandam fidicinam amat hic Chaerea. [fiet?]

La. Hem! quid? amat? an scit jam ille, quid meretrix An in Astu venit? aliud ex alio malum.

Pa. Here, ne me spectes: me impulsore haec non facit.

La. Omitte de te dicere: ego te, furcifer,

Si vivo! sed istuc quidquid est, primum expedi. 20

Pa. Is pro illo Eunuchos ad Thaidem deductus est.

La. Pro Eunuchon'! *Pa.* Sic est. hunc pro moecho postea Comprehendere intus, et constrinxere. *La.* Occidi.

Pa. Audaciam meretricum specta. *La.* Numquid est

Aliud mali damnive, quod non dixeris, 25

Reliquum? *Pa.* Tantum est. *La.* Cesso huc introrumpere?

Pa. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum:

Nisi quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse eventurum mali.

Nam jam diu aliquam causam quaerebat senex, 30
Quamobrem infigne aliquid faceret his. Nunc repperit,

ACTUS V. SCENA VII.

PYTHIAS. PARMENO.

PYTHIAS.

NUMQUAM aedepol quidquam jam diu, quod magis vellem evenire,

Mihi evenit, quam quod modo senex intro ad nos venit, errans.

Mihi solae ridiculo fuit, quae, quid timeret, sciebam.

Pa. Quid hoc autem est? *Py.* Nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.

Sed ubi, obsecro, is est? *Pa.* Men' quaerit haec? *Py.* Atque eccum video. adibo. 5

Pa. Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? *Py.* Perii. [Rogitas?]

Defessa jam sum misera te ridendo. *Pa.* Quid ita? *Py.* Nunquam, pol, hominem stultiozem vidi, nec videbo. ah, Non possum satis narrare, quos ludos prae bueris intus. At etiam primo callidum et disertum credidi hominem. Quid? illicone credere ea, quae dixi, oportuit te? 11

An poenitebat flagitii, te auctore quod fecisset Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares? Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit Illam esse eum indutum pater? quid est? jam scis te periisse? [des?]

Pa. Hem! quid dixti, pessuma? an mentita es? etiam ritan' lepidum tibi visum est, scelus, nos irridere? *Py.* Nimium. 17

Pa. Si quidem istuc impune habueris. *Py.* Verum? *Pa.*
Reddam hercle. *Py.* Credo.

Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod minitare.
Tu jam pendebris, qui stultum adolescentulum nobilitas
Flagitiis, et eundem indicas. uterque in te exempla edent.

Pa. Nullus sum. *Py.* Hic pro illo munere tibi honos est
habitus. abeo. 22

Pa. Egomet meo indicio, miser, quasi forex, hodie perii.

ACTUS V. SCENA VIII.

GNATHO. THRASO.

GNATHO.

QUID nunc? qua spe, aut quo consilio huc imus? quid
inceptas, Thraso?

Th. Egone? ut Thaidi me dedam, et faciam quod jubeat.

Gn. Quid est?

Th. Qui minus, quam Hercules servivit Omphalae? *Gn.*
Exemplum placet.

Utinam tibi commitigari videam sandalio caput!

Sed fores crepuere ab ea. *Th.* Perii! quid hoc autem? est
mali? 5

Hunc ego numquam videram etiam. quidnam properans
hinc profilit?

ACTUS V. SCENA IX.

CHAEREA. PARMENO. PHAEDRIA.

GNATHO. THRASO.

CHAEREA.

O POPULARES! ecquis me vivit hodie fortunatior?

Nemo hercle quisquam: nam in me plane Dî potestatem
suam [moda.

Omnem ostendere: cui tam subito tot contigerint com-

Pa. Quid hic laetus est? *Ch.* O Parmeno mi, ô mearum
voluptatum omnium

Inventor, inceptor, perfector! scin' me in quibus sim
gaudiis?

Scis Pamphilam meam inventam civem? *Pa.* Audivi.

Ch. Scis sponsam mihi?

Pa. Bene, ita me Di ament, factum. *Gn.* Audin' tu il-

lum, quid ait? *Ch.* Tum autem Phaedriae

Meo fratri gaudeo amorem esse omnem in tranquillo:
una 'st domus.

Thais patri se commendavit in clientelam et fidem:

Nobis dedit se. *Pa.* Fratris igitur Thais tota 'st? *Ch.*

Scilicet.

Pa. Jam hoc aliud est quod gaudeamus: miles pellitur
foras.

Ch. Tum tu, frater ubi ubi est, fac quam primum haec
audiat. *Pa.* Visam domum.

Th. Numquid, Gnatho, dubitas, quin ego nunc perpe-
tuo perierim?

Gn. Sine dubio, opinor. *Ch.* Quid commemorem pri-
mum, aut laudem maxume?

Illumne, qui mihi consilium dedit, ut facerem: an me,
qui ausus sim

Incipere? an fortunam collaudem, quae gubernatrix fuit:

Quae tot res, tantas, tam opportune in unum conclusit
diem?

An mei patris festivitatem, et facilitatem? ô Juppiter!

Serva obsecro haec nobis bona. *Ph.* Di voftram fidem!
incredibilia

Parmeno modo quae narravit. sed ubi est frater? *Ch.*
Praesto adest.

Ph. Gaudeo. *Ch.* Satis credo. nihil est Thaide hac tua,
frater, dignius

Quod ametur: ita nostrae est omni fautrix familiae.

Ph. Mihi illam laudas? *Th.* Perii! quanto minus spei
est, tanto magis amo.

Obsecro, Gnatho, in te spes est. *Gn.* Quid vis faciam?
Th. Perfice hoc

Precibus, pretio, ut haeream in parte aliqua tandem a-
pud Thaidem. 25

Gn. Difficile est. *Th.* Si quid collibuit, novi te. hoc si
effeceris, [feres,

Quod vis donum et praemium a me optato, id optatum

Gn. Itane? *Th.* Sic erit. *Gn.* Si efficio hoc, postulo, ut
mihi tua domus,

Te praesente, absente, pateat: invocato ut sit locus

Semper. *Th.* Do fidem, futurum. *Gn.* Accingar. *Ph.*

Quem hic ego audio? 30

O Thraaso! *Th.* Salvete. *Ph.* Tu fortasse, quae facta hic
sint, nescis. [bus?

Th. Scio. *Ph.* Cur ergo in his ego te conspicio regioni-

Th. Vobis fretus. *Ph.* Scin' quam fretus? miles, edico
tibi, [mihi,

Si te in platea offendero hac post unquam, quod dicas

Alium quaerebam; iter hac habui: periisti. *Gn.* Eia,
haud sic decet. 35

Ph. Dictum est. *Gn.* Non cognosco vestrum tam super-
bum. *Ph.* Sic erit.

Gn. Prius audite paucis: quod quum dixero, si placuerit,

Facitote. *Ph.* Audiamus. *Gn.* Tu concede paullum is-
tuc, Thraaso.

Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer
velim, 39

Me hujus quidquid facio, id facere maxime causa mea:

Verum idem si vobis prodest, vos non facere, inscitia est.

Ph. Quid id est? *Gn.* Militem ego rivalem recipiendum
censeo. *Ph.* Hem!

Recipiendum! *Gn.* Cogita modo. tu hercle cum illa,
Phaedria,

Et libenter vivis: etenim bene libenter vicitas.

Quod des, paulum est: et necesse est multum accipere
Thaidem,

45

Ut tuo amorī suppeditare possit sine sumtu tuo.

Ad omnia haec magis opportunus, nec magis ex usu tuo

Nemo est: principio et habet quod det, et dat nemo largius.

Fatuus est, insulsus, tardus: stertit noctesque et dies.

Neque tu istum metuas ne amet mulier: facile pellas, ubi
velis.

50

Ph. Quid agimus? *Gn.* Praeterea hoc etiam, quod ego
vel primum puto:

Accipit hominem nemo melius prorsus, neque prolixius.

Ph. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. *Ch.*

Idem ego arbitror.

Gn. Recte facitis. unum etiam hoc vos oro, ut me in
vestrum gregem

Recipiat: satis diu hoc jam saxum volvo. *Ph.* Recipi-
mus.

55

Ch. Ac libenter. *Gn.* At ego pro istoc, Phaedria, et tu
Chaerea,

[Placet.

Hunc comedendum et deridendum vobis propino. *Ch.*

Ph. Dignus est. *Gn.* Thraso! ubi vis, accede. *Th.* Ob-
secro te, quid agimus?

[di tuos,

Gn. Quid? isti te ignorabant: postquam eis mores ostendi.
Et collaudavi secundum facta et virtutes tuas,

60

Impetravi. *Th.* Bene fecisti: gratiam habeo maximam.
Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent
plurimum.

Gn. Dixin' ego in hoc inesse vobis Atticam elegantiam?

Ph. Nihil praetermissum est. ite hac. Ω , Vos valete, et
plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

FINIS EUNUCHI.

P U B L I I
T E R E N T I I
H E A U T O N T I M O R U M E N O S .

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. CORNELIO LENTULO L. VALERIO FLACCO AEDILIBUS CURULIBUS. EGERUNT L. AMBIVIVS TURPIO ET L. ATTILIUS PRAENESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII. GRAECA EST MENANDRU. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS; DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTA III. EDITA M. JUVENTIO ET M. SEMPRONIO COSS.

P E R S O N A E .

PROLOGUS.

ANTIPHILA, amica Cliniae.
BACCHIS, amica Clitiphonis.
CHREMES, Clitiphonis pater.
CLINIA, Menedemi filius.
CLITIPHO, Chremetis filius.

DROMO, servus Menedemi.
MENEDEMUS, Cliniae pater.
NUTRIX.
PHRYGIA, ancilla.
SOSTRATA, Chremetis uxor.
SYRUS, servus Chremetis.

P E R S O N A E M U T A E .

ARCHONIDES, senex.
CRITO, senex.
PHANIA, senex.

PHANOCRATES, senex.
PHILTERA, anus.
SIMUS, senex.

C. SULPITII APOLLINARIS
P E R I O C H A

I N

TERENTII HEAUTONTIMORUMENON.

IN militiam proficisci gnatum Cliniam
Amantem Antiphilam compulit durus pater;
Animique sese angebat, facti poenitens.
Mox ut reversus est, clam patrem divortitur
Ad Clitiphonem, is amabat scortum Bacchidem.
Cum arcesseret cupitam Antiphilam Clinia,
Ut ejus Bacchis venit amica, ac servolae
Habitum gerens Antiphila, factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho; hic technis Syri
Decem minas meretriculae aufert a fene.
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

M. ANT. MURETI
A R G U M E N T U M.

CHremes Sostiratae uxori gravidae imperat, si puellam
pareret, ut eam statim interficeret. Fuit haec imma-
nitas in veterum moribus, ut, quum fera nulla sit, quae
foetus suos non diligat, ipsi quos alere nollent liberos, eos re-
cens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Sostira
puellam enixa (ut est maternus semper animus clemen-
tior) vitam ei adimere non sustinuit: sed pauperculae cui-
dam anui Corinthiae, Philterae nomine, exponendam dedit:
etiamque, muliebri quadam superstitione, annulum, de digi-
to detractum suo, jussit, ut una cum puella exponeret. Id,

quod tum stulte factum videri poterat, postea puellae salutis fuit; ejus enim annuli ope tandem agnita est a suis. Anus acceptam puellam Antiphilam nominat, educatque ut suam. Eam, quum adolevisset, anusque illius filia putaretur, Menedemi filius Clinia perditte amare coepit, prope jam ut pro uxore haberet: quod ubi rescivit pater, ita violenter tulit, ut filium, assiduitate jurgandi, clam militatum in Asiam abire coegerit. Tum vero qui filii amorem iniquo animo tulerat, multo iniquiore ejusdem absentiam ferre coepit. Itaque ut de se supplicium absenti filio daret, qui eum saevitia sua exegisset ex aedibus, aedes, supellectilem, familiam vendit, praeter, qui servi ad opus ruri faciundum utiles erant: ingentemque sibi agrum comparat, ubi à prima luce ad noctem non servos modo exerceret, verum etiam, homo sexagenarius, senectutem miseris modis excrucicaret suam. Profecto Clinia, Philtera, quae, ut dixi, Antiphilae putabatur mater, extremum vitae diem morte consecit. Clinia, quum jam menses tres absuisset, amicae desiderio reversus, non ausus est patri se in conspectum dare, antiquam illius asperitatem veritus, sed ad Clitiphonem, Chremetis filium, divertit, quicum magna ipsi a puero familiaritas intercesserat. Clitipho, sodalis reditu laetus, Syrum et Dromonem servos (jam autem advesperascebat) in urbem ad arcessendam Antiphilam, mittit. Exposuerat eo ipso die Menedemus Chremeti, quanto sibi desiderio esset filius: parum ut absuerit, quin Chremes, quum primum de reditu Cliniae accepit, mitteret qui ei nunciaret: continuit tamen se in diem posterum; quod ita magis e re illius fore censeret Syrus, summa servus et audacia, et astutia: qui quum Antiphilam tantum arcessere jussus esset, etiam Bacchidem adduxit. Erat haec meretrix, procax, potens, sumptuosa, nobilis, cujus se amore haud ita pridem irretierat Clitipho. Quo autem res Chremetem lateret, hoc consilium capiunt, ut Bacchidem quidem amicam Cliniae, Antiphilam vero unam de illius ancillis

esse simularent. Postridie mane Chremes ad Menedemum diluculo proficiscitur, et rediisse Cliniam nunciat. Ille gaudio amens, filium jam jam videre, jam jam amplecti, jam jam ei se suaque omnia permittere cupiebat. At Chremes, cave, inquit, faxis: istoc enim modo et te, et eum, et rem una perdidideris tuam: simul ei ostendit, quot incommoda capturus sit: si tam molli esse se, tamque infracto animo ostenderit. Cliniae amicam (eam enim Bacchidem existimabat) non jam pauperculam esse, aut parvo contentam, ut antea; sed sumptuosam, gemmis atque auro collucentem, cum familia numerosissima. Una, inquit, mihi nox tantum non paupertatem attulit, nedum tu te censeas oneri ferendo fore, si te illi perpetuo sumptibus suppeditare oporteat. Quin tu ita potius agito: humane quidem et comiter excipito filium; istud tamen tam impotens illius desiderium occultum habeto: tum si ille, quod amicae det, ut habeat, machinam adversum te aliquamstruet, falli te finito: ita et eum commodius retinebis apud te, et sumptuum facies minus. Haec Chremes, nescius (ut sunt humana) oculatum foris esse se, coecum domi. Interea enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quomodo illi a Chremete ipso conficeret: jamque inibi erat, quum eum Chremes arreptum blande compellat, hortaturque, aliquam ad Menedemum fallaciam molliatur. Injecit in sermone Syrus mendacium a se pro tempore confictum: anum Corinthiam, Antiphilae (ita enim putabatur) matrem, mille drachmarum mutuo accepisse a Bacchide: ea mortua, puellam pro pecunia illa arrhaboni relictam. Dum haec aguntur, annulum suum agnovit Sostrata, ejusque indicio, Antiphilam filiam suam esse cognovit. Gaudio exsiliens, omnem rem defert ad virum; qui, ea leviter objurgata, ob repertam tamen filiam ipse quoque gavissus est. Jam omnia in tranquillo erant; absque Bacchide fuisset. Sed et illi quoquo modo decem excudendae erant argenti minae, et periculum erat, ne aliqua eam Chre-

mes filii amicam esse rescisceret. Ibi Syrus audax consilium init, quomodo et utrique seni rem, ut erat, patefaceret, et commode se e tam impedito negotio expediret. Primum igitur Chremeti, Reperi, inquit, quomodo argentum a Menedemo eripiam: dicemus ei, Bacchidem hanc tui Clitiphonis amicam esse: orabimusque ut eam domi suae dies aliquot esse patiatur; teque id celatum velit. Porro Clinia filiae tuae, quae modo reperta est, formam sibi complacitam esse dicet, eamque petet uxorem. Quid tum? pecuniam, inquit, petet a patre suo, qui novae nuptae ornamenta coëmat: eam pecuniam numeraturus est Bacchidi. Jam autem ad Menedemum, Syri hortatu, transierat Bacchis, et eo pompam omnem suam transduxerat. Chremes, primo non satis consilium illud probare: at illam certe, inquit Syrus, pecuniam, pro qua filia tua opposita erat pignori, quin dissolvas, facere honeste non potes. Ego vero, inquit Chremes, et libenter quidem. Immo vero, inquit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui ad Bacchidem deferat: ita enim facilius credet Menedemus, eam illius esse. Sit ita sane. Numeratur a patre Clitiphoni pecunia, quam ad meretricem perferret. Interea tota res detegitur: indignari Chremes, et fremere, et minitari se omnia atrocissima exempla editurum. Tandem, quum prius Antiphilam Cliniae collocasset, partim Menedemi, partim uxoris precibus delinitus, ignoscit. Clitipho se, relictis meretriciis amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Quum autem caeterarum fabularum argumentum uno die contineri soleat, hujus non nisi biduo explicari potest.

P U B L I I
T E R E N T I I
CARTHAGINIENSIS
HEAUTONTIMORUMENOS.

P R O L O G U S .

NE cui sit vestrum mirum, cur parteis seni
Poëta dederit, quae sunt adolescentium,
Id primum dicam: deinde, quod veni, eloquar.
Ex integra Graeca, integram comoediam
Hodie sum acturus, Heautontimorumenon: 5
Duplex quae ex argumento facta est simplici.
Novam esse offendi, et quae esset: nunc qui scripserit,
Et cuja Graeca sit, ni partem maximam
Existimarem scire vestrum, id dicerem.
Nunc, quamobrem has parteis didicerim, paucis dabo. 10
Oratorem voluit esse me, non Prologum.
Vestrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit a facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum. 15
Nam quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminasse Graecas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic esse id non negat,
Neque se id pigere: et deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi 20
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod malevolus vetus Poëta dicitat,
Repente ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura sua:
Arbitrium vestrum, vestra existimatio 25

Valebit. quamobrem omnes vos oratos volo,
 Ne plus iniquum possit, quam aequum, oratio.
 Facite aequi sitis : date crescendi copiam ;
 Novarum qui spectandi faciunt copiam
 Sine vitiis : ne ille pro se dictum existimet, 30
 Qui nuper fecit servo currenti in via
 Decesse populum : cur insano serviat ?
 De illius peccatis plura dicet, cum dabit
 Alias novas, nisi finem maledictis facit.
 Adeste aequo animo : date potestatem, mihi 35
 Statariam agere ut liceat per silentium :
 Ne semper servus currens, iratus senex,
 Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
 Avarus leno, assidue agendi sint mihi,
 Clamore summo, cum labore maximo. 40
 Mea causa causam hanc justam esse animum inducite,
 Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
 Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt seni ;
 Si qua laboriosa est, ad me curritur ;
 Sin lenis est, ad alium desertur gregem. 45
 In hac est pura oratio, experimini,
 In utramque partem ingenium quid possit meum.
 Si nunquam avare pretium statui arti meae,
 Et eum esse quaestum in animum induxi maximum,
 Quam maxime servire vestris commodis : 50
 Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
 Vobis placere studeant potius, quam sibi.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

CHREMES.

QUANQUAM haec inter nos nuper potius ad-
 modum est :

O 2

Inde adeo, quod agrum in proximo hic mercatus es,
 Nec rei fere sane amplius quidquam fuit;
 Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
 Quod ego in propinqua parte amicitiae puto, 5
 Facit, ut te audacter moneam, et familiariter:
 Quod mihi videre praeter aetatem tuam
 Facere, et praeter quam res te adhortatur tua.
 Nam proh Deum atque hominum fidem! quid vis tibi?
 Quid quaeris? annos sexaginta natus es, 10
 Aut plus eo, ut conjicio. agrum in his regionibus
 Meliorem, neque pretii majoris, nemo habet:
 Servos complureis: proinde quasi nemo fiet,
 Ita tute attente illorum officia fungere,
 Nunquam tam mane egredior, neque tam vesperi 15
 Domum revortor, quin te in fundo conspicer
 Fodere, aut arare, aut aliquid ferre. denique
 Nullum remittis tempus: neque re respicis.
 Haec non voluptati tibi esse, satis certo scio.
 At enim dices, me, quantum hic operis fiat, poenitet. 20
 Quod in opere faciundo operae consumis tuae,
 Si sumas in illis exercendis, plus agas.
Me. Chreme, tantumne est ab re tua otii tibi,
 Aliena ut cures; eaque, nihil quae ad te attinent?
Ch. Homo sum: humani nihil a me alienum puto. 25
 Vel me monere hoc, vel percontari puta,
 Rectum est? ego ut faciam: non est? te ut deterream,
Me. Mihi sic est usus: tibi ut opus facto 'st, face.
Ch. An cuiquam est usus homini, se ut cruciet? *Me.* Mihi,
Ch. Si quid laboris est, nollem. sed quid istuc mali est, 30
 Quaeso? quid de te tantum meruisti? *Me.* Eheu!
Ch. Ne lacruma: atque istuc, quicquid est, fac me ut sciam:
 Ne retice: ne verere: crede, inquam, mihi,
 Aut consolando, aut consilio, aut re juvero.
Me. Scire hoc vis? *Ch.* Hac quidem causa, qua dixi tibi. 35

Me. Dicetur. *Ch.* At istos raistros interea tamen

Adpone: ne labora. *Me.* Minime. *Ch.* Quam rem agis?

Me. Sine me, vacivom tempus ne quod duim mihi

Laboris. *Ch.* Non finam, inquam. *Me.* Ah! non aequum facis.

Ch. Hui, tam graves hos, quaeso? *Me.* Sic meritum 'st meum. 40

Ch. Nunc loquere. *Me.* Filium unicum adolescentulum

Habeo. ah! quid dixi habere me? immo habui, Chreme;

Nunc habeam, necne, incertum est. *Ch.* Quid ita istuc?

Me. Scies.

Est e Corintho hic advena anus pauperula:

Ejus filiam ille amare coepit perdit, 45

Prope jam ut pro uxore haberet. haec clam me omnia.

Ubi rem rescivi, coepi non humanitus,

Neque ut animum decuit aegrotum adolescentuli,

Tractare; sed vi, et via pervolgata patrum.

Quotidie accusabam: hem, tibine haec diutius 50

Licere speras facere, me vivo patre,

Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?

Erras, si id credis, et me ignoras, Clinia.

Ego te meum esse dici tantisper volo,

Dum, quod te dignum 'st, facies: sed si id non facis, 55

Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero.

Nulla adeo ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.

Ego istuc aetatis, non amor operam dabam;

Sed in Asiam hinc abii propter pauperiem: atque ibi

Simul rem, et belli gloriam armis repperi. 60

Postremo adeo res rediit: adolescentulus

Saepe eadem, et graviter audiendo, victus est,

Et aetate putavit me, et benevolentia

Plus scire et providere, quam se ipsum sibi.

In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme. 65

Ch. Quid ais! *Me.* Clam me profectus, menses treis abest.

Cb. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
Animi est prudentis signum, et non instrenui.

Me. Ubi comperi ex iis, qui ei fuere conscii,
Domum revortor moestus, atque animo fere

70

Perturbato, atque incerto prae aegritudine;

Adfido, adcurrunt servi, soccos detrahunt;

Video alios festinare, lectos sternere,

Coenam adparare: pro se quisque sedulo

Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam.

75

Ubi video haec; coepi cogitare; Hem! tot mea

Solius solliciti sint causa, ut me unum expleant?

Ancillae tot me vestiant? sumtus domi

Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,

Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius,

80

Quod illa aetas magis ad haec utenda idonea 'st,

Eum ego hinc ejeci miserum injustitia mea.

Malo quidem me dignum quovis deputem,

Si id faciam. nam usque dum ille vitam illam colet

Inopem, carens patria ob meas injurias,

85

Interea usque illi de me supplicium dabo;

Laborans, quaerens, parcens, illi serviens,

Ita facio prorsus: nihil relinquo in aedibus,

Nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia,

Ancillas, servos, nisi eos, qui opere rustico

90

Faciundo facile sumtum exercerent suum:

Omnes produxi ac vendidi: inscripsi ilico

Aedeis mercede: quasi talenta ad quindecim

Coëgi: agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo.

Decrevi tantisper me minus injuriae,

95

Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser:

Nec fas esse ulla me voluptate hic frui,

Nisi ubi ille huc salvos redierit meus particeps.

Cb. Ingenio te esse in liberos leni puto,

Et illum obsequentem, si quis recte aut commode

100

Tractaret. Verum neque tu illum satis noveras,

Nec te ille. hocque fit, ubi non vere vivitur.

Tu illum, numquam ostendisti, quanti penderes,

Nec tibi ille 'st credere ausus, quæ est æquom patri.

Quod si esset factum, hæc numquam evenissent tibi. 109

Me. Ita res est, fateor: peccatum a me maximum est.

Ch. Menedeme, at porro recte spero, et illum tibi

Salvom adfuturum esse hic, confido, propediem.

Me. Utinam ita Di faxint! *Ch.* Facient. nunc, si com-
modum est,

Dionysia hic sunt hodie; apud me sis volo. 110

Me. Non possum. *Ch.* Cur non? quaeso, tandem aliquan-
tulum

Tibi parce; idem absens facere te hoc vult filius.

Me. Non convenit, qui illum ad laborem impulerim,

Nunc me ipsum fugere. *Ch.* Sicine est sententia?

Me. Sic. *Ch.* Bene vale. *Me.* Et tu. *Ch.* Lacrimas ex-
cussit mihi, 115

Miseretque me ejus. Sed ut diei tempus est,

Monere oportet me hunc vicinum Phanium,

Ad coenam ut veniat. ibo, visam si domi est.

Nihil opus fuit monitore: jam dudum domi

Praesto apud me esse ajunt. egomet convivas moror. 120

Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores

Hinc a me? quisnam egreditur? huc concessero.

ACTUS I. SCENA II.

CLITIPHO. CHREMES.

CLITIPHO.

NIHIL adhuc est, quod vereare, Chnia: haudquaquam
etiam cessant:

Et illam simul, cum nuntio, tibi hic ego adfuturam ho-
die scio: [mittas.

Proin tu sollicitudinem istam falsam, quæ te excruciat,

Ch. Quicum loquitur filius?

Cl. Pater adest, quem volui: adibo. pater, opportune advenis.

Ch. Quid id est? *Cl.* Hunc Menedemum nostin', nostrum vicinum? *Ch.* Probe.

Cl. Huic filium scis esse? *Ch.* Audivi esse in Asia. *Cl.* Non est, pater:

Apud nos est. *Ch.* Quid ais! *Cl.* Advenientem, e navi egredientem, ilico

Abduxi ad coenam: nam mihi magna cum eo jam inde usque a pueritia

Fuit semper familiaritas. *Ch.* Voluptatem magnam nuntias.

Quam vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum esset hodie, amplius:

Ut hanc laetitiam nec opinanti primus ei objicerem domi.

Atque etiam nunc tempus est. *Cl.* Cave faxis; non opus est, pater.

Ch. Quapropter? *Cl.* Quia enim incertum 'st etiam, quid se faciat: modo venit.

Timet omnia, patris iram et animum amicae, se erga ut fiet suae:

Eam misere amat: propter eam haec turba, atque abitio evenit. *Ch.* Scio.

Cl. Nunc servolum ad eam in urbem misit, et ego nostrum una Syrum.

Ch. Quid narrat? *Cl.* Quid ille? se miserum esse. *Ch.* Miserum! quem minus credere 'st?

Quid reliqui 'st, quin habeat, quae quidem in homine dicuntur bona?

Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias.

Atque haec perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet: Qui uti scit, ei bona: illi, qui non utitur recte, mala.

Cl. Immo ille fuit senex importunus semper: et nunc nihil magis

Vereor, quam ne quid in illum iratus plus satis faxit, pater.

Ch. Illene? sed reprimam me; nam in metu esse hunc, illi est utile.

Cl. Quid tute tecum? *Ch.* Dicam. ut ut erat, mansum tamen oportuit.

Fortasse aliquantum iniquior erat praeter ejus libidinem, Pateretur: nam quem ferret, si parentem non ferret suum? Huncceine erat aequum ex illius more, an illum ex hujus vivere?

Et quod illum infimulat durum, id non est. nam parentum injuriae

Uniusmodi sunt ferme; paullo qui est homo tolerabilia.

Scortari crebro nolunt; nolunt crebro convivari;

Praebent exigue sumtum. atque haec sunt tamen ad virtutem omnia.

Verum ubi animus semel se cupiditate devinxit mala,

Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia, hoc

Scitum est; periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu fiet,

Cl. Ita credo. *Ch.* Ego ibo hinc intro, ut videam nobis quid coenae fiet.

Tu, ut tempus est dici, vide sis, ne quo hinc abeas longius,

ACTUS II. SCENA I.

CLITIPHO.

QUAM iniqui sunt patres in omnes adolescentes judices!

Qui aequum esse censent, nos jam a pueris ilico nasci senes:

Neque illarum affines esse rerum, quas fert adolescentia,

Ex sua libidine moderantur, nunc quae est, non quae olim fuit,

Mihi si unquam filius erit, nae, ille facili me utetur patre,

P

214 HEAUTONTIMORUMENOS.

Nam et cognoscendi, et ignoscendi dabitur peccati locus.
Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.
Perii! is mihi, ubi addibit plus paullo, sua quae narrat
facinora!

Nunc ait: periculum ex aliis facito, tibi quod ex usu fiet,
Astutus! nae ille haud scit, quam mihi nunc furdo nar-
ret fabulam. 10

Magis nunc me amicae dicta stimulant: da mihi, atque
affer mihi.

Cui quid respondeam nihil habeo: neque me quisquam
est miserior.

Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum fatagit, at-
tamen

Habet bene ac pudiceeductam, ignaram artis meretriciae.
Mea est potens, procax, magnifica, sumtuosa, nobilis. 15
Tum, quod dem ei, RECTE est. nam, nihil esse mihi, re-
ligio est dicere.

Hoc ego mali non pridem inveni: neque etiamdum scit
pater.

ACTUS II. SCENA II.

CLINIA. CLITIPHO.

CLINIA.

SI mihi secundae res de amore meo essent, jamdudum,
scio,

Venissent: sed vereor, ne mulier me absente hic corrup-
ta sit.

Concurrunt multae opiniones, quae mihi animum exau-
geant:

Locus, occasio, aetas, mater, cujus sub imperio est, mala:

Cui nihil jam praeter pretium dulce est. *Clit.* Clinia.

Clin. Hei misero mihi. 5

Clit. Etiam caves, ne videat forte hinc te a patre aliquis
exiens?

Clin. Faciam: sed nescio quid profecto mihi animus praesagit mali.

Clit. Pergin' istuc prius dijudicare, quam scis, quid veri fiet?

Clin. Si nihil mali esset, jam hic adessent. *Clit.* Jam adierunt. *Clin.* Quando istuc erit?

Clit. Non cogitas hinc longule esse? et nosti mores mulierum; 10

Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. *Clin.* O Clitipho,

Timeo. *Clit.* Respira: eccum Dromonem cum Syro, una adsunt tibi,

ACTUS II. SCENA III.

SYRUS. DROMO. CLITIPHO. CLINIA.

SYRUS.

AIN' tu? *Dr.* Sic est. *Sy.* Verum interea dum sermones caedimus,

Illae sunt relictæ. *Clit.* Mulier tibi adest, audin' Clinia?

Clin. Ego vero audiō nunc demum, et video, et valeo, Clitipho.

Dr. Minime mirum, adeo impeditæ sunt: ancillarum gregem

Ducunt secum. *Clin.* Perii! unde illi sunt ancillae? *Clit.* Men' rogas? 5

Sy. Non oportuit relictas: portant quid rerum? *Clin.* Hei mihi!

Sy. Aurum, vestem: et vesperscit, et non noverunt viam, Factum a nobis stulte est. abi dum tu, Dromo, illis obviam, Propera: quid stas? *Clin.* Vae misero mihi, quanta de spe decidi!

Clit. Quid istuc? quæ res te sollicitat autem? *Clin.* Rogitas quid fiet? 10

Viden' tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum una ancillula

Hic reliqui: unde ea esse censes? *Clin.* Vah! nunc demum intelligo.

Sy. Di boni, quid turbae est! aedes nostrae vix capient, scio. Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?

Sed video, eccos, quos volebam. *Clin.* O Jupiter! ubi nam est fides? 15

Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci

Conlocupletasti te, Antiphila: et me in his deseruisti malis: Propter quam in summa infamia sum, et meo patri minus obsequens:

Cujus nunc pudet me, et miseret: qui harum mores cantabat mihi,

Monuisse frustra; neque potuisse unquam ab hac me expellere. 20

Quod tamen nunc faciam: tum, quam gratum mihi esse potuit, nolui.

Nemo est miserior me. *Sy.* Hic de nostris verbis errat videlicet,

Quae hic sumus locuti. *Clinia*, aliter tuum amorem, atque est, accipis:

Nam et vita est eadem, et animus te erga idem, ac fuit: Quantum ex ipsa re conjecturam cepimus. 25

Clin. Quid est, obsecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium 'st.

Quod malim, quam me hoc falso suspicarier,

Sy. Hoc primum, ut ne quid hujus rerum ignores, anus

Quae est dicta mater esse ei antehac, non fuit:

Ea obiit mortem: hoc ipsa in itinere alterae 30

Dum narrat, forte audiui. *Clin.* Quaenam est altera?

Sy. Mane: hoc, quod coepi, primum enarrem, *Clitipho*:

Post istuc veniam. *Clin.* Propera. *Sy.* Jam primum omnium,

Ubi ventum ad aedes est, *Dromo* pultat fores:

Anus quaedam prodit: haec ubi aperuit ostium, 33
 Continuo hic se coniecit intro: ego consequor.
 Anus foribus obdit pessulum: ad lanam redit.
 Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
 Quo studio vitam suam te absente exegerit,
 Ubi de improvviso interventum est, mulieri. 40
 Nam ea res dedit tum existimandi copiam,
 Cotidianae vitae consuetudinem,
 Quae, cujusque ingenium ut sit, declarat maxime;
 Textentem telam studiose ipsam offendimus;
 Mediocriter vestitam veste lugubri, 45
 Ejus anuis causa, opinor, quae erat mortua:
 Sine auro, tum ornatam, ita uti quæ ornantur sibi;
 Nulla mala re esse expositam muliebri:
 Capillus passus, prolixus, circum caput
 Reiectus negligenter: pax! *Clin.* Syre mi, obsecro, 50
 Ne me in laetitiam frustra conjicias. *Sy.* Anus
 Subtemen nebat. praeterea una ancillula
 Erat, ea texebat una: pannis obfusa,
 Neglecta, immunda illuvie. *Clin.* Si haec sunt, Clinia,
 Vera, ita uti credo, quis te est fortunatior? 55
 Scin' tu hanc, quam dicit sordidatam et sordidam?
 Magnum hoc quoque signum est, dominam esse extra
 noxiam,
 Quum ejus tam negliguntur internuntii:
 Nam disciplina est eisdem, munerarier
 Ancillas primum, ad dominas qui adfectant viam, 60
Clin. Perge, obsecro te, et cave, ne falsam gratiam
 Studeas inire, quid ait, ubi me nominas?
Sy. Ubi dicimus redisse te, et rogare uti
 Veniret ad te: mulier telam deserit
 Continuo, et lacrumis opplet os totum sibi: ut 65
 Facile scires, desiderio id fieri tuo.
Clin. Prae gaudio, ita me Di ament, ubi sim, nescio:

Ita timui. *Clin.* At ego nihil esse scibam, *Clinia*.

Agedum vicissim, *Syre*, dic quae illa 'st altera?

Sy. Adducimus tuam *Bacchidem*. *Clit.* Hem! quid? *Bac-*
chidem? 76

Eho scelestē, quo illam ducis? *Sy.* Quo illam ego? ad
nos scilicet.

Clit. Ad patremne? *Sy.* Ad eum ipsum, *Clit.* O hominis
impudentem audaciam!

Sy. Heus! Non sit sine periculo facinus magnum et me-
morabile.

Clit. Hoc vide! in mea vita tu tibi laudem is quaesitum,
scelus:

Ubi si paululum modo quid te fugerit, ego perierim. 77

Quid illo facias? *Sy.* At enim, *Clit.* Quid enim? *Sy.* Si
finas, dicam. *Clin.* Sine.

Clit. Sino. *Sy.* Ita res est haec nunc, quasi cum. *Clit.*
Quas, malum, ambages mihi

Narrare occipit? *Clin.* *Syre*, verum hic dicit; mitte: ad
rem redi.

Sy. Enimvero reticere nequeo; multimodis injurius,
Clitipho, es; neque ferri potis es. *Clin.* Audiendum her-
cle est: tace. 80

Sy. Vis amare: vis potiri; vis, quod des illi, effici:
Tuum esse in potiundo periculum non vis; haud stulte sapis;
Siquidem id sapere 'st, velle te id, quod non potest con-
tingere.

Aut haec cum illis sunt habenda, aut illa cum his amit-
tenda sunt.

Harum duarum conditionum nunc utram malis, vide: 83

Etsi consilium, quod cepi, rectum esse et tutum scio.

Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit, co-
pia 'st.

Tum, quod illi argentum es pollicitus, eadem hac inve-
niam via:

Quod ut efficerem, orando furdas jam aures reddideras mihi.

Quid aliud tibi vis? *Clit.* Siquidem hoc fit, *Sy.* Siquidem! experiundo scies.

Clit. Age, age, cedo istuc tuum consilium: quid id est?

Sy. Adsimulabimus.

Tuam amicam, hujus esse. *Clit.* Pulchre. cedo quid hic faciet sua?

An ea quoque dicetur hujus, si una haec dedecori est partum?

Sy. Immo ad tuam matrem abducetur. *Clit.* Quid eo? *Sy.*

Longum est, Clitipho,

Si tibi narrem. Quamobrem id faciam, vera causa est.

Clit. Fabulae!

Nihil satis firmi video, quamobrem accipere hunc mihi expediat metum.

Sy. Mane. habeo aliud, si istud metuis: quod ambo confiteamini

Sine periculo esse. *Clit.* Hujusmodi, obsecro, aliquid reperi. *Sy.* Maxime.

Ibo obviam hinc: dicam ut revortantur domum. *Clit.* Hem!

Quid dixti? *Sy.* Ademtum tibi jam faxo omnem metum, In aurem utramvis otiose ut dormias.

Clit. Quid ago nunc? *Clin.* Tunc? quod boni est. *Clit.*

Syre, dic modo

Verum. *Sy.* Age modo, hodie sero, ac nequicquam voles.

Clin. Datur: fruire dum licet, nam nescias,

Ejus sit potestas posthac, an nunquam tibi.

Clit. Syre, inquam. *Sy.* Perge porro, tamen istuc ago.

Clit. Verum hercle istuc est. Syre, Syre inquam, heus, heus, Syre.

Sy. Concaluit. quid vis? *Clit.* Redi, redi. *Sy.* Adsum, dic quid est?

Jam hoc quoque negabis tibi placere? *Clit.* Immo, Syre,
Et me, et meum amorem, et famam permitto tibi. 110

Tu es judex: ne quid accusandus sis, vide.

Sy. Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho:

Quali istic minor mea res agatur, quam tua.

Hic si quid nobis forte adversi evenerit,

Tibi erunt parata verba: huic homini verbera. 115

Quapropter haec res neutiquam neglectui est mihi.

Sed istunc exora, ut suam esse adsimulet. *Clin.* Scilicet

Facturum me esse; in eum jam res rediit locum,

Ut sit necesse. *Clit.* Amo te merito, Clinia.

Clin. Verum illa ne quid titubet. *Sy.* Perdocta 'st probe,

Clin. At hoc demiror, qui tam facile potueris 121

Persuadere illi, quae solet quos spernere!

Sy. In tempore ad eam veni, quod rerum omnium est

Primum. nam quemdam misere offendi militem,

Ejus noctem orantem: haec arte tractabat virum, 125

Ut illius animum cupidum inopia incenderet:

Eademque ut esset apud te ob hoc quam gratissima.

Sed heus tu! vide sis, ne quid imprudens ruas!

Patrem novisti, ad has res quam sit perspicax:

Ego te autem novi, quam esse soleas impotens; 130

Inversa verba, everfas cervices tuas,

Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.

Clit. Laudabis. *Sy.* Vide sis! *Clit.* Tutemet mirabere.

Sy. Sed quam cito sunt consecutae mulieres! 134

Clit. Ubi sunt? cur retines? *Sy.* Jam nunc haec non est tua.

Clit. Scio; apud patrem: at nunc interim. *Sy.* Nihilo
magis.

Clit. Sine. *Sy.* Non sinam, inquam. *Clit.* Quaesio, pau-
lisper. *Sy.* Veto.

Clit. Saltem salutare. *Sy.* Abeas, si sapis. *Clit.* Eo.

Quid istic? *Sy.* Manebit. *Clit.* O hominem felicem! *Sy.*
Ambula.

ACTUS II. SCENA IV.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRUS.

BACCHIS.

AEDEPOL, mea te Antiphila, laudo, et fortunatam
judico,

Id quum studuisti, isti formae ut mores confimiles forent:
Minimeque, ita me Di ament, miror, si te sibi quisque
expetit.

Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio.

Et quum egomet nunc mecum in animo vitam tuam con-
sidero,

Omniumque adeo vostrarum, volgas quae ab se segregant:
Et vos esse istiusmodi, et nos non esse, haud mirabile 'st.

Nam expedit bonas esse vobis: nos, quibuscum est res, non
finunt.

Quippe forma impulsu nostra, nos amatores colunt: 9

Haec ubi immutata est, illi suum animum alio conferunt,

Nisi si prospectum interea aliquid est, desertae vivimus.

Vobis cum uno semel ubi aetatem agere decretum 'st viro,

Cujus mos maxume 'st confimilis vostrum; hi se ad vos
applicant.

Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini;

Ut numquam ulla amoris vestro incidere possit calamitas.

An. Nescio alias: me quidem semper scio fecisse sedulo, 16

Ut ex illius commodo meum compararem commodum.

Cl. Ah!

Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in patri-
am facis:

Nam dum abs te abssum, omnes mihi labores fuere, quos
cepi, leves;

Praeterquam, tui carendum quod erat. *Sy.* Credo. *Cl.*

Syre, vix suffero. 20

Hocceine me miserum non licere meo modo ingenium frui!

Q

Sy. Immo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.

Ba. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? *An.* Ah! retine me, obsecro!

Ba. Amabo, quid tibi est? *An.* Disperi! peri miser!

Ba. Quid stupes,

Antiphila? *An.* Videon' Cliniam, an non? *Ba.* Quem vides? *25*

Cl. Salve, anime mi. *An.* O mi expectate, salve. *Cl.* Ut vales?

An. Salvum advenisse gaudeo. *Cl.* Teneone te, *Antiphila,* maxime animo exoptata meo?

Sy. Ite intro: nam vos jamdudum expectat senex:

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES. MENEDERMUS.

CHREMES.

LUCISCIT hoc jam: cesso pultare ostium
Vicini? primum ex me ut sciat sibi filium
Redisse; etsi adolescentem hoc nolle intelligo.

Verum quum videam miserum hunc tam excruciarier

Ejus abitu; celem tam insperatum gaudium,

Cum illi periculi nihil ex indicio fiet?

Haud faciam: nam quod potero, adjutabo senem;

Ita ut filium meum amico, atque aequali suo

Video inservire, et socium esse in negotiis:

Nos quoque senes est aequom senibus obsequi. *10*

Me. Aut ego profecto ingenio egregie ad misérias

Natus sum: aut illud falsum est, quod volgo audio

Dici, diem adimere aegritudinem hominibus.

Nam mihi quidem cotidie augefcit magis

De filio aegritudo: et quanto diutius *15*

Abest, magis cupio tanto, et magis desidero.

Ch. Sed ipsum foras egressum video: ibo, alloquar,
Menedeme, salve: nuntium apporto tibi,
 Cujus maxime te fieri participem cupio.

Me. Num quidnam de gusto me audisti, *Chreme*? 10

Ch. Valet, atque vivit. *Me.* Ubinam est, quare? *Ch.*

Apud me domi.

Me. Meus gnatus! *Ch.* Sic est, *Me.* Venit! *Ch.* Certo.

Me. Clinia

Meus venit! *Ch.* Dixi. *Me.* Eamus: duc me ad eum,
 obsecro.

Ch. Non vult te scire se redisse etiam, et tuum
 Conspectum fugitat, propter peccatum: tum hoc timet,
 Ne tua duritia antiqua illa etiam adhaesita sit. 26

Me. Non tu ei dixisti, ut essem? *Ch.* Non. *Me.* Quam-
 obrem, *Chreme*?

Ch. Quia pessime isthoc in te atque in illum confulia,
 Si te tam leni et victo animo esse ostenderis.

Me. Non possum: satis jam, satis pater durus fui. *Ch.* Ah!
 Vehemens in utramque partem, *Menedeme*, es nimis 31
 Aut largitate nimia, aut parsimonia.

In eandem fraudem, ex hac re, atque ex illa, incidea.

Primum; olim potius, quam paterere filium

Commeare ad mulierculam, quae paululo 35

Tum erat contento, cuique erant grata omnia,

Proterruisti hinc, ea coacta ingratis

Postilla coepit victum volgo quacere,

Nunc cum sine magno intertrimento non potest

Haberi, quidvis dare cupis. nam, ut tu scias, 40

Quam ea nunc instructa pulchre ad perniciem fiet:

Primum, jam ancillas secum adduxit plus decem,

Oneratas veste, atque auro, Satrapes si fiet

Amator, nunquam sufferre ejus sumtus queat,

Nedum tu possis. *Me.* Estne ea intus? *Ch.* Sit rogas? 45

Sensi. namque ei unam coenam atque ejus comitibus

Dedi: quod si iterum mihi sit danda, actum fiet.
 Nam ut alia omittam, pythiando modo mihi
 Quid vini absumsit! sic hoc, dicens; asperum,
 Pater, hoc est: aliud lenius fodes vide. 50
 Relevi dolia omnia, omnes serias;
 Omnes sollicitos habui: atque haec una nox.
 Quid te futurum censes, quem assidue exedent?
 Sic me Di amabunt, ut me tuarum miseritum est,
 Menedeme, fortunarum. *Me.* Faciat quod lubet: 55
 Sumat, consumat, perdat, decretum 'st pati:
 Dum illum modo habeam mecum. *Ch.* Si certum est tibi
 Sic facere, illud permagni referre arbitror,
 Ut ne scientem sentiat te id sibi dare.
Me. Quid faciam? *Ch.* Quidvis potius, quam quod cogitas:
 Per alium quemvis ut des: falli te sinas 61
 Technis per ferrulum. etsi subsensi id quoque,
 Illos ibi esse, et id agere inter se clanculum.
 Syrus cum illo vestro confusurrat: conferunt
 Consilia adolescentes: et tibi perdere 65
 Talentum hoc pacto satius est, quam illo minam.
 Non nunc de pecunia agitur: sed illud, quomodo
 Minimo periculo id demus adolescentulo.
 Nam si semel tuum animum ille intellexerit,
 Prius proditurum te tuam vitam, et prius 70
 Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium; hui,
 Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris?
 Tibi autem porro ut non sit suave vivere.
 Nam deteriores omnes sumus licentia.
 Quodeunque inciderit in mentem, volet: neque id 75
 Putabit, pravum an rectum fiet, quod petet.
 Tu rem perire, et ipsum, non poteris pati.
 Dare denegaris; ibit ad illud ilico,
 Quo maxume apud te se valere sentiet:
 Abiturum se abs te esse ilico minabitur. 80

Me. Videre verum, atque ita uti res est, dicere.

Ch. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis.

Dum id quaero, tibi qui filium restituerem.

Me. Cedo dextram: porro te idem oro ut facias, Chremes.

Ch. Paratus sum. *Me.* Scin', quid nunc facere te volo? 85

Ch. Dic. *Me.* Quod sensisti illos me incipere fallere,

Id ut maturent facere: cupio illi dare,

Quod volt: cupio jam videre. *Ch.* Operam dabo.

Syrus estprehendendus, atque adhortandus mihi.

A me nescio quis exit: concede hinc domum, 90

Ne nos inter nos congruere sentiant.

Paullum negoti mihi obstat: Simus et Crito,

Vicini nostri, hic ambigunt de finibus:

Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram,

Operam daturum me, hodie non posse his dare. 95

Continuo hic adero. *Me.* Ita quaeso. Di vestram fidem!

Ita comparatam esse hominum naturam omnium,

Aliena ut melips videant, et dijudicent,

Quam sua? an eo sit, quia in re nostra, aut gaudio

Sumus praepediti nimio, aut aegritudine? 100

Hic mihi quanto nunc plus sapit, quam egomet mihi!

Ch. Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem.

ACTUS III. SCENA II.

SYRUS. CHREMES.

SYRUS.

HAC illac circumcursa: inveniendum 'st tamen

Argentum: intendenda in senem est fallacia.

Ch. Num me fefellit, hosce id struere? videlicet.

Ille Cliniae servus tardiusculus est:

Idcirco huic nostro tradita 'st provincia. 5

Sy. Quis hic loquitur? perii! numnam haec audivit? *Ch.*

Syre. *Sy.* Hem!

Ch. Quid tu istici? *Sy.* Recte equidem. sed te miror, Chreme,

Tam mæne, heri qui tantum biberis. *Ch.* Nihil nimis.
Sy. Nihil narreat? visa vero 'st, quod dici solet,
 Aquilæ senectus. *Ch.* Eia! *Sy.* Mulier commoda, et 10
 Faceta, hæc meretrix. *Ch.* Sane, idem visa 'st mihi.
Sy. Et quidem hercle forma luolenta. *Ch.* Sic satis.
Sy. Ita non ut olim, sed uti nunc, sane bona:
 Minimeque miror, Clinia hæc si deperit. [ridum,
 Sed habet patrem quemdam avidum, miserum, atque a-
 Vicinum hunc: nescis? at quasi is non divitiis 16
 Abundet, gnatus ejus profugit inopia.
 Scin' esse factum, ut dico? *Ch.* Quid ego nesciam?
 Hominem pistrinodignum. *Sy.* Quem? *Ch.* Istunc servolum
 Dico adolescentis. *Sy.* Syre, tibi timui male. 20
Ch. Qui passus est id fieri. *Sy.* Quid faceret? *Ch.* Rogas?
 Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
 Unde esset adolescenti, amicæ quod daret:
 Atque hunc difficile invitum fervaret senem.
Sy. Garris. *Ch.* Hæc facta ab illo oportebant, Syre. 25
Sy. Eho! laudas, quaeso, heros qui fallunt? *Ch.* In loco
 Ego vero laudo. *Sy.* Rode sane. *Ch.* Quippe quia
 Magnarum sæpe id remedium aegritudinum 'st.
 Huic jam mansisset unicus gnatus domi.
Sy. Jocon' an serio illæc dicat, nescio: 30
 Nisi mihi quidem addit animum, quo labeat magis.
Ch. Et nunc, quid exspectat, Syre? an dum hinc denno
 Abeat, cum tolerare hujus sumtus non queat?
 Nonne ad senem aliquam fabricam fragit? *Sy.* Stolidus est.
Ch. At te adjuvare oportet adolescentuli 35
 Causa. *Sy.* Facile equidem facere possum, si jubes:
 Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo.
Ch. Tanto hercle melior. *Sy.* Non est mentire meum.
Ch. Fac ergo. *Sy.* At heus tu! facito dum eadem hæc
 meminervis,
 Si quid hujus simile forte aliquando evenerit, 40

Ut sunt humanas; tuus ut faciat filius.

Ch. Non usus veniet, spero. *Sy.* Spero hercle ego quoque.

Neque eo nunc dico, quo quidquam illum senserim:

Sed si quid, ne quid: quae sit ejus aetas, vides.

Et nae ego te, si usus veniat, magnifice, *Chreme*,

45

Tractare possim. *Ch.* De isthoo, quam usus venerit,

Videbimus, quid opus sit: nunc istuc age.

Sy. Numquam commodius unquam herum audiui loqui,

Nec quum male facerem, erederem mihi impunius

Licere: quisnam a nobis egreditur foras?

50

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

CHREMES.

QUID istuc, quaeso? qui istic mos est, *Clitipho*? itane fieri oportet?

Cl. Quid ego feci? *Ch.* Vidin' ego te modo manum in sinum huic meretrici

Inferere? *Sy.* Acta haec res est. perii! *Cl.* Mene? *Ch.*

Hisce oculis; ne nega. [num.

Facis adeo indigne injuriam illi, qui non abstineas ma-

Nam isthaec quidem contumelia 'st:

Hominem amicum recipere ad te, atque ejus amicam

subagitare.

Vel heri in vino, quam immodestus fuisti! *Sy.* Factum.

Ch. Quam molestus!

Ut equidem, ita me Di ament! metui, quid futurum de-

nique esset.

Novi ego amantium animum; advertunt graviter, quae

non censeas.

Cl. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum,

pater.

Ch. Esto: at certe concedas hinc aliquo ab ore eorum a-

liquantisper.

Multa fert libido: ea prohibet facere tua praesentia:
Ego de me facio conjecturam: nemo 'st meorum amico-
rum hodie.

Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho,
audeam:

Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti
pudet:

Ne ineptus, ne protervus videar: quod illum facere credito.
Sed nostrum 'st intelligere, utcumque, atque ubicumque
opus sit, obsequi.

Sy. Quid istic narrat? Cl. Perii! Sy. Clitipho, haec ego
praecipio tibi, [fodes.

Homini frugi et temperantis functus officium: Cl. Tace

Sy. Recte fane. Ch. Syre, pudet me. Sy. Credo; neque
id injuria.

Quin mihi molestum 'st. Cl. Pergin' hercle? Sy. Verum,
dico quod videtur.

Cl. Non accedam ad illos? Ch. Eho! quaeso, una acce-
dendi via 'st?

Sy. Actum 'st. hic prius se indicarit, quam ego argen-
tum effecero.

Chreme, vin' tu homini stulto mihi auscultare? Ch.

Quid faciam? Sy. Jube hunc

Abire hinc aliquo. Cl. Quo hinc abeam ego? Sy. Quo?
quo lubet: da illis locum.

Abi deambulatum. Cl. Deambulatum! quo? Sy. Vah!
quasi desit locus.

Abi fane isthac, istorsum, quo vis. Ch. Recte dicit. cenfeo.

Cl. Di te eradicent, Syre, qui me hinc extrudis. Sy. At
tu pol tibi istas

Posthac comprimito manus.

Censen' vero? quid illum porro credis facturum, Chreme,
Nisi eum, quantum tibi opis Di dant, servas, castigas,
mones?

Ch. Ego istuc curabo. *Sy.* Atqui nunc, here, hic tibi ad-
servandus est.

Ch. Fiet. *Sy.* Si sapias. nam mihi jam minus, minusque
obtemperat.

Ch. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, e-
gisti, Syre? aut

Repperisti, tibi quod placeat? an nondum etiam? *Sy.* De
fallacia 35

Dicis? *st!* inveni nuper quandam. *Ch.* Frugi es. cedo,
quid est?

Sy. Dicam: verum, ut aliud ex alio incidit. *Ch.* Quid-
nam, Syre?

Sy. Pessuma haec est meretrix. *Ch.* Ita videtur. *Sy.* Im-
mo si scias.

Vah! vide, quod inceptet facinus. fuit quaedam anus
Corinthia

Hic: huic drachmarum argenti haec mille dederat mu-
tuum. 40

Ch. Quid tum? *Sy.* Ea mortua 'st: reliquit filiam adole-
scentulam.

Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. *Ch.* Intelligo,

Sy. Hanc secum huc adduxit, eaque est nunc ad uxorem
tuam.

Ch. Quid tum? *Sy.* Cliniam orat, sibi uti id nunc det;
illam illi tamen

Post daturam. mille nummum poscit. *Ch.* Et poscit qui-
dem! *Sy.* Hui! 45

Dubium id est? *Ch.* Ego sic putavi. quid nunc facere
cogitas?

Sy. Egone? ad Menedemum ibo: dicam, hanc esse cap-
tam ex Caria,

Ditem et nobilem: si redimat, magnum inesse in ea lucrum.

Ch. Erras. *Sy.* Quid ita? *Ch.* Pro Menedemo nunc tibi
ego respondeo:

Non emo. quid ais? *Sy.* Optata loquere. *Cb.* Atqui non
est opus.

Sy. Non opus est? *Cb.* Non hercle vero. *Sy.* Quid istuc?
miror. *Cb.* Jam scies.

Mane, mane! quid est, quod tam a nobis graviter cre-
puerunt fores?

ACTUS IV. SCENA I.

SOSTRATA. CHREMES. NUTRIX. SYRUS.

SOSTRATA.

NISI me animus fallit, hic profecto est annulus,
quem ego suspicor:

Is, quicum exposita est gnata. *Cb.* Quid volt tibi, *Syre,*
haec oratio?

So. Quid est? isne tibi videtur? *Nu.* Dixi equidem, ubi
mihi ostendisti, ilico,

Eum esse. *So.* At ut satis contemplata modo sis, mea
Nutrix. *Nu.* Satis. [nuntia:]

So. Abi jam nunc intro, atque illa si jam laverit, mihi
Hic ego virum interea opperibor. *Sy.* Te volt: videas
quid velit:

Nescio, quid tristis est: non temere 'st: metuo, quid fiet.

Cb. Quid fiet!

Nae, ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.

So. Ehem! mi vir. *Cb.* Ehem! mea uxor. *So.* Te ipsum
quaero. *Cb.* Loquere, quid velis.

So. Primum hoc te oro, ne quid credas me advorsum e-
dictum tuum

Facere esse ausam. *Cb.* Vin' me istuc tibi, etsi incredibi-
le 'st, credere?

Credo. *Sy.* Nescio quid peccati portet haec purgatio.

So. Meministi' me esse gravidam, et mihi te maxum-
opere dicere,

Si puellam parerem, nolle tolli? *Ch.* Scio quid feceris:
Sustulisti. *Sy.* Si sic factum est, domina, ergo herus dam-
no auctus est. 15

So. Minime; sed erat hic Corinthia anus, haud impura;
ei dedi

Exponendam. *Ch.* O Juppiter! tantamne esse in animo
inseitiam!

So. Perii! quid ego feci? *Ch.* Rogitas? *So.* Si peccavi,
mi Chreme,

Insciens feci. *Ch.* Id equidem ego, si tu neges, certo scio,
Te inscientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostendis: nam, jam primum, si
meum 21

Imperium exsequi voluisses, interemtam oportuit.
Non simulare mortem verbis, re ipsa spem vitae dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.
Quam bene verò abs te prospectum est! quid voluisti?
cogita. 25

Nempe aui illi prodita abs te filia est planissime,
Per te vel uti quaestum faceret, vel uti veniret palam.
Credo id cogitasti: quidvis satis est, dum vivat modo.
Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum atque
aequum sciunt? 29

Melius, pejus; profit, obfit: nihil vident, nisi quod lubet.
So. Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor. nunc hoc te ob-
secro:

Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior,
Ut meae stultitiae in justitia tua sit aliquid praesidi.

Ch. Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verum, Sof-
trata, 34

Male docet te mea facilitas multa. sed istuc, quidquid est,
Qua hoc occeptum est causa, loquere. *So.* Ut stultae et
miseræ omnes sumus

Religiosae; quum exponendam do illi, de digito annulum

Detraho: et cum dico, ut una cum puella exponeret:
Si moraretur, ne experta partis esset de nostris bonis.

Ch. Istuc recte: conservasti te, atque illam. *So.* Is hic est
annulus. 40

Ch. Unde habes? *So.* Quam Bacchis secum adduxit ado-
lescentulam. *Sy.* Hem!

Ch. Quid ea narrat? *So.* Ea lavatum dum it, servandum
mihi dedit.

Animum non advorti primum: sed postquam adspexi, ilico
Cognovi: ad te exiui. *Ch.* Quid nunc suspicare, aut invenis
De illa? *So.* Nescio; nisi ut ex ipsa quaeras, unde hunc
habuerit, 43

Si potis est reperiri. *Sy.* Interii! plus spei video, quam volo.
Nostra est, ita si est. *Ch.* Vivitne illa, cui tu dederas?
So. Nescio.

Ch. Quid renuntiavit olim? *So.* Fecisse id quod jusseram.

Ch. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quaeratur. *So.*
Philtere.

Sy. Ipsa est. mirum ni illa salva est, et ego perii. *Ch.*
Sotrata, 50

Sequere me intro hac. *So.* Ut praeter spem evenit! quam
timui male,

Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollenda, Chreme!

Ch. Non licet hominem esse saepe ita ut volt, si res non finit.
Nunc ita tempus est mihi, ut cupiam filiam: olim nihil
minus.

ACTUS IV. SCENA II.

SYRUS.

NISI me animus fallit, haud multum a me aberit in-
fortunium;

Ita hac re in angustum oppido nunc meae coguntur copiae;
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati resciscat
senex.

ACTUS IV. SCENA III. 111

Nam quod de argento sperem, aut posse possidem me fallere,

Nihil est: triumpho, si licet me latere testis abscondere. 5
Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam subito e faucibus.

Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro incunda 'st mihi.

Nihil tam difficile 'st, quin quaerendo investigari possiet.
Quid, si hoc nunc sic incipiam? nihil est. quid, si sic? tantundem egero.

At sic opinor. non potest. immo optime. euge! habeo optumam. 10

Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

ACTUS IV. SCENA III.

CLINIA. SYRUS.

CLINIA.

NULLA mihi res posthac potest jam intervenire tanta, Quae mihi aegritudinem adferat: tanta haec laetitia oborta est.

Dedo patri me nunc jam, ut frugalior sim, quam volt.

Sy. Nihil me fefellit: cognita est, quantum audio hujus verba.

Istuc tibi ex sententia tua obtigisse laetor. 5

Cl. O mi Syre, audisti'n' obsecro? Sy. Quid ni? qui usque una adfuërim.

Cl. Cui aequè audisti commodius quidquam evenisse? Sy. Nulli.

Cl. Atque ita me Di ament, ut ego nunc non tam meapte causa

Laetor, quam illius: quam ego scio esse honore quovis dignam. 9

Sy. Ita credo. sed nunc, Clinia, age, da te mihi vicissim:

Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut collocetur.
 Ne quid de amica nunc senex. *Cl.* O Juppiter! *Sy.* Quiesce,
Cl. Antiphila meâ nubet mihi. *Sy.* Siccine mihi interlo-
 quare?

Cl. Quid faciam, Syre mi? gaudeo. ser me. *Sy.* Fero her-
 cle vero.

Cl. Deorum vitam apti sumus. *Sy.* Frustra operam, opi-
 nor, fumo.

Cl. Loquere, audio. *Sy.* At jam hoc non ages. *Cl.* A-
 gam. *Sy.* Videndum est, inquam,

Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut collocetur:

Nam si nunc a nobis abis, et Bacchidem hic relinquis,
 Senex rescisset ilico, esse amicam hanc Clitiphonis:

Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est. 20

Cl. At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis ad-
 vorsum:

Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? *Sy.*
 Quid ni?

Cl. Quid dicam? quam causam adferam? *Sy.* Quin nolo
 mentiare.

Aperte, ita ut res sese habet, narrato. *Cl.* Quid ais? *Sy.*
 Jubeo. 24

Illam te amare, et velle uxorem: hanc esse Clitiphonis.

Cl. Bonam atque justam rem oppido imperas, et factu fa-
 cilem:

Et scilicet jam me hoc voles patrem exorare, ut celet
 Senem vestrum. *Sy.* Immo, ut recta via rem narret ordi-
 ne omnem. *Cl.* Hem!

Satin' sanus es, aut sobrius? tu quidem illum plane prodia,
 Nam qui ille poterit esse in tuto? dic mihi. 30

Sy. Huic equidem consilio palmam do: hic me magnifice
 effero,

Qui vim tantam in me, et potestatem habeam tantae a-
 flutiae,

ACTUS IV. SCENA IV. 111

Vera dicendo ut eos ambos fallam: ut quum narret senes
Voster nostro, istam esse amicam gnati, non credat tamen.

Cl. At enim spem illoc pacto rursus nuptiarum omnem
eripis: 35

Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet
filiam.

Tu fortasse, quid me fiat, parvi pendis, dum illi consulas.

Sy. Quid? malum! me aetatem censes velle id adsumularier?

Unus est dies, dum argentum eripio: pax! nihil amplius.

Cl. Tantum sat habes? quid tum, quaeso, si hoc pater
resciverit? 40

Sy. Quid si redeo ad illos, qui ajunt: quid si nunc coe-
lum ruat?

Cl. Metuo quid agam. Sy. Metuis? quasi non ea potes-
tas sit tua,

Quo velis in tempore, ut te exsolvas: rem facias palam.

Cl. Age, age, traducatur Bacchis. Sy. Optume: ipsa
exit foras.

ACTUS IV. SCENA IV.

BACCHIS. CLINIA. SYRUS. DROMO. PHRYGIA,

BACCHIS.

SATIS, pol, proterve me Syri promissa huc induxerunt:

Decem minas, quas mihi dare pollicitus est: quod si is nunc

Me deceperit, saepe obsecrans me, ut veniam, frustra veniet.

Aut quum venturam dixero et constituero; quum is certo

Renuntiarit, Clitipho cum spe pendeat animi: 5

Decipiam, ac non veniam: Syrus mihi tergo poenas
pendet.

Cl. Satis scite promittit tibi. Sy. Atqui tu hanc jocari
credis? [vebo.

Faciet, nisi caveo. Ba. Dormiunt: pol ego istos commo-
Mea Phrygia, audisti, modo iste homo quam villam de-
monstravit

Charini? *Ph.* Audivi. *Ba.* Proximam esse huic fundo ad
dextram? *Ph.* Memini. 10

Ba. Curriculo percurrere: apud eum miles Dionysia agitat.

Sy. Quid haec inceptat? *Ba.* Dic me hic oppido esse in-
vitam, atque adseruari:

Verum aliquo pacto verba me his daturam esse, et ven-
turam.

Sy. Perii hercle! Bacchis, mane, mane: quo mittis ist-
hand? quaeso!

Jube, maneat. *Ba.* I. *Sy.* Quin est paratum argentum.

Ba. Quin ego maneo. 15

Sy. Atqui jam dabitur. *Ba.* Ut lubet. num ego inlo?

Sy. At scin' quid, fodes?

Ba. Quid? *Sy.* Transeundum nunc tibi ad Menedemum
est, et tua pompa

Eo traducenda est. *Ba.* Quam rem agis? scelus. *Sy.* E-
gone? argentum cudo,

Quod tibi dem. *Ba.* Dignam me putas, quam illudas?

Sy. Non est temere.

Ba. Etiamne tecum res hic mihi est? *Sy.* Minime: tuum
tibi reddo. 20

Ba. Eatur. *Sy.* Sequere hac. heus Dromo. *Dr.* Quis me
volt? *Sy.* Syrus. *Dr.* Quid est rei?

Sy. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos propere.

Dr. Quamobrem? *Sy.* Ne quaeras: efferant quae secum
huc attulerunt.

Sperabit sumtum sibi senex levatum esse harum abitu.

Nae, ille haud scit, paullum lucri, quantum ei damni ad-
portet. 25

Tu nescis id, quod scis, Dromo, si sapias. *Dr.* Mutum
dices.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. SYRUS.

CHREMES.

ITA me Dî amabunt, ut nunc Menedemi vicem

Miseret me; tantum devenisse ad eum mali.

Illancine mulierem alere cum illa familia?

Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet;

Ita magno desiderio fuit ei filius:

5

Verum ubi videbit tantos sibi sumtus domi

Cotidianos fieri, nec fieri modum,

Optabit rursum ut abeat ab se filius.

Syrus optume eccum. Sy. Cesso hunc adoriri? Ch. Syre.

Sy. Hem!

Ch. Quid est? Sy. Te mihi ipsum jam dudum optabam dari.

Ch. Videre egisse jam nescio quid cum sene.

11

Sy. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.

Ch. Bonan' fide? Sy. Bona hercle. Ch. Non possum pati,

Quin tibi caput demulceam. accede huc, Syre:

Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.

15

Sy. At si scias, quam scite in mentem venerit.

Ch. Vah! gloriare evenisse ex sententia?

Sy. Non hercle vero: verum dico. Ch. Dic, quid est?

Sy. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem,

Menedemo dixit Clinia: et ea gratia

20

Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.

Ch. Probe. Sy. Dic sodes. Ch. Nimium,inquam. Sy. Im-

mo si scias.

Sed porro ausculta, quod superest fallaciae.

Sese ipse dicet tuam vidisse filiam:

Ejus sibi complacitam formam, postquam adspexerit. 25

Hanc cupere uxorem. Ch. Modone quae inventa 'st? Sy.

Eam.

Et quidem jubebit posci. Ch. Quamobrem istuc, Syre?

S

Nam prorsum nihil intelligo. *Sy.* Hui! tardus es,
Ch. Fortasse. *Sy.* Argentum dabitur ei ad nuptias,
 Aurum, atque vestem, qui, teneſne? *Ch.* Comparet? 30
Sy. Id ipsum. *Ch.* At ego illi neque do, neque despondeo.
Sy. Non? quamobrem? *Ch.* Quamobrem? me rogas? ho-
 mini! *Sy.* Ut lubet.

Non ego dicebam, in perpetuum illam illi ut dares,
 Verum ut ſimulares. *Ch.* Non mea 'ſt ſimulatio:
 Ita tu iſtaeq̃ tua miſceto, ne me admiſceas. 35
 Egon' cui daturus non ſum, ut ei despondeam?
Sy. Credebam. *Ch.* Minime. *Sy.* Scite poterat fieri:
 Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jufferas,
 Eo coepi. *Ch.* Credo. *Sy.* Caeterum equidem iſtue,
 Chreme,

Aequi bonique facio. *Ch.* Atqui cum maxime 40
 Volo te dare operam, ut fiat, verum alia via.

Sy. Fiat: quaeratur aliud. ſed illud, quod tibi
 Dixi de argento, quod iſta debet Bacchidi,
 Id nunc reddendum 'ſt illi: neque tu ſcilicet
 Eo nunc confugies: quid mea? num datum mihi eſt? 45
 Num juſſi? num illa oppignerare filiam
 Meam, me invito, potuit? verum illud, Chreme,
 Dicunt, Jus ſummum ſaepe ſumma malitia eſt.

Ch. Haud faciam. *Sy.* Immo, aliis ſi licet, tibi non licet.
 Omnes te in lauta, et bene aucta parte putant. 50
Ch. Quin egomet jam ad eam deferam. *Sy.* Immo filium
 Jube potius. *Ch.* Quamobrem? *Sy.* Quia enim in hunc
 ſuſpicio 'ſt

Translata amoris. *Ch.* Quid tum? *Sy.* Quia videbitur
 Magis veriſimile id eſſe, quum hic illi dabit:
 Simul et conficiam facilius ego, quod volo. 55
 Ipſe adeo adeſt. abi: effer argentum. *Ch.* Effero.

ACTUS IV. SCENA VI.

CLITIPHO. SYRUS.

CLITIPHO.

NULLA est tam facilis res, quin difficilis fiet,
 Quam invitus facias, vel me hæc deambulatio,
 Quam non laboriosa, ad languorem dedit:
 Nec quidquam magis nunc metuo, quam ne denique
 Miser aliquo extrudat hinc, ne accedam ad Bacchidem. 5
 Ut te quidem omnes Dii, Deaeque, quantum est, Syre,
 Cum tuo istoc invento, cumque incepto perduint!
 Hujusmodi res semper comminiscere,
 Ubi me excarnifices. Sy. I tu hinc quo dignus es,
 Quam pene tua me perdidit protervitas! 10
 Cl. Vellem hercle factum; ita meritus. Sy. Meritus! quo-
 modo?

Nae me istuc ex te prius audivisse gaudeo,
 Quam argentum haberes, quod daturus jam fui,
 Cl. Quid igitur dicam tibi, vis? abiisti: mihi
 Amicam adduxti, quam non liceat tangere. 15
 Sy. Jam non sum iratus. sed scin' ubi nunc sit tibi
 Tua Bacchis? Cl. Apud nos. Sy. Non. Cl. Ubi ergo?
 Sy. Apud Cliniam.

Cl. Perii! Sy. Bono animo es; jam argentum ad eam
 deferes,
 Quod ei pollicitus, Cl. Garris, unde? Sy. A tuo patre.
 Cl. Ludis fortasse me. Sy. Ipsa re experibere. 20
 Cl. Nae ego fortunatus homo sum! deamo te, Syre.
 Sy. Qua causa id fiat. obsecundato in loco.
 Sed pater egreditur. cave quidquam admiratus fies:
 Quod imperabit, facito: loquitor paucula,

ACTUS IV. SCENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

CHREMES.

UBI Clitipho nunc est? *Sy*, Eccum me! inque, *Cl*, Ec-
cum hic tibi!

Ch. Quid rei esset, dixti huic? *Sy*. Dixi pleraque omnia,

Ch. Cape hoc argentum, ac defer. *Sy*. Hei, quid stas?
lapis!

Quin accipis? *Cl*. Cedo sane, *Sy*, Sequere hac me ocius.

Tu hic nos, dum eximus, interea opperire;

Nam nihil est, illic quod moremur diutius.

Ch. Minas quidem jam decem habet a me filia,

Quas pro alimentis esse nunc duco datas;

Hasce ornamentis consequentur alterae.

Porro haec talenta dotis adposcunt duo.

Quam multa injusta ac prava fiunt moribus!

Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est

Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

ACTUS IV. SCENA VIII.

MENEDEMUS, CHREMES.

MENEDEMUS.

MULTO omnium nunc me fortunatissimum

Factum puto esse, gnate, quum te intelligo

Resipisse. *Ch*. Ut errat! *Me*, Te ipsum quaerebam,
Chreme:

Serva, quod in te est, filium, et me, et familiam.

Ch. Cedo, quid vis? faciam. *Me*. Invenisti hodie filiam.

Ch. Quid tum? *Me*. Hanc sibi uxorem dari volt Clinia.

Ch. Quaeso, quid tu hominis es? *Me*. Quid est? *Ch*. Jam,
ne oblitus es,

Inter nos quid sit dictum de fallacia?

Ut ea via abs te argentum auferretur. *Me*. Scio,

Cb. Ea res nunc agitur ipsa. *Me.* Quid dixisti, Chreme?

Erravi, sic res acta 'st. quanta spe decidi! 11

Cb. Immo haec quidem, quae apud te est, Clitiphonis est

Amica. *Me.* Ita ajunt. *Cb.* Et tu credis? *Me.* Omnia.

Cb. Et illam ajunt velle uxorem, ut quum desponderim;

Des, qui aurum ac vestem, atque alia, quae opus sunt,

comparet. 15

Me. Id est profecto! id amicae dabitur. *Cb.* Scilicet

Daturum. *Me.* Vah! frustra sum igitur gavissus miser,

Quidvis tamen jam malo, quam hunc amittere.

Quid nunc renuntiem abs te responsum, Chreme,

Ne sentiat me sensisse, atque aegre ferat? 20

Cb. Aegre? nimium illi, Menedeme, indulges. *Me.* Sine;

Inceptum 'st; perfice hoc mihi perpetuo, Chreme.

Cb. Dic convenisse; egisse te de nuptiis.

Me. Dicam, quid deinde? *Cb.* Me facturum esse omnia:

Generum placere. postremo etiam, si voles, 25

Desponsam quoque esse dicito. *Me.* Hem! istuc volueram.

Cb. Tanto ocius te ut poscat, et tu id, quod cupis,

Quam ocissime ut des, *Me.* Cupio. *Cb.* Nae tu propediem,

Ut istam rem video, istius obfaturabere.

Sed haec ita ut sunt, cautim, et paulatim dabis, 30

Si sapias. *Me.* Faciam. *Cb.* Abi intro; vide, quid postulet.

Ego domi ero, si quid me voles. *Me.* Sane volo:

Nam te sciente faciam, quidquid egero.

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS. CHREMES.

MENEDEMUS.

EGO, me non tam astutum, neque ita perspicacem
esse, id certo scio.

Sed hic adjutor meus, et monitor, et praemonstrator
Chremes,

Hoc mihi praestat. in me quidvis harum rerum convenit,
Quae sunt dicta in stultum; caudex, stipes, asinus, plum-
beus:

In illum nihil potest; nam exsuperat ejus stultitia haec
omnia.

Ch. Ohe! jam desine Deos, uxor, gratulando obtundere,
Tuam esse inventam gnatam: nisi illos ex tuo ingenio
judicas,

Ut nihil credas intelligere, nisi idem dictum sit centies.
Sed interim, quid illic jam dudum gnatus cessat cum Syro?

Me. Quos ais homines, Chreme, cessare? *Ch.* Ehem!
Menedeme, advenis? 10

Dic mihi; Cliniae, quae dixi, nuntiastin? *Me.* Omnia.

Ch. Quid ait? *Me.* Gaudere adeo coepit, quasi qui cupi-
unt nuptias.

Ch. Ha! ha! he! *Me.* Quid risisti? *Ch.* Servi venire in
mentem Syri

Calliditates, *Me.* Itane? *Ch.* Voltus quoque hominum
fingit scelus.

Me. Gnatus quod se adsimulat laetum, id dicis? *Ch.* Id.
Me. Idem istuc mihi 15

Venit in mentem. *Ch.* Veterator! *Me.* Magis, si magis
noris, putes,

Ita rem esse, *Ch.* Ain' tu? *Me.* Quin tu ausculta. *Ch.*
Mane, hoc prius scire expeto,

Quid perdideris: nam ubi desponsam nuntiasti filio,
Continua injecisse verba tibi Dromonem, scilicet
Sponsae vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argen-
tum ut dares. 20

Me. Non. *Ch.* Quid? non? *Me.* Non, inquam. *Ch.* Ne-
que ipse gnatus? *Me.* Nihil prorsus, Chreme.

Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur nuptiae,
Ch. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quid-
quam? *Me.* Nihil.

Ch. Quamobrem? *Me.* Nescio equidem: sed te miror;
qui alia tam plane scias.

Sed ille tuus quoque Syrus idem mire finxit filium, 33
Ut ne paullulum quidem suboleat, esse amicam han̄
Cliniae.

Ch. Quid ais! *Me.* Mitto jam osculari, atque amplexari:
id nihil puto.

Ch. Quid est, quod amplius simuletur? *Me.* Vah! *Ch.*
Quid est? *Me.* Audi modo:

Est mihi in ultimis conclave aedibus quoddam, retro i
Huc est intro latus lectus; vestimentis stratus est. 30

Ch. Quid, postquam hoc est factum? *Me.* Dictum fac-
tum huc abiit Clitipho.

Ch. Solus? *Me.* Solus. *Ch.* Timeo. *Me.* Bacchis conse-
cuta 'st ilico.

Ch. Sola? *Me.* Sola. *Ch.* Perii! *Me.* Ubi abiire intro,
operuere ostium. *Ch.* Hem!

Clinia haec fieri videbat? *Me.* Quidni? mecum una simul.

Ch. Fili est amica Bacchis, Menedeme. occidi! 35

Me. Quamobrem? *Ch.* Decem dierum vix mihi est familia.

Me. Quid? istuc times, quod ille operam amico dat suo?

Ch. Immo quod amicae. *Me.* Si dat. *Ch.* An dubium id
tibi est?

Quemquamne animo tam communi esse, aut leni putas,
Qui se vidente amicam patiatur suam? 40

Me. Quidni? quo verba facilius dentur mihi.

Ch. Derides? merito mihi nunc ego succenseo.

Quot res dedere, ubi possem perferentiscere,

Nisi essem lapis? quae vidi! vae misero mihi!

At, nae, illud haud inultum, si vivo, ferent: 45

Nam jam! *Me.* Non tu te cohibes? non te respicis?

Non tibi ego exempli satis sum? *Ch.* Prae iracundia,

Menedeme, non sum apud me. *Me.* Tene istuc loqui?

Nonne id flagitium 'st, te aliis consilium dare,

Foris sapere; tibi non posse auxiliari?

30

Ch. Quid faciam? *Me.* Id quod me fecisse ajebas parum.

Fac te patrem esse sentiat: fac ut audeat

Tibi credere omnia, abs te petere, et poscere:

Ne quam aliam quaerat copiam, ac te deferat.

Ch. Immo abeat multo malo, quovis gentium,

55

Quam hic per flagitium ad inopiam redigat patrem.

Nam si illi pergo suppeditare sumtibus,

Menedeme, mihi illaec vere ad rastros res redit.

Me. Quot incommoditates in hac re accipies, nisi caves?

Difficilem ostendes te esse, et ignoscas tamen

60

Post; et id ingratum. *Ch.* Ah! nescis, quam doleam.

Me. Ut lubet.

Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro? nisi quid est,

Quod mavis. *Ch.* Immo et gener, et affines placent.

Me. Quid dotis dicam te dixisse filio?

Quid obticuiisti? *Ch.* Dotis! *Me.* Ita dico. *Ch.* Ah!

Me. Chreme,

65

Ne quid vereare, si minas: nihil nos dos movet.

Ch. Duo talenta pro re nostra ego esse decrevi satis.

Sed ita dictu opus est, si me vis salvum esse, et rem, et filium,

Me mea omnia bona doti dixisse illi. *Me.* Quam rem agis?

Ch. Id mirari te simulato, et illum hoc rogitato simul,

Quamobrem id faciam. *Me.* Quin ego vero, quamobrem

id facias, nescio.

Ch. Egone? ut ejus animum, qui nunc luxuria et lascivia

Diffluit, retundam: et redigam, ut, quo se vortat, nesciat.

Me. Quid agis? *Ch.* Mittē; sine me in hac re gerere mihi

morem. *Me.* Sino.

Itane vis? *Ch.* Ita. *Me.* Fiat. *Ch.* Age jam, uxorem ut

arceffat, paret.

75

Hic, ita ut liberos est aequom, dictis confutabitur.

Sed Syrum! *Me.* Quid eum? *Ch.* Egone? si vivo, adeo

exornatum dabo,

Adeo depexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei :
 Qui tibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
 Non, ita me Di ament ! auderet haec facere viduae mu-
 lieri, 80
 Quae in me fecit.

ACTUS V. SCENA II.

CLITIPHO. MENEDEMUS. CHREMES. SYRUS.

CLITIPHO.

ITANE tandem, quaeso, Menedeme, ut pater
 Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum patris ?
 Quodnam ob facinus ? quid ego tantum sceleris admisi
 miser ?

Volgo faciunt. *Me.* Scio, tibi esse hoc gravius multo,
 ac durius, 4

Cui sit : verum ego haud minus aegre patior, id qui, nescio ;
 Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo volo.

Cl. Hic patrem adstare ajebas ? *Me.* Eccum ! *Ch.* Quid
 me incusas, Clitipho ?

Quidquid ego hujus feci, tibi prospexi, et stultitiae tuae.
 Ubi te vidi animo esse omisso, et, suavia in praesentia
 Quae essent, prima habere, neque consulere in longitudi-
 nem : 10

Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut haec posses
 perdere.

Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,
 Abii ad proximos, qui erant tibi : eis commisi, et credidi :
 Ibi tuae stultitiae semper erit praesidium, Clitipho :

Victus, vestitus, quo in tectum te receptes. *Cl.* Hei mihi !
Ch. Satiusest, quam te ipso herede haec possidere Bac-
 chidem. 16

Sy. Disperii ! scelestus quantas turbas concivi insciens !
Cl. Emori cupio. *Ch.* Prius, quaeso, disce, quid sit vivere :
 Ubi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor.

Sy. Here, licetne? *Ch.* Loquere. *Sy.* At tuto? *Ch.* Lo-
 quere. *Sy.* Quae ista 'st pravitas; 20
 Quaeve amentia est, quod peccavi ego, id obesse huic?
Ch. Illicit.

Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te: nec tu aram tibi,
 Nec precatorem pararis. *Sy.* Quid agis? *Ch.* Nihil suc-
 cenleo,

Nec tibi, nec huic: nec vos est aequom, quod facio, mihi.
Sy. Abiit; vah! rogasse vellem. *Cl.* Quid? *Sy.* Unde
 mihi peterem cibum: 25

Ita nos alienavit: tibi jam esse ad sororem intelligo.
Cl. Adeon' rem rediisse, ut periculum etiam fame mihi
 sit, Syre?

Sy. Modo liceat vivere, est spes. *Cl.* Quae? *Sy.* Nos esu-
 rituros satis.

Cl. Irrides in re tanta? neque me quidquam consilio ad-
 juvas?

Sy. Immo et ibi nunc sum, et usque id egi dudum, dum
 loquitur pater: 30

Et, quantum ego intelligere possum. *Cl.* Quid? *Sy.* Non
 aberit longius.

Cl. Quid id ergo? *Sy.* Sic est, non esse horum te arbitror.
Cl. Quid istuc, Syre?

Satin' fanus es. *Sy.* Ego dicam, quod mihi in mentem:
 tu dijudica.

Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio, 34
 Quae propior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc filia
 Postquam est inventa vera, inventa est causa, qua te ex-
 pellerent.

Cl. Est verisimile. *Sy.* An tu ob peccatum hoc esse illum
 iratum putas?

Cl. Non arbitror. *Sy.* Nunc aliud specta: matres omnes
 filiis

In peccato adjutrices, auxilio in paterna injuria

Solent esse: id non fit. *Cl.* Verum dicis. quid nunc faciam, Syre? 40

Sy. Suspicionem istanc ex illis quaere: rem profer palam: Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito: aut

Scibis, cujus sis, *Cl.* Recte suades; faciam. *Sy.* Sat recte hoc mihi

In mentem venit. namque adolescens, quam minima in spe situs erit,

Tam facillime patris pacem in leges conficiet suas. 45

Etiam haud scio, an uxorem ducat; ac Syronihil gratiae, Quid hoc autem? senex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum 'st,

Miror, continuo non jussisse abripi me. ad Menedemum hinc pergam;

Eum mihi precatorem paro: seni nostro fidei nihil habeo.

ACTUS V. SCENA III.

SOSTRATA. CHREMES.

SOSTRATA,

PROFECTO, nisi caves, tu homo, aliquid gnato conficies mali:

Adque adeo miror, quomodo

Tam ineptum quidquam tibi in mentem venire, mi vir, potuerit.

Ch. Pergin', mulier, odiosa esse? ullamne ego rem unquam in vita mea

Volui, quin tu in ea re mihi fueris advorsatrix, Sostrata?

At si rogitam jam: quid est, quod peccem, aut quamobrem hoc faciam? nescias. 6

In qua re nunc tam confidenter restas, stulta? *So.* Ego nescio.

Ch. Immo scis, potius quam quidem redeat ad integrum haec eadem oratio.

So. Oh! iniquus es, qui me tacere de re tanta postules.

Ch. Non postulo: jam loquere: nihilo minus ego hoc faciam tamen. 10

So. Facies? *Ch.* Verum. *So.* Non vides, quantum mali ex ea re excites?

Subditum se suspicatur. *Ch.* Subditum! ain' tu? *So.* Certe, inquam, mi vir.

Ch. Confitere, tuum non esse. *So.* Au! obsecro te, istuc inimicis fiet.

Egone confitear, meum non esse filium, qui sit meus?

Ch. Quid? metuis, ne non, quum velis, convincas esse illum tuum? 15

So. Quod filia est inventa? *Ch.* Non: sed, quod magis credendum fiet,

Id quod est consimilis moribus,

Convincas facile ex te natum; nam tui similis est probe: Nam illi nihil vitii est relictum, quin sit et idem tibi.

Tum praeterea talem, nisi tu, nulla pareret filium. 20 Sed ipse egreditur. quam severus! rem, cum videas, censeas.

ACTUS V, SCENA IV,

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

CLITIPHO,

SI unquam ullum fuit tempus, mater, quum ego voluptati tibi

Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro, Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miserefeat mei.

Quod peto, et volo, parentes meas ut commonstres mihi.

So. Obsecro, mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum, Alienum esse te. *Cl.* Sum. *So.* Miseram me! hoccine quaesisti, obsecro? 6

Ita mihi atque huic fies superstes, ut ex me atque ex hoc natus es! [audiam.]

Et cave posthac, si me amas, umquam istuc verhum ex te

Cl. At ego, si me metuis, mores cave in te esse istos sentiam.

Cl. Quos? *Ch.* Si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo, 10

Ganeo, damnosus! crede, et nostrum te esse credito.

Cl. Non sunt haec parentis dicta. *Ch.* Non? si ex capite sis meo

Natus item, ut ajunt Minervam esse ex Jove, ea causa magis Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

So. Di istaec. *Ch.* Deos nescio: ego quod potero, enitar sedulo, 15

Quaeris id, quod habes, parentes: quod abest, non quaeris, patri

Quomodo obsequare: et ut serves, quod labore invenerit.

Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet

Dicere, hac praesente, verbum turpe: at te id nullo modo

Puduit facere. *Cl.* Eheu, quam ego nunc totus displiceo mihi! 20

Quam pudet! neque quod principium inveniam ad placandum, scio.

ACTUS V. SCENA V.

MENEDEMUS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

MENEDEMUS.

ENIMVERO Chremes nimis graviter cruciat adolescentulum,

Nimisque inhumane. exeo ergo, ut pacem conciliem, optume

Ipsos video. *Ch.* Ehem, Menedeme: cur non arcessi jubes

Filiam, et quod dotis dixi, firmas? *So.* Mi vir, te obsecro,

Ne facias. *Cl.* Pater, obsecro, ut mihi ignoscas. *Me.* Da veniam, Chreme. 5

Sine te exorem. *Ch.* Egon' mea bona ut dem Bacchidi dono? sciens

Non faciam. *Me.* At id nos non finemus. *Cl.* Si me viderum vis, pater,

Ignosce. *So.* Age, Chremes mi. *Me.* Age quaeso, ne tam obfirma te, Chreme.

Ch. Quid istic? video, non licere, ut coeperam, hoc per-
tendere.

Me. Facis, ut te decet. *Ch.* Ea lege hoc adeo faciam; si facit,

Quod ego hunc aequom censeo. *Cl.* Pater, omnia faciam: impera.

Ch. Uxorem ut ducas. *Cl.* Pater. *Ch.* Nihil audio. *Me.* Ad me recipio:

Faciet. *Ch.* Nihil etiam audio ipsum. *Cl.* Perii! *So.* An dubitas, Clitipho?

Ch. Immo, utrum volt. *Me.* Faciet omnia. *So.* Haec, dum incipias, gravia sunt,

Dumque ignores: ubi cognoris, facilia, *Cl.* Faciam, pater.

So. Gnate mi, ego pol tibi dabo illam lepidam, quam tu facile ames;

Filiam Phanocratae nostri. *Cl.* Rufamne illam virginem, Caesiam, sparso ore, adunco naso? non possum; pater.

Ch. Heja! ut elegans est! credas animum ibi esse. *So.* Aliam dabo.

Cl. Quid istic? quandoquidem ducendo est, egomet habeo propemodum,

Quam volo. *So.* Nunc laudo te, gnate. *Cl.* Archonidi hujus filiam.

So. Perplacet. *Cl.* Pater; hoc nunc restat. *Ch.* Quid? *Cl.* Syro ignoscas volo,

Quae mea causa fecit. *Ch.* Fiat. Ω . Vos valetet et plaudite!

CALLIOPIUS RECENSUI.

FINIS HEAUTONTIMORUMENOS.

P U B L I I T E R E N T I I A D E L P H I.

ACTA LUDIS FUNEBRIBUS AEMILII PAULLI QUOS
FECERE Q. FABIVS MAXIMVS. P. CORNELIVS A-
FRICANVS. EGERE L. ATILIVS PRAENESTINVS,
MINVTIVS PROTHIMVS. MODOS FECIT FLACCVS
CLAUDI, TIBIVS SARRANIS. FACTA GRAECA ME-
NANDRU L. ANICIO, M. CORNELIO COSS.

P E R S O N A E.

PROLOGVS.

AESCHINVS, adolescens, filius
Demeae, sed adoptatus a pa-
truo Micione.

CANTHARA, nutrix Pamphi-
lae.

CTESIPHO, adolescens, frater
Aeschini.

DROMO, servus Micionis.

DEMEA, senex, frater Micio-
nis, pater Aeschini et Ctesi-
phonis.

GETA, servus Sostratae.

HEGIO, senex, propinquus
Pamphilae.

MICIO, senex, frater Demeae,
pater adoptivus Aeschini.

PAMPHILA, filia Sostratae, a-
mica Aeschini.

SANNIO, leno.

SOSTRATA, mater Pamphi-
lae.

SYRVS, servus Aeschini.

P E R S O N A E M U T A E.

BABYLO.

PARMENO, servus.

STORAX, servus.

TIBICINA, amica Ctesiphonis.

C. SULPITII APOLLINARIS
P E R I O C H A
I N
TERENTII ADELPHOS.

DUOS cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Micioni fratri adoptandum Aeschinum;
Sed Ctesiphonem retinet. hunc Citharistriae
Lepore captum, sub duro ac tristi patre;
Frater celabat Aeschinus; famam rei,
Amoremque in sese transferebat; denique
Fiduciam lenoni eripit. vitiaverat
Idem Aeschinus civem Atticam pauperculam,
Fidemque dederat, hanc sibi uxorem fore.
Demea iurare, graviter ferre. mox tamen,
Ut veritas patefacta est, ducit Aeschinus
Vitiatam: potitur Ctesipho Citharistriam,
Exorato suo duro patre Demea.

M. ANT. MURETI
A R G U M E N T U M.

MICIO, et Demea, duo dissimillimo fratres ingenio
fuere: ille urbanam vitam secutus est; hic rusticam:
ille coelebs vixit; hic uxorem duxit: ille ingenio lenissimo; hic
asperrimo: ille mitis etiam in alienos; hic saevus etiam in
suos: ille etiam in ira placidus; hic etiam citra iram ferox.
Erant Demeae filii duo: ex quibus natu majorem Aeschinum
sibi adoptavit Micio, eumque secum in urbe liberalissime in-
dulgentissimeque educavit: minorem Ctesiphonem ruri secum
severe inprimis ac restricte habuit pater. Aeschinus multas

meretrices, patre ad omnia connivente, adamavit; multa convivia celebravit; quae denique juvenis fert, ea omnia non libere modo, sed etiam licenter exercuit. Postremo usque eo progressus est: in virginem pauperculam quidem, sed bonam, bonis progeneratam, Pamphilam nomine, quam mater Sostrata vidua sancte secum et pudice, ut poterat, educabat, noctu temulentus quum incidisset, vim ei attulit, gravidaeque fecit. Venit postea ad matrem illius, veniam petens, pollicensque se puellam uxorem ducturum. Ea fide data, et ignotum est, et tacitum. Ctesipho, cum in urbem interdum ventitaret, ipse quoque citharistriae cujusdam amore correptus est. Totam ejus rei famam, ne qua emanaret, ac perveniret ad Demeam, in sese Aeschinus transferebat. Tandem quum leno, puellae dominus, aut pecuniam sibi, quanti ea erat, vellet in manum dari, aut se eam alii venditurum mitteretur; adductus in summam desperationem Ctesipho, jam de relinquenda patria cogitabat: quum Aeschinus, re intellecta, qui nullo neque pudore teneretur, neque metu, domum lenonis per vim ingressus est, et ipsam, et familiam contudit pugnis, puellamque per vim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota urbe rumor, venit Demea, Micionem objurgat, inclamat, testatur Deos atque homines, quod dissolutus, quod intemperans, quod vinosus, quod scortator, quod nullius bonae rei Aeschinus foret, omnem in Micione uno haerere culpam. Diis gratias agere, quod ille saltem, quem ipse rure haberet, frugi ac temperans esset; rei studeret, et famae; illarum rerum nihil ne cogitaret quidem: tantum videlicet interesse inter suam et fratris disciplinam! Placat hominem, quantum in se est, Micio: jamque se ab eo expediverat, quum supervenit aliud, quod majores etiam tumultus exitaret. Raptam ab Aeschino citharistriam, perfertur ad matrem Pamphilae; quae quidem Pamphila ita erat ad pariendum vicina, ut jam e dolore laboraret. Quid faceret misera? mutatum Aeschini animum, se vero, filiamque

suam proditas per summam perfidiam, ac desertor putabat. Getam servulum, qui pauperem familiam solus, ut poterat, alebat, mittit ad Hegionem, puellae cognatum, jubetque eum, ut erat, exponere. Interea audierat Demea, suum quoque Ctesiphonem in raptione adfuisse: jamque totus in fermento, ut ajunt, erat: quum ei Syrus, servus vaserri-mus, mendaculum adspersit: venisse quidem rure Ctesiphonem, sed venisse objurgatum Aeschinum: multa ei medio foro mala dixisse, deinde rediisse rus in praefecturam suam: lacrumare gaudio Demea, et gratulari sibi, quod unum saltem haberet, in quo exstaret paternae severitatis exemplum. Dum rus redit, incidit in Hegionem, a quo de constuprata per vim ab Aeschino Pamphila intelligit. Denuo commotus, dum fratrem, ut in eum iram evomeret, quaerit, obvium habuit mercenarium a villa, ex quo sciscitatus de filio, accipit, non esse ruri. Redit ad Syrum: a quo ei rursus novum mendacium, velut ossa in os, ne latraret, objicitur: quaerit, ubi fratrem reperire possit: id vero ita indicavit Syrus, ut infelix senex, dum illius verbis fidem habet, nequidquam omne oppidum perreptaverit. Interea Micio omnium ab Hegione certior factus, ipsemet ad mulieres profectus, jacentes jam et afflictas erexerat, labantes et dubias confirmaverat, tristitia ac moerore confectas recreaverat, pollicitus, se Aeschino Pamphilam uxorem daturum. Venit Demea; clamor, jurgium, convicia. Etiam eo praesente, servulus quidem Ctesiphonem per imprudentiam nominat. Ille quum subito per vim in aedes irrupisset, quem jam pridem putabat ruri fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique, eum accubantem cum amica, et suaviter potitantem deprehendit. Ibi vero tanta iracundia incitatus est, ut arderet. Satis diu vociferatus quum esset: tandem placida et composita Micionis oratione eo perducitur, ut, deposita vetere saevitia, benignus, affabilis, lepidus esse meditetur. Itaque ipso non permittente tantum, sed etiam jubente, puerpera domum traducitur:

sunt nuptiae: lenoni numeratur argentum: Micio ipse So-
stratum ducit uxorem: Hegioni datur, unde vivat: Syrus
una cum Phrygia uxore manumittitur. Quum Micio, cae-
terique omnes, sed tamen praecipue Micio, illam tantam,
tam insperatam, tam subitam mutationem admiraretur;
gravi et cordata oratione claudit Fabulam Dema: si om-
nia profundere, si in omni libidine ac nequitia vivere, si to-
tam rem belluationibus, scortationibus, largitionibus consu-
mere libeat, nihilo id sua magis, aliquanto etiam minus, quo
sibi minus attatis supersit, quam aliorum, interesse: sin cor-
rigi se in loco et modici coerceri atque admoneri velint, cum
esse se, qui id praestare possit. Permittuntur ei omnia. Ita
Fabula concluditur.

P U B L I I
T E R E N T I I
CARTHAGINIENSIS
A D E L P H I.

P R O L O G U S.

POSTQUAM Poëta sensit, scripturam suam
Ab iniquis observari, et adversarios
Raperę in pejorem partem, quam acturi sumus,
Indicio de se ipse erit; vos eritis iudices,
Laudin' an vitio duci id factum oporteat,
ΣΥΝΑΠΟΘΗΣΚΟΝΤΕΣ Diphili Comoedia' est.
Eam COMMORIENTES Plautus fecit Fabulam.
In Graeca adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima Fabula, Eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum sumsit sibi 10
In ADELPHOS; verbum de verbo expressum extulit,
Eam nos acturi sumus novam, pernoscite,
Furtumne factum existimetis, an locum
Reprehensum, qui praeteritus negligentia' est.
Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles 15
Eum adjuvare, assidueque una scribere:
Quod illi maledictum vehemens esse existimant,
Eam laudem hic ducit maximam, quum illis placet,
Qui vobis universis et populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio, 20
Suo quisque tempore usus est sine superbia.
Dehinc ne expectetis argumentum Fabulae;
Senes qui primi venient, ii partem aperient;
In agendo partem ostendent. facite, aequanimitas
Poëtae ad scribendum augeat industriam. 25

ACTUS I. SCENA I.

MICIO.

STORAX! non rediit hac nocte a coena Aeschinus;
 Neque servolorum quisquam, qui advorsum ierant?
 Profecto hoc vere dicunt: si absis uspiam,
 Aut ubi si cesses, evenire ea satius est,
 Quae in te uxor dicit, et quae in animo cogitat
 Irata, quam illa, quae parentes propitii.
 Uxor, si cesses, aut te amare cogitat,
 Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi:
 Et tibi bene esse soli, quum sibi sit male.
 Ego, quia non rediit filius, quae cogito!
 Et quibus nunc sollicitor rebus! ne aut ille alserit,
 Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit
 Aliquid. vah! quemquamne hominem in animum insti-
 tuere, aut

Parare, quod sit carius, quam ipse est sibi?
 Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre: is adeo
 Diffimili studio est, jam inde ab adolescentia.
 Ego hanc clementem vitam urbanam, atque otium
 Secutus sum: et, quod fortunatum isti putant,
 Uxorem numquam habui. ille contra, haec omnia:
 Ruri agere vitam: semper parce, ac duriter
 Se habere. uxorem duxit: nati filii
 Duo: inde ego hunc majorem adoptavi mihi:
 Eduxi a parvulo: habui, amavi pro meo:
 In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
 Ille ut item contra me habeat, facio sedulo:
 Do, praetermitto: non necesse habeo omnia
 Pro meo jure agere. postremo alii clanculum
 Patres quae faciunt, quae fert adolescentia,
 Ea ne me celet, consuefeci filium.
 Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem,

Aut audebit: tanto magis audebit cæteros,
 Pudore et liberalitate liberos
 Retinere satius esse credo, quam metu.
 Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
 Venit ad me sæpe, clamitans: quid agis, Micio? 33
 Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
 Cur potat? cur tu his rebus sumtum suggeris?
 Vestitu nimio indulges: nimium ineptus es.
 Nimium ipse est durus, præter æquumque et bonum.
 Et errat longe, mea quidem sententia, 40
 Qui imperium credat gravius esse, aut stabilius,
 Vi quod fit, quam illud, quod amicitia adjungitur.
 Mea sic est ratio, et sic animum induco meum:
 Malo coactus qui suum officium facit,
 Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet; 45
 Si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit.
 Ille, quem beneficio adjungas, ex animo facit:
 Studet par referre: præfens, absensque idem erit.
 Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
 Sua sponte recte facere, quam alieno metu, 50
 Hoc pater ac dominus interest. hoc qui nequit,
 Fateatur nescire imperare liberis.
 Sed estne hic ipse, de quo agebam? et certe is est.
 Nescio quid tristem video. credo jam, ut solet,
 Jurgabit. salvum te advenire, Demea, 55
 Gaudemus!

ACTUS I. SCENA II.

DEMEA. MICIO.

DEMEA.

EHEM! opportune: te ipsum quærito.
Mi. Quid tristis es? *De.* Rogas me? ubi nobis Aeschinus
 Siet? quid tristis ego sim? *Mi.* Dixi' hoc fore?
 Quid fecit? *De.* Quid ille fecerit! quem neque pudet

Quidquam: nec metuit quemquam: neque legem putat
Teneri se ullam. nam illa, quae antehac facta sunt, 6

Omitto: modo quid designavit? *Mi.* Quidnam id est?

De. Fores effregit, atque in aedes irruit

Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam

Mulcavit usque ad mortem: eripuit mulierem 10

Quam amabat. clamant omnes, indignissime

Factum esse. hos advenienti quot mihi, Micio,

Dixere! in ore 'st omni populo, denique,

Si conferendum exemplum est, non fratrem videt

Rei dare operam, ruri esse parum, ac sobrium? 15

Nullum hujus simile factum. haec quum illi, Micio,

Dico, tibi dico: tu illum corrumpi sinis.

Mi. Homine imperito numquam quidquam injustius,

Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat. [dicat

De. Quorsum istuc? *Mi.* Quia tu, Demea, haec male ju-

Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum 21

Scortari, neque potare: non est: neque fores

Effringere. haec si neque ego, neque tu, fecimus,

Non sivit egestas facere nos. tu nunc tibi

Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia? 25

Injurius est. nam si esset, unde id fieret,

Faceremus. Et tu illum tuum, si esses homo,

Sineres nunc facere, dum per aetatem licet:

Potius quam, ubi te expectatum ejecisset foras,

Alienore aetate, post faceret tamen. 30

De. Prô Juppiter! tu homo adigis me ad insaniam.

Non est flagitium, facere haec adolescentulum! *Mi.* Ah!

Ausculata: ne me obtundas de hac re saepius.

Tuum filium dedisti adoptandum mihi:

Is meus est factus: si quid peccat, Demea, 35

Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.

Obsonat? potat? olet unguenta? de meo.

Amat? dabitur a me argentum, dum erit commodum:

Ubi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur. discidit
Vestem? refarcietur. est, Dis gratia,
Et unde haec fiant, et adhuc non molesta sunt.
Postremo, aut desine, aut cedo quemvis arbitrum:
Te plura in hac re peccare ostendam. *Dei* Hui mihi!
Pater esse discas ab aliis, qui vere sciunt
Mi. Natura tu illi pater es, consiliis ego.
De. Tun' consulis quidquam? *Mi.* Ah! si pergis, abiero.
De. Siccine agis? *Mi.* An ego toties de eadem re audiam?
De. Curae est mihi. *Mi.* Et mihi curae est: verum, Demea,
Curemus aequam uterque partem: tu alterum, 50
Ego item alterum. nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. *De.* Ah! Micio.
Mi. Mihi sic videtur. *De.* Quid istuc? tibi si istuc placet,
Profundat, perdat, pereat! nihil ad me attinet.
Jam si verbum unum posthac. *Mi.* Rursum, Demea, 55
Irascere? *De.* An non credis? repeton' quem dedi?
Aegre 'st: alienus non sum. si obsto: hem! desino.
Unum vis curem, curo: et est Dis gratia,
Quum ita, ut volo, est. iste tuus, ipse sentiet
Posterius. nolo in illum gravius dicere. 60
Mi. Nec nihil, neque omnia haec sunt, quae dicit; tamen
Nonnihil molesta sunt haec mihi: sed ostendere,
Me aegre pati, illi nolui: nam ita 'st homo;
Quum placo, advorso sedulo, et deterreo:
Tamen vix humane patitur: verum si augeam, 65
Aut etiam adjutor sim ejus iracundiae,
Insaniam profecto cum illo. etsi Aeschinus
Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.
Quam hic non amavit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremo, nuper, credo, jam omnium 70
Taedebat, dixit velle uxorem ducere.
Sperabam jam deservisse adolescentiam.

Gaudebam. ecce autem de integro! nisi, quidquid est,
Volo scire, atque hominem convenire, si apud forum est.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO. AESCHINUS. PARMENO.

SANNIO.

OBSECRO! populares, ferte misero, atque inno-
centi auxilium!

Subvenite inopi! *Aef.* Otiose nunc jam illico hic confiste.
Quid respectas? nihil periculi est: nunquam, dum ego ad-
ero, hic te tanget.

Sa. Ego istam invitis omnibus.

Aef. Quamquam est scelestus, non committet hodie un-
quam, iterum ut vapulet. 5

Sa. Aeschine, audi: ne te ignarum fuisse dicas meorum
morum;

Leno ego sum. *Aef.* Scio. *Sa.* At ita, ut usquam fuit fide
quisquam optuma.

Tu quod te posterius purges, hanc injuriam mihi nolle
Factam esse, hujus non faciam. crede hoc; ego meum
jus persequar:

Neque tu verbis solves unquam, quod mihi re male feceris.
Novi ego vestra haec; nollem factum: jusjurandum da-
bitur, te esse 11

Indignum injuria hac; indignis quum egomet sim ac-
ceptus modis.

Aef. Abi prae strenue, ac aperi fores. *Sa.* Ceterum hoc
nihil facis.

Aef. I intro nunc jam. *Sa.* At enim non sinam. *Aef.*
Accede illuc, Parmeno; [volo.

Nimium istoc abisti: hic propter hunc adfiste. hem! sic
Cave nunc jam oculos a meis oculis quoquam demoveas
tuos: 16

Ne mora sit, si innuero, quin pugnus continuo in mala
haereat.

Sa. Istuc volo ergo ipsum experiri. *Aef.* Hem! serva: o-
mitte mulierem.

Sa. O facinus indignum! *Aef.* Geminabit, nisi caves: *Sa.*
Hei misero mihi!

Aef. Non innueram: verum in istam partem potius pec-
cato tamen. 20

I nunc jam. *Sa.* Quid hoc rei est! regnumne, Aeschi-
ne, hic tu possides?

Aef. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.

Sa. Quid tibi rei mecum est? *Aef.* Nihil. *Sa.* Quid? nos-
tin' qui sim? *Aef.* Non desidero.

Sa. Tetigin' tui quidquam? *Aef.* Si attigisses, ferres in-
fortunium.

Sa. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego ar-
gentum dedi? 25

Responde. *Aef.* Ante aedes non fecisse, erit melius, hic
convicium:

Nam si molestus pergis esse, jam intro abripiere, atque ibi
Usque ad necem operiere loris. *Sa.* Loris? liber! *Aef.*
Sic erit.

Sa. O hominem impurum! hiccine libertatem ajunt ae-
quam esse omnibus?

Aef. Si satis jam debacchatus es, leno, audi, si vis, nunc
jam. 30

Sa. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me? *Aef.*
Mitte ista, atque ad rem redi.

Sa. Quam rem? quo redeam? *Aef.* Jamne me vis dicere
id, quod ad te attinet?

Sa. Cupio: aequi modo aliquid. *Aef.* Vah! leno iniqua
me non volt loqui.

Sa. Leno sum, fateor; pernicies communis adolescentium;
Perjurus, pestis: tamen tibi a me nulla orta est injuria.

Aef. Nam hercle etiam hoc restat. *Sa.* Illuc, quaeso, redi, quo coepisti, Aeschine. 36

Aef. Minis viginti tu illam emisti; quae res tibi vortat male! [vendere,

Argenti tantum dabitur. *Sa.* Quid? si ego tibi illam nolo Coges me? *Aef.* Minime. *Sa.* Namque id metui. *Aef.*

Neque vendundam censeo,

Quae libera est: nam ego liberali illam assero causa manu, Nunc vide, utrum vis: argentum accipere, an causam meditari tuam? 41

Delibera hoc, dum ego redeo, leno. *Sa.* Pro supreme Jupiter!

Minime miror, qui insanire occipiunt ex injuria;

Domo me eripuit: verberavit: me invito abduxit meam;

Ob male facta haec tantidem emtam postulat sibi tradier.

Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.

Verum enim quando bene promeruit, fiat: suum jus postulat.

Age, jam cupio; si modo argentum reddat. sed ego hoc hariolor;

Ubi me dixero dare tanti, testes faciet ilico,

Vendidisse me. de argento, somnium: mox; cras redi. 50

Id quoque possum ferre, si modo reddat: quamquam injurium est.

Verum cogito id, quod res est: quando eum quaestum occeperis,

Accipiunda, et mussitanda injuria adolescentium est.

Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes puto,

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS. SANNIO.

SYRUS.

TACE! egomet conveniam jam ipsum: cupide accipiat, faxo; atque etiam

Bene dicat secum esse actum. Quid istuc, Sannio, est,
quod te audio,

Nescio quid concertasse cum hero? *Sa.* Nunquam vidi
iniquius

Concertationem comparatam, quam haec hodie inter nos
fuit:

Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessi sumus.

Sy. Tua culpa. *Sa.* Quid agerem? *Sy.* Adolescenti mo-
rem gestum oportuit.

Sa. Qui potui melius, qui hodie usque os prae bui? *Sy.*

Age, seis quid loquar?

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum 'st lu-
crum, *Sa.* Hui!

Sy. Metuisti; si nunc de tuo jure concessisses paululum,

Adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime,

Ne non tibi istuc speneraret? *Sa.* Ego spem pretio non emo,

Sy. Nunquam rem facies. abi, nescis inescare homines,
Sannio.

Sa. Credo istuc melius esse; verum ego nunquam adeo
astutus fui,

Quin quidquid possem, malletm auferre potius in prae-
sentia.

Sy. Age; novi tuum animum: quasi jam usquam tibi
sint viginti minae,

Dum huic obsequare, praeterca autem te ajunt proficisci
Cyprum. *Sa.* Hem!

Sa. Coemisse, hinc quae illuc veheres, multa. navem con-
ductam, hoc scio.

Animus tibi pendet? ubi illinc, spero, redieris, tamen
hoc ages.

Sy. Nusquam pedem. perii herele! hac illi spe hoc ince-
perunt! *Sy.* Timet.

Injeci scrupulum homini. *Sa.* O scelera! illud vide, 20
Ut in ipso articulo oppressit! emtae mulieres

Complures: et item hinc alia, quae porto Cyprum.

Nisi eo ad mercatum venio, damnum maxumum 'st.

Nunc si hoc omitto; actum agam. ubi illinc rediero;

Nihil est; refrixerit res. nunc demum venis? 25

Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,

Quam aut hic nunc manere tam diu, aut tum persequi.

Sy. Jamne enumerasti id, quod ad te reditum putes?

Sa. Hoccine illo dignum 'st? hoccine incipere Aeschinum?

Per oppressionem ut hanc mihi eripere postulet? 30

Sy. Labascit. unum hoc habeo: vide, si satis placet:

Potius, quam venias in periculum, Sannio,

Serveſne, an perdas totum, dividuum face:

Minas decem corradet alicunde. Sa. Hei mihi!

Etiā de sorte nunc venio in dubium miser? 35

Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:

Praeterea colaphis tuber est totum caput:

Etiā insuper defrudet? nusquam abeo. Sy. Ut lubet.

Numquid vis, quin abeam? Sa. Immo hercle hoc quaeso,

Syre;

Ut ut haec sunt facta, potius, quam lites sequar, 40

Meum mihi reddatur: saltem quanti emta 'st. Syre,

Scio te non usum antehac amicitia mea:

Memorem me dicēs esse, et gratum. Sy. Sedulo

Faciam. sed Ctesiphonem video. laetus est

De amica. Sa. Quid, quod te oro? Sy. Paulisper mane.

ACTUS II, SCENA III.

CTESIPHO. SYRUS.

CTESIPHO.

ABS quivis homine, cum est opus, beneficium accipere
gaudeas.

Verum enim vero id demum juvat, si, quem aequum 'st
bene facere, is facit.

O frater! frater! quid ego nunc te laudem? satis certo scio;

Numquam ita magnifice quidquam dicam, id virtus quia
superet tua.

Itaque unam hanc rem me habere praeter alios praeci-
puam arbitror,

Fratrem homini nemini esse primarum artium magi
principem.

Sy. O Ctesipho! *Ct.* O Syre! Aeschinus ubi est? *Sy.* El-
lum! te expectat domi. *Ct.* Hem!

Sy. Quid est? *Ct.* Quid sit! illius opera, Syre, nunc vivo.
festivom caput!

Qui omnia sibi postputavit esse prae meo commodo:
Maledicta, famam, meum amorem, et peccatum in se
transtulit.

Nihil pote supra, sed quisnam? foris crepuit. *Sy.* Mane,
mane! ipse exit foras.

ACTUS II. SCENA IV.

AESCHINUS SANNIO. CTESIPHO. SYRUS.

AESCHINUS.

UBI ille est sacrilegus? *Sa.* Men' quaerit? num quid;
nam effert? occidi!

Nihil video. *Aes.* Ehem! opportune; te ipsum quaero,
quid sit, Ctesipho?

In tuto 'st omnis res: omitte vero tristitiam tuam.

Ct. Ego illam hercle vero omitto, qui quidem te habeam
fratrem. o mi Aeschine!

O mi germane! ah, vereor coram in os te laudare amplius,
Ne id assentandi magis, quam quo habeam gratum, fa-
cere existumes. [Ctesipho,

Aes. Age, inepte: quasi nunc norimus nos inter nos,
Hoc mihi dolet, nos pene sero scisse; et pene in eum locum
Redisse, ut si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.

Ct. Pudebat. *Aes.* Ah! stultitia 'st istaec, non pudor, tam
ob parvolam

Rem pene ex patria? turpe dictu. Deos quaeso, ut istaec prohibeant.

Ct. Peccavi. *Aef.* Quid ait tandem nobis Sannio? *Sy.* Jam mitis est.

Aef. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam: tu intro ad illam, Ctesipho.

Sa. Syre, insta. *Sy.* Eamus: namque hic properat in Cyprum. *Sa.* Ne tam quidem.

Quamvis etiam maneo otiosus hic. *Sy.* Reddetur: ne time.

Sa. At ut omne reddat. *Sy.* Omne reddet: tace modo, ac sequere hac. *Sa.* Sequor. 16

Ct. Heus! heus! *Syre.* *Sy.* Hem! quid est? *Ct.* Obsecro hercle, hominem istum impurissimum

Quamprimum absolvitote: ne, si magis irritatus fiet, Aliqua ad patrem hoc permanet; atque ego tum perpetuo perierim. [interim;

Sy. Non fiet: bono animo es: tu cum illa te intus oblecta Et lectulos jube sterni nobis, et parari caetera. 21

Ego jam, transacta re, convortam me domum cum obsonio.

Ct. Ita quaeso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA. CANTHARA.

SOSTRATA.

OBSECRO, mea nutrix, quid nunc fiet? *Ca.* Quid fiet, rogas?

Recte, aedepol, spero. *So.* Modo dolores, mea tu, occipiunt primulum.

Ca. Jam nunc times, quasi numquam adfueris, numquam tute pepereris?

So. Miseram me! neminem habeo: solae sumus. Geta autem hic non adest:

Nec quem ad obstetricem mittam; nec qui arceſſat Aëſchinum.

Ca. Pol is quidem jam hic aderit: nam numquam unum intermittit diem,

Quin ſemper veniat. *So.* Solus mearum miſeriarum eſt remedium. [hera:

Ca. E re nata melius fieri haud potuit, quam factum'eſt, Quando vitium oblatum eſt; quod ad illum attinet poſſimum;

Talem, tali genere, atque animo, natum ex tanta familia. *So.* Ita pol eſt, ut dicis: ſalvos nobis, Deos quaero, ut fiet.

ACTUS III. SCENA II.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

GETA.

NUNC illud eſt, quod ſi omnes omnia ſua conſilia conferant,

Atque huic malo ſalutem quaerant, auxilii nihil adferant, Quod mihiſque, heraeſque, filiaeſque herili eſt. vae miſero mihi!

Tot res repente circumvallant, unde emergi non poteſt: Vis, egeſtas, injuſtitia, ſolitudo, infamia, *So.* Hoccine ſeculum! o ſcelera! o genera ſacrilega! o hominem impurum!

So. Me miſeram! quidnam eſt, quod ſic video timidum, et properantem Getam?

Ge. Quem neque fides, neque juſjurandum, neque illum miſericordia

Repreſſit, neque reflexit: neque quod partus inſtabat prope;

Cui miſerae indigne per vim vitium obtulerat. *So.* Non intelligo

Satis, quae loquatur. *Ca.* Propius, obſecro, accedamus, Soſtrata. *Ge.* Ah!

Me miserum! vix sum compos animi: ita ardeo iracundia.
Nihil est quod malim, quam illam totam familiam mihi
dari obviam,

Ut ego iram hanc in eos evomam omnem; dum aegritudo
haec est recens.

Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar modo.
Seni animam primum extinguerem ipsi, qui illud pro-
duxit scelus. 16

Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lace-
rare modis!

Sublimem medium arriperem, et capite primum in ter-
ram statuerem,

Ut cerebro dispergat viam. [darem.

Adolescenti ipsi eriperem oculos: post haec praecipitem
Caeteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, et pro-
sternerem. 21

Sed cesso heram hoc malo impertiri propere? So. Revo-
cemus. Geta!

Ge. Hem! quisquis es; sine me. So. Ego sum Sostrata.

Ge. Ubi ea est? te ipsam quaerito:

Te exspecto: oppido opportune te obtulisti mihi obviam,

Hera. So. Quid est? quid trepidas? Ge. Hei mihi! So.

Quid festinas, mi Geta? 25

Animam recipe. Ge. Prorsus! So. Quid istuc prorsus
ergo'ft. Ge. Perimus!

Actum'ft! So. Eloquere ergo, obsecro te, quid sit. Ge.

Jam! So. Quid jam, Geta?

Ge. Aeschinus! So. Quid is ergo? Ge. Alienus est ab
nostra familia. So. Hem!

Perii! quare? Ge. Amare cocepit aliam. So. Vae mise-
rae mihi! 29

Ge. Neque id occulte fert: ab Lenone ipse eripuit palam.

So. Satin' hoc certum'ft? Ge. Certum: hisce oculis e-
gomet vidi, Sostrata. So. Ah!

Me miseram! quid credas jam? aut cui credas? nostrumne
Aeschinum?

Nostrarum vitam omnium? in quo nostrae spes, omnesque
opes sitae

Erant: qui sine hac jurabat se unum numquam victurum
diem!

Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patris;
Ita obsecraturum, ut liceret sibi hanc uxorem ducere: 36

Ge. Hera, lacrimas mitte: ac potius, quod ad hanc rem
opus est, porro consule.

Patiamur ne, an narremus cuiquam? *Ca.* Au! mi homo,
sanusne es?

An hoc proferendum tibi videtur usquam esse? *Ge.* Mihi
quidem non placet.

Jam primum, illum alieno animo a nobis esse, res ipsa
indicat. 40

Nunc si hoc palam proferimus, ille inficias ibit, sat scio.

Tua fama, et gnatae vita, in dubium veniet. tum si maxime
Fateatur, quum amet aliam, non est utile hanc illi dari.

Quapropter quoquo pacto tacito est opus. *So.* Ah! mi-
nime gentium:

Non faciam. *Ge.* Quid agis? *So.* Proferam. *Ge.* Hem!
mea Sostrata, vide, quam rem agas. 45

So. Pejore res loco non potest esse, quam in quo nunc sita est.
Primum indotata est: tum praeterea, quae secunda ei dos
erat, [est,

Periit: pro virgine dari nuptum non potest. hoc reliquum
Sin inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.
Postremo, quando ego conscia mihi sum, a me culpam esse
hanc procul: 50

Neque pretium, neque rem ullam intercessisse, illa aut me
indignam, *Geta,*

Experiar. *Ge.* Quid istuc? accedo, ut melius dicas. *So.*
Tu, quantum potes,

Abi, atque Heglioni cognato hujus, rem omnem narrato ordine:

Nam is nostro Simulo fuit summus; et nos coluit maxime.

Gr. Nam hercle alius nemo respicit nos. *So.* Propera tu, mea Canthara, 55

Curre: obstetricem arcesse; ut, quum opus sit, ne in mora nobis fiet.

ACTUS III. SCENA III.

DEMEA. SYRUS.

DEMEA.

DISPERII! Ctesiphonem audiui filium

Una affuisse in raptione cum Aeschino.

Id misero restat mihi mali, si illum potest,

Qui alicui rei est, etiam cum ad nequitiam abducere.

Ubi ego illum quaeram? credo abductum in ganeum 9

Aliquo: persuasit ille impurus, sat scio.

Sed eccum Syrum ire video! hinc scibo jam, ubi fiet;

Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit.

Eum quaeritare, numquam dicet carnufex.

Non ostendam me id velle. *Sy.* Omnem rem modo feni,

Quo pacto haberet, enarramus ordine:

Nihil vidi quidquam laetius. *De.* Prô Juppiter!

Hominis stultitiam. *Sy.* Collaudavit filium:

Mihi, qui id dedissem consilium, egit gratias.

De. Disrumpor. *Sy.* Argentum adnumeravit ilico: 15

Dedit praeterea in sumtum, dimidium minae;

Id distributum sane est ex sententia. *De.* Hem!

Huic mandes, si quid recte curatum velis.

Sy. Hem! Demea, haud aspexeram te: quid agitur?

De. Quid agatur! vestram nequeo mirari satis 20

Rationem. *Sy.* Est hercle inepta, ne dicam dolo,

Atque absurda. pisces ceteros purga, Dromo:

Congrum istum maximum in aqua finito ludere

Paulisper: ubi ego venero, exossabitur:
Prius nolo. *De.* Haecine flagitia! *Sy.* Mihi quidem non
placent. 35

Et clamo saepe: Salsamenta haec, Stephanio,
Fac macerentur pulchre! *De.* Di! vestram fidem!
Utrum studione id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum? vae misero mihi!
Videre videor jam diem illum, quum hinc egens 30

Profugiet aliquo militatum, *Sy.* O Demea!
Istuc est sapere, non quod ante pedes modo 'st
Videre, sed etiam illa, quae futura sunt,

Prospicere. *De.* Quid? istaec jam penes vos psaltria 'st?

Sy. Ellam intus. *De.* Eho, an domi est habiturus? *Sy.*

Credo, ut est

35

Dementia. *De.* Haecine fieri! *Sy.* Inepta lenitas

Patris, et facilitas prava. *De.* Fratris me quidem

Pudet, pigetque. *Sy.* Nimium inter vos, Demea, ac

Non, quia ades praesens, dico hoc, pernimum interest.

Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es: 40

Ille, somnium. fineres vero tu illum tuum

Facere haec? *De.* Sinerem illum! an non sex totis men-
sibus

Prius olfecissem, quam ille quidquam coeperit?

Sy. Vigilantiam tuam tu mihi narras? *De.* Sic fiet

Modo, ut nunc est, quaeso. *Sy.* Ut quisque suum volt
esse, ita 'st. 45

De. Quid eum? vidistin? hodie? *Sy.* Tuumne filium?

Abigam hunc rus. jamdudum aliquid ruri agere arbitror.

De. Satin' scis ibi esse? *Sy.* Oh! qui egomet produxi.

De. Optume 'st.

Metui, ne haereret hic. *Sy.* Atque iratum admodum.

De. Quid autem? *Sy.* Adortus jurgio fratrem apud forum,

De psaltria istac. *De.* Ain' vero? *Sy.* Vah! nihil reticuit.

Nam, ut numerabatur forte argentum, intervenit 50

Homo de improvviso: coepit clamare, o Aeschine!

Haecine flagitia facere te! haec te admittere

Indigna genere nostro! *De.* Oh! lacrumo gaudio. 55

Sy. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.

De. Salvos sit, spero: est similis majorum suum. *Sy.* Hui!

De. Syre, praeceptorum plenus istorum ille. *Sy.* Phy!

Domi habuit unde disceret. *De.* Fit sedulo.

Nihil praetermitto: consuefacio: denique, 60

Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium

Jubeo: atque ex aliis sumere exemplum sibi.

Hoc facito. *Sy.* Recte sane. *De.* Hoc fugito. *Sy.* Callide.

De. Hoc laudi est. *Sy.* Istaec res est. *De.* Hoc vitio datur.

Sy. Probissime. *De.* Porro autem. *Sy.* Non hercle otium 'st

Nunc mihi auscultandi. pisces ex sententia 66

Naetus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio 'st:

Nam id nobis tam flagitium 'st, quam illa, Demea,

Non facere vobis, quae modo dixti: et, quod queo,

Conservis ad eundem istunc praecipio modum: 70

Hoc falsum 'st, hoc adustum 'st, hoc lautum 'st parum,

Illud recte: iterum sic memento. sedulo

Moneo, quae possum, pro mea sapientia.

Postremo, tanquam in speculum, in patinas, Demea,

Inspicere jubeo, et moneo, quid facto usus fiet. 75

Inepta haec esse, nos quae facimus, sentio:

Verum quid facias? ut homo 'st, ita morem geraa.

Numquid vis? *De.* Mentem vobis meliorem dari.

Sy. Tu rus hinc abis? *De.* Recta. *Sy.* Nam quid tu hic

agas,

Ubi, si quid bene praecipias, nemo obtemperet? 80

De. Ego vero hinc abeo, quando is, quamobrem huc ve-

neram,

Rus abiit: illum curo unum: ille ad me attinet.

Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.

Sed quis illic est, procul quem video? estne hic Hegio

Tribulis noster? si satis cerno, is hercle 'st; vah!
 Homo amicus nobis jam inde a puero. Dii boni!
 Nae illiusmodi jam nobis magna civium
 Penuria 'st. homo antiqua virtute, ac fide:
 Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice.
 Quam gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias
 Restare video! vah! vivere etiam nunc libet.
 Oppერიar hominem hic, ut salutem, et conloquar.

85

99

ACTUS III. SCENA IV.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

HEGIO.

PRO DI immortales! facinus indignum, Geta.
 Quid narras! *Ge.* Sic est factum. *He.* Ex illan' familia
 Tam illiberale facinus esse ortum? o Aeschine,
 Pol haud paternum istuc dedisti. *De.* Videlicet
 De psaltria hac audivit: id illi nunc dolet
 Alieno: pater is nihili pendit. hei mihi!
 Utinam hic prope adesset alicubi, atque audiret haec!
He. Nisi facient, quae illos aequom 'st, haud sic auferent.
Ge. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est.
 Te solum habemus: tu es patronus, tu parens:
 Ille tibi moriens nos commendavit, senex.
 Si deseris tu, perimus. *He.* Cave dixeris.
 Neque faciam, neque me satis pie posse arbitror.
De. Adibo. Salvere Hegionem plurimum
 Jubeo. *He.* Te quaerebam ipsum. salve, Demea. 15
De. Quid autem? *He.* Major filius tuus Aeschinus,
 Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
 Neque liberalis functus officium est viri.
De. Quid istuc? *He.* Nostrum amicum noras Simulum,
 Atque aequalem? *De.* Quidni? *He.* Filiam ejus virginem
 Vitiavit. *De.* Hem! *He.* Mane; nondum audisti, Demea,
 Quod est gravissimum. *De.* An quid est etiam amplius?

5

10

15

He. Vero amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo 'st:

Peruasit nox, amor, vinum, adoleſcentia:

Humanum 'st. ubi ſcit factum, ad matrem virginis 25

Venit ipſus ultro, lacrumans, orans, obſecrans,

Fidem dans, jurans ſe illam ducturum domum.

Ignotum 'st: tacitum 'st: creditum 'st. virgo ex eo

Compreſſu grava da facta eſt: menſis hic decimus eſt:

Ille bonus vir nobis pſaltriā, ſi Dis placet, 30

Paravit, quicum vivat: illam deferat.

De. Pro certon' tu iſtaec dicis? *He.* Mater virginis

In medio 'st: ipſa virgo: res ipſa: hic Geta

Praeterea, ut captus eſt ſervorum, non malus,

Neque iners, alit illas: ſolus omnem familiam 35

Suſtentat. hunc abduce, vinci, quaere rem.

Ge. Immo hercle extorque, niſi ita factum 'st, *Demea.*

Poſtremo non negabit: coram ipſum cedo.

De. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic reſpondeam,

Scio. *Pa.* Miſeram me! differor doloribus. 40

Juno Lucina, ſer opem! ſerva me, obſecro! *He.* Hem!

Numnam illa, quaefo, parturit? *Ge.* Certe, *Hegio.* *He.*

Hem!

Iliaec fidem nunc voſtram implorat, *Demea:*

Quod vos jus cogit, id voluntate impetret.

Haec primum ut fiant, Deos quaefo, ut vobis decet. 45

Sin aliter animus voſter eſt, ego, *Demea,*

Summa vi defendam hanc, atque illum mortuum.

Mihi cognatus erat: una a pueris parvolis

Sumus educati: una ſemper militiae, et domi

Fuimus: paupertatem una pertulimus gravem. 50

Quapropter enitar, faciam, experiar: denique

Animam relinquam potius, quam illas deferam.

Quid mihi reſpondeſ? *De.* Fratrem conveniam, *Hegio:*

Is, quod mihi de hac re dederit conſilium, id ſequar.

He. Sed, Demea, hoc tu facito: cum animo cogites, 55

Quam vos facillime agitis: quam estis maxime

Potentes, dites, fortunati, nobiles:

Tam maxime vos aequo animo aequa noscere

Oportet, si vos voltis perhiberi probos.

De. Redito: fient, quae fieri aequum 'st, omnia. 60

He. Decet te facere. Geta, duc me intro ad Sostratam.

De. Non me indigente haec fiunt: utinam hoc sit modo

Defunctum! verum nimia illaec licentia

Profecto evadet in aliquod magnum malum.

Ibo, ac requiram fratrem, ut in eum haec evomam: 65

ACTUS III. SCENA V.

HEGIO.

BONO animo fac sis, Sostrata; et istam, quod potes,

Fac consolere. ego Micionem, si apud forum 'st,

Conveniam: atque, ut res gesta est, narrabo ordine.

Si est, facturus ut sit officium suum,

Faciat: sin aliter de hac re est ejus sententia, 5

Respondeat mihi: ut, quid agam, quam primum sciam.

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHO. SYRUS.

CTESIPHO.

AIN', patrem hinc abisse rus? *Sy.* Jam dudum. *Ct.*

Dic fodes. *Sy.* Apud

Villam est. nunc cum maxime operis aliquid facere cre-

do. *Ct.* Utinam quidem,

Quod cum salute ejus fiat, ita se defatigarit, velim,

Ut triduo hoc perpetuo prorsum e lecto nequeat surgere.

Sy. Ita fiat! et istoc, si quid potis est, rectius. *Ct.* Ita.

nam hunc diem

[gere.

Misere nimis cupio, ut coepi, perpetuum in laetitia de-

Et illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia prope 'st.

Quod si abesset longius, [rum.

Prius nox oppressisset illic, quam huc revorti posset ite-

Nunc ubi me illic non videbit, jam huc recurret, sat scio.

Rogitabit me, ubi fuerim: quem ego hodie toto non vidi die.

Quid dicam? *Sy.* Nihilne in mentem? *Ct.* Numquam quidquam. *Sy.* Tanto nequior.

Cliens, amicus, hospes, nemo 'st vobis? *Ct.* Sunt: quid postea?

Sy. Hisce opera ut data sit. *Ct.* Quae non data sit? non potest fieri. *Sy.* Potest. 14

Ct. Interdiu: sed si hic pernocto, causae quid dicam, Syre?

Sy. Vah! quam vellem etiam noctu amicis operam mea esset dari.

Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchre calleo.

Quum fervit maxume, tam placidum, quam ovem reddo.

Ct. Quo modo?

Sy. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum Deum:

Virtutes narro. *Ct.* Meas? *Sy.* Tuas. homini illico lacrumae cadunt, 20

Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. *Ct.* Quidnam est?

Sy. Lupus in Fabula.

Ct. Pater est? *Sy.* Ipse est. *Ct.* Syre, quid agimus? *Sy.*

Fuge modo intro: ego videro.

Ct. Si quid rogabit, nusquam tu me: audistin'? *Sy.* Potin' ut definas?

ACTUS IV. SCENA II.

DEMEA. CTESIPHO. SYRUS.

DEMEA.

NAE, ego homo sum infelix! primum fratrem nusquam invenio gentium:

Praeterea autem, dum illum quaero, a villa mercenarium
Vidi: is filium negat esse ruri. nec quid agam, scio.

Ct. Syre. Sy. Quid ais? *Ct.* Men' quaerit? *Sy.* Verum.

Ct. Perii! *Sy.* Quin tu animo bono es.

De. Quid hoc, malum! infelicitatis? nequeo satis discer-
nere: 3

Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseriis.

Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia:

Primus porro obnuncio: negre solus, si quid fit, fero.

Sy. Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit omnia.

De. Nunc redeo: si forte frater redierit, viso. *Ct. Syre,* 10

Obsecro, vide, ne ille huic prorsus se irruat. *Sy.* Etiam
taces?

Ego cavebo. *Ct.* Nunquam hercle hodie ego istuc com-
mittam tibi:

Nam me jam in cellam aliquam cum illa concludam: id
tutissimum est.

Sy. Age, tamen ego hunc amovebo. *De.* Sed eccum sce-
leratum Syrum.

Sy. Non, hercle, hic quidem durare quisquam, si sic fit,
potest. 15

Seire equidem volo, quot mihi sint domini. quae haec est
miseria?

De. Quid ille gannit? quid volt? quid ais, bone vir? est
frater domi?

Sy. Quid, malum! bone vir, mihi narras? equidem pe-
rii! *De.* Quid tibi est?

Sy. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum, et istam
psaltriam,

Usque occidit. *De.* Hem! quid narras? *Sy.* Hem! vide,
ut discidit labrum. 20

De. Quamobrem? *Sy.* Me impulsore hanc emtam esse
ait. *De.* Non tu eum rus hinc modo

Produce ajebas? *Sy.* Factum: verum venit post insaniens:

Nihil pepercit. non puduisse verberare hominem senem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestavi
meis?

De. Laudo, Ctesipho: patrissas: abi, virum te judico. 25

Sy. Laudas? nae, ille continebit posthac, si sapiet, manus.

De. Fortiter. *Sy.* Perquam! quia miseram mulierem, et
me servolum,

Qui referire non audebam, vicit; huic perfortiter.

De. Non potuit melius, idem, quod ego, sentit, te esse
huic rei caput.

Sed estne frater intus? *Sy.* Non est. *De.* Ubi illum quaer-
ram, cogito. 30

Sy. Scio, ubi sit: verum hodie numquam monstrabo. *De.*
Hem! quid ais? *Sy.* Ita.

De. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. *Sy.* At no-
men nescio

Illius hominis; sed locum novi, ubi sit. *De.* Dic ergo lo-
cum.

Sy. Nostin' porticum, apud macellum, hanc deorsum?

De. Quidni noverim?

Sy. Praeterito hac recta platea sursum, ubi eo veneris, 35

Clivos deorsum vorfus est; hac te praecipitato. postea

Est ad hanc manum sacellum, ibi angiportum propter est.

De. Quonam? *Sy.* Illic ubi etiam caprificus magna est.
nostin'? *De.* Novi. *Sy.* Hac pergito.

De. Id quidem angiportum non est pervium. *Sy.* Verum
hercle, vah! [redi:

Censen' hominem me esse? erravi. in porticum rursus

Sane hac multo propius ibis, et minor est erratio. 41

Scin' Cratini, hujus ditis, aedes? *De.* Scio. *Sy.* Ubi eas
praeterieris,

Ad sinistram hac recta platea; ubi ad Dianae veneris,

Ito ad dextram: priusquam ad portam venias, apud ip-
sum lacum

Est pistrilla, et exadvorsum fabrica. ibi est. *De.* Quid ibi facit? 45

Sy. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit.

De. Ubi potetis vos? *Sy.* Bene sane. *De.* Sed cesso ad eum pergere.

Sy. I sane. ego te exercebo hodie, ut dignus es, filicernium.

Aeschinus odiose cessat: prandium corrumpitur.

Ctesipho autem in amore est totus. ego jam prospiciam mihi: 50

Nam jam adibo, atque unumquodque, quod quidem erit bellissimum,

Carpam: et cyathos sorbillans paullatim hunc producam diem.

ACTUS VI. SCENA III.

MICIO. HEGIO.

MICIO.

EGO in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere, Hegio:

Meum officium facio: quod peccatum a nobis ortum est, corrigo.

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant

Sibi fieri injuriam, ultro si, quam fecere ipsi, expostulant,

Et ultro accusant. id quia non est a me factum, agis gratias?

He. Ah! minime: numquam te aliter, atque es, in animum induxi meum. 6

Sed quaeso, ut una mecum ad matrem virginis eas, Micio:

Atque istaec eadem, quae mihi dixti, tute dicas mulieri:

Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse, et illam psaltri-
triam.

Mi. Si ita aequum censes, aut si ita opus est facto, eamus. *He.* Bene facis: 10

Nam et illi animum jam relevabis, quae dolore ac miseria
Tabescit: et tuo officio fueris functus. sed si aliter putas,
Egomet narrabo, quae mihi dixti. *Mi.* Immo ego ibo.

He. Bene facis.

Omnes, quibus res sunt minus secundae, magis sunt, ne-
scio quomodo,

Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis: 15

Propter suam impotentiam se semper credunt negligi.

Quapropter te ipsum purgare ipsis coram, placabilius est.

Mi. Et recte, et verum dicis. *He.* Sequere me ergo hac
intro. *Mi.* Maxime.

ACTUS IV. SCENA IV.

AESCHINUS.

DISCRUCIOR animi. hocine de improvviso mali
mihi objici

Tantum? ut neque quid me faciam, neque quid agam,
certum fiet!

Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit.

Pectore consistere nihil consilii quit. vah! quomodo

Me ex hac expediam turba? tanta nunc suspicio de me
incidit: 5

Neque ea immerito: Sofrata credit, mihi me psaltriam
hanc

Emisse: id anus fecit indicium mihi.

Nam ut hinc forte ea ad obstetricem erat missa: ubi eam
vidi, illico

Accedo, rogit, Pamphila quid agat? jam partus adfiet?

Eone obstetricem arcessat? illa exclamat: abi, abi jam,
Aeschine! 10

Satis diu dedisti verba: sat adhuc tua nos frustrata est fides.

Hem! quid istuc obsecro, inquam, est? valeas: habeas
illam, quae placet.

Sensi illico id illas suspicari: sed me reprehendi tamen,

Ne quid de fratre garrulae illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicam fratris esse, hanc? quod mini-
me 'st opus

Usquam efferri. age, mitto: fieri potis est, ut ne qua exeat.
Ipsum id metuo, ut credant: tot concurrunt verisimilia.
Egomet rapui: ipse egomet solvi argentum: ad me ab-
ducta 'st domum.

Haec adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri,
Ut ut erat gesta, indicasse? exorasse, ut eam ducerem.
Cessatum usque adhuc est: punc porro, Aeschine, exper-
giscere!

Nunc hoc primum est: ad illas ibo, ut purgem me: acce-
dam ad fores.

Perii! horresco semper, ubi pultare hasce occipio miser.
Heus! heus! Aeschinus ego sum; aperite aliquis actu-
tum ostium.

Prodit nescio quis: concedam huc,

ACTUS IV. SCENA V.

MICIO. AESCHINUS.

MICIO.

ITA, uti dixi, Sostrata,

Facite: ego Aeschinum conveniam; ut, quomodo acta
haec sint, sciat.

Sed quis ostium hoc pultavit? *Aes.* Pater hercle est.
perii! *Mi.* Aeschine.

Aes. Quid huic hic negoti 'st? *Mi.* Tunc has pepulisti
fores?

Tacet. cur non ludo hunc aliquantisper? melius est: 5

Quandoquidem hoc numquam mihi ipse voluit credere.

Nihil mihi respondes? *Aes.* Non equidem istas, quod sciam.

Mi. Ita? nam mirabar, quid hic negotii esset tibi.

Erubuit: salva res est. *Aes.* Dic sodes, pater,

Tibi vero quid istic est rei? *Mi.* Nihil mihi quidem: 10

Amicus quidam me a foro abduxit modo
Huc advocatum sibi. *Aef.* Quid? *Mi.* Ego dicam tibi:
Habitant hic quaedam mulieres pauperculae:
Ut opinor, has non nosse te, et certo scio.
Neque enim diu huc commigrarunt. *Aef.* Quid tum postea?
Mi. Virgo est cum matre. *Aef.* Perge. *Mi.* Haec virgo
orba est patre: 16

Hic meus amicus illi genere est proximus:
Huic leges cogunt nubere hanc. *Aef.* Perii! *Mi.* Quid est?
Aef. Nihil: recte: perge. *Mi.* Is venit, ut secum avehat:
Nam habitat Miletum. *Aef.* Hem! virginem ut secum avehat!
Mi. Sic est. *Aef.* Miletum usque? obsecro! *Mi.* Ita. *Aef.*
Animo male 'st. 21

Quid ipsae? quid ajunt? *Mi.* Quid illas censes? nihil enim.
Commenta mater est, esse ex alio viro,

Nescio quo, puerum natum: neque eum nominat:

Priorem esse illum; non oportere huic dari. 23

Aef. Eho! nonne haec justa tibi videntur postea?

Mi. Non. *Aef.* Obsecro! non? an illam hinc abducat, pater?

Mi. Quid illam ni abducat? *Aef.* Factum a vobis duriter,
Immisericorditerque: atque etiam, si est, pater, 29

Dicendum magis aperte, illiberaliter. [ditis.

Mi. Quamobrem? *Aef.* Rogas me? quid illi tandem cre-

Fore animi misero, qui cum illa consuevit prius,

Qui infelix haud scio an illam misere nunc amat,

Quum hanc sibi videbit praesens praesenti eripi,

Abduci ab oculis? facinus indignum! pater. 35

Mi. Qua ratione istuc? quis despexit? quis dedit?

Cui? quando nupsit? auctor his rebus quis est?

Cur duxit alienam? *Aef.* An federe oportuit

Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc

Illinc veniret, expectantem? haec, mi pater, 40

Te dicere aequum fuit, et id defendere.

Mi. Ridiculum: advorsumne illum causam dicerem,

Cui veneram advocatus? sed, quid ista; Aeschine,
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?

Quid lacrimas? *Aef.* Pater, obsecro, ausculta. *Mi.* Aef.
chine, audiavi omnia, 45

Et scio: nam te amo: quo magis, quae agis, curae sunt
mihi.

Aef. Ita velim me promerentem ames, dum vivas, mi pater,
Ut me hoc delictum, admisisse in me, id mihi vehementer
dolet, [tuum

Et me tui pudet. *Mi.* Credo hercle: nam ingenium novi
Liberales: sed vereor, ne indiligens nimium fies. 50

In qua civitate tandem te arbitrare vivere?

Virginem vitiaſti, quam te jus non fuerat tangere.

Jam id peccatum primum magnum: magnum, at hu-
manum tamen:

Fecere alii saepe, item boni. at postquam id evenit, cedo,
Numquid circumspexti? aut numquid tute prospexti tibi,
Quid fieret? qua fieret? si te ipsum mihi puduit dicere, 56
Qua resciscerem? haec dum dubitas, menses abierunt de-
cem.

Prodidisti et te, et illam miseram, et gnatum, quod qui-
dem in te fuit.

Quid? credebas, dormienti haec tibi confecturos Deos?
Et illam sine tua opera in cubiculum iri deductum domum?
Nolim caeterarum rerum te socordem eodem modo. 61

Bono animo es: duces uxorem hanc. *Aef.* Hem! *Mi.*
Bono animo es, inquam. *Aef.* Pater.

Obsecro! non ludis tu nunc me? *Mi.* Ego te! quam-
obrem? *Aef.* Nescio:

Nisi quia tam misere hoc esse cupio verum, eo vereor magis.

Mi. Abi domum, ac Deos comprecare, ut uxorem arceſſas:
abi! 65

Aef. Quid? jam uxorem? *Mi.* Jam. *Aef.* Jam? *Mi.* Jam;
quantum potes. *Aef.* Di me, pater,

Omnes oderint! ni magis te, quam oculos nunc amo meos.

Mi. Quid! quam illam? *Aef.* Aequae. *Mi.* Perbenigne.

Aef. Quid! ille ubi est Milesius?

Mi. Abiit: periit: navem adscendit. sed cur cessas? *Aef.*

Abi, pater:

Tu potius Deos comprecare: nam tibi eos, certo scio, 70

Quo vir melior multo es, quam ego, obtemperaturos magis.

Mi. Ego eo intro, ut, quae opus sunt, parentur: tu fac,
ut dixi, si sapis.

Aef. Quid hoc est negoti! hoc est patrem esse? aut hoc est
filium esse?

Si frater, aut sodalis esset, qui magis morem gereret? 74

Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est? hem!

Itaque adeo magnam mihi iniecit sua commoditate curam,

Ne forte imprudens faciam, quod nolit. sciens cavebo.

Sed cesso ire intro, ne morae meis nuptiis egomet siem?

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

DEFESSUS sum ambulando. ut, Syre, te cum tua
Monstratione magnus perdat Jupiter!

Perreptavi usque omne oppidum: ad portam, ad lacum:

Quo non? neque illic fabrica ulla erat, neque fratrem homo

Vidisse se aiebat quisquam. nunc vero domi 5

Certum obsidere est usque, donec redierit.

ACTUS IV. SCENA VII.

MICIO. DEMEA.

MICIO.

IBO, illis dicam, nullam esse in nobis moram.

De. Sed eccum ipsum! te jamdudum quaero, Micio.

Mi. Quidnam? *De.* Fero alia flagitia ad te, ingentia,

Boni illius adolescentis. *Mi.* Ecce autem! *De.* Nova;

Capitalia. *Mi.* Ohe! jam. *De.* Nescis, qui vir sit. *Mi.* Scio,

A a

De. Ah stulte! tu de Pſaltia me ſomnias 6

Agere: hoc peccatum in virginem eſt civem. *Mi.* Scio.

De. Eho! ſcis? et patere? *Mi.* Quidni patiar? *De.* Dic mihi,

Non clamas? non infanis? *Mi.* Non. malim quidem.

De. Puer natus eſt. *Mi.* Dī bene vortant! *De.* Virgo ni-
hil habet. 10

Mi. Audivi. *De.* Et ducenda indotata 'ſt? *Mi.* Scilicet.

De. Quid nunc futurum eſt? *Mi.* Id enim, quod res ipſa fert:

Illinc huc transferetur virgo. *De.* O Juppiter!

Iſtoccine pacto oportet? *Mi.* Quid faciam amplius?

De. Quid facias? ſi non ipſa re iſtuc tibi dolet: 15

Simulare certe eſt hominis. *Mi.* Quin jam virginem

Deſpondi: res composita 'ſt: fiunt nuptiae:

Demſi metum omnem. haec magis ſunt hominis. *De.*

Caeterum,

Placet tibi factum, Micio? *Mi.* Non, ſi queam

Mutare: nunc, quum non queo, aequo animo fero. 20

Ita vita 'ſt hominum, quaſi, quum ludas teſſeris:

Si illud, quod maxime opus eſt jactu, non cadit;

Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.

De. Corrector! nempe tua arte viginti minae

Pro Pſaltia perire: quae, quantum poteſt, 25

Aliquo abjicienda eſt: ſi non pretio, at gratiis.

Mi. Neque eſt, neque illam fane ſtudeo vendere.

De. Quid igitur facies? *Mi.* Domi erit. *De.* Prō Divum
fidem!

Meretrix et materfamilias una in domo?

Mi. Cur non? *De.* Sanum te credis eſſe? *Mi.* Equidem
arbitror. 30

De. Ita me Dī ament, ut video ego tuam ineptiam,

Facturum credo, ut habeas quicum cantites.

Mi. Cur non? *De.* Et nova nupta eadem haec diſcet?

Mi. Scilicet.

De. Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis. *Mi.* Probe.

De. Probe? *Mi.* Et tu nobiscum una, si opus sit. *Da.*

Hei mihi!

35

Non te haec pudent? *Mi.* Jam vero omitte, Demea,

Tuam istanc iracundiam: atque, ita uti decet,

Hilarum ac lubentem fac te in gnati nuptiis.

Ego hos conveniam: post huc redeo. *De.* O Juppiter!

Hancine vitam! hoscinę mores! hanc dementiam! 40

Uxor sine dote veniet: intus Psaltria est:

Domus sumtuosa: adolescens luxu perditus;

Senex delirans. ipsa, si cupiat, Salus,

Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACTUS V. SCENA I.

SYRUS. DEMEA.

SYRUS.

AEDEPOL, Syrisce, te curasti molliter,

Lauteque munus administraſti tuum.

Abi! sed postquam intus sum omnium rerum sator,

Prodeambulare huc libitum est. *De.* Illud sis vide

Exemplum disciplinae! *Sy.* Ecce autem hic adest

Senex noster. quid fit? quid tu es tristis? *De.* Oh! scelus,

Sy. Ohe! jam. tu verba fundis hic sapientia?

De. Tun'? si meus esses. *Sy.* Dis quidem esses, Demea,

Ac tuam rem constabilisses. *De.* Exemplum omnibus

Curarem ut esses. *Sy.* Quamobrem? quid feci? *De.* Rogas?

In ipsa turba, atque in peccato maximo,

Quod vix sedatum fatis est, potaſti, scelus!

Quasi re bene gesta. *Sy.* Sane nollem huc exitum.

ACTUS V. SCENA II.

DROMO. SYRUS. DEMEA.

DROMO.

HEUS! Syre; rogat te Ctesipho, ut redeas. *Sy.* Abi,

De. Quid Ctesiphonem hic narrat? *Sy.* Nihil, *De.* Ehol carnufex;

Est Ctesipho intus? *Sy.* Non est, *De.* Cur hic nominat? *Sy.* Est alius quidam, parasitaster parvulus: [me.
Nostin'? *De.* Jam scibo. *Sy.* Quid agis? quo abis? *De.* Mitte
Sy. Noli inquam, *De.* Non manum abstines, mastigia? 6
An tibi jam mavis cerebrum dispergi hic? *Sy.* Abit,
Aedepol commissatorem haud sane commodum,
Praesertim Ctesiphoni, quid ego nunc agam?
Nisi dum hae filescunt turbae, interea in angulum 10
Aliquo abeam, atque edormiscam hoc villi. sic agam,

ACTUS V. SCENA III.

MICIO. DEMEA.

MICIO.

PARATA a nobis sunt, ut dixi, *Softrata*,
Ubi vis. quisnam a me pepulit tam graviter fores?
De. Hei mihi! quid faciam? quid agam? quid clamem,
aut quaerar?

O coelum! *o terra!* *o maria* *Neptuni!* *Mi.* Hem tibi!
Rescivit omnem rem, id nunc clamat scilicet; 5

Paratae lites; *suocurrendum* 'st, *De.* *Eccum* adest
Communis corruptela nostrum liberum.

Mi. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi,

De. Repressi, redii; mitto maledicta omnia;

Rem ipsam putemus. dictum hoc inter nos fuit; 10

Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,

Neve ego tuum? responde. *Mi.* Factum 'st, non nego.

De. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?

Cur emis amicam, *Micio?* nam qui minus

Mihi idem jus aequom 'st esse, quod mecum 'st tibi? 15

Quando ego tuum non curo, ne cura meum.

Mi. Non aequom dicis; non. nam vetus verbum hoc quid-
dem est;

Communia esse amicorum inter se omnia.

De. Facete! nunc demum istaec nata oratio est.

Mi. Ausculta paucis, nisi molestum est, *Demea.* 29

Principio, si id te mordet, sumtum filii

Quem faciunt, quaeso facito haec tecum cogites:

Tu illos duos olim pro re tollebas tua,

Quod satis putabas tua bona ambobus fore,

Et me tum uxorem credidisti, scilicet, 25

Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine:

Conserua, quaere, parce: fac quam plurimum

Illis relinquo: gloriam tu istam obtine.

Mea, quae praeter spem evenere, utantur sine,

De summa nihil decedet: quod hinc accesserit, 30

Id de lucro putato esse omne. haec si voles

In animo vere cogitare, *Demea,*

Et mihi, et tibi, et illis demseris molestiam.

De. Mitto rem: consuetudinem ipsorum. *Mi.* Mane:

Scio: istuc ibam, multa in homine, *Demea,* 35

Signa insunt, ex quibus conjectura facile sit;

Duo quum idem faciunt, saepe, ut possis dicere,

Hoc licet impune facere huic, illi non licet;

Non quod dissimilis res sit, sed quod is, qui facit.

Quae ego illis inesse video, ut confidam fore, 40

Ita ut volumus. video sapere, intelligere, in loco

Vereri, inter se amare: scire est liberum

Ingenium, atque animum. quovis illos tu die

Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen

Omissiores paullo. ô noster *Demea,* 45

Ad omnia alia aetate sapimus rectius:

Solum unum hoc vitium senectus adfert hominibus,

Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est:

Quod illos sat aetas acuet. *De.* Ne nimium modo

Bonae tuae istae nos rationes, *Micio,* 50

Et tuus iste animus aequus subvortant. *Mi.* Tace:

Non fiet. mitte jam istaec: da te hodie mihi:
 Expurge frontem. *De.* Scilicet, ita tempus fert:
 Faciendum est. caeterum rus cras cum filio 54
 Cum primo lucu ibo hinc. *Mi.* Immo de nocte cenfeo:
 Hodie modo hilarum fac te. *De.* Et istam psaltriam
 Una illuc mecum hinc abstraham, *Mi.* Pugnaveris.
 Eo pacto prorsum illic alligaris filium.
 Modo facito, ut illam serves. *De.* Ego istuc videro:
 Atque ibi, favillae plena, fumi, ac pollinis, 60
 Coquendo sit faxo, et molendo: praeter haec
 Meridie ipso faciam, ut stipulam colligat:
 Tam excoctam reddam, atque atram, quam carbo' est,
Mi. Placet.
 Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium
 Tum etiam, si nolit, cogas, ut cum illa una cubet, 65
De. Derides? fortunatus, qui istoc animo fies.
 Ego sentio. *Mi.* Ah! pergisne? *De.* Jam jam desino.
Mi. I ergo intro, et cui rei opus est, ei hilarem hunc su-
 mamus diem.

ACTUS V. SCENA IV.

DEMEA.

NUMQUAM ita quisquam bene subducta ratione ad
 vitam fuit,

Quin res, aetas, usus, semper aliquid adportet novi,
 Aliquid moneat, ut illa, quae te scire credas, nescias:
 Et quae tibi putaris prima, in experiundo repudies:
 Quod nunc mihi evenit. nam ego vitam duram, quam
 vixi usque adhuc, 5
 Prope jam excursu spatio mitto: id quamobrem? re ipsa
 repperi,
 Facilitate nihil esse homini melius, neque clementia.
 Id esse verum, ex me, atque ex fratre, cuivis facile' est
 noscere.

ACTUS V. SCENA V.

191

Ille suam semper egit vitam in otio, in conviviis:
Clemens, placidus, nulli laedere os, arridere omnibus. 10
Sibi vixit: sibi sumtum fecit: omnes bene dicunt, amant.
Ego ille agrestis, saevus, tristis, parcus, truculentus, tenax;
Duxi uxorem: quam ibi miseriam vidi! nati filii:
Alia cura. porro autem, illis dum studeo ut quam plu-
rimum

Facerem, contrivi in quaerendo vitam, atque aetatem
meam. 15

Nunc exacta aetate, hoc fructi pro labore ab his fero,
Odium. ille alter sine labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia:
Illum diligunt: apud illum sunt ambo: ego desertus sum,
Illum ut vivat, optant: meam autem mortem expec-
tant. scilicet 20

Ita eos meo labore eductos maximo, hic fecit suos,
Paullo sumtu. miseriam omnem ego capio: hic potitur
gaudia.

Age age, nunc experiamur contra haec, quid ego possiem
Blande dicere; aut benigne facere, quando eo provocat.
Ego quoque a meis me amari, et magni pendi postulo:
Si id fit dando, atque obsequendo, non posteriores feram.
Deerit? id mea minime refert, qui sum natus maximus.

ACTUS V. SCENA V.

SYRUS. DEMEA.

SYRUS.

HEUS! Demea, rogat frater, ne abeas longius.

De. Quis homo? o Syre noster, salve! quid fit? quid
agitur?

Sy. Recte. De. Optime 'st. jam nunc haec tria primum
addidi

Praeter naturam: o noster! quid fit? quid agitur?

Servom haud illiberalem praebes te; et tibi

5

Lubens bene faxim. *Sy.* Gratiam habeo. *De.* Atqui,
Syre,

Hoc verum 'st, et ipsa re experiere propediem.

ACTUS V. SCENA VI.

GETA. DEMEA.

GETA.

HERA, ego hinc ad hos provisam, quam mox virginem
 Arcessant. sed eccum Demeam! salvos fies.

De. O! qui vocare? *Ge.* Geta. *De.* Geta, hominem maximi
 Pretii te esse, hodie animo judicavi meo.

Nam is mihi profecto est servos spectatus satis,
 Cui dominus curae 'st: ita uti tibi sensi, Geta:

Et tibi, ob eam rem, si quid usus venerit;
 Lubens bene faxim. meditor esse affabilis;

Et bene procedit. *Ge.* Bonus es, quum haec existimas.

De. Paullatim plebem primulum facio meam.

ACTUS V. SCENA VII.

AESCHINUS. DEMEA. SYRUS. GETA.

AESCHINUS.

OCCIDUNT me quidem, dum nimis sanctas nuptias
 Student facere: in apparando consumunt diem.

De. Quid agitur, Aeschine? *Aes.* Ehem! pater mi, tu
 hic eras?

De. Tuus hercle vero et animo et natura pater;
 Qui te amat plus quam hosce oculos. sed cur non domum
 Uxorem arcessis? *Aes.* Cupio: verum hoc mihi morae 'st;
 Tibicina: et Hymenaeum qui cantent. *De.* Eho!
 Vin' tu huic seni auscultare? *Aes.* Quid? *De.* Missa haec
 face;

Hymenaeum, turbas, lampadas, tibicinas:
 Atque hanc in horto maceriam jube dirui,

Quantum potest: hac transfer: unam fac domum: [cet;
 Traduce et matrem, et familiam omnem ad nos. *Aef.* Pla-
 Pater lepidissime. *De.* Euge! jam lepidus vocor.
 Fratri aedes fient perviae: turbam domum
 Adducet; sumtum admittet; multa. quid mea? 15
 Ego lepidus in eo gratiam. jube nunc jam
 Dinumeret illi Babylo viginti minas.
 Syre, cessas ire, ac facere? *Sy.* Quid ago? *De.* Dirue.
 Tu, illas, abi, et traduce. *Ge.* Di tibi, Demea,
 Bene faciant, quum te video nostrae familiae 20
 Tam ex animo factum velle. *De.* Dignos arbitror.
 Quid ais tu? *Aef.* Sic opinor. *De.* Multo rectius est,
 Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
 Aegrotam. *Aef.* Nihil enim vidi melius, mi pater.
De. Sic soleo. sed eccum, Micio egreditur foras. 25

ACTUS V. SCENA VIII.

MICIO. DEMA. AESCHINUS.

MICIO.

JUBET frater? ubi is est? tune jubes hoc, Demea?
De. Ego vero jubeo, et in hac re, et aliis omnibus,
 Quam maxime unam facere nos hanc familiam;
 Colere, adjuvare, adjungere. *Aef.* Ita quaeso, pater.
Mi. Haud aliter censeo. *De.* Immo hercle ita nobis decet.
 Primum hujus uxoris est mater. *Mi.* Quid postea? 6
De. Proba et modesta. *Mi.* Ajunt. *De.* Natu grandior.
Mi. Scio. *De.* Parere jam diu haec per annos non potest:
 Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. *Mi.*
 Quam hic rem agit?
De. Hanc te aequom' est ducere: et te operam, ut fiat, dare.
Mi. Me ducere autem! *De.* Te. *Mi.* Me? *De.* Te, in-
 quam. *Mi.* Ineptis. *De.* Si tu sis homo, 11
 Hic faciat. *Aef.* Mi pater. *Mi.* Quid? tu autem huic, a-
 sine, auscultas? *De.* Nihil agis:

Fieri aliter non potest. *Mi.* Deliras. *Aef.* Sine te ex-
orem, mi pater.

Mi. Infans? aufer. *De.* Age, da veniam filio. *Mi.* Sa-
tin' sanus es? ego

Novus maritus anno demum quinto et sexagesimo 15
Fiam! atque anum decrepitam ducam! idne estis auc-
tores mihi?

Aef. Fac: promisi ego illis. *Mi.* Promisti autem? de te
largitor, puer.

De. Age: quid, si quid te majus oret? *Mi.* Quasi non
hoc sit maximum.

De. Da veniam. *Aef.* Ne gravare: *De.* Fac, promitte.
Mi. Non omittis?

Aef. Non, nisi te exorem. *Mi.* Vis est haec quidem. *De.*
Age; prolixè, Micio. 20

Mi. Et si hoc mihi pravum, ineptum, absurdum, atque
alienum a vita mea

Videtur: si vos tantopere istuc voltis, fiat. *Aef.* Bene facis:
Merito te amo. *De.* Verum, quid ego dicam? hoc con-
fit, quod volo.

Quid nunc, quod restat? Hegio his est cognatus proximus,
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.

Mi. Quid facere? *De.* Agelli est hic sub urbe paullum,
quod locitas foras: 26

Huic demus, qui fruatur. *Mi.* Paullum id autem? *De.*
Si multum fiet, tamen

Faciendum est: pro patre huic est: bonus est: noster
est: recte datur.

Postremo non meum illud verbum facio, quod tu, Micio,
Bene et sapienter dixi dudum: Vitium commune omni-
um est, 30

Quod nimium ad rem in senectâ attenti sumus: hanc ma-
culam nos decet

Effugere. dictum est vere, et re ipsa fieri oportet.

Mi. Quid istic? dabitur: quandoquidem hic volt. *Aef.*
Mi pater.

De. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore et animo,

Mi. Gaudeo.

De. Suo sibi hunc gladio jugulo. 35

ACTUS V. SCENA IX.

SYRUS. DEMEA. MICIO. AESCHINUS.

SYRUS.

FACTUM est, quod iusti, Demea.

De. Frugi homo es. ego aedepol hodie mea quidem sententia [berum?

Judico Syrum fieri esse aequom liberum. *Mi.* Istunc li-
Quodnam ob factum? *De.* Multa. *Sy.* O noster Demea!
aedepol vir bonus es.

Ego istos vobis usque a pueris curavi ambos sedulo: 5
Docui, monui, bene praecepi semper, quae potui, omnia.

De. Res apparet: et quidem haec porro; obsonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die convivium,

Non mediocris hominis haec sunt officia. *Sy.* O lepidum
caput! [fuit,

De. Postremo, hodie in psaltria hac emunda, hic adjutor
Hic curavit: prodesse aequom est: alii meliores erunt.

Denique hic volt fieri. *Mi.* Vin' tu hoc fieri? *Aef.* Cu-
pio. *Mi.* Si quidem

Tu vis, Syre, eho! accede huc ad me: liber esto. *Sy.* Be-
ne facis: [mea,

Omnibus gratiam habeo: et seorsum tibi praeterea, *De.*

De. Gaudeo. *Aef.* Et ego. *Sy.* Credo. utinam hoc per-
petuum fiat gaudium, 15

Phrygiam ut uxorem meam una mecum videam liberam.

De. Optumam quidem mulierem. *Sy.* Et quidem tuo ne-
poti, hujus filio

Hodie primam mammam dedit haec. *De.* Hercle vero serio,

Si quidem primam dedit, haud dubium, quin emitti aequom fiet.

Mi. Ob eam rem? *De.* Ob eam. postremo a me argentum, quanti est, sumito. 20

Sy. Di tibi, Demea, oro, omnes semper omnia optata offerant. [Micio,

Mi. Syre, processisti hodie pulchre. *De.* Si quidem porro, Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paululum prae manu

Dederis, unde utatur: reddet tibi cito. *Mi.* Istoc vilius.

Aef. Frugi homo est. *Sy.* Reddam hercle, da modo. *Aef.*

Age, pater. *Mi.* Post consulam. 25

De. Faciet. *Sy.* O vir optime! *Aef.* O mi pater festivissime!

Mi. Quid istuc? quae res tam repente mores mutavit tuos?

Quod prolubium? quae istaec subita est largitas? *De.*

Dicam tibi;

Ut id ostenderem, quod te isti facilem, et festivom putant,

Id non fieri ex vera vita, neque adeo ex aequo et bono:

Sed ex assentando, indulgendo, et largiundo, Micio. 31

Nunc adeo, si ob eam rem vobis vita mea invisa est,

Aeschine,

Quia non iusta, iniusta prorsus omnia, omnino obsequor:

Missa facio: effundite, emite, facite, quod vobis lubet,

Sed si id vultis potius, quae vos propter adolescentiam 35

Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum,

Haec reprehendere, et corrigere me, et obsecundare in

loco:

Ecce me, qui id faciam vobis. *Aef.* Tibi, pater, permit-

timus:

Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid fiet?

De. Sino.

Habeat. in istac finem faciat. *Aef.* Istuc recte. Ω. Plaudite!

CALLIOPIUS RECENSUI.

FINIS ADELPHORUM.

P U B L I I T E R E N T I I H E C Y R A,

ACTA LUDIS MEGALENSIB. SEX. JUL. CAESARE,
CN. CORNELIO DOLABELLA AEDIL. CURULIB.
NON EST PERACTA. MODOS FECIT FLACCUS
CLAUDI, TIBIIS PARIB. TOTA GRAECA APOLLO-
DORU FACTA EST. ACTA PRIMO SINE PROLO-
GO. DATA SECUNDO, CN. OCTAVIO, T. MANLIO
COSS. RELATA EST. L. AEMILIO PAULO LUDIS
FUNEBRIBUS. NON EST PLACITA. TERTIO RELA-
TA EST, Q. FULVIO, L. MARCIO AEDILIB. CURU-
LIB. EGIT L. AMBIVIVS TURPIO. PLACUIT.

P E R S O N A E.

PROLOGUS.	PARMENQ, servus Sostratae.
BACCHIS, meretrix, amica Pamphili.	PHIDIPPUS, senex, pater Philumenae.
LACHES, senex, pater Pamphili.	PHILOTIS, meretrix.
MYRRHINA, mater Philumenae.	SOSIA, servus Pamphili.
PAMPHILUS, filius Lachetis et Sostratae.	SOSTRATA, mater Pamphili.
	SYRA, anus, lena.

P E R S O N A E M U T A E.

PHILUMENA, puella, nupta Pamphili.	NUTRIX.
SCIRTUS, servulus.	ANCILLAE Bacchidis.

C. SULPITII APOLLINARIS

P E R I O C H A

I N

TERENTII HECYRAM.

UXOREM duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Cujusque, per vim quem detraxit anulum,
Dederat amicae Bacchidi meretriculae.
Dein profectus in Imbrum est, nuptam haud attigit,
Hanc mater utero gravidam, ne id sciat socrus,
Ut aegram ad se transfert. revertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: uxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat Bacchis, anulum
Mater vitatae forte agnoscit Myrrhina.
Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

M. ANT. MURETI

A R G U M E N T U M.

PAMPHILUS, Lachetis et Sofrata uxore filius, Bacchidem meretricem deperibat. Is quum aliquando noctu ad eam temulentus iret, in Philumenam, Phidippi et Myrrhinae filiam, incidit, eamque in via per vim compressit: atque ita effugit, ut neque ipse eam, neque puella ipsum cognoscere potuerit. In illa autem lucta etiam anulum ei detraxit, eumque Bacchidi dono dedit. Paulo post pater eum, tum ut a meretricio amore averteret, tum ut praesidium suae senectuti pararet, ad uxorem ducendam perpulit. Contigit, ut ea ipsa uxor ei daretur, quam ipse

constupraverat: gaudente admodum puellae matre, quae, quia sola conscia erat filiam e stupro gravidam esse, quamprimum eam collocare properabat, ut, si forte post aliquot menses pareret, nuptiis, quemadmodum saepe fit, obtegere-
tur stuprum. Cecidit res longe aliter, ac putabatur. Ete-
nim Pamphilus, qui invitissimus adjecisset animum ad rem
uxoriam, quia avellere se derepente a Bacchidis amore non
posset, ita dormit cum uxore, ut eam ne attigerit quidem.
Bacchis, quod, ea viva, nunquam se uxorem ducturum,
saepe ei promiserat Pamphilus, nonnullam sibi ab eo fac-
tam injuriam putans, multo ei minus, quam solebat, pla-
cida et obsequens esse coepit: eo factum est, ut Pamphi-
lus ei se paullatim subduxerit, quamque prius spernebat
uxorem, ejus mirificum quendam amorem animo conceperit.
Interea quiddam accidit, ut iter Pamphilo in Imbrum esset.
Profecto eo, Philumena, quae intumescere sibi uterum senti-
ret, quum aliorum, tum socrus inprimis suae conspectum re-
fugiebat. Tandem quum in eo esset, ut celare vix posse am-
plius videretur, sumta occasione, per sacrificandi speciem,
ad matrem se, unam omnium rerum consciam, confert. Post
dies complusculos mittit Sostrata, qui eam arcefferent. Re-
spondetur, aegrotam esse. It, ut eam saltem viseret: non
admittitur. Laches accusare uxorem, et dicere, haec omnia
illius culpa contingere. Illa contra excusare se, et culpam
deprecari: nullius se rei consciam esse, cur sua consuetudo
nurai odiosa esse debeat. Interea rediit Pamphilus, atque
ita fors tulit, ut quo die ipse Athenas appulit, eo ipso,
Philumena partu levaretur. Quum igitur, videndi cupi-
dus, (aegrotare enim acceperat, et ita amabat, ut qui ve-
hementissime) subito ad eam ingressus esset, peperisse depre-
hendit. Ibi cum Myrrhina exeuntem prosecuta, lacrumans,
obtestari coepit, quando ea res nihil ipsi nocitura esset; ne
reciperet quidem uxorem, si ita videretur: sed tamen ne sa-
mam illius proderet. Ita se facturum recipit. Quum igitur

neque vellet uxorem recipere, neque rursum veram adferret causam; suspicati sunt senes, eum Bacchidis adhuc amore impeditum, ea de causa ab uxore abhorrere. Arcessitam itaque Bacchidem objurgat Phidippus. Ea, quum se illi purgasset, jubetur ad mulieres ingredi, et eis quoque illam suspicionem adimere. Ingreditur, annulum habens in digito, quem olim Philuminae ereptum, sibi dederat Pamphilus. Is annulus effecit, ut citiatam esse ab ipso Pamphilo Philumina cognosceretur. Lætus Pamphilus et uxorem et filium recipit.

P U B L I I
T E R E N T I I
C A R T H A G I N I E N S I S
H E C Y R A.

P R O L O G U S.

HECYRA est huic nomen Fabulae: haec cum data est
Nova, novum intervenit vitium, et calamitas,
Ut neque spectari, neque cognosci potuerit.
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat: nunc haec plane est pro nova:
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum possit vendere.
Alias cognostis ejus: quaeso hanc nunc noscite.

A L T E R P R O L O G U S.

ORATOR ad vos venio ornatu prologi:
Sinite exdrator ut sim: eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior:
Novas qui exactas feci ut inveterascerent,
Ne cum Poëta scriptura evanesceret.
In his, quas primum Caecilii didici novas,
Partim sum earum exactus: partim vix steti.
Quia sciebam dubiam fortunam esse scenicam:
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere coepi, ut ab eodem alias discerem
Novas, studiose; ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, ut spectarentur. ubi sunt cognitae;
Placitae sunt. ita Poëtam restitui in locum,
Prope jam remotum injuria adversarium
Ab studio, atque ab labore, atque arte musica.

Quod si scripturam sprevissem in praesentia,
 Et in deterrendo voluisssem operam sumere;
 Ut in otio esset potius, quam in negotio:
 Deterruissem facile, ne alias scriberet.
 Nunc quid petam, mea causa, aequo animo attendite. 20
 HEGYRAM ad vos refero, quam mihi per silentium
 Numquam agere licitum est: ita eam oppressit calamitas:
 Eam calamitatem vestra intelligentia
 Sedabit: sit erit adiutrix nostrae industriae.
 Quam primum eam agere coepi, pugilum gloria; 25
 Funambuli eodem accessit expectatio;
 Comitum conventus, strepitus, clamor mulierum
 Fecere, ut ante tempus exirent foras:
 Veteres in nova coepi uti consuetudine;
 In experiundo ut essem. refero denuo. 30
 Primo actu placeo: quam interea rumor venit;
 Datum iri gladiatores: populus convolat:
 Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
 Ego interea meum non potui tutari locum.
 Nunc turba nulla est: otium, et silentium est: 35
 Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
 Potestas condecorandi ludos scenicos.
 Nolite finire per vos artem musicam
 Recidere ad paucos. facite, ut vestra auctoritas
 Meae auctoritati fautrix, adiutrixque sit. 40
 Si numquam avare pretium statui arti meae;
 Et cum esse quaestum, in animum induxi, maximum,
 Quam maxime servire vestris commodis:
 Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
 Studium suum, et se in vestram commisit fidem, 45
 Ne cum circumventum inique iniqui irrideant.
 Mea causa, causam hanc accipite, et date silentium,
 Ut libeat scribere aliis, mihi que ut discere
 Novas expediat, posthac pretio emtas meo.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS. SYRA.

PHILOTIS.

PER pol quam paucos reperias meretricibus
Fideles evenire amatores, Syra.

Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi?

Quam sancte! ut quivis facile posset credere,

Numquam illa viva ducturum uxorem domum.

Hem! duxit. Sy. Ergo propterea te sedulo

Et moneo, et hortor, ne cuiusquam misereat:

Quin spolies, mutiles, laceres, quemquam nacta sis.

Ph. Utin' eximium neminem habeam? *Sy.* Neminem:

Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,

Quin ita paret se, abs te ut blanditiis suis,

Quam minimo pretio suam voluptatem expleat.

Hiscine tu, amabo, non contra insidiabere?

Ph. Tamen pol eandem injurium est esse omnibus,

Sy. Injurium autem est ulcisci adversarios?

Aut qua via te captent, eadem ipsos capi?

Eheu me miseram! cur non aut istaec mihi

Aetas, et forma est, aut tibi haec sententia?

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

PARMENO.

SENEX si quaeret me, modo iste dicito

Ad portum, percontatum adventum Pamphili.

Audin', quid dicam, Scirte? si quaeret me, uti

Tum dicas: si non quaeret, nullus dixeris:

Alias ut uti possim causa hac integra.

Sed videon' ego Philotium? unde haec advenit?

Philotis, salve multum. *Ph.* O salve, Parmeno.

Sy. Salve mecastor, Parmeno. *Pa.* Et tu aedepol, Syra.

Die mihi, Philotis, ubi te oblectasti tam diu?

Pb. Minime quidem me oblectavi, quae cum milite 10

Corinthum hinc sum profecta inhumapissimo:

Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.

Pa. Aedepol te desiderium Athenarum arbitror,

Philotium, cepisse saepe: et te tuum

Consilium contempsisse. *Pb.* Non dici potest, 15

Quam cupida eram huc redeundi, abeundi a milite,

Vosque hic videndi, antiqua ut consuetudine

Agitarem libere inter vos convivium.

Nam illic haud licebat, nisi praefinito loqui,

Quae illi placerent. *Pa.* Haud opinor, commode 20

Finem statuuisse orationi militem.

Pb. Sed quid hoc negoti est, modo quae narravit mihi

Hic intus Bacchis? quod ego numquam credidi

Fore, ut hac ille viva posset animum inducere

Uxorem habere. *Pa.* Habere autem? *Pb.* Eho tu, an

non habet? 25

Pa. Habet: sed firmæ hae vereor ut sint nuptiae.

Pb. Ita Di Deaeque faxint, si in rem est Bacchidis.

Sed qui istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno,

Pa. Non est opus prolato: hoc percontarier

Desiste. *Pb.* Nempe ea causa, ut ne id fiat palam. 30

Ita me Di amabunt, haud propterea te rogo,

Ut hoc proferam: sed ut tacita mecum gaudeam.

Pa. Numquam dices tam commode, ut tergum meum

Tuam in fidem committam, *Pb.* Ah! noli, Parmeno.

Quasi tu non multo malis narrare hoc mihi, 35

Quam ego, quae percontor, scire, *Pa.* Vera haec praedicat:

Et illud mihi vitium est maximum, si mihi fidem

Das, te taciturnam, dicam. *Pb.* Ad ingenium redis,

Fidem do: loquere. *Pa.* Ausculta, *Pb.* Istic sum, *Pa.*

Hanc Bacchidem

Amabat, ut cum maxime, tum Pamphilus, 40

Quum pater, uxorem ut ducat, orare occipit;
 Et haec, communia omnium quae sunt patrum,
 Sese senem esse, dicere: illum autem unicum;
 Praesidium velle se senectuti suae.
 Ille primo se negare. sed postquam acrius
 Pater instat, fecit animi ut incertus foret;
 Pudorin', anne amor obsequeretur magis.
 Tundendo, atque odio denique effecit senex:
 Despondit ei gnatam huius vicini proxumi.
 Usque illud visum est Pamphilo neutiquam grave,
 Donec jam in ipsis nuptiis, postquam videt
 Paratas: nec moram ullam, quin ducat, dari:
 Ibi demum ita aegre tulit, ut ipsam Bacchidem,
 Si adesset, credo, ibi ejus commiseresceret.
 Ubicumque datum erat spatium solitudinis,
 Ut colloqui mecum una posset: Parmeno,
 Perii! quid ego egi? in quod me conjeci malum?
 Non potero hoc ferre, Parmeno. perii miser!
Ph. At te Di, Deaeque perdunt, cum istoc odio! *Laches.*
Pa. Ut ad pauca redeam, uxorem deducit domum. 60
 Nocte illa prima virginem non attigit.
 Quae consecuta est nox, eam nihilo magis.
Ph. Quid ais! cum virgine una adolescens cubuerit,
 Plus potus, illa se abstinere ut potuerit?
 Non verisimile dicis: nec verum arbitror. 65
Pa. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
 Nisi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.
Ph. Quid deinde fit? *Pa.* Diebus sane pauculis
 Post, Pamphilus me solum seducit foras;
 Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum fiet; 70
 Seque ante, quam eam uxorem duxisset domum,
 Sperasse, eas tolerare posse nuptias;
 Sed quam decrerim me non posse diutius
 Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,

Quin integram itidem reddam, ut accepi ab suis, 75
 Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.
Pb. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.
Pa. Hoc ego proferre, incommodum mihi esse arbitror:
 Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitii,
 Superbum est: sed illam spero, ubi hoc cognoverit, 80
 Non posse se mecum esse, abituram denique.
Pb. Quid interea? ibatne ad Bacchidem? *Pa.* Cotidie.
 Sed, ut sit, postquam hunc alienum ab sese videt,
 Maligna multo, et magis procax facta illico est.
Pb. Non aedepol mirum. *Pa.* Atqui ea res multo maxime
 Disjuncti illum ab illa; postquam et ipse se, 86
 Et illam, et hanc, quae domi erat, cognovit satis,
 Ad exemplum ambarum mores earum existimans.
 Haec, ita uti liberali esse ingenio decet,
 Pudens, modesta: incommoda, atque injurias 90
 Viri omnes ferre, et tegere contumelias.
 Hic, animus partim uxoris misericordia
 Devinctus, partim victus huius injuriis,
 Paullatim elapsus est Bacchidi: atque huc transtulit
 Amorem, postquam par ingenium nactus est. 95
 Interea in Imbro moritur cognatus senex
 Horunc. ea ad hos redibat lege hereditas.
 Eo amantem invitum Pamphilum extrudit pater.
 Relinquit cum matre hic uxorem. nam senex
 Rus abdidit se. huc raro in urbem commeat. 100
Pb. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiae?
Pa. Nunc audies. primo dies complusculos
 Bene conveniebat sane inter eas, interim
 Miris modis odisse coepit Sofstratam:
 Neque lites ullae inter eas, postulatio 105
 Numquam. *Pb.* Quid igitur? *Pa.* Si quando ad eam ac-
 cesserat
 Confabulatum, fugere e conspectu ilico:

ACTUS II. SCENA I.

387

Videre nolle: denique, ubi non quit pati,
 Simulat se a matre arcessi ad rem divinam. abiit.
 Ubi ibi est dies complures, arcessi jubet.
 Dixere causam tunc, nescio quam. iterum jubet.
 Nemo remisit. postquam arcessunt saepius,
 Aegram esse simulant mulierem: nostra ilico
 It visere ad eam. admisit nemo. hoc ubi senex
 Rescivit, heri ea causa rursus huc advenit:
 Patrem continuo convenit Philumenae.
 Quid egerint inter se; nondum etiam scio!
 Nisi sane curae est, quorsum eventurum hoc fiet.
 Habes omnem rem. pergam, quo coepi hoc iter:
Ph. Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite,
 Me esse illum conventuram. *Pa.* Di vortant bene,
 Quod agas! *Ph.* Vale. *Pa.* Et tu bene vale, Philotium!

ACTUS II. SCENA I.

LACHES. SOSTRATA.

LACHES.

PRÔ Deum atque hominum fidem! quod hoc genus
 est? quae haec est conjuratio? [omnia?
 Utin' omnes mulieres eadem aequae studeant, nolintque
 Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam
 reperiās?

Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus.
 Viris esse advorsas, aequae studium est: similis pertinacia est,
 In eodemque omnes mihi videntur ludo doctae ad malitiam.
 Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse satis certo scio.
So. Me miseram! quae nunc, quamobrem accuser, nescio.

La. Hem!

Tu nescis? *So.* Non, ita me Di bene ament! mi Laches:
 Itaque una inter nos agere aetatem liceat. *La.* Di mala
 prohibeant!

10

So. Meque abs te immerito esse accusatam, postmodum
relicifces. *La.* Scio.

Te immerito? an quidquam pro istis factis dignum te
dici potest?

Quae me, et te, et familiam dedecoras: filio luctum paras:
Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis adfines, facis:
Qui illum decenter dignum, suis cui liberos committerent.
Tu sola exorere, quae perturbes haec, tuâ impudentia.

So. Egone? *La.* Tu, inquam, mulier, quae me omnino la-
pidem, non hominem putas.

An, quia ruri crebro esse soleo, nescire arbitramini
Quo quisque pacto hic vitam vestrorum exigat? [*scio.*
Multo melius hic quae fiunt, quam illic, ubi sum assidue,
Ideo, quia, ut vos mihi domi eritis, proinde ego ero fama
foris. 21

Jampridem equidem audiui cepisse odium tui Philumenam;
Minimeque adeo mirum: et, ni id fecisset, magis mirum
foret.

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset domum.
Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc isses foras.
At vide, quam immerito aegritudo haec oritur mihi abs
te, *Sostrata*: 26

Rus habitatum abii, concedens vobis, et rei serviens;
Sumtus vestros otiumque ut nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, praeter aequom atque aetatem
meam.

Non te pro his curasse rebus, ne quid aegre esset mihi?
So. Non mea opera, neque pol culpa evenit. *La.* Immo
maxumè. 31

Sola hic fuisti: in te omnis haeret culpa sola, *Sostrata*.
Quae hic erant, curares: quum ego vos solvi curis caeteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias, non pudet?
Illius dices culpa factum. *So.* Haud equidem dico, mi
Laches. 35

La. Gaudeo, ita me Di ament! gnati causa, nam de te quidem

Satis scio, peccando detrimenti nihil fieri potest.

So. Qui scis, an ea causa, mi vir, me odisse adsimulaverit, Ut cum matre plus una esset? *La.* Quid ais? non signi hoc sat est,

Quod heri nemo voluit visentem ad eam te introadmittere?

So. Enim lassam oppido tum esse ajebant: eo ad eam non admissa sum. 41

La. Tuos esse ego illi mores morbum magis, quam ullam aliam rem, arbitror.

Et merito adeo: nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit Ducere uxorem: et quae vobis placita est conditio, datur. Ubiduxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem exigunt.

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. SOSTRATA.

PHIDIPPUS.

ET SI scio ego, Philumena, meum jus esse, ut te cogam, Quae ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus, faciam,

Ut tibi concedam: neque tuae libidini advorsabor.

La. Atque eccum Phidippum optume video. ex hoc jam scibo, quid fiet.

Phidippe, etsi ego meis me omnibus scio esse adprime obsequentem, 5

Sed non adeo, ut mea facilitas corrumpat illorum animos: Quod tu si idem faceres, magis in rem et nostram, et vestram id esset.

Nunc video in illarum potestate esse te. *Pb.* Heia vero!

La. Adii te heri de filia: ut veni, itidem incertum amisti. Haud ita decet, si perpetuam vis esse adfinitatem hanc, Celare te iras. si quid est peccatum a nobis, profer: 11 Aut ea refellendo, aut purgando: vobis corrigemus,

Te iudicē ipso. sin ea est causa retinendi apud vos;
Quia aegra est: tē mihi injuriam facere arbitror, Phidippē:
Si metuis, satis ut meae domi curetur diligenter. 15

At, ita me Di ament! haud tibi hoc concedo, etsi illi pa-
ter es,

Ut tu illam salvam magis velis, quam ego. id adeo gnati
causa,

Quem ego intellexi illam haud minus, quam se ipsum,
magnificare.

Neque adeo clam me est, quam esse eum graviter laturum
credam,

Hoc si reseierit: eo domum, studeo haec, prius quam ille,
ut redeat, 20

Ph. Laches, et diligentiam vōstram, et benignitatem
Novi: et quae dicis, omnia esse, ut dicis, animum induco.
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,
Si facere possim ullo modo. *La.* Quae res te facere id
prohibet?

Eho! num quidnam accusat virum? *Ph.* Minime. nam
postquam attendi 25

Magis, et vi coepi cogere, ut rediret, sancte adjurat,
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse aliis vitii est: ego sum animo leni natus.
Non possum advorsari meis. *La.* Hem! *Sostrata.* Sō.
Heu me miseram!

La. Certumne est istuc? *Ph.* Nunc quidem, ut videtur.
sed numquid vis? 30

Nam est, quod me transire ad forum jam oporteat. *La.*
Eo tecum una.

ACTUS II. SCENA III.

SOSTRATA.

AEDEPOL nae nos sumus mulieres inique aeque om-
nes invisae viris,

ACTUS III. SCENA I. 311

Propter paucas: quae omnes faciunt dignae ut videamur malo.

Nam, ita me Di ament! quod me accusat nunc vir, sum extra noxiam.

Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt, socrus Omnes esse iniquas. haud pol me quidem. nam numquam secus

Habui illam, ac si ex me esset nata; nec, qui hoc mihi eveniat, scio.

Nisi pol filium multis modis jam exspecto, ut redeat domum,

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS. PARMENO. MYRRHINA.

PAMPHILUS.

NEMINI ego plura acerba esse credo ex amore homini umquam oblata,

Quam mihi. heu me infelicem! hancine ego vitam parsi perdere?

Haccine causa ego eram tantopere cupidus redeundi domum?

Cui quanto fuerat praestabilius, ubiuis gentium agere aetatem,

Quam huc redire? atque haec ita esse, miserum me resciscere?

Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis objectus labos, Omne quod est interea tempus, prius quam id rescitum est, lucro est.

Par. At sic citius, qui te expedias his aerumnis, reperias. Si non redisses, hae irae factae essent multo ampliores:

Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio revertituras.

Rem cognosces: iram expedies: rursus in gratiam restitues:

Levia sunt haec, quae tu pergravia esse in animum induxti tuum.

Pa. Quid consolare me? an quisquam usquam gentium est aequae miser?

Prius quam hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amanti deditum:

Jam in hac re, ut taceam, cuius facile scitu est, quam fuerim miser;

Tamen numquam ausus sum recusare eam, quam mihi obtrudit pater.

Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea expediui animum meum:

Vixque huc contuleram; hem! nova res orta est, porro ab hac quae me abstrahat,

Tum matrem ex ea re me, aut uxorem in culpa inventurum arbitror,

Quod ita quum esse invenero, quid restat, nisi porro ut fiam miser? 20

Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet.

Tum uxori obnoxius sum; ita olim suo me ingenio per tulit.

Tot meas injurias! quae numquam in ullo patefecit loco.

Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno,

Unde ira inter eas intercessit, quae tam permanfit diu. 25

Par. Haud quidem hercle parvom, si vis vero veram rationem exsequi.

Non maxumas, quae maxumae sunt interdum irae, injurias

Faciunt. nam saepe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est;

Quum de eadem causa est iracundus factus inimicissimus.

Pueri inter sese quam pro levibus noxiis iras gerunt! 30

Quapropter? quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.

Itidem illae mulieres sunt ferme, ut pueri, levi sententia.
Fortasse unum aliquod verbum inter eas iram hanc con-
civerit.

Pa. Abi, Parmeno, intro; ac me venisse, nuntia. *Par.*

Hem! quid hoc est? *Pa.* Tace.

Trepidari sentio, et cursari rursum prorsum, *Par.* Age-
dum, ad fores. 35

Accede propius. hem! sensistin? *Pa.* Noli fabularier,

Prò Juppiter! clamorem audio. *Par.* Tute loqueris: me
vetas.

My. Tace, obsecro, mea gnata. *Pa.* Matris vox visa 'st
Philumena.

Nullus sum. *Par.* Qui dum? *Pa.* Perii! *Par.* Quam-

obrem? *Pa.* Nescio quod magnum malum

Profecto, Parmeno, me celas. *Par.* Uxorem Philumenam

Pavitare, nescio quid, dixerunt: id si forte est, nescio. 41

Pa. Interii! cur mihi id non dixti? *Par.* Quia non po-
teram una omnia.

Pa. Quid morbi est? *Par.* Nescio. *Pa.* Quid? nemon?
medicum adduxit? *Par.* Nescio.

Pa. Cesso hinc ire intro, ut hoc quamprimum, quidquid
est, certum sciam? [tam?

Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affec-
Nam si periculum ullum in te inest, periisse me una haud
dubium est. 46

Par. Non usus facto est mihi nunc hunc intro sequi:

Nam invisos omnes nos esse illis sentio,

Heri nemo voluit Sostratam intro admittere.

Si forte morbus amplior factus fiet, 50

Quod sane nolim, maxime heri causa mei:

Servom ilico introisse dicent Sostratae:

Aliquid tulisse comminiscentur mali,

Capiti atque aetati illorum! morbus qui auctus fiet.

Hera in crimen veniet, ego vero in magnum malum. 55

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILUS.

SOSTRATA.

NESCIO quid jamdudum audio hic tumultuari misera;
Male metuo, ne Philumenae magis morbus adgraveſcat;
Quod te, Aesculapi, et te, Salus, ne quid ſit hujus, oro!
Nunc ad eam viſam, *Par.* Heus! Soſtrata, *So.* Ehem!

Par. Iterum iſtinc excludere.

So. Ehem! Parmeno, tun' hic eras? perii! quid faciam
misera? 5

Non viſam uxorem Pamphili, cum in proxumo hic ſit
aegra?

Par. Non viſas? ne miſſas quidem viſendi cauſa quem-
quam,

Nam qui amat, cui odio ipſus eſt, bis facere ſtulte ducor:
Laborem inanem ipſus capit, et illi moleſtiam adfert.

Tum autem filius introiit videre, ut veniſſet, quid agat. 10

So. Quid ais! an veniſſet Pamphilus? *Par.* Veniſſet. *So.* Dis
gratiam habeo.

Hem! iſtoſ verbo animus mihi rediit, et cura ex corde
exceſſit.

Par. Jam ea de cauſa maxime nunc huc introire nolo.

Nam ſi remittent quidpiam Philumenae dolores,

Omnem rem narrabit, ſcio, continuo ſola ſoli, 15

Quae inter vos intervenit, unde ortum eſt inſitium irae.

Atque eccum video ipſum egredi. quam triſtis eſt! *So.*

O mi gnate!

Pa. Mea mater, ſalve! *So.* Gaudeo veniſſe ſalyom. ſalvan?

Philumena eſt? *Pa.* Meliuſcula eſt. *So.* Utinam iſtuc ita

Di faxint!

Quid tu igitur lacrimas? aut quid eſ tam triſtis? *Pa.*

Recte, mater. 20

So. Quid fuit tumulti? dic mihi. an dolor repente invaſit?

ACTUS III. SCENA III. 215

Pa. Ita factum est. *So.* Quid morbi est? *Pa.* Febris. *So.* Cotidiana? *Pa.* Ita ajunt.

I. fodes, intro; consequar jam te, mea mater. *So.* Fiat.

Pa. Tu pueris curre; Parmeno, obviam, atque his onera adjuncta.

Par. Quid! non sciunt ipsi viam, domum qua redeant?

Pa. Cessas?

25

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

NEQUEO mearum rerum initium ullum invenire idoneum,

Unde exordiar narrare, quae nec opinanti accidunt:

Partim quae perspexi his oculis, partim quae accepi auribus:

Qua me propter et animatum citius eduxi foras. 4

Nam modo me intro ut corripui timidus, alio suspicans

Morbo me visurum adfectam, ac sensi esse, uxorem: hei mihi!

[simul

Postquam me adspexere ancillae advenisse, ilico omnes

Laetae exclamant, venit! id quod me repente adspexerant.

Sed continuo voltum earum sensi immutari omnium,

Quia tam incommode illis fors obtulerat adventum meum.

Una illarum interea propere praecucurrit, nuntians, 11

Me venisse: ego ejus videndi cupidus, recta consequor.

Postquam introii, extemplo ejus morbum cognovi miser.

Nam neque, ut celari posset, tempus spatium ullum dabat:

Neque voce alia, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.

Postquam adspexi, ô facinus indignum! inquam: et corripui ilico 16

Me inde lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.

Mater consequitur. jam ut limen exirem, ad genua accidit,

Lacrumans misera: miseritum est. profecto hoc sic est, ut puto.

Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles
sumus.

20

Hanc habere orationem mecum a principio institit:

O mi Pamphile! abs te quamobrem haec abierit, causam
vides.

Nam vitium est oblatum virgini olim, ab nescio quo im-
probo.

Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret suum.
Sed cum orata ejus reminiscor, nequeo, quin lacrumem
miser.

25

Quaequae fors fortuna est, inquit, nobis quae te hodie
obtulit,

Per eam te obsecramus ambae, si jus, si fas est, uti
Adversa ejus per te tecta, tacitaque apud omnes fient.
Si umquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi
Pamphile:

Sine labore hanc gratiam, te, ut sibi des pro illa, nunc
rogat.

30

Caeterum de reducenda id facias, quod in rem sit tuam.
Parturire eam, neque gravidam esse ex te, solus conscius.
Nam ajunt tecum post duobus concubuisse eam mensibus.
Tum, postquam ad te venit, mensis agitur hic jam sep-
timus:

Quod te scire, ipsa indicat res. nunc si potis est, Pam-
phile,

35

Maxume volo, doque operam, ut clam eveniat partus pa-
trem:

Atque adeo omnes. sed si fieri id non potest, quin sen-
tiant,

Dicam abortum esse: scio, nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te recte eum natum putent.
Continuo exponetur. hic tibi nihil est quidquam incom-
modi:

40

Et illi miserae, indigne factam injuriam contexeris.

ACTUS III. SCENA IV. 417

Pollicitus sum: et servare in eo certum 'st, quod dixi, fidem.

Nam de reducenda, id vero neutiquam honestum esse arbitror:

Nec faciam: etsi amor me graviter, consuetudoque ejus tenet.

Lacrumo, quae posthac futura 'st vita, quum in mentem venit, 45

Solitudoque. O fortuna, ut numquam perpetuo es bona!
Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit.
Quem ego tum consilio missum feci: idem nunc huic operam dabo.

Adest Parmeno cum pueris: hunc minime 'st opus
In hac re adesse. nam olim soli credidi, 50
Ea me abstinuisse in principio, cum data est.
Vereor, si clamorem ejus hic crebro audiat,
Ne parturire intelligat. aliquo mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTUS III. SCENA IV.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILUS.

PARMENO.

AIN' tu, tibi hoc incommodum evenisse iter?

So. Non hercle verbis, Parmeno, dici potest

Tantum, quam re ipsa navigare incommodum 'st.

Par. Itane est? So. O fortunate! nescis quid mali

Praeterieris, qui numquam es ingressus mare. 5

Nam alias ut omittam miseras, unam hanc vide:

Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,

Cum interea semper mortem expectabam miser.

Ita usque adversa tempestate usi sumus.

Par. Odiosum! So. Haud clam me est. denique hercle
aufugerim 10

Potius, quam redeam, si eo mihi redeundum fiet.

E e

Par. Olim quidem te causae impellebant levēs,
 Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sofia.
 Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium.
 Ite intro: ego hunc adibo, si quid me velit. 15
 Here, etiam tu nunc hic stas? *Pa.* Equidem te exspecto.

Par. Quid est?

Pa. In arcem transcurso opus est. *Par.* Cui homini? *Pa.*
 Tibi.

Par. In arcem! quid eo? *Pa.* Callidemidem hospitem
 Myconium, qui mecum una advectus est, conveni.

Par. Perii! vovisse hunc dicam, si salvos domum 20
 Redisset umquam, ut me ambulando rumperet.

Pa. Quid cessas? *Par.* Quid vis dicam? an conveniam
 modo?

Pa. Immo, quod constitui me hodie conventurum eum,
 Non posse; ne me frustra illic exspectet. vola.

Par. At non novi hominis faciem. *Pa.* At faciam, ut
 noveris. 25

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, caesius,
 Cadaverosa facie. *Par.* Dii illum perdunt!

Quid, si non veniet? maneamine usque ad vesperum?

Pa. Maneto. curre. *Par.* Non queo: ita defessus sum.

Pa. Ille abiit. quid agam infelix? prorsus nescio, 30

Quo pacto hoc celem; quod me oravit Myrrha,na,
 Suae gnatae partum. nam me miseret mulieris.

Quod potero, faciam: tamen ut pietatem colam.

Nam me parenti potius, quam amoris obsequi

Oportet. atat! eccum Phidippum, et patrem 35

Video. horum pergunt. quid dicam hisce? incertus sum.

ACTUS III. SCENA V.

LACHES. PHIDIPPUS. PAMPHILUS.

LACHES.

DIXTIN' dudum, illam dixisse, sese exspectare filium?

Ph. Factum. *La.* Venisse ajunt: redeat. *Pa.* Quam causam dicam patri,

Quamobrem non reducam, nescio. *La.* Quem ego hic audiui loqui?

Pa. Certum obfirmare est viam me, quam decrevi persequi,

La. Ipse est, de quo hic agebam tecum. *Pa.* Salve, mi pater.

La. Gnate mi, salve. *Ph.* Bene factum te advenisse, Pamphile:

Atque adeo, quod maximum est, salvom atque validum,

Pa. Creditur.

La. Advenis modo? *Pa.* Admodum. *La.* Cedo, quid reliquit Phania,

Consobrinus noster? *Pa.* Sane hercle homo voluptati obsequens

Fuit, dum vixit: et qui sic sunt, haud multum heredem juvant.

Sibi vero hanc laudem relinquunt: vixit, dum vixit, bene.

La. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus una sententia?

Pa. Quidquid est id, quod reliquit, profuit. *La.* Immo obfuit:

Nam illum vivom, et salvom vellem. *Ph.* Impune optare istuc licet:

Ille reviviscet jam numquam. et tamen utrum malis, scio,

La. Heri Philumenam ad se arcessi hic jussit. dic jussisse te.

Ph. Noli fodere. jussi. *La.* Sed eam jam remittet. *Ph.*

Scilicet,

Pa. Omnem rem scio, ut sit gesta: adveniens audiui omnia,

La. At istos invidos Di perdant! qui haec libenter nuntiant.

Pa. Ego me scio cavisse, ne ulla merito contumelia

Fieri a vobis posset. idque si nunc memorare hic velim,

Quam fideli animo, et benigno in illam, et clementi fui,

Vere possum: ni te ex ipsa haec magis velim resciscere.

Namque eo pacto maxime apud te meo erit ingenio fides,
Quum illa, quae nunc in me iniqua est, aequa de me
dixerit, 25

Neque mea culpa hoc discidium evenisse, id testor Deos!
Sed quando sese esse indignam deputat matri meae,
Cui concedat, cujusque mores toleret sua modestia;

Neque alio pacto componi potest inter eas gratia; 29
Segreganda aut mater a me est, Phidippe, aut Philumena.
Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi.

La. Pamphile, haud invito ad aures sermo mihi accessit tuus,
Quum te postputasse omnes res prae parente intelligo.
Verum vide; ne impulsus ira prave insistas, Pamphile.

Pa. Quibus iris impulsus nunc in illam iniquos fieri? 35
Quae numquam quidquam erga me commerita 'st, pater,
Quod nollem: et saepe, quod vellem, meritam scio.

Amoque, et laudo, et vehementer desidero.

Nam fuisse erga me miro ingenio, expertus sum;

Illique exopto, ut reliquam vitam exigit 40

Cum eo viro, me qui sit fortunatior:

Quandoquidem illam a me distrahit necessitas.

Ph. Tibi id in manu est, ne fiat. *La.* Si sanus fies,

Jube illam redire. *Pa.* Non est consilium, pater.

Matris servibo commodis. *La.* Quo abis? mane; 45

Mane, inquam. quo abis? *Ph.* Quae haec est pertinacia?

La. Dixin?, Phidippe, hanc rem aegre laturum esse eum?

Quamobrem te orabam, filiam ut remitteres.

Ph. Non credidi aedepol adeo inhumanum fore.

Ita nunc is sibi me supplicaturum putat? 50

Si est, ut velit reducere uxorem, licet:

Sin alio est animo; renumeret dotem huc; eat!

La. Ecce autem! tu quoque proterve iracundus es.

Ph. Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.

La. Decedet jam ira haec: etsi merito iratus est. 55

Ph. Quia paullulum vobis accessit pecuniae,

Sublati animi sunt. *La.* Etiam mecum litigas?

Ph. Deliberet, renuntietque hodie mihi,

Velitne, an non: ut alii, si huic non sit, fiet.

La. Phidippe, ades! audi paucis. abiit. quid mea? 60

Postremo inter se transigant ipsi, ut lubet:

Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtemperant:

Quae dico, parvi pendunt. porto hoc jurgium

Ad uxorem, cujus haec fiunt consilio omnia:

Atque in eam hoc omne, quod mihi aegre 'st, evomam.

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPUS.

MYRRHINA.

PERII! quid agam? quo me vortam? quid viro meo respondebo

Misera? nam audivisse vocem pueri visu' 'st vagientis:

Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam.

Quod si rescierit peperisse eam, id qua causa clam me habuisse

Dicam? non aedepol scio. 5

Sed ostium eonecepuit! credo, ipsum ad me exire. nulla sum!

Ph. Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.

Atque eccam video! quid ais Myrrhina? heus! tibi dico,

My. Mihine, mi vir?

Ph. Vir ego tuus sum? tun' virum me, aut hominem deputas adeo esse?

Nam si utrumvis horum, mulier, umquam tibi visus forem,

Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. *My.* Quibus?

Ph. At rogitas? 11

Peperit filia. hem! taces? ex quo? *My.* Istuc patrem rogare est aequom?

Perii! ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum,
obsecro? [miror,

Ph. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter. sed de-
Quid sit, quamobrem tantopere omnes nos celare volueris
Partum: praesertim quum et recte, et tempore suo pe-
pererit, 16

Adeon' pervicaci esse animo, ut puerum praeoptares perire,
Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac scires:
Potius, quam advorsum animi tui lubidinem esset cum illo
nupta?

Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quae te est
penes. 20

My. Misera sum. *Ph.* Utinam sciam ita esse istuc. sed
nunc mihi in mentem venit,

Ex hac re, quod locuta es olim, quum illum generum
cepimus.

Nam negabas nuptam posse filiam tuam te pati
Cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.

My. Quamvis causam hunc suspicari, quam ipsam veram,
mavolo, 25

Ph. Multo prius scivi, quam tu, illum amicam habere,
Myrrhina:

Verum id vitium numquam decrevi esse ego adolescentiae:
Nam id omnibus innatum 'st, at pol jam aderit, se quo-
que etiam quum oderit.

Sed, ut olim te ostendisti, eadem esse, nihil cessavisti us-
que adhuc:

Ut filiam ab eo abduceres; neu, quod ego egissem, esset
raturum. 30

Id nunc res indicium haec facit, quo pacto factum volueris,

My. Adeon' me esse pervicacem censes, cui mater siem,
Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?

Ph. Tun' prospicere, aut judicare nostram in rem quod
sit, potes?

Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret 35
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. quid tum postea,
Si modeste ac raro hoc fecit? nonne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quam dare operam, id scire, qui nos
oderit?

Nam si is posset ab ea sese derepente avellere,
Quicum tot consueisset annos: non eum hominem ducerem;
Nec virum satis firmum gnatae. *My.* Mitte adolescentem,
obsecro, 41

Et quae me peccasse ais. abi: solum solus conveni.
Roga, velitne; an non, uxorem. si est, ut dicat velle se;
Redde. sin est autem, ut nolit, recte ego consului meae.
Ph. Si quidem ille ipse non volt, et tu sensisti esse in eo,
Myrrhina, 45

Peccatum: aderam, cujus consilio ea par fuerat prospici.
Quamobrem incendor ira, esse ausam facere haec te in-
jussu meo.

Interdico, ne extulisse extra aedes puerum usquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem: 49
Ibo intro, atque edicam servis, ne quoquam efferri sinant.
My. Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere:
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut fiet, resciverit;
Non, aedepol, clam me est: quum hoc, quod levius est,
tam animo iracundo tulit.

Nec, qua via sententia ejus possit mutari, scio.
Hoc mihi unum ex plurimis miseris reliquum fuerat
malum, 55

Si puerum, ut tollam, cogit, cujus nos qui sit, nescimus,
pater.

Nam quum compressa est gnata, forma in tenebris nosci
non quita est:

Neque detractum ei est quidquam, qui posset post nosci,
qui fiet. [lum.

Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens anu-

Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius
Celare, quum sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA. PAMPHILUS.

SOSTRATA.

NON clam me est, gnate mi, tibi me esse suspectam, ux-
orem tuam

Propter meos mores hinc abisse: et si ea dissimulas sedulo.
Verum, ita me Di ament, itaque obtingant ex te, quae
exopto mihi,

Ut numquam sciens commerui, merito ut caperet odium
illa mei:

Teque ante quam me amare rebar, ei rei firmasti fidem.
Nam mihi intus tuus pater narravit modo, quo pacto me
habueris 6

Praepositam amoris tuo. nunc tibi me certum est contra
gratiam

Referre, ut apud me praemium esse positum pietati scias.
Mi Pamphile, hoc et vobis, et meae commodum famae
arbitror: 9

Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decrevi patre;
Ne mea praesentia obstet, neu causa ulla restet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. *Pa.* Quaeso, quid istuc
consilii est?

Illius stultitia victa, ex urbe tu rus habitatum migres?
Non facies: neque finam, ut, qui nobis, mater, maledic-
tum velit,

Mea pertinacia esse dicat factum, haud tua modestia. 15
Tum tuas amicas te, et cognatas deferere, et festos dies,
Mea causa, nolo. *So.* Nihil pol jam res istaec mihi volup-
tatis ferunt:

Dum aetas, tempus tulit, perfuncta satis sum: satias jam
tenet

Studiorum istorum. haec mihi nunc cura est maxima, ut
ne cui meae 19

Longinquitas aetatis obstet, mortemve expectet meam.
Hic video me esse invisam immerito: tempus est concedere.
Sic optime, ut ego opinor, omnes causas praecidam om-
nibus:

Et me hae suspicione exsolvam, et illis morem gesserō.
Sine me, obsecro, hoc effugere, vulgus quod male audit
mulierum.

Pa. Quam fortunatus caeteris sum rebus, absque una
hac foret: 25

Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem! *So.*
Obsecro, mi Pamphile;

Non tute incommodam rem, ut quaeque est, in animum
inducas pati?

Si caetera sunt ita, ut vis, itaque ut esse ego illam existumo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi: reduce illam. *Pa.* Vae
misero mihi!

So. Et mihi quidem! nam haec res non minus me male
habet, quam te, gnate mi. 30

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILUS.

LACHES.

QUEM cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans
accepi, uxor.

Istuc est sapere, qui, ubicumque opus sit, animum possis
flectere:

Quod faciundum fortasse sit post, idem hoc nunc si feceris.

So. Fors fuat pol! *La.* Abi rus ergo hinc: ibi ego te, et
tu me feres.

So. Spero ecastor. *La.* I ergo intro, et compone, quae
tecum simul 5

Ferantur. dixi. *So.* Ita ut jubes, faciam. *Pa.* Pater.

La. Quid vis, Pamphile? *Pa.* Hinc abire matrem? minime. *La.* Quid ita istuc vis?

Pa. Quia de uxore incertus sum etiam, quid sim facturus.

La. Quid est?

Quid vis facere, nisi reducere? *Pa.* Equidem cupio: et vix contineor.

Sed non minuam meum consilium. ex usu quod est, id persequar. 10

Credo ea gratia concordēs magis, si non reducam, fore.

La. Nescias. verum id tua refert nihil, utrum illae fecerint.

Quando haec abierit. odiosa haec est aetas adoleseentulis.

E medio aequom excedere est. postremo jam nos fabulae

Sumus, Pamphile, senex, atque anus. 15

Sed video Phidippum egredi per tempus, accedamus.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIPPUS. LACHES. PAMPHILUS.

PHIDIPPUS.

TIBI quoque aedepol iratus sum, Philumena,

Graviter quidem: nam hercle abs te factum 'st turpiter.

Et si tibi causa est de hac re, mater quae te impulit:

Huic vero nulla est. *La.* Opportune te mihi,

Phidippe, in ipso tempore ostendis. *Ph.* Quid est? 5

Pa. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?

La. Dic filiae, rus concessuram hinc Sostratam:

Ne revereatur, minus jam quo redeat domum. *Ph.* Ah!

Nullam de his rebus culpam commeruit tua:

A Myrrhina haec sunt mea uxore exorta omnia. 10

Mutatio fit: ea nos perturbat, Laches.

Pa. Dum ne reducam, turbent porro, quam velint.

Ph. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,

Adfinitatem hanc sane perpetuam volo.

Sin est, ut aliter tua fiet sententia, 15

Accipias puerum. *Pa.* Sensit peperisse. occidi!

La. Puerum! quem puerum? *Pb.* Natus est nobis nepos.

Nam abducta a vobis praegnans fuerat filia,
Neque fuisse praegnantem umquam ante hunc scivi diem.

La. Bene, ita me Di ament! nuncias; et gaudeo, 20

Natum illum, et tibi illam salvam. sed quid mulieris
Uxorem habes? aut quibus moratam moribus?

Nosne hoc celatos tam diu? nequeo satis,

Quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.

Pb. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi, Laches.

Pa. Etiam si dudum fuerat ambiguum hoc mihi: 26

Nunc non est; quum eam consequitur alienus puer.

La. Nulla tibi, Pamphile, hic jam consultatio 'st.

Pa. Perii! *La.* Hunc videre saepe optabamus diem,
Quum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem. 30

Evenit. habeo gratiam Dis. *Pa.* Nullus sum!

La. Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi.

Pa. Pater, si ex me illa liberos vellet sibi,

Aut se esse mecum nuptam; satis certo scio,
Non me clam haberet, quod celasse intelligo. 35

Nunc, quum ejus alienum esse a me animum sentiam,

Nec conventurum inter nos posthac esse arbitror:

Quamobrem reducam? *La.* Mater quod suasit sua,

Adolescens mulier fecit. mirandumne id est?

Censen' te posse reperire ullam mulierem, 40

Quae careat culpa? an quia non delinquent viri?

Pb. Vosmet videte jam, Laches, et tu Pamphile,

Remissan' opus sit vobis, an reducta domum.

Uxor quid faciat, in manu non est mea:

Neutra in re vobis difficultas a me erit. 45

Sed quid faciemus puero? *La.* Ridicule rogas:

Quidquid futurum 'st, huic suum reddas scilicet,

Ut alamus nostrum. *Pa.* Quem ipse neglexit pater,

Ego alam? *La.* Quid dixti? echo! an non alemus, Pamphile?

Prodemus, quaeso, potius? quae haec amentia est? 50

Enimvero prorsus jam tacere non queo :
 Nam cogis ea, quae nolo, ut praesente hoc loquar.
 Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me ?
 Aut quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum ?
 Primum, hanc ubi dixi causam, te propter tuam 55
 Matrem non posse habere hanc uxorem domi :
 Pollicita est ea, se concessuram ex aedibus.
 Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi causam vides ;
 Puer quia clam te est natus, naetus alteram es.
 Erras, tui animi si me esse ignarum putas. 60
 Aliquando tandem huc animum ut adjungas tuum,
 Quam longum spatium amandi amicam tibi dedi ?
 Sumtus, quos fecisti in eam, quam animo aequo tuli ?
 Egi, atque pravi tecum, uxorem ut duceres,
 Tempus dixi esse. impulsu duxisti meo. 65
 Quae tum, obsecutus mihi, fecisti, ut decuerat ;
 Nunc animum rursus ad meretricem induxti tuum :
 Cui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam.
 Nam in eandem vitam te revolutum denuo
 Video esse. *Pa.* Mene ? *La.* Te ipsum. Et facis injuriam,
 Quum fingis falsas causas ad discordiam, 71
 Ut cum illa vivas, testem hanc quum abs te amoveris.
 Sensitque adeo uxor : nam ei causa alia quae fuit,
 Quamobrem abs te abiret ? *Ph.* Plane hic divinat : nam
 id est.
Pa. Dabo jusjurandum, nihil esse istorum, tibi. *La.* Ah !
 Reduc uxorem : aut, quamobrem non opus sit, cedo. 76
Pa. Non est nunc tempus. *La.* Puerum accipias ; nam is
 quidem
 In culpa non est. post de matre videro.
Pa. Omnibus modis miser sum : nec, quid agam, scio :
 Tot me nunc rebus miserum concludit pater. 80
 Abibo hinc, praesens quando promoveo parum :
 Nam puerum injussu, credo, non tollent meo ;

Praefertim in ea re quum sit mihi adjutrix socrus.

La. Fugis? hem! nec quidquam certi respondes mihi?

Num tibi videtur esse apud sese? sine.

85

Puerum, Phidippe, mihi cedo; ego alam. *Ph.* Maxume.

Non mirum fecit uxor, si hoc aegre tulit.

Amarae mulieres sunt: non facile haec ferunt.

Propterea haec ira 'st. nam ipsa narravit mihi.

Id ego hoc praesente tibi nolebam dicere:

90

Neque ei credebam primo: nunc vero palam est.

Nam omnino abhorrere animum huic video a nuptiis.

La. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consilii?

Ph. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam censeo.

Oremus, accusemus gravius, denique

95

Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.

La. Faciam ut mones. cho! puer, curre ad Bacchidem hanc

Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.

Et te oro porro in hac re adjutor sis mihi. *Ph.* Ah!

Jamdudum dixi, idemque nunc dico, Lache:

100

Manere adfinitatem hanc inter nos volo,

Si ullo modo est ut possit, quod spero fore.

Sed visne adesse me una, dum istam convenis?

La. Immo vero abi; aliquam puero nutricem para.

ACTUS V. SCENA I.

BACCHIS. LACHES.

BACCHIS.

NON hoc de nihilo 'st, quod Laches me nunc con-
ventam esse expetit: [velit,

Nec pol me multum fallit: quin, quod suspicor, sit, quod

La. Videndum est, ne minus propter iram hanc impe-
trem, quam possem;

Aut ne quid faciam plus, quod post me minus fecisse satius sit.

Aggrediar. Bacchis, salve! *Ba.* Salve! *Laches.* *La.*
Credo, aedepol, te 5

Nonnihil mirari, Bacchis, quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare iussi.

Ba. Ego, pol, quoque etiam timida sum, quum venit mihi in mentem quae sim:

Ne nomen mihi quaestus obftet apud te: nam mores facile tutor.

La. Si vera dicis, nihil tibi est a me pericli, mulier:

Nam ea jam aetate sum, ut non fiet peccato mihi ignosci aequom, 10

Quo magis omnes res cautius, ne temere faciam, adcurro. Nam si id facis, facturave es, bonas quod par est facere; inscitum,

Offerre injuriam tibi me immerenti, iniquom est.

Ba. Est magna, ecastor, gratia de istac re, quam tibi habeam. [profit,

Nam qui post factam injuriam se expurget, parum mihi

Sed quid istuc est? *La.* Meum receptas filium ad te Pamphilum. *Ba.* Ah! 16

La. Sine dicam. uxorem hanc prius quam duxit, vostrum amorem pertuli.

Mane. nondum etiam dixi id, quod volui. hic nunc uxorem habet:

Quaere alium tibi amicum firmiorem, dum tempus consulendi est.

Nam neque ille hoc animo erit aetatem: neque pol tu eadem istac aetate. 20

Ba. Quis id ait? *La.* Socrus. *Ba.* Mene? *La.* Te ipsam: et filiam abduxit suam:

Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui est, extinguere.

Ba. Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem
fidem,

Sanctius quam jusjurandum, id pollicerer tibi, Lache,
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, a me Pamphi-
lum. 25

La. Lepida es. sed scin', quid volo potius, fodes, facias?

Ba. Quid vis? cedo. [idem

La. Eas ad mulieres huc intro; atque istuc jusjurandum
Polliceari illis: exple animum iis, teque hoc crimine expedi.

Ba. Faciam: quod pol, si esset alia ex hoc quaestu, haud
faceret, scio,

Ut de tali causa nuptae mulieri se ostenderet. 30

Sed nolo falsa fama esse gnatum suspectum tuum:

Nec leviozem vobis, quibus est minime aequom, viderier
Immerito. nam meritis de me est, quod queam, illi ut
commodem. [didit.

La. Facilem benevolumque lingua tua jam tibi me red-
Nam non sunt solae arbitratae hae: ego quoque etiam
credidi. 35

Nunc quum ego te esse praeter nostram opinionem comperi:

Fac eadem ut sis porro; nostra utere amicitia; ut voles.

Aliter si facias. sed reprimam me, ne aegre quidquam ex
me audias.

Verum te hoc moneo unum: qualis sim amicus, aut quid
possem, [dulo.

Potius quam inimicus, periculum facias. *Ba.* Faciam se-

ACTUS V. SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. BACCHIS.

PHIDIPPUS.

NIHIL apud me tibi

Deseri patiar: quin, quod opus sit, benigne praebeatur.

Sed quum tu satura, atque ebria eris, puer ut satur sit,
facito.

La. Noster socer, video, venit: puero nutricem adduxit, Phidippe, Bacchis dejerat perfancte. *Ph.* Haecine ea est? *La.* Haec est. 5

Ph. Nec, pol, istae metuunt Deos: neque has respicere Deos opinor.

Ba. Ancillas dedo: quo lubet cruciatu per me exquire. Haec res hic agitur, Pamphilo, me facere ut redeat uxor, Oportet. quod si perficio, non poenitet me famae,

Solam fecisse id, quod aliae meretrices facere fugitant.

La. Phidippe, nostras mulieres suspectas fuisse falso 11

Nobis, in re ipsa invenimus. porro hanc nunc experiamur.

Nam si compererit crimini tua se falso uxor credidisse,

Missam iram faciet. sin autem est ob eam rem iratus gnatus,

Quod peperit uxor clam; id leve est: cito ab eo haec ira abscedet. 15

Profecto in hac re nihil mali est, quod sit discidio dignum.

Ph. Velim quidem hercle. *La.* Exquire: adest: quod satis sit, faciet ipsa.

Ph. Quid mihi istaec narras? an, quia non tute ipse dudum audisti,

De hac re animus meus ut sit, Laches? illis exple modo animum.

La. Quaeso aedepol, Bacchis, mihi quod es pollicita tute, ut serves. 20

Ba. Ob eam rem vis ergo intro eam? *La.* I, atque exple animum iis, ut credant.

Ba. Eo: etsi scio, pol, iis fore meum conspectum invisum hodie:

Nam nupta meretrici hostis est, a viro ubi segregata est.

La. At hae amicae erunt, ubi, quamobrem adveneris, resciscent.

Ph. At easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognoverint. 25

Nam illas errore, et te simul suspicione exsolves.

Ba. Perii! pudet Philumenaë. sequimini me huc intro
ambae.

La. Quid est; quod mihi malim; quam quod huic intel-
ligo evenire:

Ut gratiam ineat sine suo dispendio, et mihi profit? 29
Nam si est, ut haec nunc Pamphilum vere ab se segregarit:
Scit sibi nobilitatem ex eo, et rem natam, et gloriam esse:
Referetque gratiam ei; unaque nos sibi opera amicos
junget:

ACTUS V. SCENA III.

PARMENO. BACCHIS.

PARMENO.

AEDEPOL nae meam herus esse operam deputat par-
vi pretii,

Qui ob rem nullam misit, frustra ubi totum sededi diem,
Myconium hospitem dum exspecto in arce Callidentidem.
Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque venerat,
Accedebam: adolescens, dic dum; quaeso, es tu Myconius?
Non sum. at Callidemides? non. hospitem eequem Pam-
philum [arbitror.

Hic habes? omnes negabant. neque eum quemquam esse
Denique hercle jam pudebat. abii. sed, quid Bacchidem
Ab nostro adfines exeuntem video? quid huic hic est rei?

Ba. Parmeno, opportune te offers. propere curre ad
Pamphilum. 10

Pa. Quid eo? *Ba.* Dic me orare, ut veniat. *Pa.* Ad te?

Ba. Immo ad Philumenaë. [desinas.

Pa. Quid rei est? *Ba.* Tua quod nihil refert, percontari

Pa. Nihil aliud dicam? *Ba.* Etiam: cognosse anulum il-
lum Myrrhinam

Gnatae suae fuisse, quem ipse olim mihi dederat. *Pa.* Scio.

Tantumne est? *Ba.* Tantum. aderit continuo, hoc ubi
ex te audierit. 15

Sed cessas? *Pa.* Minime equidem: nam hodie mihi potestas haud data 'st;

Ita cursando, atque ambulando totum hunc contrivi diem,
B. Quantam obtuli adventu meo laetitiam Pamphilo hodie!
 Quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!
 Gnatum ei restituo, qui pene harum, ipsiusque opera periit:
 Uxorem, quam numquam est ratus posthac se habiturum;
 reddo: 21

Qua re suspectus suo patri, et Phidippo fuit, exsolvi.
 Hic adeo his rebus anulus fuit initium inveniundis.
 Nam memini, abhinc menses decem fere, ad me nocte prima
 Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenum,
 Cum hoc anulo. extimui ilico. mi Pamphile, inquam, amabo. [nactus?

Quid exanimatus es, obsecro? aut unde anulum istum
 Dic mihi. ille alias res agere se simulare. postquam video,
 Nescio quid suspicari magis coepi: instare, ut dicat.
 Homo se fatetur vi, in via, nescio quam compressisse: 30
 Dicitque sese illi anulum, dum luctat, detraxisse. [tem.
 Eum haec cognovit Myrrhina in digito modo me habentem.
 Rogat, unde sit? narro omnia haec. inde 'st cognitio facta,
 Philumenam compressam esse ab eo, et filium inde hunc
 natum.

Haec tot propter me gaudia illi contigisse laetor. 35
 Etsi hoc meretrices aliae nolunt. neque enim est in rem
 nostram,

Ut quisquam amator nuptiis laetetur. verum, ecastor,
 Numquam animum quaesti gratia ad malas adducam
 partes. [comi.

Ego, dum illo licitum 'st, usa sum benigno, et lepido, et
 Incommode mihi nuptiis evenit. factum fateor. 40
 At, pol, me fecisse arbitror, ne id merito mihi eveniret.
 Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda aequom 'st ferre.

ACTUS V. SCENA IV.

PAMPHILUS. PARMENO. BACCHIS.

PAMPHILUS,

VIDE, mi Parmeno, etiam fodes, ut mihi haec certa et clara attuleris:

Ne me in breve conjicias tempus, gaudio hoc falso frui,

Par. Visum est. *Pa.* Certen' ? *Par.* Certo. *Pa.* Deus sum, si hoc ita est. *Par.* Verum reperiēs.

Pa. Manedum, fodes. timeo, ne aliud credam, atque aliud nunties. [rhinam,

Par. Maneo. *Pa.* Sic te dixisse, opinor, invenisse Myr-Bacchidem anulum suum habere. *Par.* Factum. *Pa.* Eum, quem olim ei dedi: 6

Eaque hoc te mihi nuntiare jussit. itane est factum?

Par. Ita, inquam.

Pa. Quis me est fortunatior, venustatisque adeo plenior? Egon' te pro hoc nuntio quid donem? quid? quid? nescio,

Par. At ego scio. *Pa.* Quid? *Par.* Nihil enim. 10

Nam neque in nuntio, neque in me ipso, tibi boni quid sit, scio.

Pa. Egon', qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris, [tum putas,

Sinam sine munere a me abire? ah! nimium me ingra-Sed Bacchidem, eccam, video stare ante ostium!

Me exspectat, credo: adibo. *Ba.* Salve, Pamphile. 15

Pa. O Bacchis! ô mea Bacchis! servatrix mea. [facis:

Ba. Bene factum, et volupe'st. *Pa.* Factis, ut credam,

Antiquamque adeo tuam venustatem obtines,

Ut voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quocumque advenēris,

Semper fiet. *Ba.* Ac tu, ecastor, morem antiquom, atque ingenium obtines: 20

Ut unus hominum homo te vivat nusquam quisquam blandior.

Pa. Ha! ha! he! tun' mihi istuc? *Ba.* Recte amasti,
Pamphile, uxorem tuam:

Nam numquam ante hunc diem meis oculis eam, quod
nossem, videram.

Perliberalis visa 'st. *Pa.* Dic verum. *Ba.* Ita me Di a-
ment! Pamphile.

Pa. Dic mihi, harum rerum numquid dixti jam patri?

Ba. Nihil. *Pa.* Neque opus est: 25

Adeo mutito: placet, non fieri hoc itidem, ut in Co-
moediis: [sciscere,

Omnia omnes ubi resciscunt: hic, quos par fuerat re-
Sciunt: quos non autem aequom 'st scire, neque rescis-
cent, neque scient,

Ba. Immo etiam, hoc qui occultari facilius credas, dabo,
Myrrhina ita Phidippo dixit, iurijurando meo 30

Se fidem habuisse, et propterea te sibi purgatum. *Pa.*
Optume 'st:

Speroque hanc rem esse eventuram nobis ex sententia.

Par. Here, licetne scire ex te, hodie quid sit, quod feci boni?

Aut quid istuc est, quod vos agitis? *Pa.* Non licet. *Par.*
Tamen suspicor.

Egone hunc ab Orco mortuum? quo pacto? *Pa.* Nescis,
Parmeno, 35

Quantum hodie profueris mihi, et ex quanta aerumna
extraxeris.

Par. Immo vero scio; neque hoc imprudens feci. *Pa.*
Ego istuc satis scio.

Par. An temere quidquam Parmenonem praetereat,
quod facto usus sit?

Pa. Sequere me intro, Parmeno. *Par.* Sequor, equidem
plus hodie boni

Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem umquam,
Plaudite! 40

CALLIOPIUS RECENSUI.
FINIS HECYRAE.

P U B L I I
T E R E N T I I
P H O R M I O.

ACTA LUDIS ROMANIS. L. POSTUMIO ALBINO, L.
CORNELIO MERULA AEDILIB. CURULIB. EGERE
L. AMBIVIVS TURPIO, L. ATILIUS PRAENESTINUS,
MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI. TIBIIS IMPARIB,
TOTA GRAECA APOLLODORU EPIDICAZOMENOS.
FACTA EST IV. C. FANNIO, M. VALERIO. COSS.

P E R S O N A E.

PROLOGUS.

ANTIPHO, adolescens, filius
Demiphonis.

CHREMES, senex, frater De-
miphonis.

CRATINUS, advocatus,

CRITO, advocatus.

DAVUS, servus incerti heri.

DEMIPHO, senex, frater Chre-
metis.

DORIO, leno.

GETA, servus Demiphonis.

HEGIO, advocatus.

NAUSISTRATA, matrona,
uxor Chremetis.

PHAEDRIA, adolescens, filius
Chremetis.

PHORMIO, parasitus.

SOPHRONA, nutrix Phanii.

P E R S O N A E M U T A E.

DORCIUM, ancilla.

PHANIUM, adolescentula, filia Chremetis.

C. SULPITII APOLLINARIS
P E R I O C H A
I N
T E R E N T I I P H O R M I O N E M.

CHREMETIS frater aberat peregre Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem, et filiam;
Athenis aliam conjugem: et amantem unice
Gnatum fidicinam. Mater e Lemno advenit
Athenas. moritur. Virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Quum amaret, opera Parasiti uxorem accipit.
Pater et Chremes reversi, fremere, dein minas
Triginta dant Parasito, ut illam conjugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antipho, a patruo agnitam,

M. ANT. MURETI
A R G U M E N T U M.

CHREMES, et Demipho, fratres Athenienses erant,
Chremes Athenis uxorem divitem, ac bene dotatam
duxerat Nausistratam: et ex ea susceperat filium Phaedri-
am. Habebat Nausistrata, praeter caeteras opes, opima
praedia in Lemno. Eo igitur Chremes quotannis, ad ea lo-
canda, capiendosque fructus, commorabatur. Dum illic residet,
pauperulae cujusdam mulieris amore correptus, eam quo-
que ducit uxorem, et ex ea suscipit filiam Phanium: ac ne
res emanaret, commutato nomine, Stilphonem se Lemni vo-
cari jubet. Detrahebat autem e fructibus praediorum uxoris

Atheniensis, quantum satis esset ad illam aliteram una cum filia nutriendam: deinde Athenas reversus, aut calamitatem, aut vilitatem, aut tale aliquid causabatur. Erat Demipponi filius Antiphoi. Quum igitur Phanium quindecim jam haberet annos, conveniunt inter se Chremes et Demipho, ut Chremes quidem et Lemniam uxorem, et Phanium Athenas clanculum adduceret; Demipho vero Phanium filio suo uxorem daret. Ejus rei causa proficiscitur in Lemnum Chremes. Eodem tempore accidit, ut Demipponi quoque iter esset in Ciliciam. Abeuntes ambo, Gotae (is Demipponis servus erat) filias committunt suos. Profectis senibus, Phaedria se statim Citharistriae cujusdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quod, qui a lenone emeret, quod daret, nihil habebat. Interea uxor o Lemna, quae, propter paupertatem, viri diutius forte, quam solebat, morantis adventum expectare non posset, conscensa navi, Athenas una cum filia et nutrice ipsius venit: quaerunt Stilphonem frustra. Athenis, qui quemquam eo nomine nossent, reperiebatur nemo. Ibi mater (tanta eam aegritudo ceperat) moritur. Et funus una cum nutrice procurantem Phanium quum adspexisset Antipho, subito amore illius exarsit. Venit ad nutricem postridie, ut ejus sibi copiam faceret, obsecrans: illa se, nisi puellam uxorem duceret, facturam negat. Illi, quum et quidvis facere cuperet, et patrem absentem vereretur, parasitus Phormio hoc consilium dedit. Lex erat Athenis, ut orbas puellas, qui eis genere proximi essent, ducere, aut, si id nolent, dotem eis dare cogerentur. Ego, inquit parasitus, simulabo, me patri virginis amicum fuisse, ideoque causam illius suscipere: vocabo te in judicium, tamquam illius cognatum, tecumque lege agam, ut eam ducas. Tu ita te defendes, ut mihi facilem victoriam praebeas: ita condemnabere. Sic fiet, ut et tu potiaris tua, et patre reverso, paratam excusationem habeas. Ita sunt omnia, ut parasitus suaserat. Confectis jam nuptiis, eodem die ambo redeunt senes: turbari

uterque: ille, quod filius indotatam uxorem, se absente, duxisset: hic, quod vereretur, ne, erepta sibi hac collocandae filiae occasione, tota res fieret palam. Eo ipso die, leno, Citharistriae, quam Phaedria amabat, dominus, nisi sibi pro ea triginta minae darentur, venditutum se eam, minitabatur. Ad eas conficiendas hunc fallaciam Geta confingit: ait senibus, se cum Phormione collocutum: Phormionem vero, si sibi dotis triginta minae darentur, paratum eam uxorem accipere, quam duxisset Antipho. Eam pecuniam Demipho et Chremete sumtam numerat Phormioni: is eam Phaedriae, Phaedria lenoni pro amica tradit. Quum haec jam confecta essent, agnoscitur Phanium. Ibi vero senes gaudere, quod, quas nuptias ipsi facere moliebantur, eae ipsis absentibus, atque inscientibus, factae essent. Sed dolebant, sibi periiisse triginta minas. Eas dum a Phormione, primo blanditiis, postea etiam per vim eripere conantur; Phormio, qui jam de duabus Chremetis uxoribus, deque tota re intellexerat, inclamat Nausistratam, eique aperit omnia. Illa, quum aliquamdiu de viro conquesta esset, tandem placatur, filiique ipsius iudicio omnia se permissuram pollicetur.

P U B L I I
T E R E N T I I

CARTHAGINIENSIS

P H O R M I O.

PROLOGUS.

POSTQUAM Poëta vetus Poëtam non potest
Retrahere ab studio; et transfere hominem in otium,
Maledictis deterrere, ne scribat, parat.
Qui ita dicitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, et scriptura levi: 5
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Cervam videre fugere, sectari canes:
Et eam plorare, orare, ut subveniat sibi.
Quod si intelligeret, quom stetit olim nova,
Actoris opera magis stetisse, quam sua: 10
Minus multo audacter, quam nunc laedit, laederet.
Et magis placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet:
Vetus si Poëta non laceffisset prior,
Nullum invenire Prologum potuisset novus, 15
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret?
Is sibi responsum hoc habeat: in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant Musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit rejicere:
Hic respondere voluit, non laceffere. 20
Benedictis si certasset, audisset bene.
Quod ab ipso allatum est, id sibi esse rellatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi quum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. Adporto novam, 25

H h

uterque : ille, quod filius indotatam uxorem, se absente, duxisset : hic, quod vereretur, ne, erepta sibi hac collocandae filiae occasione, tota res fieret palam. Eo ipso die, leno, Citharistriae, quam Phaedria amabat, dominus, nisi sibi pro ea triginta minae darentur, venditurum se eam, minitabatur. Ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit : ait senibus, se cum Phormione collocutum : Phormionem vero, si sibi dotis triginta minae darentur, paratum eam uxorem accipere, quam duxisset Antipho. Eam pecuniam Demipho a Chremete sumtam numerat Phormioni : is eam Phaedriae, Phaedria lenoni pro amica tradit. Quum haec jam confecta essent, agnoscitur Phanium. Ibi vero senes gaudere, quod, quas nuptias ipsi facere moliebantur, eae ipsis absentibus, atque inscientibus, factae essent. Sed dolebant, sibi petiisse triginta minas. Eas dum a Phormione, primo blanditiis, postea etiam per vim eripere conantur ; Phormio, qui jam de duabus Chremetis uxoribus, deque tota re intellexerat, inclamat Nausistratam, eique aperit omnia. Illa, quum aliquamdiu de viro conquesta esset, tandem placatur, filiique ipsius iudicio omnia se permissuram pollicetur.

P U B L I I
T E R E N T I I
CARTHAGINIENSIS
P H O R M I O.

P R O L O G U S.

POSTQUAM Poëta vetus Poëtam non potest
Retrahere ab studio; et transfere hominem in otium,
Maledictis deterrere, ne scribat, parat.
Qui ita dicitur, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, et scriptura levi: 5
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Cervam videre fugere, sectari canes:
Et eam plorare, orare, ut subveniat sibi.
Quod si intelligeret, quom stetit olim nova,
Actoris opera magis stetisse, quam sua: 10
Minus multo audacter, quam nunc laedit, laederet.
Et magis placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet:
Vetus si Poëta non laceffisset prior,
Nullum invenire Prologum potuisset novus, 15
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret?
Is sibi responsum hoc habeat: in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant Musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit rejicere:
Hic respondere voluit, non laceffere. 20
Benedictis si certasset, audisset bene.
Quod ab ipso allatum est, id sibi esse rellatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi quum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. Adporto novam, 25

Epidicazomenon quam vocant Comoediam
 Graeci: Latini Phormionem nominant:
 Quia primas qui partes aget, is erit Phormio
 Parasitus, per quem res agetur maxime.
 Voluntas vostrâ si ad Poëtam accesserit, 30
 Date operam: adeste aequo animo per silentium:
 Ne simili utamur fortuna, atque usi sumus,
 Quum per tumultum noster grex motus loco 'st.
 Quem aëtoris virtus nobis restituit locum;
 Bonitasquë vostrâ adiutâs, atque æquanimitas. 35

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

AMICUS summus meus, et popularis Geta,
 Heri ad me venit: erat ei de ratiuncula
 Jampridem apud me relliquom pauxillulum
 Nummorum: id ut conficerem. confeci. adfero.
 Nam herilem filium ejus duxisse audio 5
 Uxorem. ei, credo, munus hoc corraditur.
 Quam inique comparatum est! hi qui minus habent,
 Ut semper aliquid addant divitioribus.
 Quod ille unciatim vix de demenso suo,
 Suum defrudans genium, comparfit miser, 10
 Id illa universum abripiet: haud existumans
 Quanto labore partum. porro autem Geta
 Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
 Porro autem alio, ubi erit puero natalis dies:
 Ubi initiabunt. omne hoc mater auferet: 15
 Puer causa erit mittundi. Sed videon' Getam?

ACTUS I. SCENA II.

GETA. DAVUS.

GETA.

SI quis me quaeret rufus. *Da.* Praesto est; desine. *Ge.* Oh!

At ego obviam conabar tibi, Dave. *Da.* Accipe. hem!

Lectum est: conveniet numerus, quantum debui.

Ge. Amo te, et non neglexisse, habeo gratiam.

Da. Praefertim ut nunc sunt mores: adeo res redit: 5

Si quis quid reddit, magna habenda 'st gratia.

Sed quid tu es tristis? *Ge.* Egone? nescis, quo in metu, et

Quanto in periculo sumus. *Da.* Quid istuc est? *Ge.* Scies;

Modo ut tacere possis. *Da.* Abi sis, insciens:

Cujus tu fidem in pecunia perspexeris, 10

Verere verba ei credere? ubi quid mihi lucri est,

Te fallere? *Ge.* Ergo ausculta. *Da.* Hanc operam tibi dico.

Ge. Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremem

Nostin'? *Da.* Quidni? *Ge.* Quid? ejus gnatum Phaedriam?

Da. Tamquam te. *Ge.* Evenit, senibus ambobus simul 15

Iter, illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam,

Ad hospitem antiquom. is senem per epistolas

Pellexit, modo non montes auri pollicens,

Da. Cui tanta erat res, et supererat? *Ge.* Definas;

Sic est ingenium. *Da.* Oh! regem me esse oportuit. 20

Ge. Abeuntes ambo hic tum senes, me filiis

Relinquunt quasi magistrum. *Da.* O Geta! provinciam

Cepisti duram. *Ge.* Mihi usus venit, hoc scio.

Memini relinqui me, Deo irato meo.

Coepe advorsari primo. Quid verbis opus est? 25

Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.

Da. Venere in mentem mihi isthaec: nam quae inscitia est,

Advorsum stimulum calces? *Ge.* Coepe iis omnia

Facere, obsequi quae vellent. *Da.* Scisti uti foro.

Ge. Noster mali nihil quidquam primo. hic Phaedria 30

Continuo quamdam nactus est puellulam
Citharistriam: hanc amare coepit perditæ.

Ea serviebat lenoni impurissimo:

Neque quod daretur quidquam, id curarant patres,
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, et reducere.

35

Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.

In quo hæc discebat ludo, ex advorsum ei loco

Tonstrina erat quædam. hic solebamus fere

Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum.

40

Interea dum sedemus illic, intervenit

Adolescens quidam lacrumans. nos mirarier:

Rogamus, quid sit? numquam æque, inquit, ac modo,

Paupertas mihi onus visum est, et miserum, et grave.

Modo quamdam vidi virginem hic viciniae

45

Miseram, suam matrem lamentari mortuam.

Ea sita erat ex advorsum: neque illi benevolens,

Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,

Quisquam aderat, qui adjutaret funus. miseritum 'st.

Virgo ipsa facie egregia. quid verbis opu' 'st?

50

Commorat omnes nos. ibi continuo Antipho:

Voltisne eam visere? alius: cenfeo.

Eamus. duc nos fodes. Imus: venimus:

Videmus. virgo pulchra! et, quo magis diceret,

Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem.

55

Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:

Lacrumæ, vestitus turpis: ut, ni vis boni

In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.

Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,

Satis, inquit, scita 'st. noster vero. *Da.* Jam scio:

60

Amare coepit. *Ge.* Scin' quam? quo evadat, vide,

Postridie ad anum recta pergit. obsecrat,

Sibi ut ejus faciat copiam. illa enim se negat:

Neque eum æquom ait facere, illam civem esse Atticam,

Bonam, bonis prognatam. si uxorem velit,

65

Lege id licere facere: sin aliter, negat.

Noster; quid ageret, nescire: et eam ducere

Cupiebat, et metuebat absentem patrem.

Da. Non, si redisset, ei pater veniam daret?

Ge. Illene indotatam virginem, atque ignobilem

70

Daret illi? numquam faceret. *Da.* Quid fit denique?

Ge. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,

Homo confidens: qui, illum Di omnes perduint!

Da. Quid is fecit? *Ge.* Hoc consilium, quod dicam, dedit.

Lex est, ut orbae, qui sunt genere proxumi,

75

Eis nubant: et illos ducere eadem haec lex jubet.

Ego te cognatum dicam, et tibi scribam dicam:

Paternum amicum me adsimulabo virginis:

Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,

Quae mater; qui cognata tibi sit; omnia haec

80

Constringam: quod erit mihi bonum, atque commodum,

Quum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.

Pater aderit. mihi paratae lites. quid mea?

Illa quidem nostra erit. *Da.* Jocularum audaciam! 84

Ge. Persuasit homini: factum est: ventum est: vincimur:

Duxit. *Da.* Quid narras! *Ge.* Hoc, quod audis. *Da.*

O Geta,

Quid te futurum est! *Ge.* Nescio herele. unum hoc scio:

Quod fors feret, feremus aequo animo. *Da.* Placet:

Hem! istuc viri officium 'st. *Ge.* In me omnis spes mi-

hi est.

89

Da. Laudo. *Ge.* Ad precatorem adeam, credo, qui mihi

Sic oret: nunc amitte, quaeso, hunc: caeterum:

Posthac, si quidquam, nihil precor. tantummodo

Non addat: ubi ego hinc abiero, vel occidito.

Da. Quid paedagogus ille, qui Citharistram?

94

Quid rei gerit? *Ge.* Sic, tenuiter. *Da.* Non multum habet,

Quod det, fortasse. *Ge.* Immo nihil, nisi spem meram.

Da. Pater ejus rediit, an non? *Ge.* Nondum. *Da.* Quid?
senem

Quoad expectatis vestrum? *Ge.* Non certum scio:

Sed epistolam ab eo adlatam esse audiui modo,

Et ad portitores esse delatam. hanc petam.

100

Da. Numquid, Geta, aliud me vis? *Ge.* Ut bene sit tibi!

Puer, heus! nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO. PHAEDRIA.

ANTIPHO.

ADEON' rem redisse, ut qui mihi consultum optume
velit esse,

Phaëdria, patrem ut extimescam, ubi in mentem ejus ad-
venti venit? [fuit.

Quod ni fuisset incogitans, ita eum expectarem, ut par

Ph. Quid istuc est? *An.* Rogitas? qui tam audacis faci-
noris mihi conscius sis?

Quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem inci-
disset;

5

Neu me cupidum eo impulisset, quod mihi principium est
mali.

Non potitus essem: fuisset tum illos mihi aegre aliquot dies:

At non quotidiana cura haec angeret animum. *Ph.*

Audio.

An. Dum expecto, quam mox veniat, qui adimat hanc
mihi consuetudinem.

Ph. Aliis, quia desit, quod amant, aegre 'st: tibi, quia
superest, dolet.

10

Amore abundas, Antipho.

Nam tua quidem hercle certo vita haec expetenda optan-
daque est.

Ita me Di bene ament, ut mihi liceat tam diu, quod a-
mo, frui;

ACTUS I. SCENA IV.

247

Jam depecisci morte cupio: tu conjicito caetera;
Quid ego ex hac inopia nunc capiam; et quid tu ex hac
copia. 15

Ut ne addam; quod sine sumtu ingenuam, liberalem nactus es:

Quod habes, ita ut voluisti, uxorem sine mala fama: palam
Beatus: nō unum hoc defuit, animus qui modeste ista
ferat.

Et si tibi res sit cum eo lenone; quocum mihi est, tum
sentias. 19

Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet poenitet.

An. At tu mihi contra nunc videre fortunatus; Phaedria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis:
Retinere, amare, amittere. ego in eum incidi infelix lo-
cum,

Ut neque mihi ejus sit amittendi, nec retinendi copia.

Sed quid hoc est? videon' ego Getam currentem huc
advenire? 25

Is est ipse. he! timeo miser, quam hic nunc mihi nuntiet rem.

ACTUS I. SCENA IV.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

GETA.

NULLUS es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium celere repperis:

Ita nunc imparatum subito tanta te impendent mala:

Quae neque uti devitem, scio, neque quo modo me inde extraham.

Nam non potest celari nostra diutius jam audacia:

Quae si non astu providentur, me aut herum pessum dabunt.

An. Quidnam ille commotus venit? 6

Ge. Tum, temporis mihi punctum ad hanc rem est: herus adest. *An.* Quid istuc mali 'st?

Ge. Quod quum audierit, quod ejus remedium inveniam iracundiae?

Loquarne? incendam. taceam? instigem. purgem me? laterem lavem.

Eheu me miserum! quum mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi: 10

Ejus me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet. nam absque eo esset,

Recte ego mihi vidissem, et senis essem ultus iracundiam: Aliquid convassassem, atque hinc me conjicerem protinus in pedes.

An. Quam hic fugam, aut furtum parat?

Ge. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut qua quaerere insistam via? 15

Ph. Te nominat. *An.* Nescio, quod magnum hoc nuntio exspecto malum.

Ph. Ah! sanusne es? *Ge.* Domum ire pergam: ibi plurimum 'st. *Ph.* Revocemus

Hominem. *An.* Sta ilico. *Ge.* Hem!

Satis pro imperio! quisquis es. *An.* Geta. *Ge.* Ipse est, quem volui obviam.

An. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi. 20

Ge. Faciam. *An.* Eloquere. *Ge.* Modo apud portum. *An.* Meumne? *Ge.* Intellexti. *An.* Occidi! *Ge.* Hem!

An. Quid agam? *Ph.* Quid ais? *Ge.* Hujus patrem vidisse me, patrum tuum.

An. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inveniam miser! [distrahar,

Quod si eo meae fortunae redeunt, Phanium, abs te ut Nulla 'st mihi vita expetunda. *Ge.* Ergo istaec quum ita sint, Antipho, 25

Tanto magis te advigilare aequom est. fortis fortuna adjuvat.

An. Non sum apud me. *Ge.* Atqui opus est nunc cum maxime ut sis, Antipho.

Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur Commeruisse culpam. *Ph.* Hoc verum est. *An.* Non possum immutarier.

Ge. Quid faceres, si aliud gravius tibi nunc faciundum foret?

An. Quum hoc non possum, illud minis possem. *Ge.* Hoc nihil est, Phaedria: ilicet.

Quid hic conterimus operam frustra? quin abeo? *Ph.* Et quidem ego. *An.* Obsecro:

Quid si adsimulo? satin' est? *Ge.* Garris. *An.* Voltum contemplantini: hem!

Satin' sic est? *Ge.* Non. *An.* Quid si sic? *Ge.* Propemodum. *An.* Quid si sic? *Ge.* Sat est.

Hem! istuc serva: et verbum verbo, par pari ut respondeas,

Ne te iratus suis saevidicis dictis protelet. *An.* Scio.

Ge. Vi coactum te esse invitum, lege, iudicio. tenes?

Sed quis hic est senex, quem video in ultima platea? *An.* Ipsus est:

Non possum adesse. *Ge.* Ah! quid agis? quo abis, Antipho? mane,

Mane, inquam. *An.* Egomet me novi, et peccatum meum: Vobis commendo Phanium, et vitam meam.

Ph. Geta, quid nunc fiet? *Ge.* Tu jam lites audies:

Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.

Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,

Id nosmet ipsos facere oportet, Phaedria.

Ph. Aufer mihi; oportet: quin tu, quod faciam, impera.

Ge. Meministin' olim ut fuerit vestra oratio,

In re incipiunda ad defendendam noxiam.

Justam illam causam, facilem, vincibilem, optumam?

Ph. Memini. *Ge.* Hem! nunc ipsa 'st opus ea: aut, si
quid potest, 50

Meliore, et callidiore. *Ph.* Fiet sedulo.

Ge. Nunc prior adito tu: ego in subsidiis hic ero

Succenturiatus, si quid deficiet. *Ph.* Age.

ACTUS II. SCENA I.

DEMIPHO. GETA. PHAEDRIA.

DEMIPHO.

ITANE tandem uxorem duxit Antipho injussu meo?
Nec meum imperium: age, mitto imperium: non si-
multatem meam

Revereri saltem? non pudere? ô facinus audax! ô Geta
Monitor! *Ge.* Vix tandem. *De.* Quid mihi dicent? aut
quam causam reperient?

Demiror. *Ge.* Atqui reperi jam: aliud cura. *De.* Anne
hoc dicent mihi, 5

Invitus feci: lex coëgit? audio, et fateor. *Ge.* Places.

De. Verum scientem, tacitum, causam tradere advorsariis:
Etiamne id lex coëgit? *Ph.* Illud durum. *Ge.* Ego ex-
pediam: sine.

De. Incertum est, quid agam: quia praeter spem, atque
incredibile hoc mihi obtigit:

Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum
instituire. 10

Quamobrem omnes, quum secundae res sunt maxume,
tum maxume

Meditari secum oportet, quo pacto advorsam aerumnam
ferant:

Pericla, damna, exilia. peregre rediens semper cogitet,
Aut filii peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiae.
Communia esse haec: fieri posse: ut ne quid animo sit
novum. 15

Quidquid praeter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.

Ge. O Phaedria, incredibile est, quantum herum antea sapientia.

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si redierit,

Molendum usque in pistrino: rapulandum; habendae compedes:

Opus ruri faciendum. horum nihil quidquam accidet animo novum. 20

Quidquid praeter spem eveniet, omne id deputabo esse in lucro.

Sed quid cessas hominem adire, et blande in principio alloqui?

De. Phaedriam mei fratris video filium mihi ire obviam,

Ph. Mi patruae, salve. *De.* Salve. sed ubi est Antipho?

Ph. Salvo madvenire. *De.* Credo. hoc responde mihi. 25

Ph. Valet. hic est. sed fatin' omnia ex sententia?

De. Vellem quidem. *Ph.* Quid istuc? *De.* Rogitas, Phaedria?

Bonas, me absente, hic confecistis nuptias! [bum!]

Ph. Eho, an id succenses nunc illi? *Ge.* O artificem pro-

De. Egone illi non succenseam? ipsum gestio 30

Dari mihi in conspectum, nunc sua culpa ut sciat

Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.

Ph. Atqui nihil fecit, patruae, quod succenses.

De. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:

Unum cognoris, omnes noris. *Ph.* Haud ita 'st. 35

De. Hic in noxa est: ille ad defendendam causam adest.

Quom ille est, hic praesto est: tradunt operas mutuas.

Ge. Probe horum facta imprudens depinxit senex.

De. Nam ni haec ita essent, cum illo haud itares, Phaedria.

Ph. Si est, patruae, culpam ut Antipho in se admiserit, 40

Ex qua re minus rei foret aut famae temperans;

Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat,
 Sed si quis forte malitia fretus sua,
 Infidias nostrae fecit adolescentiae,
 Ac vicit: nostrane ea culpa est, an iudicium? 45
 Qui saepe propter invidiam adimunt diviti,
 Aut propter misericordiam addunt pauperi?
Ge. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.
De. An quisquam iudex est, qui possit noscere
 Tua iusta: ubi tute verbum non respondeas, 50
 Ita ut ille fecit? *Pb.* Functus adolescentuli est
 Officium liberalis. postquam ad iudices
 Ventum est, non potuit cogitata proloqui:
 Ita eum tum timidum ibi obstupescit pudor.
Ge. Laudo hunc. sed cesso adire quam primum senem? 55
 Here, salve: salvom te advenisse gaudeo. *De.* Ho!
 Bone custos, salve: columen vero familiae,
 Cui commendavi filium hinc abiens meum.
Ge. Jam dudum te omnes nos accusare audio
 Immerito: et horum me omnium immeritissimo. 60
 Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
 Servom hominem causam orare leges non finunt:
 Neque testimonii dictio est. *De.* Mitto omnia:
 Addo istuc: imprudens timuit adolescens: sino,
 Tu servos. verum si cognata est maxume, 65
 Non fuit necesse habere: sed, id quod lex jubet,
 Dotem daretis: quaereret alium virum.
 Qua ratione inopem potius ducebat domum?
Ge. Non ratio, verum argentum deerat. *De.* Sumeret
 Alicunde. *Ge.* Alicunde! nihil est dictu facilius. 70
De. Postremo, si nullo alio pacto, foenore.
Ge. Hui! dixti pulchre, siquidem quisquam crederet
 Te vivo. *De.* Non, non sic futurum 'st: non potest.
 Egon' illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
 Nihil suave meritum 'st. hominem monstrarier 75

Mihi istum volo, aut, ubi habitat, demonstrarier.

Ge. Nempe Phormionem? *De.* Istum patronum mulieris.

Ge. Jam faxo hic aderit. *De.* Antipho ubi nunc est? *Ph.*

Foris.

De. Abi, Phaedria: eum require, atque adduce huc. *Ph.* Eo

Recta via equidem illuc. *Ge.* Nempe ad Pamphilam. 80

De. At ego Deos Penates hinc salutatum domum

Devortar: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi

Amicos advocabo, ad hanc rem qui adsient,

Ut ne imparatus sim, si adveniat Phormio,

ACTUS II. SCENA II.

PHORMIO. GETA.

PHORMIO.

ITANE patris ais conspectum veritum hinc abisse? *Ge.*

Admodum.

Ph. Phanium relictam solam? *Ge.* Sic. *Ph.* Et iratum senem?

Ge. Oppido. *Ph.* Ad te summa solum, Phormio, rerum redit.

Tute hoc intristi: tibi omne est exedendum. accingere,

Ge. Obsecro te. *Ph.* Si rogabit? *Ge.* In te spes est. *Ph.*

Eccere,

Quid si reddet? *Ge.* Tu impulisti. *Ph.* Sic opinor. 5 *Ge.*

Subveni,

Ph. Cedo senem! jam instructa sunt mihi in corde consilia omnia.

Ge. Quid ages? *Ph.* Quid vis, nisi uti maneat Phanium, atque ex crimine hoc

Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?

Ge. O vir fortis, atque amicus! verum hoc saepe, Phormio, Vereor, ne istaec fortitudo in nervom erumpat denique,

Ph. Ah!

Non ita est: factum est periculum: jam pedum visa 'st via.
 Quot me censes homines jam deverberasse usque ad necem?
 Hospites, tum cives? quo magis novi, tanto saepius.
 Cedo dum, en umquam injuriarum audisti mihi scriptam
 dicam? 15

Ge. Qui istuc? *Ph.* Quia non rete accipitri tenditur, ne-
 que miluo,

Qui male faciunt nobis: illis, qui nihil faciunt, tenditur,
 Quia enim in illis fructus est: in illis opera luditur.

Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradi potest:
 Mihi sciunt nihil esse. dices, ducent damnatum domum,
 Alere nolunt hominem edacem. Et sapiunt, mea quidem
 sententia, 21

Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.

Ge. Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia,

Ph. Immo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.

Ten' asymbolum venire! unctum, atque lautum e balneis,
 Otiosum ab animo: quum ille et cura, et sumtu absimitur,
 Dum tibi sit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:

Prior bibas, prior decumbas: coena dubia apponitur?

Ge. Quid istuc verbi est? *Ph.* Ubi tu dubites, quid su-
 mas potissimum.

Haec, cum rationem ineas, quam sint suavia, et quam cara
 sint: 30

Ea qui praebet, non tu hunc habeas plane praesentem
 Deum?

Ge. Senex adest: vide, quid agas. prima coitio 'st acerrima,
 Si eam sustinueris, postilla jam, ut lubet, ludas licet.

ACTUS II. SCENA III.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

DEMIPHO.

EN umquam cuiquam contumeliosius

Audistis factam injuriam, quam haec est mihi?

Adeste, quaeso. *Ge.* Iratus est. *Ph.* Quin tu hoc age. 'At
Jam ego hunc agitabo: Prò Deum immortalium!

Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho? 5

Hanc Demipho negat esse cognatam? *Ge.* Negat.

Ph. Neque ejus patrem se scire, qui fuerit? *Ge.* Negat.

De. Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.

Ph. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? *Ge.* Negat.

Ph. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens: 10

Negligitur ipsa. vide; avaritia quid facit!

Ge. Si herum insimulabis avaritiae, male audies.

De. O audaciam! etiam me ultro accusatum advenit?

Ph. Nam jam adolescenti nihil est, quod succenseam,

Si illum minus norat: quippe homo jam grandior, 15

Pauper, cui opera vita erat, ruri fere

Se continebat: ibi agrum de nostro patre

Colendum habebat. saepe interea mihi senex

Narrabat, se hunc negligere cognatum suum:

At quem virum! quem ego viderim in vita optimum.

Ge. Videas te, atque illum, ut narras. *Ph.* In malam

crucem!

21

Nam ni ita eum existumassem, numquam tam graves

Ob hanc inimicitias caperem in nostram familiam,

Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.

Ge. Pergin' hero absenti male loqui, impurissime? 25

Ph. Dignum autem hoc illo est. *Ge.* Ain' tandem? Car-

cer! De. Geta.

Ge. Bonorum extortor, legum contortor. *De. Geta.*

Ph. Responde. *Ge.* Quis homo est? ehem! *De. Tace. Ge.*

Absenti tibi

Te indignas, seque dignas contumelias

Numquam cessavit dicere hodie. De. Ohe! desine. 30

Adolescens, primum abs te hoc bona venia peto,

Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:

Quem amicum tuum ais fuisse istum? explana mihi:

Et qui cognatum me sibi esse diceret.

Ph. Proinde expiscare, quasi non nosses. *De.* Nossem?

Ph. Ita.

35

De. Ego me nego: tu, qui ais, redige in memoriam.

Ph. Eho! tu sobrium tuum non noras? *De.* Enicas:

Dic nomen. *Ph.* Nomen? maxume. *De.* Quid nunc taces?

Ph. Perii hercle! nomen perdidici. *De.* Hem! quid ais?

Ph. Geta,

Si meministi id quod olim dictum est, subjice. hem! 40

Non dico: quasi non noris, tentatum advenis.

De. Egone autem tento? *Ge.* Stilpho. *Ph.* Atque adeo quid mea?

Stilpho est. *De.* Quem dixti? *Ph.* Stilphonem, inquam, noveras?

De. Neque ego illum noram: neque mihi cognatus fuit Quisquam isthoc nomine. *Ph.* Itane? non te horum pudet? At si talentum rem reliquisset decem. 46

De. Di tibi male faciant! *Ph.* Primus esses, memoriter Progeniem vestram usque ab avo atque atavo proferens.

De. Ita ut dicis. ego tum si advenissem, qui mihi Cognata ea esset, dicerem. itidem tu face. 50

Cedo, qui est cognata? *Ge.* Eu, noster! recte: heus tu! cave.

Ph. Dilucide expedivi; quibus me oportuit

Judicibus. tum, si id falsum fuerat, filius

Cur non refellit? *De.* Filium narras mihi?

Cujus de stultitia dici, ut dignum est, non potest. 55

Ph. At tu, qui sapiens es, magistratus adi;

Judicium de eadem causa iterum ut reddant tibi:

Quandoquidem solus regnas; et soli licet

Hic de eadem causa bis judicium adipiscier.

De. Et si mihi facta injuria est, verumtamen 60

Potius, quam lites secter, aut quam te audiam,

Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet

Dotem dare, abduce hanc; minas quinque accipe.

Ph. Ha, ha, he! homo-suavis. *De.* Quid est? num iniquum postulo?

An ne hoc quidem adipiscar ego, quod jus publicum est?

Ph. Itané tandem, quaeso? item, ut meretricem, ubi abusus sis, 66

Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere? an,

Ut ne quid turpe civis in se admitteret,

Propter egestatem, proximo iussa 'st dari,

Ut cum uno aetatem degeret? quod tu vetas. 70

De. Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quamobrem?

Ph. Ohe!

Actum, ajunt, ne agas. *De.* Non agam? immo haud definam,

Donec perfecero hoc. *Ph.* Ineptis. *De.* Sine modo.

Ph. Postremo tecum nihil rei nobis, Demipho est.

Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua 75

Praeterierat jam ad ducendum aetas. *De.* Omnia haec

Illum putato, quae ego nunc dico, dicere:

Aut quidem cum uxore hac, ipsum prohibebo domo.

Ge. Iratus est. *Ph.* Tute idem melius feceris.

De. Itane es paratus facere me advorsum omnia, 80

Infelix? *Ph.* Metuit hic nos, tametsi sedulo

Diffimulat. *Ge.* Bene habent tibi principia. *Ph.* Quin, quod est

Ferendum, feras. tuis dignum factis feceris:

Ut amici inter nos simus. *De.* Egon' tuam expetam

Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim? 85

Ph. Si concordabis cum illa, habebis, quae tuam

Senectutem oblectet. respice aetatem tuam.

De. Te oblectet! tibi habe. *Ph.* Minue vero iram. *De.*

Hoc age:

Satis jam verborum est. nisi tu properas mulierem

Abducere, ego illam ejiciam. dixi, Phormio. 90

Ph. Si tu illam adtigeris fecus, quam dignum est, liberam,

Dicam tibi impingam grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus! domo me. *Ge.* Intelligo.

ACTUS II. SCENA IV.

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINUS. CRITO.

DEMIPHO.

QUANTA me cura et sollicitudine afficit
Gnatus, qui me et se hisce impedivit nuptiis!
Neque mihi in conspectum prodit; ut saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiae.
Abi tu; vise, redieritne jam, an nondum, domum. 5
Ge. Eo. *De.* Videtis, quo in loco res haec fiet.
Quid ago? dic, Hegio. *He.* Ego Cratinum censeo,
Si tibi videtur. *De.* Dic, Cratine. *Cra.* Mene vis?
De. Te. *Cra.* Ego, quae in rem tuam sint, ea velim fa-
cias. mihi
Sic hoc videtur: quod te absente hic filius 10
Egit, restitui in integrum, aequom est, et bonum,
Et id impetrabis. dixi. *De.* Dic nunc, Hegio.
He. Ego sedulo hunc dixisse credo. verum ita est,
Quot homines, tot sententiae: suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum legibus, 15
Rescindi posse: et turpe inceptu est. *De.* Dic, Crito.
Cri. Ego amplius deliberandum censeo:
Res magna est. *He.* Numquid nos vis? *De.* Fecistis probe:
Incertior sum multo, quam dudum. *Ge.* Negant
Redisse. *De.* Frater est exspectandus mihi: 20
Is quod mihi dederit de hac re consilium, id sequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
Ge. At ego Antiphonem quaeram, ut, quae acta hic sint,
sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

A C T U S III. S C E N A I.

ANTIPHO. GETA.

ANTIPHO.

ENIMVERO, Antipho, multimodis cum isthoc
animo es vituperandus,

Itane hinc abisse: et vitam tuam tutandam aliis dedisse?

Alios tuam rem credidisti magis, quam tete, animadver-
furos?

Nam, ut ut erant alia, illi certe, quae nunc tibi domi est,
consuleres,

Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali. 5

Cujus nunc miserae spes opesque sunt in te uno omnes sitae,

Ge. Equidem, here, nos jam dudum hic te absentem in-
cusamus, qui abieris.

An. Te ipsum quaerebam. *Ge.* Sed ea causa nihilo ma-
gis defecimus.

An. Loquere, obsecro! quonam in loco sunt res, et for-
tunae meae:

Numquid patri subolet? *Ge.* Nihil etiam. *An.* Et quid
spei porro est? *Ge.* Nescio. *An.* Ah! 10

Ge. Nisi Phaedria haud cessavit pro te eniti. *An.* Nihil
fecit novi.

Ge. Tum Phormio itidem in hac re, ut in aliis, strenuum
hominem praebuilt.

An. Quid is fecit? *Ge.* Confutavit verbis admodum ira-
tum patrem.

An. Eu! Phormio. *Ge.* Ego quod potui, porro. *An.* Mi
Geta, omnes vos amo.

Ge. Sic habent principia sese, ut dico. adhuc tranquilla
res est. 15

Mansurusque patrum pater est, dum huc adveniat. *An.*

Quid eum? *Ge.* Ut aiebat,

De ejus consilio sese velle facere, quod ad hanc rem attinet,

An. Quantus metus est mihi, venire huc salvom nunc patrum, Geta!

Nam per ejus unam, ut audio, aut vivam, aut moriar, sententiam.

Ge. Phaedria tibi adest. *An.* Ubinam? *Ge.* Eccum, ab sua palæstra exit foras. 20

ACTUS III. SCENA II.

PHAEDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

PHAEDRIA.

DORIO, audi, obsecro. *Do.* Non audio. *Ph.* Parumper, *Do.* Quin omitte me.

Ph. Audi, quod dicam. *Do.* At enim taedet jam audire eadem millies. [audio.

Ph. At nunc dicam, quod lubenter audias. *Do.* Loquere,

Ph. Nequeo te exorare, ut maneat triduum hoc? quo nunc abis?

Do. Mirabar, si tu mihi quidquam adferres novi. 5

An. Hei! metuo lenonem, ne quid suo suat capiti. *Ge.* Idem ego metuo,

Ph. Non mihi credis? *Do.* Hariolare. *Ph.* Sin fidem *do.* *Do.* Fabulae!

Ph. Foeneratum istuc beneficium tibi pulchre dices. *Do.* Logi!

Ph. Crede mihi, gaudebis facto. verum hercle hoc est. *Do.* Somnia!

Ph. Experire, non est longum. *Do.* Cantilenam eandem canis. 10

Ph. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu. *Do.* Garri modo.

Ph. Adeon' ingenio esse duro te atque inexorabili, Ut neque misericordia, neque precibus molliri queas?

Do. Adeon' te esse incogitantem, atque impudentem, Phaedria,

Ut phaleratis dictis ducas me, et meam ductes gratiis?

An. Miseritum 'st. *Pb.* Hei! veris vincor. *Ge.* Quam
uterque est similis fui! 16

Pb. Neque, Antipho alia quum occupatus esset sollicitu-
dine,

Tum hoc esse mihi objectum malum! *An.* Ah! quid istuc
autem est, Phaedria?

Pb. O fortunatissime Antipho! *An.* Egone? *Pb.* Cui,
quod amas, domi 'st:

Nec cum hujusmodi umquam usus venit, ut conflictares
malo. 20

An. Mihin' domi 'st? immo, id quod ajunt, auribus teneq
lupum.

Nam neque quomodo a me amittam, invenio; neque, uti
retineam, scio.

Do. Ipsum istuc mihi in hoc est. *An.* Eja! ne parum leno fies.
Numquid hic confecit? *Pb.* Hiccine? quod homo inhu-
manissimus;

Pamphilam meam vendidit. *Ge.* Quid? vendidit? *An.*
Ain'? vendidit? 25

Pb. Vendidit. *Do.* Quam indignum facinus! ancillam
aere emtam suo.

Pb. Nequeo exorare, ut me maneat, et cum illo ut mutet
fidem,

Triduum hoc: dum id, quod est promissum, ab amicis
argentum aufero.

Si tum non dederò, unam praeterea horam ne oppertus fies.

Do. Obtundis. *An.* Haud longum est id, quod orat, Do-
rio: exoret, sine. 30

Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, condupli-
caverit.

Do. Verba istaec sunt. *An.* Pamphilamne hac urbe' pri-
vari fines?

Tum praeterea horunc' amorem distrahi poterin' pati?

Do. Neque ego, neque tu. *Ce.* Dî tibi omnes id, quod es dignus, duint!

Do. Ego te complures advorsum ingenium meum menfes tuli,

35

Pollicitantem, nihil ferentem, flentem: nunc contra omnia haec;

Repperi, qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.

An. Certe hercle, ego, si satis commemini, tibi quidem est olim dies,

Quam ad dares huic, praestituta. *Ph.* Factum. *Do.* Num ego istuc nego?

An. Jam ea praeteriit? *Do.* Non: verum haec ei antecessit. *An.* Non pudet

40

Vanitatis? *Do.* Minime, dum ob rem. *Ce.* Sterquilinium. *Ph.* Dorio,

Itane tandem facere oportet? *Do.* Sic sum: si placeo, utere.

An. Siccine hunc decipis? *Do.* Immo enim vero, Antipho, hic me decipit.

Nam hic me hujusmodi esse sciebat: ego hunc esse aliter credidi.

Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.

45

Sed utut haec sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi

Miles dare se dixit: si mihi prior tu adtuleris, Phaedria, Mea lege utar; ut potior sit, qui prior ad dandum 'st. Vale.

ACTUS III. SCENA III.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

PHAEDRIA.

QUID faciam? unde ego nunc tam subito huic argentum inveniam miser,

Cui minus nihilo est? quod, si hic potuisset nunc exorari?

Triduum hoc: promissum fuerat. *An.* Itane hunc patiemur, Geta,

Fieri miserum, qui me dudum, ut dixti, adjuverit comiter? Quin, quum opus est, beneficium rursus ei experimur reddere?

Ge. Scio quidem hoc esse aequom. *An.* Age ergo, solus servare hunc potes.

Ge. Quid faciam? *An.* Invenias argentum. *Ge.* Cupio: sed id unde, edoce.

An. Pater adest hic. *Ge.* Scio: sed quid tum? *An.* Ah! dictum sapienti sat est.

Ge. Itane? *An.* Ita. *Ge.* Sane hercle pulchre fuades. etiam tu hinc abis?

Non triumpho, ex nuptiis tuis si nihil nanciscor mali: 10
Ni etiam nunc me hujus causa quaerere in malo jubeas crucem?

An. Verum hic dicit. *Ph.* Quid? ego vobis, Geta, alienus sum? *Ge.* Haud puto.

Sed parumne est, quod omnibus nunc nobis succenset senex,

Ni instigemus etiam, ut nullus locus relinquatur preci?

Ph. Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc abducet locum? hem! 15

Tum igitur dum licet, dumque adsum, loquimini mecum, Antipho:

Contemplamini me. *An.* Quamobrem? aut quidnam facturus, cedo?

Ph. Quoquo hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,

Aut perire. *Ge.* Di bene vortant, quod agas! pedetentim tamen.

An. Vide, si quid opis potes adferre huic. *Ge.* Si quid? quid? *An.* Quaere, obsecro, 20

Ne quid plus minusve faxit, quod nos post pigeat, Geta.

Ge. Quaero. salvos est, ut opinor: verum enim metuō malum.

An. Noli metuere: una tecum bona, mala, tolerabimus.

Ge. Quantum tibi opus est argenti? loquere. *Ph.* Solae triginta minae.

Ge. Triginta! hui, percara est, Phaedria. *Ph.* Istaec verō vilis est. 25

Ge. Age, age, inventas reddam. *Ph.* O lepidum caput!

Ge. Aufer te hinc. *Ph.* Jam opus est. *Ge.* Jam feres:

Sed opus est, mihi Phormionem ad hanc rem adiutorem dari.

An. Praesto est: audacissime oneris quidvis impone, et feret:

Solus est homo amico amicus. *Ge.* Eamus ergo ad eum ocus. 30

An. Numquid est, quod opera mea vobis opus sit? *Ge.* Nihil. verum abi domum,

Et illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,

Consolare. cessas? *An.* Nihil est, aequè quod faciam lubens.

Ph. Qua via isthuc facies? *Ge.* Dicam in itinere: modo te hinc amove.

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

DEMIPHO.

QUID? qua profectus causa hinc es Lemnum, Chremes?

Adduxtin' tecum filiam? *Ch.* Non. *Ge.* Quid ita non?

Ch. Postquam videt me ejus mater esse hic diutius,

Simul autem non manebat aetas virginis

Meam negligentiam: ipsam cum omni familia

Ad me profectam esse ajebant. *De.* Quid illic tam diu,
Quaeso, igitur commorabare, ubi id audiveras?

Ch. Pol me detinuit morbus. *De.* Unde? aut qui? *Ch.*
Rogas?

Senectus ipsa est morbus. sed venisse eas

Salvas, audiui ex nauta, qui illas vexerat. 10

De. Quid gnato obtigerit, me absente, audistin', Chreme?

Ch. Quod quidem me factum consilii incertum facit.

Nam hanc conditionem si cui tulero extrario;

Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine est.

Te mihi fidelem esse aequae, atque egomet sum mihi, 15

Scibam: ille, si me alienus adfinem volet,

Tacebit, dum intercedet familiaritas:

Sin spreverit me, plus, quam opus est scito, sciet.

Vereorque, ne uxor aliqua hoc resciscat mea.

Quod si sit, ut me excutiam, atque egrediar domo, 20

Id restat. nam ego meorum solus sum meus.

De. Scio ita esse: et istaec mihi res sollicitudini est:

Neque adeo defetiscar umquam experirier,

Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTUS IV. SCENA II.

GETA.

EGO hominem callidiorem vidi neminem,

Quam Phormionum. venio ad hominem, ut dicerem,

Argento opus esse, et id quo pacto fieret.

Vixdum dimidium dixeram, intellexerat.

Gaudebat: me laudabat: quaerebat senem: 5

Dis gratias agebat, tempus sibi dari,

Ubi Phaedriae se ostenderet nihilo minus

Amicum esse, quam Antiphoni. hominem ad forum

Jussi operiri: eo me esse adducturum senem.

Sed eccum ipsum. quis est ulterior? atat! Phaedriae 10

Pater venit. sed quid pertimui autem, bellua?

L 1

An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati?

Commodius esse opinor duplici spe utier.

Petam hinc, unde a primo institui. is si dat, sat est:

Si ab eo nihil fiet, tum hunc adoriar hospitem. 15

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHŌ. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

ANTIPHŌ.

EXSPECTO, quam mox recipiat huc sese Geta.

Sed patrum video cum patre adstantem. hei mihi!

Quam timeo, adventus hujus quo impellat patrem.

Ge. Adibo hosce. o noster Chremes! Ch. Salve, Geta.

Ge. Venire salvom volup' est. Ch. Credo. Ge. Quid agitur?

Ch. Multa advenienti, ut sit, nova hic, compluria.

Ge. Ita. de Antiphone audistin' quae facta? Ch. Omnia.

Ge. Tun' dixeras huic? facinus indignum; Chreme,

Sic circumiri! De. Id hoc cum agebam commodum.

Ge. Nam hercle ego quoque id quidem agitans mecum
sedulo, 10

Inveni, opinor, remedium huic rei. De. Quid, Geta?

Quod remedium? Ge. Ut abii abs te, sit forte obviam

Mihi Phormio. Ch. Qui Phormio? Ge. Is, qui istam. Ch.

Scio.

Ge. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.

Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio, 15

Vides, inter vos sic haec potius cum bona

Ut componantur gratia, quam cum mala?

Herus liberalis est, et fugitans litium.

Nam caeteri quidem hercle amici omnes modo

Uno ore auctores fuere, ut praecipitem hanc daret. 20

An. Quid hic coeptat? aut quo evadet hodie? Ge. An
legibus.

Daturum poenas dices, si illam ejecerit?

Jam id exploratum est. heia! sudabis satis,

Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.

Verum, pone esse victum eum; at tandem tamen 25

Non capitis ejus res agitur, sed pecuniae.

Postquam hominem his verbis sentio mollirier;

Soli sumus nunc hic, inquam; eho! dic, quid velis dari

Tibi in manum? ut herus his desistat litibus:

Haec hinc faceffat, tu molestus ne fies. 30

An. Satin' illi Di sunt propitii? *Ge.* Nam sat scio,

Si tu aliquam partem aequi bonique dixeris,

Ut est ille, bonus vir, tria non commutabitis

Verba hodie inter vos. *De.* Quis te istaec jussit loqui?

Ch. Immo non potuit melius pervenirier 35

Eo, quo nos volumus. *An.* Occidi! *Ch.* Perge eloqui.

Ge. A primo homo insanibat. *Ch.* Cedo, quid postulat?

Ge. Quid? nimium, quantum libuit. *Ch.* Dic. *Ge.* Si
quis daret

Talentum magnum. *Ch.* Immo malum, hercle: ut nihil
pudet!

Ge. Quod dixi adeo ei; quaeso, quid si filiam 40

Suam unicam locaret? parvi retulit

Non suscepisse: inventa est, quae dotem petat.

Ad pauca ut redeam, ac mittam illius ineptias,

Haec denique ejus fuit postrema oratio:

Ego, inquit, jam a principio amici filiam, 45

Ita ut aequom fuerat, volui uxorem ducere.

Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,

In servitutem pauperem ad ditem dari:

Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,

Aliquantulum quae adferret, qui dissolverem 50

Quae debeo: et etiam nunc, si volt Demipho

Dare, quantum ab hac accipio, quae sponsa 'st mihi:

Nullam mihi malim, quam isthanc uxorem dari.

An. Utrum stultitia facere ego hunc, an malitia

Dicam: scientem, an imprudentem: incertus sum. 55

De. Quid, si animam debet? *Ge.* Ager oppositus est pignori,

Ob decem minas, inquit. *De.* Age, age; jam ducat: dabo,

Ge. Aediculae item sunt ob decem alias. *De.* Oi! hui!

Nimium est. *Ch.* Ne clama: petito hasce a me decem.

Ge. Uxori emunda ancillula 'st: tum pluscula 60

Supellectile opus est: opus est sumtu ad nuptias;

His rebus sane pone, inquit, decem minas.

De. Sexcentas proinde scribe jam mihi dicas,

Nihil do. impuratus me ille ut etiam irrideat?

Ch. Quaeſo, ego dabo, quiesce. tu modo, filius 65

Fac ut illam ducat, nos quam volumus. *An.* Hei mihi!

Geta, occidisti me tuis fallaciis.

Ch. Mea causa ejicitur: me hoc est aequom amittere,

Ge. Quantum potes, me certiolem, inquit, face;

Si illam dant, hanc ut mittam: ne incertus siem. 70

Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare.

Ch. Jam accipiat: illis repudium renuntiet:

Hanc ducat. *De.* Quae quidem illi res vortat male!

Ch. Opportune adeo nunc argentum mecum adtuli,

Fructum, quem Lemni uxoris reddunt praedia: 75

Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero,

ACTUS IV, SCENA IV,

ANTIPHO. GETA.

ANTIPHO.

GETA! *Ge.* Hem! *An.* Quid egisti? *Ge.* Emunxi argento fenes.

An. Satin' id est? *Ge.* Nescio hercle: tantum jussus sum.

An. Eho! verbero, aliud mihi respondes, ac rogo.

Ge. Quid ergo narras? *An.* Quid ego narrem! opera tua

Ad restim mihi quidem res rediit planissime. 5

Ut te quidem omnes Di, Deaeque, Superi, Inferi,

Malis exemplis perdant! hem! si quid velis,

Huic mandes, quod quidem recte curatum velis.

Qui te ad scopulum e tranquillo inferat.

Quid minus utibile fuit, quam hoc ulcus tangere, 10

Aut nominare uxorem? injecta est spes patri,

Posse illam extrudi. cedo nunc porro, Phormio

Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:

Quid fiet? *Ge.* Non enim ducet. *An.* Novi: caeterum

Quum argentum repetent, nostra causa, scilicet! 15

In nervom potius ibit. *Ge.* Nihil est, Antipho,

Quin male narrando possit depravarier.

Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.

Audi nunc contra jam: si argentum acceperit,

Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi. 20

Spatium quidem tandem adparandis nuptiis,

Vocandi, sacrificandi dabitur paululum;

Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt.

Id ille istis reddet. *An.* Quamobrem? aut quid dicet?

Ge. Rogas?

Quot res? postilla, monstra evenerunt mihi! 25

Introiit in aedes ater alienus canis:

Anguis per impluvium decedit de tegulis:

Gallina cecinit: interdixit hariolus:

Haruspex vetuit ante brumam aliquid novi

Negoti incipere. quae causa est justissima, 30

Haec fient. *An.* Ut modò fiant. *Ge.* Fient: me vide.

Pater exit. abi, dic, esse argentum, Phaedriae.

ACTUS IV. SCENA V.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

DEMIPHO.

QUIETUS esto, inquam: ego curabo, ne quid ver-
borum duint:

Hoc temere nunquam amittam ego a me, quin mihi
testes adhibeam.

Cui dem, et quamobrem dem, commemorabo. *Ge.* Ut
cautus est, ubi nihil opus 'st!

Ch. Atque ita opus facto est. at matura, dum libido ea-
dem haec manet.

Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos rejiciat. 5

Ge. Rem ipsam putasti. *De.* Duc me ad eum ergo. *Ge.*

Non moror, *Ch.* Ubi hoc egeris,

Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc, prius
quam hinc abeat:

Dicat, nos dare eam Phormioni nuptum, ne succenseat:

Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior:

Nos nostro officio nihil digressos esse: quantum is voluerit,

Datum esse dotis. *De.* Quid tua, malum! id refert? *Ch.*

Magni, Demipho. II

De. Non sat is est, tuum te officium fecisse, si non id fama
adprobat?

Ch. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se ejectam
praedicet.

De. Idem ego istuc facere possum. *Ch.* Mulier mulieri
magis congruit.

De. Rogabo. *Ch.* Ubi illas ego nunc reperire possim, cogito.

ACTUS V. SCENA I.

SOPHRONA. CHREMES.

SOPHRONA.

QUID agam? quem mihi amicum inveniam misera!
aut quo consilia haec referam?

Aut unde mihi auxilium petam?

Nam vereor, hera ne ob meum suasum indigne injuria
adficiatur:

Ita patrem adolescentis facta haec tolerare audio violenter,

Ch. Nam quae haec anus est exanimata, a fratre quae e-
gressa 'st meo? 5

So. Quod ut facerem, egestas me impulit: quum scirem infirmas nuptias

Hasc esse; ut id consulerem, interea vita ut in tuto foret.

Ch. Certe aedepol, nisi me animus fallit, aut parum prospiciunt oculi,

Meae nutricem gnatae video. *So.* Neque ille investigatur.

Ch. Quid agam?

So. Qui est ejus pater. *Ch.* Adeo, an maneo, dum ea, quae loquitur, magis cognosco? 10

So. Quod si eum nunc reperire possim, nihil est, quod verear. *Ch.* Ea est ipsa:

Conloquar. *So.* Quis hic loquitur? *Ch.* Sophrona. *So.* Et meum nomen nominat?

Ch. Respice ad me. *So.* Di, obsecro vos! estne hic Stilpho? *Ch.* Non. *So.* Negas?

Ch. Concede hinc a foribus paululum istorsum, fodes, Sophrona.

Ne me istoc posthac nomine adpellassis. *So.* Quid? non, obsecro, es, 15

Quem semper te esse dictitasti? *Ch.* St! *So.* Quid has metuis fores?

Ch. Conclusam hic habeo uxorem saevam. verum istoc de nomine,

Eo perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes foris Effutiretis: atque id porro aliqua uxor mea rescisceret.

So. Hem! Istoc pol nos te hic invenire miserae numquam potuimus. 20

Ch. Eho! dic mihi, quid rei tibi est cum familia hac, unde exis?

Ubi illae sunt? *So.* Miseram me! *Ch.* Hem! quid est? vivuntne? *So.* Vivit gnata:

Matrem ipsam ex aegritudine miseram mors consecuta est.

Ch. Male factum! *So.* Ego autem, quae essem anus deferta, egens, ignota,

Ut potui, nuptum virginem locavi huic adolescenti, 29
Harum qui est dominus aedium. *Gb.* Antiphonine? *So.*

Hem! illi ipsi.

Gb. Quid! duasne is uxores habet? *So.* Au! obsecro:
unam ille quidem hanc solam.

Gb. Quid illa altera, quae dicitur cognata? *So.* Haec
ergo est. *Gb.* Quid ais?

So. Composito factum 'st, quomodo hanc amans habere
posset

Sine dote. *Gb.* Di vestram fidem! quam saepe forte te-
mere 30

Eveniunt, quae non audeas optare! offendi adveniens,
Qui cum volebam, atque ut volebam, collocatam filiam.
Quod nos ambo opere maximo dabamus operam, ut fieret,
Sine nostra cura, maxuma sua cura, haec sola fecit.

So. Nunc quid opus facto sit, vide. pater adolescentis venit;
Eumque animo iniquo hoc oppido ferre ajunt. *Gb.* Nihil
pericli 'st. 36

Sed per Deos atque homines! meam esse hanc, cave re-
sciscat quisquam.

So. Nemo ex me scibit. *Gb.* Sequere me. intus caetera
audies.

ACTUS V. SCENA II.

DEMIPHO. GETA.

DEMIPHO.

NOSTRAPTE culpa facimus, ut malos expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus et benignos.

Ita fugias, ne praeter casam, quod ajunt. nonne id sat erat,
Accipere ab illo injuriam? etiam argentum 'st ultro ob-
jectum:

Ut sit, qui vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat. 5

Ge. Planissime. *De.* His nunc praemium est, qui recta
prava faciunt.

Ce. Verissime. *De.* Ut stultissime quidem illi rem gesserimus.

Ce. Modo ut hoc consilio possiet discedi, ut istam ducat.

De. Etiamne id dubium 'st? *Ce.* Haud scio hercle, ut homo 'st, an mutet animum. 9

De. Hem! mutet autem? *Ce.* Nescio: verum, si forte, dico.

De. Ita faciam, ut frater censuit: uxorem ejus huc adducam, Cum ista ut loquatur. tu, Geta, abi prae, nuntia hanc venturam.

Ce. Argentum inventum 'st Phaedriae: de jurgio filetur. Provisum est, ne in praesentia haec hinc abeat: quid nunc porro?

Quid fiet? in eodem luto haesitas: vorsuram solves, 15

Geta. praefens quod fuerat malum, in diem abiit: plagae crescunt:

Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo; ac Phanium edocebo,

Ne quid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

ACTUS V. SCENA III.

DEMIPHO. NAUSISTRATA. CHREMES.

DEMIPHO.

AGEDUM, ut soles, Nausistrata, fac illa ut placetur nobis: [ciam.

Ut sua voluntate, id quod est faciundum, faciat. *Na.* Fa-

De. Pariter nunc opera me adjuves, ac re dudum opitulata es.

Na. Factum volo: at pol minus queo viri culpa, quam me dignum 'st.

De. Quid autem? *Na.* Quia pol mei patris bene parta indiligenter 5

Tutatur: nam ex his praediis talenta argenti bina

Statim capiebat. hem, vir viro quid praestat! *De.* Binan'? quaeſo!

Na. Ac rebus vilioribus multo, tamen talenta bina. *De.*

Hui!

[tam vellem:

Na. Quid haec videntur? *De.* Scilicet! *Na.* Virum me na-

Ego ostenderem. *De.* Certo scio. *Na.* Quo pacto? *De.*

Parce, fodes;

10

Ut possis cum illa: ne te adolescens mulier defatiget.

Na. Faciam, ut jubes. sed meum virum abs te exire vi-

deo. *Ch.* Hem! Demipho,

Jam illi datum est argentum? *De.* Curavi illico. *Ch.* Nol-

lem datum.

Hei! video uxorem: pene plus, quam sat erat. *De.* Cur

nolles, Chreme?

Ch. Jam recte. *De.* Quid tu? ecquid locutus cum ista es,

quamobrem hanc ducimus?

15

Ch. Transegi. *De.* Quid ait tandem? *Ch.* Abduci non

potest. *De.* Qui, non potest?

Ch. Quia uterque utrique est cordi. *De.* Quid istuc nos-

tra? *Ch.* Magni praeter haec,

Cognatam comperi esse nobis. *De.* Quid! deliras? *Ch.*

Sic erit.

Non temere dico. redi mecum in memoriam. *De.* Satin'

fanus es?

Na. Au! obsecro, cave, ne in cognatam pecces. *De.*

Non est. *Ch.* Ne nega.

20

Patris nomen aliud dictum est: hoc tu errasti. *De.* Non

norat patrem?

Ch. Norat. *De.* Cur aliud dixit? *Ch.* Numquamne hodie

concedes mihi,

Neque intelliges? *De.* Si tu nihil narras. *Ch.* Pergis?

Na. Miror, quid hoc fiet.

De. Equidem hercle nescio. *Ch.* Vin' scire? at ita me

fervet Juppiter!

Ut propior illi, quam ego sum, ac tu, nemo 'st. *De.* Di

vostram fidem!

25

Eamus ad ipsam: una omnes nos aut scire, aut nescire
hoc volo. *Ch.* Ha!

De. Quid est? *Ch.* Itan' parvam mihi fidem esse apud te?

De. Vin' me hoc credere?

Vin' fatis quaesitum mihi istuc esse? age, fiat. quid? illa
filia

Amici nostri, quid futurum 'st? *Ch.* Recte. *De.* Hanc i-
gitur mittimus?

Ch. Quidni? *De.* Illa maneat? *Ch.* Sic. *De.* Ire igitur
tibi licet, Naufistrata, 30

Na. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quam ut
coeperas,

Manere hanc. nam perliberalis visa 'st, quum vidi, mihi,

De. Quid istuc negoti 'st? *Ch.* Jamne operuit ostium?

De. Jam. *Ch.* O Juppiter!

Di nos respiciunt! gnatam inveni nuptam cum tuo filio,

De. Hem!

Quo pacto id potuit? *Ch.* Non fatis tutus est ad narran-
dum hic locus, 35

De. At tu abi intro. *Ch.* Heus! ne filii quidem nostri
hoc resciscant, volo,

ACTUS V, SCENA IV,

ANTIPHO.

LAETUS sum, ut meae res sese habent, fratri obti-
gisse, quod volt,

Quam scitum 'st, ejusmodi parare in animo cupiditates;

Quas, quum res advorsae fient, paullo mederi possis!

Hic simul argentum repperit, cura sese expedit.

Ego nullo possum remedio me evolvere ex his turbis, 5

Quin, si hoc celetur, in metu: sin patefit, in probro siem.

Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes os-
tensa

Hujusce habendae, sed ubinam Getam invenire possum,

Ut rogem, quod tempus conveniundi patris me capere jubeat?

ACTUS V. SCENA V.

PHORMIO. ANTIPHO.

PHORMIO.

ARGENTUM accepi: tradidi lenoni: abduxi mulierem:

Curavi, propria ea Phaedria aut potiretur: nam emissæ est manu.

Nunc una mihi res etiam restat, quæ est conficiunda, otium

Ab senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos sumam dies.

An. Sed Phormio 'st. quid ais? *Ph.* Quid? *An.* Quidnam nunc facturus, Phædria? 5

Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?

Ph. Vicissim partes tuas acturus est. *An.* Quas? *Ph.* Ut fugitet patrem.

Te suam rogavit rursum ut ageres: causam ut pro se diceret.

Nam potaturus est apud me. ego me ire senibus Sunium Dicam ad mereatum, ancillulam emtum, quam dudum dixit Geta: 10

Ne, quum hic non videant me, conficere credant argentum suum.

Sed ostium concrepuit abs te. *An.* Vide, quis egrediatur. *Ph.* Geta 'st.

ACTUS V. SCENA VI.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

GETA.

O FORTUNA! ô Fors Fortuna! quantis commoditatibus,

Quam subito, hero meo Antiphoni ope vestra hunc onerastis diem!

An. Quidnam hic sibi volt? *Ge.* Nosque amicos ejus exonerastis metu?

Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc opero pallio;

Atque hominem propero invenire, ut haec, quae contigerint, sciat?

Ap. Num tu intelligis, hic quid narret? *Ph.* Num tu? *An.* Nihil. *Ph.* Tantundem ego.

Ge. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt. *An.* Heus Geta! *Ge.* Hem tibi!

Num mirum, aut novum est, revocari, cursum quum institueris? *An.* Geta.

Ph. Pergit hercle. *Ge.* Numquam tu odio tuo me vinctes. *An.* Non manes?

Ge. Vapulabis. *An.* Id quidem tibi jam fiet, nisi resistis, verbero!

Ge. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malum.

Sed isne est, quem quaero, an non? ipse est? *Ph.* Congredere actutum. *An.* Quid est?

Ge. O Omnium, quantum est, qui vivant, homo hominum ornatissime!

Nam sine controversia ab Dis solus diligere, Antipho.

An. Ita velim; sed, qui istuc credam ita esse, mihi dici velim.

Ge. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? *An.* Enicas.

Ph. Quin tu hinc pollicitationes aufer: et quod fers, cedo. *Ge.* Oh!

Tu quoque hic aderas, Phormio? *Ph.* Aderam. sed cessas? *Ge.* Accipe, hem!

Ut modo argentum tibi dedimus apud forum, recta domum

Sumus profecti. interea mittit herus me ad uxorem tuam,

An. Quamobrem? *Ge.* Omitto proloqui: nam nihil ad
hanc rem est, Antipho. 21

Ubi in gynaeceum ire occipio, puer ad me adcurrit Mida:
Pone adprehendit pallio: resupinat: respicio: rogo,
Quamobrem retineat me, ait, esse vetitum intro ad heram
accedere.

Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit
Chremem, 25

Eumque nunc esse intus cum illis. hoc ubi ego audiui,
ad fores

Suspensio gradu placide ire perrexī: accessi: adstiti:
Animam compressi: aurem admovi: ita animum coepi
adtendere,

Hoc modo sermonem captans. *An.* Eu Geta! *Ge.* Hic
pulcherrimum

Facinus audiui: itaque pene hercle exclamavi gaudio. 30

An. Quod? *Ge.* Quodnam arbitrare? *An.* Nescio. *Ge.*
Atqui mirificissimum: [Hem!

Patruus tuus pater est inventus Phanio uxori tuae. *An.*
Quid ais? *Ge.* Cum ejus consuevit olim matre in Lemno
clanculum.

Pb. Somnium! utin' haec ignoraret suum patrem? *Ge.*
Aliquid credito,

Phormio, esse causae: sed me censeri potuisse omnia 35
Intelligere extra ostium, intus quae inter sese ipsi ege-
rint?

Pb. Atque hercle ego quoque illam inaudiui fabulam.
Ge. Immo etiam dabo, [foras:

Quo magis credas: patruus interea inde huc egreditur
Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo:
Ait uterque tibi potestatem ejus habendae se dare. 40
Denique ego missus sum, te ut requirerem, atque addu-
cerem.

ACTUS V. SCENA VII. 279

An. Quin ergo rape me. quid cessas? *Ge.* Fecero. *An.*
O mi Phormio,

Vale. *Ph.* Vale, Antipho: bene; ita me Di ament! fac-
tum. gaudeo,

Tantam fortunam de improvise esse his datam.

Summa eludendi occasio 'st mihi nunc senes, 45

Et Phaedriae curam adimere argentariam;

Ne cuiquam suorum aequalium supplex fiet.

Nam idem hoc argentum, ita ut datum 'st, ingratiis

Ei datum erit. hoc qui cogam, re ipsa repperi.

Nunc gestus mihi, voltusque est capiendus novus. 50

Sed hinc concedam in angiportum hoc proximum:

Inde hñce ostendam me, ubi erunt egressi foras.

Quo me adsimularam ire ad mercatum, non eo.

ACTUS V. SCENA VII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

DEMIPHO.

DIS magnas merito gratias habeo, atque ago:

Quando evenere haec nobis, frater, prospere.

Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,

Priusquam dilapidet nostras triginta minas,

Ut auferamus. *Ph.* Demiphonem, si domi est, 5

Visam: ut, quod. *De.* At nos ad te ibamus, Phormio.

Ph. De eadem hac fortasse causa. *De.* Ita hercle. *Ph.*

Credidi.

Quid ad me ibatis? ridiculum. verebamini,

Ne non id facerem, quod recepissem semel?

Heus! quanta quanta haec mea paupertas est, tamen 10

Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mihi esset fides.

Ch. Estne ita, ut dixi, liberalis? *De.* Oppido.

Ph. Itaque ad vos venio nuntiatum, Demipho,

Paratum me esse. ubi voltis, uxorem date.

Nam omnes posthabui mihi res, ita uti par fuit, 15

Postquam, tantopere id vos velle, animadvorteram.

De. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem.

Nam qui erit rumor populi, inquit, si id feceris?

Olim quum honeste potuit, tum non est data:

Nunc viduam extrudi; turpe est. ferme eadem omnia, 20

Quae tute dudum coram me incusaveras.

Ph. Satis superbe illuditis me. *De.* Qui? *Ph.* Rogas?

Quia ne alteram quidem illam potero ducere:

Nam quo redibo ore ad eam, quam contemserim?

Ch. Tum autem, Antiphonem video ab sese amittere 25

Invitum eam; inque. *De.* Tum autem video filium

Invitum sane mulierem ab se amittere.

Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi

Argentum rursus jube rescribi, Phormio.

Ph. Quodne ego perscripsi porro illis, quibus debui? 30

De. Quid igitur fiet? *Ph.* Si vis mihi uxorem dare,

Quam despondisti, ducam: sin est, ut velis

Manere illam apud te, dos hic maneat, Demipho.

Nam non est aequum, me propter vos decipi:

Quum ego vestri honoris causa repudium alterae 35

Remiserim, quae dotis tantum dem dabat.

De. I in malam rem hinc cum istac magnificentia,

Fugitive! etiam nunc credis, te ignorarier,

Aut tua facta adeo? *Ph.* Irritor. *De.* Tun' hanc duceres,

Si tibi data esset? *Ph.* Fac periculum. *De.* Ut filius 40

Cum illa habitet apud te; hoc vestrum consilium fuit.

Ph. Quaeso, quid narras? *De.* Quin tu mihi argentum

cedo.

Ph. Immo vero uxorem tu cedo. *De.* In jus ambula.

Ph. In jus! enimvero si porro esse odiosi pergitis.

De. Quid facies? *Ph.* Egone? vos me indotatis modo

Patrocinari fortasse arbitramini: 46

Etiam dotatis soleo. *Ch.* Quid id nostra? *Ph.* Nihil.

Hic quamdam noram, cujus vir uxorem. *Ch.* Hem! *De.*

Quid est?

Ph. Lemni habuit aliam; *Ch.* Nullus sum. *Ph.* Ex qua
filiam

Suscepit: et eam clam educat. *Ch.* Sepultus sum. 50

Ph. Haec adeo ego illi jam denarrabo. *Ch.* Obsecro,

Ne facias. *Ph.* Ho! tune is eras? *De.* Ut ludos facit!

Ch. Missum te facimus. *Ph.* Fabulae! *Ch.* Quid vis tibi?

Argentum, quod habes, condonamus te. *Ph.* Audio.

Quid vos, malum! ergo me sic ludificamini, 55

Inepti, vostra puerili sententia?

Nolo, volo: volo nolo rursus: cedo, cape.

Quod dictum, indictum 'st: quod modo erat ratum, ir-
ritum est.

Ch. Quo pacto, aut unde haec hic rescivit? *De.* Nescio:

Nisi, me dixisse nemini, id certo scio. 60

Ch. Monstri, ita me Di ament! simile. *Ph.* Injeci scrupu-
lum. *De.* Hem!

Hiccinne ut a nobis hoc tantum argenti auferat,

Tam aperte irridens? emori hercle fatius est.

Animo virili praesentique ut sis, para:

Vides tuum peccatum esse elatum foras. 65

Neque jam id celare posse te uxorem tuam.

Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,

Id nosmet ipsos indicare, placabilius est.

Tum hunc impuratum poterimus nostro modo

Ulcisci. *Ph.* Atat! nisi mihi prospicio, haereo. 70

Hi gladiatorio animo ad me adfectant viam.

Ch. At vereor, ut placari possit. *De.* Bono animo es.

Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chreme,

Quum e medio excessit, unde haec suscepta 'st tibi.

Ph. Itane agitis mecum? satis astute adgredimini. 75

Non hercle ex re istius me instigasti, Demipho.

Ain' tu? ubi peregre, tibi quod libitum fuit, feceris,

Neque hujus sis veritus, feminae primariae,

Quin novo modo ei faceres contumeliam:

Venias nunc precibus lautum peccatum tuum? 80
 Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
 Ut ne restinguas, lacrumis si exstillaveris.
De. Malum, quod isti Di Deaque omnes duint!
 Tantane adfectum quemquam esse hominem audacia?
 Non hoc publicitus scelus hinc deportarier 85
 In solas terras? *Ch.* In id redactus sum loci,
 Ut quid agam cum illo, nesciam prorsum. *De.* Ego scio:
 In jus eamus. *Ph.* In jus! huc, si quid lubet.
De. Adsequere, ac retine, dum ego huc servos evoco.
Ch. Etenim solus nequeo: adcurrere huc. *Ph.* Una in-
 juria 'st 90
Tecum. *Ch.* Lege agito ergo. *Ph.* Altera est tecum,
 Chreme.
De. Rape hunc. *Ph.* Itane agitis? enimvero voce 'st opus,
 Naufratrata! exi. *Ch.* Os opprime. *De.* Impurum vide,
 Quantum valet. *Ph.* Naufratrata! inquam. *Ch.* Non taces?
Ph. Taceam? *De.* Nisi sequitur, pugnos in ventrem in-
 gere. 95
Ph. Vel oculum exclude: est, ubi vos ulciscar probe.

ACTUS V. SCENA VIII.

NAUSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

NAUSISTRATA.

QUIS nominat me? *Ch.* Hem! *Nau.* Quid istuc turbae
 'st, obsecro,
 Mi vir? *Ph.* Hem! quid nunc obtinisti? *Nau.* Quis
 hic homo 'st?
 Non mihi respondes? *Ph.* Hiccinne ut tibi respondeat?
 Qui hercle, ubi sit, nescit. *Ch.* Cave isti quidquam cre-
 duas.
Ph. Abi: tange: si non totus friget, me enica. 5
Ch. Nihil est. *Nau.* Quid ergo est? quid istuc narrat? *Ph.*
 Jam scies:

Ausculata. Ch. Pergin' credere? *Nau.* Quid ego, obsecro,
Huic credam, qui nihil dixit? *Ph.* Delirat miser
Timore. *Nau.* Non pol temere 'st, quod tu tam times.

Ch. Ego timeo? *Ph.* Recte sane: quando nihil times, 10
Et hoc nihil est, quod ego dico: tu narra. *De.* Scelus!
Tibi narret? *Ph.* Eho tu! factum 'st abs te sedulo
Pro fratre. *Nau.* Mi vir, non mihi narras? *Ch.* At. *Nau.*

Quid, at?

Ch. Non opus est dicto. *Ph.* Tibi quidem: at scito huic
opus est.

In Lemno. *Ch.* Hem! quid ais? *De.* Non taces? *Ph.*
Clam te. *Ch.* Hei mihi! 15

Ph. Uxorem duxit. *Nau.* Mi homo, Di melius duint!

Ph. Sic factum est. *Nau.* Perii misera! *Ph.* Et inde fi-
liam

Suscepit jam unam, dum tu dormis. *Ch.* Quid agimus?

Nau. Prô Di immortales! facinus indignum, et malum!

Ph. Hoc actum 'st. *Nau.* An quidquam hodie est fac-
tum indignius? 20

Qui mihi, ubi ad uxores ventum 'st, tum fiunt senes.

Demipho, te adpello: nam me cum hoc ipso distaedet lo-
qui.

Haecceine erant itiones crebrae, et mansiones diutinae
Lemni? haecceine erat ea, quae nostros fructus minue-
bat, vilitas?

De. Ego, Naufistrata, esse in hac re culpam meritam non
nego; 25

Sed eam, quae sit ignoscenda. *Ph.* Verba fiunt mortuo.

De. Nam neque negligentia tua, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus, fere abhinc annos quindecim, mulierculam
Eam compressit, unde haec nata 'st: neque postilla um-
quam adtigis.

Ea mortem obiit: e medio abiit: qui fuit in re hac scru-
pulus. 30

Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, aequo animo hoc feras.

Nau. Quid ego, aequo animo? cupio misera in hac re jam defungier.

Sed quid sperem? aetate porro minus peccaturum putem? Jam tum erat senex, senectus si verecundos facit.

An mea forma atque aetas nunc magis expetenda est, Demipho? 35

Quid mihi nunc adfers, quamobrem exspectem, aut sperem, porro non fore?

Ph. Exsequias Chremeti, quibus est commodum, ire, hem! tempus est.

Sic dabo! age, age nunc, Phormionem, qui volet, lacescito.

Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.

Redeat sane in gratiam: jam supplicii satis est mihi: 40 Habet haec, ei quod, dum vivat, usque ad aurem obganniat.

Nau. An meo merito, credo. quid ego nunc commemorem, Demipho,

Singillatim, qualis ego in hunc fuerim? *De.* Novi aequae omnia

Tecum. *Nau.* Meriton' hoc meo videtur factum? *De.* Minime gentium: 44

Verum, quando jam accusando fieri infectum non potest, Ignosce: orat: confitetur: purgat. quid vis amplius?

Ph. Enimvero prius quam haec dat veniam, mihi prospiciam et Phaedriae.

Heus! Naufistrata, prius quam huic respondes temere, audi. *Nau.* Quid est?

Ph. Ego minas triginta per fallaciam ab illo abstuli:

Eas dedi tuo gnato: is pro sua amica lenoni dedit. 50

Gb. Hem! quid ais? *Nau.* Adeon' hoc indignum tibi videtur, filius

Homo adolescens, si habet unam amicam, tu uxores duas?
Nihil pudere? quo ore illum objurgabis? responde mihi.

De. Faciet, ut voles. *Nau.* Immo, ut meam jam scias
sententiam,

Neque ego ignosco, neque promitto quidquam: neque
respondeo, 55

Prius quam gnatum video. ejus judicio permitto omnia;
Quod is jubebit, faciam. *Ph.* Mulier sapiens es, Nau-
sitrata.

Nau. Satin' id est? *Ph.* Immo vero pulchre discedo, et
probe,

Et praeter spem. *Nau.* Tu tuum nomen dic quod est,
Ph. Mihin'?

Phormio: vestrae familiae hercle amicus, et tuo summus
Phaedriae. 60

Nau. Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod potero,
et quae voles,

Faciamque, et dicam. *Ph.* Benigne dicis. *Nau.* Pol me-
ritum 'st tuum.

Ph. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam, Nau-
sitrata,

Et quod tuo viro oculi doleant? *Nau.* Cupio. *Ph.* Me
ad coenam voca.

Nau. Pol vero voco, *De.* Eamus intro hinc. *Ch.* Fiat:
sed ubi est Phaedria, 65

Judex noster? *Ph.* Jam hic, faxo, adverit. Ω Vos valetē,
et plaudite,

CALLIOPIUS RECENSUI,

F I N I S.

BOOKS printed and sold by ROB. CHAPMAN and
ALEX. DUNCAN.

Publii Virgilii Maronis opera.

C. Julii Caesaris Commentarii.

P. Terentii comoediae. Ex editione Westerhovii:

Willymott's Corderius.

Arroll's Corderius.

Grammatical Exercises:

Ruddiman's Grammar:

—— Rudiments:

Female Spectator, 4 vols. 12mo.

Night Thoughts, 8vo: large print.

Thomson's Seasons, 8vo.

Select Poems, from Doddsley's Collection:

In the Press, and speedily will be Published,
Cornelii Nepotis excellentium imperatorum vitae:

Where may be had.

Burkit on the New Testament, folio:

Kaimes' Statute Law.

Plutarch's Lives, 6 vols.

Pope's Works, 6 vols.

Swift's Works, 15 vols.

Fielding's Works, 12 vols.

Spectator, 8 vols.

Kennet's Roman Antiquities.

Young's Works, 3 vols.

Adventurer, 4 vols.

Rollin's Ancient History, 10 vols.

Telemachus, by Hawksworth.

Gaudentia di Lucca.

Roderic Random, 2 vols.

Anson's Voyage round the world, with a map.

Pamela, 4 vols.

BOOKS BY THE REV. CHURCHMAN

1. The Churchman's ...
2. The Churchman's ...
3. The Churchman's ...
4. The Churchman's ...
5. The Churchman's ...
6. The Churchman's ...
7. The Churchman's ...
8. The Churchman's ...
9. The Churchman's ...
10. The Churchman's ...

11. The Churchman's ...
12. The Churchman's ...
13. The Churchman's ...
14. The Churchman's ...
15. The Churchman's ...

16. The Churchman's ...
17. The Churchman's ...
18. The Churchman's ...
19. The Churchman's ...
20. The Churchman's ...

21. The Churchman's ...
22. The Churchman's ...
23. The Churchman's ...
24. The Churchman's ...
25. The Churchman's ...

26. The Churchman's ...
27. The Churchman's ...
28. The Churchman's ...
29. The Churchman's ...
30. The Churchman's ...

31. The Churchman's ...
32. The Churchman's ...
33. The Churchman's ...
34. The Churchman's ...
35. The Churchman's ...

36. The Churchman's ...
37. The Churchman's ...
38. The Churchman's ...
39. The Churchman's ...
40. The Churchman's ...

41. The Churchman's ...
42. The Churchman's ...
43. The Churchman's ...
44. The Churchman's ...
45. The Churchman's ...

46. The Churchman's ...
47. The Churchman's ...
48. The Churchman's ...
49. The Churchman's ...
50. The Churchman's ...

